

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการ “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและ
การพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 ปี พ.ศ.2554”

โดย
ชุตินา คำบุญชู และคณะ

31 มีนาคม 2555

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการ “การพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและ
การพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 ปี พ.ศ.2554”

คณะผู้วิจัย		สังกัด
1. นางชุติมา	คำบุญชู	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
2. นางสาวทัตพิชา	ชลวิสูตร	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
3. นายปริตต์	สายสี	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
4. นายพงศ์รัฐติ	พัสอ่อง	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
5. นางสาวดารุณี	นิพัทธ์ศานต์	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
6. นางสาวปณรดา	เชื้อมหาวัน	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ชุดโครงการ
การพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด ระยะที่ 1 พ.ศ. 2554

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด
 และการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 ปี พ.ศ.2554

ผู้สนับสนุนทุนการวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คณะผู้วิจัย ชุติมา คำบุญชู (หัวหน้าโครงการ)
 ทัดพิชา ชลวิสูตร ปรีดต์ สายสี พงศ์จิตติ พัธอ่อง
 ดารุณี นิพัทธ์แสนต์ ปุณรดา เชื้อมหวาน

ปีที่ทำการวิจัยเสร็จ พ.ศ. 2555

บทคัดย่อ

การดำเนินงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและ - การพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 ปี พ.ศ.2554” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สถานภาพองค์ความรู้ และวิเคราะห์ภาพรวมจุดแข็ง จุดอ่อนของการสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาเครือข่ายครู ที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง และเพื่อเสนอแนะ การพัฒนาโจทย์วิจัยการสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

จากการศึกษาสภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง พบว่ามีการจัดการเรียนรู้ทั้งในการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยจัดการเรียนรู้ในระดับปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายการเรียนรู้ท้องถิ่นระหว่างนักเรียน ครู โรงเรียน ชุมชน และมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น สภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางมีจุดแข็งใน 4 ด้าน คือ ด้านการจัดอบรมครูในการจัดการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น มีการจัดอบรมทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับโรงเรียน และมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น ด้านองค์ความรู้ท้องถิ่นมีการสืบทอด ถ่ายทอดโดยชุมชนท้องถิ่น ด้านกระบวนการเรียนรู้มี - องค์ความรู้และการเรียนรู้แบบวิจัย ด้านเครือข่ายความร่วมมือ มีเครือข่ายการเรียนรู้และการวิจัยร่วมกันของครู นักเรียน ชุมชน มหาวิทยาลัย และหน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่น และพบว่า สภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางมีจุดอ่อน คือ ประการแรกถึงแม้จะมีการจัดอบรมการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นและการศึกษาวิจัยให้แก่ครู แต่ครูส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และทักษะในการจัดทำรายวิชาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของสังคมชุมชน และสภาพความต้องการของผู้เรียนที่มุ่งเน้นการศึกษาต่อ อีกประการหนึ่ง คือ ยังขาดการสร้างความรู้ท้องถิ่นหรือการนำองค์ความรู้จากผลการวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นที่มุ่งแก้ไขปัญหาชุมชนมาใช้เพื่อ - การจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน

จากการดำเนินการในระยะที่ 1 พบว่า การสร้างเสริมและพัฒนาเครือข่ายครูที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางนั้น ครูมีเครือข่ายในการ - ดำเนินงานตามภารกิจหลักร่วมกัน จำนวน 21 เครือข่าย และมีเครือข่ายครูผู้ร่วมศึกษาวิจัยในโครงการวิจัยต่าง ๆ ร่วมกับมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น แต่เครือข่ายเหล่านี้ยังขาดการพัฒนาให้เป็นระบบเครือข่ายที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด

จากสภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางดังกล่าว สามารถเสนอแนะการพัฒนาโจทย์วิจัยการสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางได้ 3 ประเด็น คือ ประเด็นการสร้างเสริมและพัฒนาเครือข่ายครูที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด เน้นการมีฐานข้อมูลความรู้และศูนย์ประสานงาน ประเด็นการสร้างความรู้ท้องถิ่นที่มุ่งแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน โดยเน้นการนำองค์ความรู้จากผลการวิจัยมาสู่การจัดการเรียนรู้ และประเด็นการสร้างนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ด้วยการวิจัยและการมีส่วนร่วมของชุมชน

TITLE	The Development of a Learning Process for the Homeland and Children and Youth Development in Lampang Phase 1, 2011			
SUPPORTER	The Thailand Research Fund			
RESEARCHERS	Chutima Khamboonchoo (The Project Leader)			
	Tatpicha	Cholvisoot	Parit	Saisee
	Pongthiti	Pas-ong	Darunee	Niphatsan
	Punrada	Chueamahawan		
YEAR	2011			

ABSTRACT

The study of “The Development of a Learning Process for the Homeland and Children and Youth Development in Lampang Phase 1, 2011” aims to study and analyze a brief strength and weakness of local knowledge establishment and the process of local curriculum development in Lampang province. To strengthen the teacher networks that develops the local curriculum and the local learning method in Lampang province. To suggest the development of the local knowledge establishment research proposition, the process of local curriculum development and the development of local learning method in Lampang province.

According to the study of the local learning situation in Lampang province, there are the formal education, non-formal education and informal education system in the early childhood education, the elementary education and the secondary education. Moreover, there are the local learning networks between students, teachers, schools, communities and local universities. The four main strengths in the local learning situation in Lampang province are the teacher trainings in the schools and local universities to improve the local learning, the pass on knowledge by the local communities, the knowledge and learning process in term of research and the cooperation of learning and research networks between teachers, students, communities, universities and the local organizations. The weakness of the local learning situation in Lampang province is most teachers cannot provide the local learning to conform to the present state of societies and the further study demands of students even though there are the teacher training to develop the researches

and the local learning. Another weakness is the lack of local knowledge creation and the lack of integration learning process in schools by using knowledge from the local researches, which aim to solve the local problem.

According to the proceeding in the phase 1, there are 21 strengthened teacher networks which cooperate in the main mission together. Some teacher networks also attend to the research projects with the local universities but these networks cannot become to the networks system which cover the whole area in the province yet.

From the local learning situation in Lampang province, we can suggest the development of the local knowledge establishment research proposition, the process of local curriculum development and the development of local learning method in Lampang province in three points. First, the empowerment and development of the teacher networks, which develops the local curriculum and the local learning method, need to emphasize the database and coordination center. Next, the local knowledge creations, which aim to develop and solve the problem in the local, need to use the knowledge from research to integrate with the learning method. The last point is the creation of learning innovations by the researches and the participation of communities.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

โครงการวิจัย “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง” ดำเนินการวิจัยด้วยวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพองค์ความรู้ และวิเคราะห์ภาพรวมจุดแข็ง จุดอ่อนของการสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาเครือข่ายครูที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง และเพื่อเสนอแนะการพัฒนาโจทย์วิจัยการสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง

โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยนี้ เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัย โรงเรียน - ประถมศึกษาขนาดเล็ก โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส และโรงเรียนมัธยมศึกษา รวมจำนวน 20 โรงเรียน ได้แก่

1. โรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัย รวม 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนอนุบาลลำปาง โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร และโรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม
2. โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส จำนวน 2 กลุ่ม รวม 6 โรงเรียน คือ

กลุ่มที่ 1 - โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียน - ขนาดเล็ก) โรงเรียนบ้านปิ่นแก้ว ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียนขนาดเล็ก) และโรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา ตำบล หนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส)

กลุ่มที่ 2 -โรงเรียนบ้านแม่สง ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนขนาดเล็ก) โรงเรียนบ้านดอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนขนาดเล็ก) และโรงเรียน - ร่องเคาะวิทยา ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส)

3. โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา พิจารณาคัดเลือกแบบเจาะจงจากเครือข่ายครูและ - โรงเรียนในเครือข่ายโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล รวมจำนวน 11 โรงเรียน โดยครอบคลุมกลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่ประจำจังหวัด โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ โรงเรียน - มัธยมศึกษาประจำตำบล และโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่

-โรงเรียนขนาดใหญ่ประจำจังหวัด 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนลำปางกัลยาณี และโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย

- โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา
โรงเรียนแม่เกาะวิทยา โรงเรียนเถินวิทยา โรงเรียนสบปราบพิทยาคม โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา
โรงเรียนวังเหนือวิทยา

- โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา -
รัชมังคลาภิเษก และโรงเรียนไหล่หินวิทยา

- โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 โรงเรียน คือ
โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย)

โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มหลัก ดังกล่าวนี้ มีโรงเรียนในหัวข้อที่ 3 เป็นโรงเรียนใน
เครือข่ายโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโครงการยุววิจัยสังคมเพื่อ –
การพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล รวม 11 โรงเรียน ส่วนโรงเรียนที่ปรากฏในหัวข้อที่ 1
และ 2 เป็นโรงเรียนที่ร่วมเป็นเครือข่ายกัลยาณมิตรสานต่อจากเครือข่ายโรงเรียนในโครงการ -
ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง, โครงการวิจัย LLEN.LPRU, โครงการวิจัย Child
Watch และเครือข่ายโรงเรียนที่รับการบริการทางวิชาการบูรณาการกับการเรียนการสอน
นักศึกษาและการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง รวม 9 โรงเรียน รวมจำนวนทั้งสิ้น
20 โรงเรียน

จากการศึกษาวิเคราะห์แบบสอบถามสภาวะการณ์ “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อ
ถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง” 2 ชุด ที่สอบถามครู / ผู้บริหาร
และนักเรียน และการร่วมให้ข้อมูล ข้อคิดเห็น ในระหว่างการดำเนินงานโครงการวิจัยในครั้งนี้
ของ ครู ผู้บริหาร นักเรียน และชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบริบทของโรงเรียน รวมโรงเรียน
กลุ่มเป้าหมายและเครือข่ายกัลยาณมิตรโรงเรียนอื่น รวมจำนวนทั้งสิ้น 67 โรงเรียน สรุป
สภาวะการณ์โดยรวมเรียงตามลำดับความสำคัญที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นใน -
โรงเรียน คือ

1. ด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ด้านวัฒนธรรม
3. ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. ด้านสังคม
5. ด้านเศรษฐกิจ
6. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

กลไกสนับสนุนที่ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. กลไกสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษา ให้การสนับสนุน ส่งเสริม อย่างจริงจัง เป็นรูปธรรม
2. กลไกสนับสนุนจากการให้ความรู้การพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเพิ่มเติมแก่ครู
3. กลไกสนับสนุนจากงบประมาณสนับสนุน
4. กลไกสนับสนุนจากการได้รับคำสั่งจากกระทรวงศึกษาธิการเพิ่มเติมรายวิชาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในหลักสูตรแกนกลาง
5. กลไกสนับสนุนจากการมีเครือข่ายครูพี่เลี้ยง / อาจารย์มหาวิทยาลัยให้คำปรึกษา
6. กลไกสนับสนุนจากการนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่จัดทำ นำไปประเมินขอวิทยฐานะ

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. การขาดแคลนงบประมาณ
2. การขาดความรู้และทักษะในการจัดทำรายวิชาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
3. ภาระงานของครูที่มีมาก จนไม่มีเวลาสอนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเพิ่มเติม
4. เวลาเรียนไม่พอ ผู้เรียนต้องเรียนสาระหลักทั้ง 8 สาระ
5. ผู้ปกครองไม่เห็นถึงความสำคัญของการเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
6. ผู้บริหารสถานศึกษาไม่ให้การสนับสนุน ส่งเสริม อย่างจริงจังเป็นรูปธรรม

ปัจจัยเงินทุนสนับสนุนที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. มีเงินทุนสนับสนุนจากสถานศึกษา
2. มีเงินทุนสนับสนุนจากเขตพื้นที่การศึกษา
3. ครูผู้สอนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง
4. มีเงินทุนสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
5. ปัจจัยอื่นๆ คือ มีทุนสนับสนุนงบประมาณจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิต โรงไฟฟ้าแม่เมาะ สมาคมพัฒนาแม่เมาะ, งบประมาณจากโครงการเรียนฟรี เรียนดี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ โดยนำเงินจากทุนเรียนฟรี 15 ปี มาใช้ได้ส่วนหนึ่ง, ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กรณีของปัจจัยเงินทุนสนับสนุนหรือการขาดแคลนงบประมาณที่ใช้ในการจัดการการเรียนรู้ท้องถิ่นนี้ จากผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม พบว่ามีผู้แสดงความคิดเห็นในระดับมากที่สุด แต่เมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับผลการวิเคราะห์ในประเด็นปัจจัยเงินทุนสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่มีผู้แสดงความคิดเห็น และเมื่อนำข้อมูลจากเวทีเสวนา เวทีประชุมกลุ่มย่อย การพูดคุยในระหว่างการทำเนิงานวิจัยมาพิจารณาร่วมด้วยแล้ว พบว่าปัจจัยไม่มีเงินทุนสนับสนุนเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคน้อยกว่าประเด็น “การขาดความรู้และทักษะในการจัดทำ

รายวิชาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น” และ “ภาระงานของครูที่มีมาก จนไม่มีเวลาสอนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเพิ่มเติม”

หน่วยงาน / องค์กรหลักที่ให้การสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 – 3
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35
3. หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานเอกชนอื่นๆ

การร่วมมือกันเป็นโรงเรียนเครือข่ายเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จากผล - การศึกษาวิเคราะห์แบบสอบถาม มีกลุ่มโรงเรียนร่วมเป็นเครือข่าย 21 เครือข่าย

การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน คือ

1. การศึกษาวิจัยด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. การศึกษาวิจัยด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
3. การศึกษาวิจัยด้านวัฒนธรรม
4. การศึกษาวิจัยด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
5. การศึกษาวิจัยด้านสังคม
6. การศึกษาวิจัยด้านเศรษฐกิจ

การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในระดับปฐมวัย มีการจัดการเรียนรู้แบบ - บูรณาการผ่านการจัดประสบการณ์หรือหน่วยการเรียนรู้ในกิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมเสริมประสบการณ์
2. กิจกรรมศิลปะ สร้างสรรค์
3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
4. กิจกรรมเสรี
5. กิจกรรมกลางแจ้ง

มีการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นผ่านการจัดสภาพแวดล้อมใน 3 ลักษณะ คือ

1. การจัดผ่านทางแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
2. การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน
3. การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา มีลักษณะ

การบูรณาการในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ คือ

1. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
2. กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
3. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
4. กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

5. กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

6. กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

7. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

8. กลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษาและพลศึกษา

มีการจัดเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ในกลุ่มสาระต่างๆ ดังนี้

1. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2. กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

3. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

4. กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

5. กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

6. กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

7. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

8. กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

มีการจัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ

1. กิจกรรมชุมนุม

2. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี

3. กิจกรรมแนะแนว

4. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

กระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นแบบที่ผู้เรียนชอบ คือ

1. แบบทัศนศึกษา

2. แบบกิจกรรมเรียนรู้นอกห้องเรียน พาลงชุมชน

3. แบบค่าย / ชมรม

4. ลักษณะสอนแบบสืบค้น จัดโครงการ / โครงการวิจัย

5. ลักษณะสอนเนื้อหา อิงตำราเรียน

การส่งเสริมและพัฒนาครูโดยการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา -

กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. การเข้าร่วมโครงการที่จัดโดยเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) หรือโครงการอบรมต่างๆ

ของ สพฐ.

2. โรงเรียนจัดเอง ในลักษณะกิจกรรมทัศนศึกษา ดูงาน

3. การเข้าร่วมโครงการอบรมต่างๆ ที่มหาวิทยาลัยจัด

4. โครงการฝึกอบรมและพัฒนาครู โดยครูจัดเองและเชิญผู้รู้ภายนอกมาให้ความรู้

5. การเข้าร่วมโครงการอบรมโดยสถาบันฝึกอบรมสังกัดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

การเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. การเข้าร่วมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
2. การเข้าร่วมโครงการวิจัย LLEN
3. การเข้าร่วมโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. การเข้าร่วมโครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล
5. การเข้าร่วมโครงการการเรียนรู้ศิลปะบนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน โรงเรียนท่าหนึ่ง -

วัฒนธรรม

6. การเข้าร่วมโครงการวิจัยตำนานพระพุทธศาสนาฉบับวัดบ้านเอื้อม
7. การเข้าร่วมโครงการเครือข่ายเยาวชนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
8. การเข้าร่วมโครงการโลกศึกษา
9. การเข้าร่วมโครงการวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น

การกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน คือ

1. ด้านประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
5. ด้านอาชีพและการทำมาหากินในท้องถิ่น
6. ด้านความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น
7. ด้านการตั้งถิ่นฐาน ชุมชนในท้องถิ่น
8. ด้านการสร้างเสริมความเข้มแข็งในท้องถิ่น
9. ด้านการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาท้องถิ่น

นักเรียนมีความคิดเห็นในประเด็นความจำเป็นในการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. นักเรียนได้เรียนรู้ความเป็นมาในท้องถิ่นของตนเอง
2. นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น
3. นักเรียนรู้จักอาชีพในท้องถิ่น สามารถพัฒนาเป็นอาชีพได้
4. นักเรียนได้เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น

สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่นักเรียนสนใจ คือ

1. สาระการเรียนรู้ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. สาระการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. สาระการเรียนรู้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

5. สาระการเรียนรู้อาชีพและการทำมาหากินในท้องถิ่น
6. สาระการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาท้องถิ่น
7. สาระการเรียนรู้การตั้งถิ่นฐาน ชุมชน ในท้องถิ่น
8. สาระการเรียนรู้การสร้างเสริมความเข้มแข็งในท้องถิ่น
9. สาระการเรียนรู้ความสัมพันธ์ของผู้คนในท้องถิ่น

วิธีการวัดและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของโรงเรียน คือ

1. การวัดและประเมินผลจากผลงานของนักเรียน
2. การวัดและประเมินผลจากแบบสอบถามความคิดเห็น แบบประเมินเจตคติ
3. การวัดและประเมินผลจากแบบทดสอบ
4. การวัดและประเมินผลจากการประเมินตามสภาพจริง การสังเกตพฤติกรรม
5. การวัดและประเมินผลจากการสังเกต สัมภาษณ์ ส่งแบบสอบถามให้ผู้ปกครอง
6. การวัดและประเมินผลจากแบบสังเกต
7. การวัดและประเมินผลจากการสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่นของนักเรียน และนำมา

บรรยายเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน บุคคลสำคัญในหมู่บ้านของตนเอง

8. การวัดและประเมินผลจากการเขียนรายงานกลุ่ม

ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน คือ

1. นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น
 2. นักเรียนมีความรู้สึกสำนึกรัก ภูมิใจ และตระหนักในคุณค่าของความรู้ท้องถิ่น
 3. นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่นและพัฒนาความรู้ท้องถิ่นในชีวิตจริงมาสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน
 4. นักเรียนได้รับรางวัลหรือการยกย่องที่เกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่น
- ความคิดเห็นของนักเรียนประเด็น “หลังจากเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแล้ว**

ส่งผลต่อผู้เรียนอย่างไร” มีประเด็นดังนี้

1. ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น
2. ผู้เรียนมีสำนึกรักท้องถิ่น รักชุมชนที่อาศัยอยู่มากขึ้น
3. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่มีอยู่ไปต่อยอดประกอบอาชีพได้
4. ผู้เรียนมีกิจกรรมร่วมกับชุมชนมากยิ่งขึ้น

ผลที่เกิดขึ้นกับครู คือ

1. ครูผลิตสื่อ นวัตกรรมที่ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น เรียงตามลำดับความสำคัญที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยได้ดังนี้
 - 1.1 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 - 1.2 เอกสารประกอบการสอน ใบงาน ใบความรู้
 - 1.3 สื่อเทคโนโลยี
 - 1.4 Power Point
 - 1.5 ชุดความรู้ที่เกิดจากการทำงานร่วมกับชุมชน
 - 1.6 ผลงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของครู
2. การได้รับการยกย่องหรือรางวัล การเลื่อนวิทยฐานะ จากการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่น
3. การได้รับการยอมรับและความร่วมมือจากผู้ปกครอง / ชุมชน / ปราชญ์ชาวบ้าน / องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
4. การจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นทำให้ครู นักเรียน ผู้บริหาร โรงเรียน และชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ความรู้ท้องถิ่น และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่นร่วมกันเพื่อ - ถิ่นฐานบ้านเกิดและความเข้มแข็งของชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น คือ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น
2. กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ชุมชนให้ความสำคัญ คือ ด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ

เครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น ประกอบด้วย
เครือข่ายความร่วมมือจาก

1. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) / เทศบาล
2. มหาวิทยาลัย
3. กลุ่มโรงเรียน
4. หน่วยงานอื่นๆ
5. สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

ลักษณะความร่วมมือของเครือข่ายในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. เครือข่ายความร่วมมือด้านการสนับสนุนงบประมาณ
2. เครือข่ายความร่วมมือด้านวิชาการ การจัดอบรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ,

การประชุมสัมมนา, การจัดนิทรรศการ นำเสนอผลงานวิชาการเผยแพร่ความรู้, การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยงานเครือข่าย โรงเรียน และชุมชน

3. เครือข่ายความร่วมมือด้านการวางแผนจัดทำโครงการ จัดทำหลักสูตรแกนกลางที่บูรณาการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น - ที่ควรจะเป็น มีประเด็นดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องและจริงจัง
2. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้ชุมชนหลังได้เห็นและตระหนักถึงคุณค่าของท้องถิ่นอยู่อย่างต่อเนื่อง
3. การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารอย่างต่อเนื่องและขอความร่วมมือในกลุ่ม - เครือข่ายและในอำเภอ จังหวัดใกล้เคียง มีการเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะที่สร้างความเข้าใจและความตระหนัก
4. ชุมชนแต่ละหมู่บ้านต้องหาเอกลักษณ์ของตนเอง และทำให้เด่น เป็นจุดขายของชุมชน
5. การจัดทำข้อมูลความรู้ท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยควรมีหน่วยงาน องค์กรใด องค์กรหนึ่งเป็นผู้ประสานงาน

บริบทของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย 20 โรงเรียนนี้ มีบริบทที่เชื่อมโยงได้กับ “ต้นทุน” ทางด้านองค์ความรู้ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น การพัฒนาเด็กและเยาวชนจังหวัดลำปาง และเครือข่ายกลายมิตรอื่นๆ ในจังหวัดลำปาง สรุปได้ 4 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีบริบทของชุมชนท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สังคม เศรษฐกิจ ท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม

ประเด็นที่ 2 จังหวัดลำปางมีองค์ความรู้ท้องถิ่นสำหรับการจัดการเรียนรู้ ทั้งในส่วนของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยองค์ความรู้ท้องถิ่นมีการสืบทอด ถ่ายทอดโดยชุมชนท้องถิ่น ทางด้านกระบวนการเรียนรู้ที่มีองค์ความรู้และ - การเรียนรู้แบบวิจัย โดยมีเครือข่ายการเรียนรู้และการวิจัยร่วมกันของครู นักเรียน ชุมชน มหาวิทยาลัย และหน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่น

ประเด็นที่ 3 โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนในโครงการวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) คือ โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง, โครงการวิจัย LLEN.LPRU และโครงการวิจัย Child Watch โดยได้รับ

การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ประเด็นที่ 4 โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายในการร่วมกิจกรรมวิชาการและกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับโรงเรียนอื่นๆ รวมทั้งมหาวิทยาลัย สถาบันพัฒนาการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคเหนือ (กศน.ภาคเหนือ) และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง (กศน.ลำปาง) หน่วยงานต่างๆ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วัด ศูนย์การเรียนรู้ และชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง

ในพื้นที่จังหวัดลำปางนับเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 จนถึงปัจจุบัน มีเครือข่ายกัลยาณมิตร วิทยาการงานวิจัย / วิชาการ / กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ที่ยังคงเป็นพลังสนับสนุนการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบัน รวม 7 เครือข่าย ดังนี้

1. กัลยาณมิตรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
2. กัลยาณมิตรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
3. กัลยาณมิตรสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)
4. กัลยาณมิตรมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น
5. กัลยาณมิตร กศน.ภาคเหนือ และ กศน.ลำปาง
6. กัลยาณมิตรศูนย์การเรียนรู้ในจังหวัดลำปาง
7. กัลยาณมิตรหน่วยงานอื่นๆ ภายในท้องถิ่นและภายนอกจังหวัดลำปาง

ข้อค้นพบจากผลการวิจัย / ผลการศึกษาค้นคว้างานวิชาการ มีความสัมพันธ์กับ - กระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ในประเด็นต่างๆ โดยมีข้อควรคำนึงถึงความสัมพันธ์ขององค์ความรู้กับ “การดำรงชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก ธรรมชาติ อย่างรู้เท่าทันและมีจิตสาธารณะ” ดังนี้

1. การศึกษา ระบบการศึกษา กับชุมชน
2. การพัฒนา การแก้ปัญหา เด็ก เยาวชน และครอบครัว
3. การอนุรักษ์ สืบทอด และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. การศึกษาวิถีชีวิตและอาชีพของคนในชุมชนท้องถิ่น ด้านการการอนุรักษ์ สืบทอด สืบสาน และการประกอบอาชีพ
5. การศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน
6. การศึกษา การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งร่างกายและจิตใจ
7. การศึกษา การอนุรักษ์ การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

8. การศึกษา การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
9. การพัฒนา การสร้างความตระหนัก จิตสาธารณะ คุณธรรม จริยธรรม สำหรับ การดำรงชีวิตร่วมกัน
10. การบูรณาการงานวิจัยกับการเรียนการสอนของนักศึกษา การฝึกประสบการณ์ วิชาชีพ และการบริการวิชาการเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

ผู้เป็นนักวิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยในโครงการวิจัย / งานวิชาการ ที่ได้รับการสนับสนุน จากเครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการงานวิจัย / งานวิชาการ หลายท่านเป็นบุคลากรผู้มีส่วนร่วม ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน และยังได้นำ – ข้อค้นพบจากงานวิจัยมาร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด แต่ พบว่ายังมีปรากฏไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาวิจัยที่ดำเนินการในจังหวัดลำปาง

ในส่วนของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ชีวิตในท้องถิ่นและอยู่ รอดได้ในสังคมโลกาภิวัตน์ ด้วยความรักความผูกพันและตระหนักในคุณค่าของถิ่นฐานบ้านเกิด ของตนเองนั้น มีข้อเสนอแนะในเชิงประเด็น รวม 7 ประเด็น ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ควรพัฒนา คือการนำนักเรียนร่วมศึกษาวิจัยใน พื้นที่ชุมชนท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน มีครูหลายท่าน นำเสนอข้อคิดเห็นซึ่งตรงกับคำกล่าวของครูมานะ ปัญญาแก้ว (ครูโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554) ว่า “เด็กนักเรียนกลายเป็นครูของผมหลายๆ อย่าง ในกระบวนการแก้ปัญหาท้องถิ่น ได้ สัมผัสกับของจริง”
2. องค์ความรู้ สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น และหลักสูตรต้องตอบโจทย์ของชุมชนและ ทำให้คนอยู่ในท้องถิ่นได้
3. ความรู้ที่ใช้ประกอบการทำหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น ต้องสามารถใช้ได้จริง การสร้างความรู้ต้องสร้างในฐานของข้อเท็จจริง บนฐานความเป็นจริง บนฐานความถูกต้อง ได้รับการตรวจสอบจากนักวิชาการที่มีความรู้ในเนื้อหานั้นๆ มีการพัฒนา ความรู้บนฐานความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาความรู้และ - กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น
4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นควรพัฒนาการสืบสาน คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน ไปสู่การพัฒนากระบวนการ เรียนรู้การมีอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันวิกฤติภัยธรรมชาติ และ อยู่รอดได้อย่างมีจิตสาธารณะ รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง โดยภาคีเครือข่ายทุกภาค ส่วนต้องดำเนินการอย่างเข้มแข็งและจริงจัง

5. การพัฒนาหลักสูตร สารการเรียนรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น
ควรพัฒนาบวรรากฐานและพลังของชุมชนท้องถิ่น

6. การพัฒนาหลักสูตร สารการเรียนรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นควร
คำนึงถึงนักเรียน เด็กและเยาวชนที่มีความหลากหลายกลุ่ม

7. ควรพัฒนาศูนย์ข้อมูลองค์ความรู้ท้องถิ่นและศูนย์ประสานงานการพัฒนา -
กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จังหวัดลำปาง และพัฒนาให้เกิดเครือข่ายที่เข้มแข็งสามารถ
พัฒนาพร้อมกันในจังหวัดลำปางอย่างเป็นระบบและมีกลไกสนับสนุนดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

สภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางมีจุดแข็งใน 4 ด้าน คือ

1. ด้านการจัดอบรมครูในการจัดการพัฒนาสารการเรียนรู้ท้องถิ่น มีการจัดอบรมทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับโรงเรียน และมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น
2. ด้านองค์ความรู้ท้องถิ่น มีการสืบทอด ถ่ายทอดโดยชุมชนท้องถิ่น
3. ด้านกระบวนการเรียนรู้ มีองค์ความรู้และการเรียนรู้แบบวิจัย
4. ด้านเครือข่ายความร่วมมือ มีเครือข่ายการเรียนรู้และการวิจัยร่วมกันของครู นักเรียน ชุมชน มหาวิทยาลัย และหน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่น

สภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางมีจุดอ่อนใน 2 ประเด็น คือ

1. ถึงแม้จะมีการจัดอบรมการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นและการศึกษาวิจัยให้แก่ครู แต่ครูส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และทักษะในการจัดทำรายวิชาสารการเรียนรู้ท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของสังคมชุมชน และสภาพความต้องการของผู้เรียนที่มุ่งเน้นการศึกษาต่อ
2. การสร้างความรู้ท้องถิ่นหรือการนำองค์ความรู้จากผลการวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นที่มุ่งแก้ไขปัญหามาใช้เพื่อการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนยังมีน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับ - การศึกษาวิจัยที่ดำเนินการในจังหวัดลำปาง

ข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานในระยะต่อไป

จากสภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางดังกล่าว สามารถเสนอแนะ -
การพัฒนาโจทย์วิจัยการสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และ -
การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางได้ 3 ประเด็น คือ

1. ประเด็นการสร้างเสริมและพัฒนาเครือข่ายครูที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นให้เป็นระบบเครือข่ายที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด เน้นการมีฐานข้อมูลความรู้และศูนย์ประสานงาน
2. ประเด็นการสร้างความรู้ท้องถิ่นที่มุ่งแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนโดยเน้นการนำองค์ความรู้จากผลการวิจัยมาสู่การจัดการเรียนรู้
3. ประเด็นการสร้างนวัตกรรมจัดการการเรียนรู้ด้วยการวิจัยและการมีส่วนร่วมของชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินการโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 ปี พ.ศ.2554 มีระยะเวลาการดำเนินงานวิจัย 6 เดือน ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย

ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนโครงการวิจัย ขอขอบคุณสถาบันรามจิตติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร.อมรวิรัช นาคทรพรพ ดร.จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์ คุณเกษมศักดิ์ ศรีสวย ที่ได้ให้กำลังใจ คำปรึกษา ข้อคิดเห็น คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย

ขอขอบคุณอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางที่สนับสนุนให้คณาจารย์ในมหาวิทยาลัยดำเนินโครงการวิจัยร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โรงเรียนและชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง จนถึงวันสิ้นสุดโครงการ

ขอขอบคุณคณบดีคณะครุศาสตร์และคณะผู้บริหารคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางที่สนับสนุนและให้กำลังใจคณาจารย์ในคณะครุศาสตร์ดำเนินโครงการวิจัยและพัฒนางานวิชาการเพื่อบริการวิชาการรับใช้ชุมชนท้องถิ่น ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โรงเรียนและชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง จนถึงวันสิ้นสุดโครงการ

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงจันทร์ เตียววิไล ดร.วิดา เหล่มตระกูล และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จำลอง คำบุญชู คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรึกษาโครงการวิจัย ที่ได้ให้กำลังใจ คำปรึกษา ข้อคิดเห็น คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย

ขอขอบคุณคณะครู นักเรียน ชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้อำนวยการ - สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1-3 ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 และผู้แทนจากเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานใน - ท้องถิ่นทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและร่วมเวทีประชุมเสวนาทุกเวที

ขอขอบคุณอาจารย์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ได้แก่ รองศาสตราจารย์ชุดิมา เวทการ ดร.เจือจันทร์ วงศ์พลกานันท์ อาจารย์ศิริพรรณ กาจกำแหง อาจารย์ ภาณุวัฒน์ สกุลสืบ และผู้ช่วยศาสตราจารย์กนกวิชต์ เก่าศิริ ที่ได้คำแนะนำและข้อคิดเห็นที่มีคุณค่ายิ่งต่อการดำเนินการวิจัย

ท้ายที่สุดนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ อาจารย์ปรีดี สาสี อาจารย์ทัตพิชา ชลวิสูตร
อาจารย์พงศ์ฐิติ พัสอ่อง อาจารย์ดารุณี นิพัทธ์ศานต์ และอาจารย์ปฐรดา เชื้อมหาวัน
คณะผู้วิจัยผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมดำเนินงานในโครงการวิจัยอย่างเข้มแข็งตลอดระยะเวลาใน
การดำเนินการวิจัย

คำขอบคุณ ณ หน้ากระดาษนี้ ไม่อาจเทียบได้กับ “น้ำใจ” และ “องค์ความรู้” ที่
คณะผู้วิจัยได้รับจาก “คุณครู นักเรียน ผู้เฒ่าผู้แก่ คุณพ่อคุณแม่ และพี่น้องชุมชนจังหวัดลำปาง”
แม้โครงการวิจัยดำเนินมาจนถึงวันสิ้นสุดโครงการในระยะที่ 1 แล้ว แต่ชุมชนในจังหวัดลำปาง
ครู ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กับนักวิจัยในโครงการวิจัยยังคงมี “ปณิธานในการ
พัฒนากระบวนการเรียนรู้ถิ่นฐานบ้านเกิดลำปาง” และ “ปณิธานในการพัฒนาหล่ออ่อนบ้านเฮา
...เด็กและเยาวชนลำปาง” เป็น “สายสัมพันธ์เชื่อมให้เกิดเครือข่ายกัลยาณมิตรที่เข้มแข็ง”
เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง
ถึงแม้โครงการวิจัยในระยะที่ 1 จะสิ้นสุดลง แต่ภารกิจร่วมกันที่เคยมีมาจะยังคงเป็นสะพาน
เชื่อมต่อความสัมพันธ์และพันธกิจต่อถิ่นฐานบ้านเกิดและหล่ออ่อนบ้านเฮา ให้ดำเนินการอย่าง
ต่อเนื่อง ด้วยความตระหนักเหมือนกับข้อความที่คุณครูหลายท่านฝากข้อคิดไว้ตรงกันว่า
“กระบวนการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่นสามารถพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิต
และไม่ลืมรากเหง้าของตนเอง” และข้อความที่นักเรียนนักศึกษาฝากความประทับใจจาก -
การเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่นด้วยการวิจัยและมีส่วนร่วมกับชุมชนไว้ว่า “การเรียนรู้และลงมือ
ปฏิบัติจริง มีโอกาสพบปราชญ์ชุมชน เป็นการจุดประกายให้พวกเราและเพื่อนๆ เกิดความคิด...
รักและอยากพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของตนเองเพื่อตอบแทนแผ่นดินเกิดของตน”

อาจารย์ชุดิมา คำบุญชู
หัวหน้าโครงการวิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ (ภาษาไทย)	ก
บทคัดย่อ (ภาษาอังกฤษ)	ค
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	จ
กิตติกรรมประกาศ	ต
สารบัญ	ท
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	26
ขอบเขตพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายการวิจัย	26
แผนผังกรอบความคิดการวิจัย	27
ระยะเวลาดำเนินการวิจัย	28
นิยามศัพท์เฉพาะ	28
ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อการดำเนินงานเสร็จสิ้นที่เป็นรูปธรรม และตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการวิจัย	29
บทที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ท้องถิ่น : แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง	30
ความเป็นมาและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของประเทศไทย	30
แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร	41
แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	41
แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา	59
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	65
ขอบเขตพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายการวิจัย	65
ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	66
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล : แนวคิด องค์ความรู้ และวรรณกรรม ที่เกี่ยวข้องกับสภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง	71
แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง	71
แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและเครือข่าย	100
ต่าง ๆ	
สรุป	116

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ 5	สถานการณ์องค์ความรู้และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง : ในระบบโรงเรียน	117
	สถานการณ์องค์ความรู้และความเคลื่อนไหวของการพัฒนาการเรียนรู้ ท้องถิ่นในระบบโรงเรียนของจังหวัดลำปาง : ผลการศึกษาวิเคราะห์ สภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในระบบโรงเรียน	117
	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและความคิดเห็นจากแบบสอบถามครูและผู้บริหาร ประเด็นบริบทและสภาพทั่วไปของโรงเรียน	125
	ประเด็นกลไกสนับสนุนที่ส่งเสริมกระบวนการพัฒนา สาระเรียนรู้ท้องถิ่น	136
	ประเด็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ท้องถิ่น	150
	ประเด็นผลที่เกิดขึ้นกับ นักเรียน ครู โรงเรียน และชุมชน	162
	ประเด็นเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น	171
	ประเด็นข้อคิดเห็นต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชน	174
	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและความคิดเห็นจากแบบสอบถามนักเรียน	176
	ประเด็นความจำเป็นในการเรียนรู้สาระการเรียนรู้	176
	ประเด็นความน่าสนใจของสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น	177
	ประเด็นกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นแบบที่ผู้เรียนชอบ	178
	ประเด็น “หลังจากเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแล้ว ส่งผลต่อผู้เรียน อย่างไร”	179
	สรุป	182
บทที่ 6	เครือข่ายกลยุธมิตรเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง	183
	เครือข่ายกลยุธมิตรวิทยาการงานวิจัย / งานวิชาการ เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด จังหวัดลำปาง	183
	กลยุธมิตรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	183
	กลยุธมิตรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)	194
	กลยุธมิตรสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)	195
	กลยุธมิตรมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น	197
	กลยุธมิตรหน่วยงานอื่นๆ	203
	เครือข่ายกลยุธมิตรการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย	207
	กลยุธมิตร กศน.ภาคเหนือ และ กศน.ลำปาง	207

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
กัลยาณมิตรศูนย์การเรียนรู้ในจังหวัดลำปาง	209
กรณีศึกษา การรวมพลังเครือข่ายกัลยาณมิตรเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด จังหวัดลำปาง	211
พลังการถ่ายทอดและสร้างพื้นที่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง	211
เครือข่ายกัลยาณมิตรกลุ่มโรงเรียนยุววิทย์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัด ลำปาง มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ และชุมชนท้องถิ่น	211
ผังการสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกัลยาณมิตรทางวิชาการ การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการเรียนรู้ร่วมกัน	221
พลังการถ่ายทอดและสร้างพื้นที่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง : ศูนย์การเรียนรู้ ปัทมะเสวี และหอศิลป์ลำปาง	222
พลังการถ่ายทอดและสร้างพื้นที่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง : ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดลำปาง และโรงเรียนการศึกษาคนตาบอดลำปาง	225
พลังการถ่ายทอดและสร้างพื้นที่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง : โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก	230
พลังการถ่ายทอดและสร้างพื้นที่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง : โรงเรียนบ้านสามขา	233
สรุป	244
ผังการสังเคราะห์ความเคลื่อนไหวของแรงสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐาน บ้านเกิดและตัวอย่างผลงานจากแรงสนับสนุน	247
ผังการสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกัลยาณมิตรทางวิชาการ การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการเรียนรู้ร่วมกัน	248
ผังการสังเคราะห์พลังแห่งการเรียนรู้และกัลยาณมิตรเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด จังหวัดลำปาง	249
บทที่ 7 บทสรุป	250
โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย : การพัฒนาการสร้างความรู้ท้องถิ่น เพื่อถิ่นฐาน บ้านเกิดลำปาง ร่วมกับกัลยาณมิตรโรงเรียนและเครือข่ายอื่น	253
ข้อค้นพบจากงานวิจัย / งานวิชาการ เชื่อมโยงสู่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐาน บ้านเกิดลำปาง	261
อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	264
บรรณานุกรม	266
นามานุกรมผู้ให้ข้อคิดเห็นในเวทีเสวนาและการสัมภาษณ์	269

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก	272
ภาคผนวก ก	273
รายละเอียดข้อมูลจากเวทีเสวนาและการสัมภาษณ์พร้อมภาพประกอบ	
ภาคผนวก ข	289
รายละเอียดผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรึกษาและผู้ร่วมดำเนินการวิจัย	

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง

ในระยะเวลา 10 ปี ที่ผ่านมามีผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมในการศึกษากระบวนการสร้างความรู้ท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำปาง ภายใต้ชุดโครงการวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หลายโครงการ เช่น ชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน ชุดโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชุดโครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายเชิงพื้นที่เพื่อหนุนเสริมการเรียนรู้ เป็นต้น และได้พบว่า ผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คือ ครูและโรงเรียน ซึ่งเป็นไปตามโครงสร้างการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรที่ใช้ในประเทศไทยเป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นจากส่วนกลาง และได้ใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีมาตรฐานทางด้านการศึกษาอยู่ในระดับเดียวกันทั้งประเทศ ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่วไป ซึ่งไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสื่อสาร ทำให้ส่วนต่างๆ ของโลกสามารถเชื่อมโยงข่าวสารกันได้อย่างรวดเร็ว สังคมโลกมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมมากขึ้น การเมืองแบบเสรีประชาธิปไตยเป็นที่นิยมยอมรับกันทั่วโลก ซึ่งได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อทัศนคติและการดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบท ดังนั้นคนไทยต้องปรับตัวและเร่งพัฒนาให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญในการเตรียมประชากรให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โรงเรียนต้องจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียน เพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้และดำเนินชีวิตด้วยความรู้อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ดังกล่าว โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภูมิสำเนาท้องถิ่นของตน ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาตน ครอบครัว และท้องถิ่น ตลอดจนดำเนินชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนอย่างมีความสุข มีความรักและความผูกพัน รวมทั้งภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ทั้งนี้เพราะการที่ประเทศไทยจะมีความสัมพันธ์กับชุมชนโลกบนพื้นฐานของศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกัน มีความสามารถในการแข่งขันและร่วมมือกับประชาคมโลกได้ ต่อเมื่อเรามีการปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการศึกษาให้สามารถพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีสมรรถนะในการแข่งขัน มีคุณภาพสูงขึ้น รู้จักเลือกที่จะรับกระแสของวัฒนธรรมต่างชาติ ปลูกจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย ซึ่งสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวตนเองและท้องถิ่นทั้งในด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและ

วัฒนธรรม ซึ่งมีได้หมายถึงการรวบรวมข้อมูลเพื่อการสื่อสารหรือบอกกล่าวแก่ผู้อื่นเท่านั้น หากแต่หมายรวมถึง “การเรียนรู้เพื่อรู้จักตนเอง” รู้จักรากเหง้าและวัฒนธรรมของตนอันเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้สิ่งอื่นๆ ที่จะตามมา

ในจังหวัดลำปางมีการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง การดำเนินงานโครงการวิจัยที่ผ่านมา มีโครงการต่างๆ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาต่างๆ อาทิ โครงการวิจัยเรื่อง กล่องข้าวตำบลงเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง : บทบาทและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตกล่องข้าว (จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2541-2545, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชา ศิลปศึกษา เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัตถุโบราณวัตถุสถานที่วัดไหล่หิน (ชุตินา เวทการ และคณะ, 2541-2545, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) กระบวนการเรียนรู้ และการสืบทอดความรู้ศิลปะของช่างพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง, 2545, สกว.วิจัยแห่งชาติ) การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนหมอสม วังแก้ว จำกัด (ประดิษฐ์ สรรพช่าง และคณะ, 2543-2545, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) การศึกษาบทบาทและความร่วมมือในการจัดการศึกษาในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และโรงเรียน (อนุชาติ ยศปัน และคณะ, 2543-2545, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) สืบสานของเก่า คนเฒ่าเวียงละกอน กรณีศึกษาลีลาทำรำในป่าเวณิ์พ่อนผีแบบป่าเก่า (กนกกรรชต์ เก้าศิริ, 2546, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การวิเคราะห์กิจกรรมการเคลื่อนไหวตามบทเพลงของท้องถิ่นล้านนาที่มีผลต่อการพัฒนาของเด็กอนุบาลตามจุดประสงค์ของกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ (เผชญี ธีรานนท์, 2547, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา) การสร้างบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น เรื่อง การผลิตและการแปรรูปน้ำตาลโตนดของชุมชน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (วิชาญ คงธรรม และคณะ, 2547, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา) การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ศูนย์วิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ประหยัด ช่วยงาน และคณะ, 2547, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการค้นคว้าหาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารบริเวณอุทยานแห่งชาติดอยจาง จังหวัดลำปาง (วิไลลักษณ์ จันวงษ์ และคณะ, 2548, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน) การพัฒนาบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นเรื่องการผลิตข้าวหอมมะลิและการแปรรูปเป็นข้าวกล้องโดยใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านของชุมชน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (ไกรสร คำมา และคณะ, 2548, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา) โครงการสร้างบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นของเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏเขตภาคเหนือตอนบน โดยใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน

(วิชาญ คงธรรม และคณะ, 2548, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา) การจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม้แกะสลักบ้านหลุก มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ศักดิ์ชัย พวงจันทร์ และคณะ, 2548, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา) การวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียน การสอนเพื่อบูรณาการการเรียนรู้ในสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 (ดวงจันทร์ เตียววิไล และคณะ, 2549, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การบูรณาการเรียนการสอนงานเขียน สารคดีในชุมชนท้องถิ่นจากผลการศึกษาวิเคราะห์พลังปัญญาในงานเขียนสารคดีร่วมสมัย (ชุติมา คำบุญชู และคณะ, 2549, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การศึกษาเรื่องราวเวียงละกอน เพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวโดยเส้นทางรถม้า (สุนทรทิพย์ สุภาจันทร์, 2549, สำนักงานคณะกรรมการ การอุดมศึกษา เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน) การศึกษาช่องทางการจัดจำหน่าย ธุรกิจเพาะเลี้ยงกล้วยไม้กับการมีส่วนร่วมของชุมชน, ปิยะรัตน์ ทองธานี, 2549, สำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน) การพัฒนาหลักสูตร การผลิตขนมขบเคี้ยวจากกากเหลือทิ้งในกระบวนการผลิตน้ำผัก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (นันทินา ดำรงวัฒนกุล, 2549, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการวิจัย IRPUS) การสืบสาน ภูมิปัญญาชาวบ้านการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่นสู่บทเรียนผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (นันทินา ดำรงวัฒนกุล และคณะ, 2550, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การศึกษากระบวนการการผลิตน้ำปู และเรื่องราวของน้ำปูในมัตถวัฒนธรรมในเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (ดารุณี นิพัทธ์ตานต์, 2550, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการ Window II นักศึกษาระดับ ปริญญาตรี) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและการสร้าง โครงข่ายคุ่มครองทางสังคม กรณีศึกษา : บ้านดอนแก้ว หมู่ที่ 8 บ้านแสนตอ หมู่ที่ 11 และบ้าน จำตอง หมู่ที่ 15 ตำบลร่องเคาะ อำเภอมองเมืง จังหวัดลำปาง (สุริยจรัส เตชะตันมีนสกุล และคณะ, 2550, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การศึกษาประวัติศาสตร์ตามเส้นทางเดินทัพของพม่าเพื่อ จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในจังหวัดลำปาง (กนกอร ศิริจิตติ และคณะ, 2550, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ลุ่มน้ำ แม่ตาน เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียน ห้างฉัตรวิทยา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (ดวงจันทร์ เตียววิไล, 2551, สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โครงการ Window II นักศึกษาระดับปริญญาโท) การพัฒนาหลักสูตรการสอนบูรณาการเรื่องสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม (วิไลลักษณ์ จันวงษ์, 2551, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โครงการ Window II นักศึกษาระดับปริญญาโท) การพัฒนารูปแบบการทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายของนักศึกษาและ ชาวบ้านต่อการเรียนรู้เรื่องการออมเงิน (พวงน้อย แสงแก้ว, 2551, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การพัฒนาสูตรและรูปแบบขนมอบที่มีสัปปะรดกวนเป็นส่วนประกอบเพื่อเป็นของฝากจากจังหวัด ลำปาง (วรภรณ์ วงศ์สวัสดิ์, 2551, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การศึกษาเพื่อพัฒนาสมุนไพร สำหรับฤทธิ์ด้านการอักเสบในเซลล์เพาะเลี้ยงจากช่องปากมนุษย์ (วิลาศ พุ่มพิมล, 2551,

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การเปรียบเทียบประสิทธิภาพของพืชลอยน้ำต่อประสิทธิภาพการบำบัดน้ำเสียจากฟาร์มสุกร (พูนจิวิ สมบัติศิริ, 2551, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โครงการวิจัย ENPUS) การเพิ่มประสิทธิภาพเตาอบถ่านอัดแท่ง (ประสงค์ หน่อแก้ว, 2551, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โครงการวิจัย ENPUS) การประยุกต์ภาพเขียนสีประติมากรรม เพื่อใช้ในการตกแต่งผลิตภัณฑ์เซรามิกส์ (แวอิลีส บินโซดาโอ และคณะ, 2551, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การใช้โปรตีนถั่วเหลืองและแป้งดัดแปรในผลิตภัณฑ์ไส้อั่วลดไขมัน (นันทิศา ดำรงวัฒนกุล, 2551, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการวิจัย IRPUS) การปรับปรุงคุณภาพและการพัฒนาสูตรการผลิตขนมสุขภาพห่อใบตอง เพื่อส่งเสริมการจำหน่าย (นันทิศา ดำรงวัฒนกุล, 2551, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการวิจัย IRPUS) การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมต่อสุขภาพและอายุการเก็บรักษาของเห็ดโคนญี่ปุ่น (ยานางิ) (ศรัญญา วัฒนานนท์, 2551, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการวิจัย IRPUS) การศึกษากระบวนการการกำจัดคาเฟอีนออกจากกาแฟ โดยวิธีการสกัดด้วยน้ำ (ศรัญญา วัฒนานนท์, 2551, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการวิจัย IRPUS) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านแม่แจ่ม ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (อนุชาติ ยศปັນ, 2551, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมบ้านม่อนเขาแก้ว หมู่ที่ 3 ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (จิตรกร แต้มคล่อง, 2551, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำธำมั่วจำลองชุมชนบ้านต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (นันทิศา สมสรวย, 2551, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) รูปแบบการจัดการข้อมูลด้านเส้นทางการท่องเที่ยว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง, บุญทวรรณ วิงวอน และคณะ, 2551, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โครงการ Window II นักศึกษาระดับปริญญาโท) โครงการพัฒนาเครือข่ายองค์ความรู้ (Knowledge - Based OTOP : KBO) ปี 2550 หลักสูตรการพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2551, พัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน (ดวงจันทร์ เตียววิไล และคณะ, 2552, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โครงการวิจัย วัดพม่า / ไทใหญ่ในจังหวัดลำปางกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (เจือจันทร์ วงศ์พลกานันท์ และคณะ, 2552, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โครงการการวิจัย เรื่อง การศึกษาสำรวจโครงการและทุนในพื้นที่ในการสร้างเครือข่ายสถาบันการศึกษาในพื้นที่เพื่อเสริมสร้างคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนจังหวัดลำปาง (ดวงจันทร์ เตียววิไล และคณะ, 2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการวิจัยการสร้างเครือข่ายครูศิลปะเพื่อการจัดการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน (ชุดิมา เวทการ และคณะ, 2552, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติป่าต้นน้ำบ้านสบสัน อย่างยั่งยืนตามวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (วิวัฒน์ หมั่นการ และคณะ,

2552, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรอม้าจำลองของชุมชนบ้านต้นธงชัย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 จังหวัดลำปาง (นันทิยา สมสรวย, 2552, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การจัดทำฐานข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง (สุภาพ ต๊ะใจ, 2552, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โครงการการศึกษาและพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการรณรงค์ ลด ละ เลิกการดื่มสุราของเยาวชนบ้านปงชัย ตำบลแม่เมาะ อำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง (พรสวรรค์ มณีทอง และคณะ, 2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โครงการวิจัย ABC-PUS) โครงการติดตามสภาวะการณเด็กและเยาวชนรายจังหวัด (Child Watch) ภาคเหนือตอนบน (จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2550-2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการ Child Watch เพื่อการพัฒนาระบบเฝ้าระวังสภาวะการณและการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เด็กและเยาวชนภาคเหนือตอนบน (แผนงาน Child Watch เพื่อการพัฒนาระบบเฝ้าระวังสภาวะการณและการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เด็กและเยาวชนภาคเหนือตอนบน ระยะที่ 2) (จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) โครงการความร่วมมือเพื่อการติดตามและพัฒนาระบบเฝ้าระวังสภาวะการณเด็กและเยาวชน (Child Watch) : ภาคเหนือ (จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) โครงการแผนงาน Child Watch เพื่อการพัฒนาระบบเฝ้าระวังสภาวะการณและการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เด็กและเยาวชนระดับจังหวัด (ระยะที่ 3) : ภาคเหนือ (จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2552-2553, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) การวิจัยในชั้นเรียนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยใช้โครงการผลิตภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง : กรณีศึกษานักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการบัญชีต้นทุน 1 (กาญจนา คุมา, 2552, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โครงการปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารในชุมชนบ้านปงชัย อำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง (สุดจินดา ดังก้อง, 2551-2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โครงการวิจัย ABC-PUS) โครงการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคของบ้านปงชัย ตำบลแม่เมาะ อำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง (พรชนก ทองลาด, 2551-2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โครงการวิจัย ABC-PUS) โครงการวิจัยการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการโรงงานผลิตน้ำสะอาดเพื่อการบริโภค กรณีศึกษา ณ บ้านปงชัย ตำบลแม่เมาะ อำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง (วิรัชฐา ภักดี, 2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โครงการวิจัย ABC-PUS) โครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของชุมชน บ้านแม่แจ่ม ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง (ณัฐนันท์ จิตติยาปราโมทย์, 2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) กระบวนการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์แคบหมูบ้านหม้อ ตำบลปงยางคก อำเภห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (บุญทวรรณ วิงวอน และพรชนก ทองลาด, 2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการวิจัย CBR) การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพเกษตรกรปลูกผักปลอด

สารพิษ ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (บุญทวรรณ วิงวอน, 2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการวิจัย CBR) โครงการวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ บ้านจำ หมู่ 6 ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (บุญทวรรณ วิงวอน และขจรศักดิ์ วงศ์วิราช, 2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการวิจัย CBR) การศึกษาเครือข่ายความร่วมมือของประชาชนในการอนุรักษ์อาชีพขี้เหล็ก จังหวัดลำปาง กรณีศึกษา ประชาชนที่อาศัยตามเส้นทางรถม้าเลียบบึงแม่ น้ำวัง (นภาพรพร เนตรประดิษฐ์ และคณะ, 2552, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โครงการวิจัยการบูรณาการการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก (บุณรดา เชื้อมหาวัน, 2553, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การวิจัยการสร้างองค์ความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (ดารุณี นิพัทธ์ศานต์, 2553, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเยาวชนในเขตอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (พิบูลย์ หม่อมเชย และคณะ, 2553, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โครงการวิจัยสืบสานของเก่าคนเฒ่าเวียงละกอน กรณีศึกษา ศิลปะการแสดงในประเพณีพ่อนผี (กนกฤทธิ์ เก่าศิริ, 2553, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โครงการวิจัยการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา การทำตะเกียงโบราณ ชุมชนปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (ชัตติยา ขัติยวรา และอริยา วงศ์ชัย, 2553, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โครงการวิจัย กระบวนการสร้างการเรียนรู้ตำนานมูลศาสนาบ้านวัดบ้านเอื้อม ตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (พระอิทธิกร สวัสดิ์ โสตุฎโก, 2551-2553, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการกระบวนการสร้างการเรียนรู้ตำนานมูลศาสนาบ้านวัดบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ตุลาภรณ์ แสนปรน, 2553, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วม ชุมชนบ้านปงสนุก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สิริวัฒนา ไจมา, 2553-2555, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของบ้านแม่แจ่ม ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง” (รัชฎาภรณ์ ทองแป้น และคณะ, 2553, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เครือข่ายบริหารงานวิจัยภาคเหนือตอนบน) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของบ้านแม่แจ่ม ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (ประภาพร แสงบุญเรือง, 2553, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เครือข่ายบริหารงานวิจัยภาคเหนือตอนบน) โครงการวิจัยการพัฒนาศักยภาพเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (ชนวิทย์ บุตรอุดม และกังสดาล กนกหงส์, 2553, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เครือข่ายบริหารงานวิจัยภาคเหนือตอนบน) โครงการวิจัยการรณรงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกในการจัดการขยะ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง กรณีศึกษา : หมู่บ้านทุ่งบ่อแป้น (เบญจวรรณ เกลลิต, 2553, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) รูปแบบสารประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมในการส่งเสริมความรู้ของผู้บริโภคเกี่ยวกับผักปลอดภัย ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สุดจินดา ปานคำ,

2553, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การพัฒนาฐานข้อมูลชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนางแล ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (จารุวรรณ ลิ้มปี่ไพบูลย์, 2553, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โครงการวิจัย ABC-PUS/MAG) แนวทางในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้เพาะเลี้ยงเห็ด บ้านทุ่งบ่อแป้น ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (เนนุช สอนสุวิทย์, 2553, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โครงการวิจัย ABC-PUS/MAG) แนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง, 2553, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โครงการวิจัย ABC-PUS/MAG) การบูรณาการการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก, ปุณรดา เชื้อมหาวัน, 2554, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ระดับปฐมวัยจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง (ไพรินทร์ บุหลัน, 2554, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการวิจัยและบริการวิชาการ) การพัฒนาสินค้าของที่ระลึกเชิงวัฒนธรรมจากรูปแบบศิลปกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง (ธวัชไชย ปานดำรง และคณะ, 2554, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) การศึกษาอัตลักษณ์ในงานจิตรกรรมฝาผนัง สกุลช่างลำปาง (สมชาย เยี่ยงพฤษภาวีย์ และศิริกร อินคำ, 2554, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) นอกจากนี้ ในปี พ.ศ.2554 โรงเรียนในจังหวัดลำปางยังได้รับการสนับสนุนโครงการส่งเสริมนวัตกรรมสร้างสรรค์การเรียนรู้ระดับประถมศึกษา โดยการสนับสนุนของสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) คือ โรงเรียนบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา และโรงเรียนบ้านหนองนาหว ตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง โครงการของโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนดังกล่าวเป็นโครงการที่มีความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

นอกจากนี้ยังมีการดำเนินงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง (ชุตินาคำบุญชู และคณะ, 2551-2553, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) มีผลการดำเนินงานก่อให้เกิดโครงการ ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ระดับโรงเรียน รวม 24 โรงเรียน รวมจำนวนโครงการย่อย 71 โครงการย่อย รวมจำนวนยุววิจัย 281 คน และรวมคุณครูที่ปรึกษา 62 ท่าน ครูที่ปรึกษาที่ร่วมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ได้นำแนวทางการเรียนรู้ร่วมกับยุววิจัย การให้คำปรึกษายุววิจัย การเรียนรู้ในการสร้างสรรค์ภาพยนตร์สารคดี ยุววิจัย ฯ ไปขยายผลใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ภายในโรงเรียน การจัดกิจกรรมชมรมยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การจัดกิจกรรมชมรม “หนัγγยุววิจัย” โดยมีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียนในชั้นเรียนต่างๆ ในลักษณะ “พี่แนะนำน้อง” “เพื่อนแนะนำเพื่อน” การจัดทำโครงการเพื่อสานต่อกิจกรรมยุววิจัยเรียนรู้ร่วมกับชุมชนและสืบสานคุณค่าแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับจากการเรียนรู้ ค่ายยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษาและชุมชนในจังหวัดลำปาง องค์ความรู้และประเด็นความคิดต่างๆ ที่ได้รับจากชุดความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย สามารถเชื่อมโยงไปสู่การให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวิจัยของ

เยาวชน และการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับโรงเรียน สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสื่อมวลชน โดยมีเครือข่ายผู้ปกครองยุววิจัยมีส่วนร่วม ครูที่ปรึกษาที่ร่วมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ได้นำแนวทางการเรียนรู้ร่วมกับยุววิจัยและการให้คำปรึกษายุววิจัย รวมทั้งการเรียนรู้ในการสร้างสรรค์ภาพยนตร์สารคดียุววิจัย ๒ ไปขยายผลใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ภายในโรงเรียน โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษา ดังนี้

การนำแนวทางการเรียนรู้ด้วยวิธีการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสาระสังคมศึกษาในการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาระที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมชมรมยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในโรงเรียน โดยมีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียนในชั้นเรียนต่าง ๆ ในลักษณะ “เพื่อนแนะนำเพื่อน” “ชุมชนมีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ของเยาวชน”

การจัดกิจกรรมชมรม “หนัวยุววิจัย” โดยมีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียนในชั้นเรียนต่าง ๆ การจัดทำโครงการเพื่อสานต่อกิจกรรมยุววิจัยเรียนรู้ร่วมกับชุมชนและสืบสานคุณค่าที่ได้รับจากการเรียนรู้ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโรงเรียน ดังเช่น “โครงการช่วงจุมสรีแจ้ห่ม” โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

จังหวัดลำปางมีทีมยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 71 โครงการย่อย จากโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1-3 รวม 24 โรงเรียน ในระหว่างดำเนินการวิจัย พ.ศ.2551 – พ.ศ.2553 ดังนี้

โรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 (อำเภอเมือง) ปัจจุบันสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35

1. โรงเรียนลำปางกัลยาณี ตำบลสวนดอก อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
 - “ย่านตลาดจีน” ความเจริญในความทรงจำ
 - ตามรอยคุ้มเจ้าหลวงลำปาง
2. โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
 - ปูน! ปูน! สถาปนิกลำปาง...สู่...กุฎกนก
 - แก้วจาว ถนนแห่งชีวิต
 - ประวัติและผลงานของครูบาคำปัน ปากาโร อริยสงฆ์ของจังหวัดลำปาง ยุคปัจจุบัน
 - ภูมิปัญญาแกะสลัก วิถีชีวิตบ้านหลุก
3. โรงเรียนเขลางค์นคร ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
 - วิถีชีวิตคนประตู่มา จากอดีต...ปัจจุบัน
 - หะดีแว...ภาษาไทลื้อ

4. โรงเรียนโปงหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก ตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
 - พระพุทธรูปปางวิจิตรและความสัมพันธ์ของชุมชนบ้านคำ-ชุมชนบ้านปลายนา
 - ตามรอยวิถีชีวิตของชุมชนบ้านหนาดคำ ในอดีต มาถึงบ้านเอื้อมในวันนี้
 5. โรงเรียนปงแสนทองวิทยา ตำบลปงแสนทอง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
 - บ้านหลังสุดท้ายของชาวล้านนา
 - ประเพณีเก่าแก่ในชุมชน (ประเพณี “ตานข้าวใหม่”)
 - สืบสานประเพณีตานก๋วยสลากชุมชนตำบล ปงแสนทอง
 - สืบสานตำนานใบตาลกล่องข้าว
 6. โรงเรียนวิชานารี ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
(โรงเรียนเอกชน ระดับมัธยมศึกษา ปัจจุบันโรงเรียนอยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
 - สืบค้นประวัติโรงเรียนวิชานารี
 - กูก กูก ไก่ สู่การเรียนรู้ชุมชนลำปาง เขตอำเภอเมือง
 - วิถีชีวิตคนอำเภอห้างฉัตรกับวัฒนธรรมการฟ้อนผีเม็ง
 - พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ วิถีชีวิตชาวเมืองปาน
 7. โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) ตำบลสวนดอก อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อยู่ในความดูแลของเทศบาลนครลำปาง)
 - ย้อนรอย อดีต...ปัจจุบัน ณ กำแพงเมืองเขลางค์
 - วัดพม่าในเขตเทศบาลนครลำปาง
 - ทำไมถึงวงเล็บ (บ้านเชียงราย)
 - 3 หมู่ย้อนรอยตลาดมืดสู่ตลาดบริบูรณ์ปรการ
 - ประเพณีล่องสะเปาแห่งแม่น้ำวังในวันยี่เป็ง
 - แกงฮังเล...อร่อยทะลุมิติของชุมชนบ้านกาดเมฆ บ้านสบค่อม และบ้านม้า
- โรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 (อำเภอห้างฉัตร) ปัจจุบันสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35
8. โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
 - สืบสานตำนานการเข้าทรง “ผู้ผีลง”
 - ย้อนเวลาตามหา “เปรตพลี”
 - ฮ่วมฮู่ ฮ่วมสาน พิธีทำงานปอยบ้านเฮา
 - บอด้สะแลม รุ่งเก่า

9. โรงเรียนแม่สันวิทยา ตำบลแม่สัน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

- เก้าไม้เป็นเงิน

โรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 (อำเภอแม่เมาะ) ปัจจุบันสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35

10. โรงเรียนแม่เมาะวิทยา ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

- คนแบกช้างที่แม่เมาะ

- ปฏิบัติการยึดข้าวควบ

- เตานี้ที่รื้อคอย

11. โรงเรียนบ้านสบป่าด ตำบลสบป่าด อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ปัจจุบันสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
ลำปาง เขต 1)

- เปิดประตูประเพณี “ตานข้าวใหม่”

โรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 (อำเภองาว) ปัจจุบันสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35

12. โรงเรียนประชากรวิทยา ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง
(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

- พิธีกรรมความเชื่อเรื่องการเลี้ยงผี กับวิถีชีวิตของชุมชนปงเตา อำเภองาว

13. โรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ ตำบลหลวงเหนือ อำเภองาว จังหวัดลำปาง
(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

- สะพานโยงกับวิถีชีวิตของคนเมืองงาว

- แกะรอยวัดแห่งแรกในอำเภองาว

- ตามติด... วิถีชีวิตของ ป้อหนาน

- ตามรอยวิถีชีวิตคนทำตุงชาววา

โรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 2 (อำเภอแม่ทะ)

14. โรงเรียนสุนทรศึกษา ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

(โรงเรียนเอกชน ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
ลำปาง เขต 2)

- ป่าเวียงความทรงจำถิ่นวัฒนธรรมลุ่มน้ำจาง

- “ดอยศักดิ์สิทธิ์” กับจิตศรัทธาชาวบ้านหนองพ้องคำ

- นักแกะลายรุ่นเดอะ

โรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 2 (อำเภอเถิน) ปัจจุบันสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35

15. โรงเรียนเถินวิทยา ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

- สัมเกลี้ยงสืบสานตำนานเมืองเถิน
- แก้วโป่งขาม มนต์ขลังที่กำลังจางหาย

16. โรงเรียนแม่มอกวิทยา ตำบลแม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ปัจจุบันสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2)

- ดาน้ำห้วยน้ำอุ่นกับความศรัทธาของชุมชน
- ย่อนรอย ความเชื่อ ความศรัทธา เจ้าปู่ันตาแห่งบ้านแม่มอก

17. โรงเรียนแม่ถอดวิทยา ตำบลแม่ถอด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ปัจจุบันสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2)

- แม่ถอดวิทยาสถานศึกษาศูนย์รวมของชุมชน
- สืบสานภูมิปัญญา ปัญญาชาวบ้าน น้ามนต์เมือง
- ย่อนอดีตการละเล่นผี ประเพณีบ้านเฮา

โรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 2 (อำเภอเกาะคา) ปัจจุบันสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35

18. โรงเรียนไหล่หินวิทยา ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

- วัดไหล่หินหลวง...จากปัจจุบันสู่ความทรงจำ...วิถีชุมชนไหล่หิน
- ครูบาเจ้าวัดไหล่หินหลวงความเชื่อจากอดีตสู่ปัจจุบัน

โรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 2 (อำเภอสบปราบ) ปัจจุบันสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35

19. โรงเรียนสบปราบพิทยาคม ตำบลสบปราบ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

- ย่อนรอยถอยอดีต วิถีชีวิตชาวบ้านนายาง
- น้ำตกแม่ไซ้ในความทรงจำที่เลือนราง
- ฮีตฮอยบ่อโข่งตำนาน บ่า เก่า
- หอมกลิ่นกำข้าว เล่าเรื่องพิธีกรรม

โรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 (อำเภอเมืองปาน) ปัจจุบันสังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35

20. โรงเรียนเมืองปานวิทยา ตำบลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

- ตามรอยวิหารชุมชนเมืองปาน
- ดอยฮอย ดอยเต่าคำ
- สืบสานตำนานพระธาตุดอยช้าง
- ดร.หมอเมือง
- ย้อนรอยที่บนดอยป่าเหมี้ยง

21. โรงเรียนทุ่งอุดมวิทยา ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

- เปิดตำนานถิ่นฐานตำบลบ้านขอ : สืบสานประวัติศาสตร์ วัดพระธาตุจอมก้อย
- เปิดตำนานถิ่นฐานตำบลบ้านขอ : หมอเมี่ยง
- เปิดตำนานถิ่นฐานตำบลบ้านขอ : ตวยฮอยจักสาน สืบสานวัฒนธรรมตำบลบ้านเฮา
- เปิดตำนานถิ่นฐานตำบลบ้านขอ : สายธารการเปลี่ยนแปลงด้านความบันเทิง

จากรุ่นสู่รุ่นของชุมชนบ้านขอ

22. โรงเรียนทุ่งกว๋าววิทยาคม ตำบลทุ่งกว๋าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

- ภูมิพะญาสี่ย้อมผ้าทอบ้านเฮา
- ฮ่วมฮักษา ภูมิพะญา ผ้าทอทุ่งกว๋าว

โรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 (อำเภอแจ้ห่ม) ปัจจุบันสังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35

23. โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา ตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

- อดีตลุ่มน้ำสอย ย้อนรอยเกษตร
- แอ่ววัดดอย กอยวัดผาแดง แยกวิถีชุมชน
- ยุววิจิตรน้อยย้อนรอยพระพุทธบาท

โรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 (อำเภอวังเหนือ) ปัจจุบันสังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35

24. โรงเรียนวังเหนือวิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

(โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

- ย้อนรอยเมืองวัง
- โบราณสถานน่ารู้ คู่สมัย “เจ้าพ่อหอคำ”

จากการดำเนินงานโครงการวิจัยดังกล่าวมานี้ พบว่าจังหวัดลำปางมีสถานภาพองค์ความรู้ท้องถิ่นและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในประเด็นของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ศิลปกรรม ศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวและหัตถกรรม เซรามิกส์ของจังหวัดลำปาง เป็นต้น อาจจัดกลุ่มชุดความรู้ท้องถิ่นได้เป็นชุด “บ้านแก่งเมืองเก่า” ชุด “เค้าเหง้าฮึดฮอยปาเวณี” และชุด “อยู่ดีกินม่วน” และเป็นชุดความรู้ท้องถิ่นเพื่อการศึกษาของชุมชนใน “มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” “มิติทางวัฒนธรรม” “มิติทางสังคม” และ “มิติคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น”

โครงการวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังเช่น โครงการวิจัยติดตามสภาวะการณเด็กและเยาวชนรายจังหวัดภาคเหนือ (Child Watch ภาคเหนือ, จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2550-2554, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) ขับเคลื่อนงานทางด้านเด็ก เยาวชน การพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชน เครือข่ายผู้ใหญ่ สู่การสร้างพื้นที่ดี พื้นที่วิชาการ และความตระหนักในคุณค่าของถิ่นฐานบ้านเกิด โครงการวิจัยนี้ยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เมื่อรวมถึงโครงการวิจัยอื่นๆ อาทิ โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับตำบล (จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2553-2554, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) ซึ่งอยู่ในระหว่างดำเนินการวิจัย มีระยะเวลาดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนสิงหาคม 2553 จนถึงเดือนธันวาคม 2554 มีโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรวม 9 โรงเรียน ดังนี้

1. โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก ตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง (โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
2. โรงเรียนลำปางกัลยาณี ตำบลสวนดอก อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง (โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
3. โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) ตำบลสวนดอก อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง (โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น)
4. โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
5. โรงเรียนสบปราบพิทยาคม ตำบลสบปราบ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง (โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
6. โรงเรียนแม่มอกวิทยา ตำบลแม่มอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง (โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
7. โรงเรียนเวียงมอกวิทยา ตำบลเวียงมอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง (โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
8. โรงเรียนทุ่งอุดมวิทยา ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

9. โรงเรียนวังเหนือวิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)

ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนล้านนา (ศศล.) โดยการสนับสนุนของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ได้ให้ทุนสนับสนุนโครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับตำบล ในพื้นที่ระดับตำบล จำนวน 15 แห่ง โดยยุววิจัยเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจาก 9 โรงเรียน มีโครงการวิจัย รวม 24 เรื่อง ขณะนี้การดำเนินงานโครงการอยู่ในระหว่างขั้นตอนที่ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนล้านนา (ศศล.) และยุววิจัยสังคมจาก 9 โรงเรียน นำเสนอผลการวิจัยต่อโรงเรียน มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ผู้แทนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้แทนของชุมชนท้องถิ่น ในวันที่ 22 ธันวาคม 2554 เพื่อนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงผลงานยุววิจัยสังคมและนำเสนอผลงานฉบับสมบูรณ์ต่อไป โดยสรุปแล้วผลการวิจัยมีประเด็นต่างๆ ในพื้นที่ 15 ตำบล ของจังหวัดลำปาง ดังนี้

● พื้นที่เสี่ยง-พื้นที่สร้าง

เรื่อง	ยุววิจัยโรงเรียน	พื้นที่ตำบล
แหล่งพ่นสารพิษ พื้นที่เสี่ยงของเยาวชนบ้านคำ	โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก	ตำบลบ้านคำ
เธออยู่ไหนหลังเลิกเรียน	โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้าน เชียงราย)	เทศบาล นครลำปาง
เด็กห่างฉัตรปราศจากเกมส์	โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา	ตำบลห้างฉัตร
เด็กหัวสะพาน	โรงเรียนแม่มอกวิทยา	ตำบลแม่มอก
เยาวชนรุ่นใหม่ใกล้ขีดศาสนา	โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา	ตำบลหนองหล่ม

● เด็กเสี่ยงในระบบ-เด็กด้อยโอกาสนอกโรงเรียน

เรื่อง	ยุววิจัยโรงเรียน	พื้นที่ตำบล
เด็กหญิงในร่างนางสาว	โรงเรียนสบปราบพิทยาคม	ตำบลสมัย
ไอโซบ้านนอก	โรงเรียนสบปราบพิทยาคม	ตำบลสมัย
โรงเรียนตีมีใกล้บ้าน	โรงเรียนเวียงมอกวิทยา	ตำบลเวียงมอก
เด็กบ้านคำบนทางสามแพร่ง	โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก	ตำบลบ้านคำ
เวลาที่ผ่านไปของเด็กที่ถูกเหยียด	โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก	ตำบลบ้านเอื้อม

● วิถีคน-วิถีชุมชน

เรื่อง	ยุววิจัยโรงเรียน	พื้นที่ตำบล
วิถีชุมชนคนทำไม้	โรงเรียนเวียงมอกวิทยา	ตำบลเวียงมอก
คุณแม่กำลังสอง	โรงเรียนสบปราบพิทยาคม	ตำบลแม่กัวะ
สร้างชีวิตใหม่ด้วยหัวใจที่ไม่พิการ	โรงเรียนวังเหนือวิทยา	ตำบลวังเหนือ
โอกาสการเรียนรู้ในชีวิตเบื้องหลังคนพิการ	โรงเรียนวังเหนือวิทยา	ตำบลวังเหนือ
ชีวิตใกล้ฝั่งที่ไม่ไร้ค่า	โรงเรียนวังเหนือวิทยา	ตำบลร่องเคาะ

● เส้นทางรัก-เส้นทางที่ก้าวพลาด

เรื่อง	ยุววิจัยโรงเรียน	พื้นที่ตำบล
การยอมรับรักในวัยเรียนโรงเรียนเทศบาล 4	โรงเรียนเทศบาล 4	เทศบาลนครลำปาง
แม่วัยกระเตาะ	โรงเรียนสบปราบพิทยาคม	ตำบลแม่กัวะ
คุณแม่วัยเอ๊ะกะเทาะสังคม	โรงเรียนวังเหนือวิทยา	ตำบลบ้านใหม่
เลิฟซีนายรักในวัยเรียน	โรงเรียนลำปางกัลยาณี	เทศบาลนครลำปาง

● เสพสิ่งเสพติด-เสพความรุนแรง

เรื่อง	ยุววิจัยโรงเรียน	พื้นที่ตำบล
บุหรีมีดีอะไร	โรงเรียนแม่มอกวิทยา	ตำบลแม่มอก
คำนิยมเข้าหาเย็นเฮ	โรงเรียนสบปราบพิทยาคม	ตำบลนายาง
สุราผู้นำมาซึ่งปัญหาวัยรุ่น	โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก	ตำบลบ้านเอื้อม
ปัญหาการทะเลาะวิวาท 5 หมู่บ้าน	โรงเรียนสบปราบพิทยาคม	ตำบลสบปราบ
ศักดิ์ศรีของวัยรุ่น	โรงเรียนทุ่งอุดมวิทยา	ตำบลบ้านขอ

นอกจากโครงการวิจัย ยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับตำบล ดังกล่าวแล้วนี้ จังหวัดลำปางยังมีโครงการวิจัยแนวทางการป้องกันเด็กไม่ให้เข้าสู่กระบวนการธุรกิจเพศพาณิชย์ กรณีศึกษา ตำบลวังซ้าย อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (อดุลย์ ดวงดีทวีรัตน์, 2544-2545, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการวิจัยแนวทางการพัฒนากลุ่มสภาเด็กและเยาวชนตำบลบ้านสาอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 (นราภรณ์ คำลือ, 2550-2551, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการวิจัย การสร้าง

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการแก้ไขปัญหาการติดสิ่งเสพติดของเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (รัศมี บัวบาน, 2551-2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสืบสานตำนานม่อนกองข้าว บ้านสาสบหก หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (เจริญ เขม, 2551-2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (บุรินทร์ รุจจนพันธ์, 2550-2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการวิจัย การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการอนุรักษ์ สืบทอด อักษรคำเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมะหลวง หมู่ 8 ตำบลแม่เมะ อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง (ปวีณา ชุ่มเบีย, 2551-2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการวิจัยในกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ ในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ในด้าน “มิติของทรัพยากรบุคคลจากอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น...ความรู้เท่าทันสังคมที่เปลี่ยนแปลง”

โครงการวิจัยเรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพของรา *Trichoderma spp.* ในนาข้าว ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ศาสตรา ลาดปะละ และประพันธ์ ปัญญาบาล, 2552, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โครงการวิจัยการศึกษาศักยภาพพลังงานแสงอาทิตย์ในเขตจังหวัดลำปาง : สำหรับการประยุกต์ใช้งานในการผลิตพลังงานความร้อนและพลังงานไฟฟ้า (รวิภา ยงประยูร และวศินีโรตม์ เนติศักดิ์, 2552, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โครงการวิจัยการศึกษาวัสตุปลูกกล้วยไม้จากสวนผสมดินเบา กากดินขาวและดินแดงพื้นบ้าน (ศิริมา เอมวงษ์, 2552, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โครงการวิจัยเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค ของบ้านปางชัย ตำบลแม่เมะ อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง (พรชนก ทองลาด, 2551-2552, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โครงการวิจัย ABC-PUS) โครงการวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติป่าต้นน้ำบ้านสบสันอย่างยั่งยืนตามวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (วิวัฒน์ หมั่นการ และคณะ, 2552, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง) โครงการวิจัย เรื่องการเพิ่มศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดกลุ่มผลิตน้ำพริก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (วริษฐา ภักดี และคณะ, 2553, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เครือข่ายบริหารงานวิจัยภาคเหนือตอนบน) โครงการวิจัยแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าห้วยหกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่ 2 บ้านสาสบหก ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (ธงชัย งามสม, 2553-2554, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการวิจัย แนวทางการจัดการปัญหาหนี้สินโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสบสัน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (รัตนภรณ์ มัชชะ, 2553-2554, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการวิจัย การสร้างการเรียนรู้ด้านการสื่อสารเพื่อเป็นแนวทางในการ

เปลี่ยนแปลงและพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพร่วมใจ ตำบลแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช, 2554-2555, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการวิจัยแนวทางการสร้างการเรียนรู้เพื่อการบริหารจัดการคุณภาพน้ำที่เหมาะสมสำหรับการอุปโภคบริโภคของคนในชุมชนตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง (อาทิตย์ วังนัยกุล, 2554-2555, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) ฯลฯ โครงการวิจัยในส่วนนี้มีความสัมพันธ์กับประเด็นของเศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อการเรียนรู้ชุมชนและเท่าทันสังคม หากนำองค์ความรู้ดังกล่าวนี้มาใช้ในการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน โดยเรียนรู้ร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชนผ่านทางกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาด้วยหลักสูตรท้องถิ่นที่มีชีวิต อาจมีพลังสร้างแรงจูงใจให้เด็กและเยาวชนสานต่ออาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ควบคู่กับเทคโนโลยีสารสนเทศ ใน “มิติทางทรัพยากร” มิติทางเศรษฐกิจ “มิติทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อม” “มิติคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น” และ “มิติของทรัพยากรบุคคลจากอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น...ความรู้เท่าทันสังคมที่เปลี่ยนแปลง”

การดำเนินงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนโดยมีเรื่องราวของท้องถิ่นหรือความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ท้องถิ่นและถิ่นฐานบ้านเกิดอีกโครงการหนึ่ง คือ การดำเนินการ “โครงการวิจัย การพัฒนาสมรรถนะการอ่านของนักเรียนประถมศึกษา ชั้นปีที่ 4-6 ด้วยเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้จังหวัดลำปาง” โดยมีเครือข่ายความร่วมมือกับสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ นำกระบวนการยววิจัยไปเชื่อมโยงให้เกิดกระบวนการหนุนเสริมนำองค์ความรู้ที่ถอดบทเรียนจาก “โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” ใช้ในการจัดกิจกรรม “การพัฒนาสมรรถนะการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 ด้วยเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้จังหวัดลำปาง” นำกระบวนการเรียนรู้จากยววิจัยสู่การพัฒนาและหนุนเสริมการอ่าน มีโรงเรียนในเครือข่ายโครงการวิจัย การพัฒนาสมรรถนะการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 ด้วยเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้จังหวัดลำปาง โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงจันทร์ เตียววิไล มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย มีโรงเรียนเครือข่าย 20 โรงเรียน ดังนี้

1. โรงเรียนอนุบาลแม่เมะ ตำบลแม่เมะ อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
2. โรงเรียนวัดบ้านแหลม ตำบลแม่เมะ อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
3. โรงเรียนสบเมะวิทยา ตำบลสบป่าด อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
4. โรงเรียนวัดสบจาง ตำบลจางเหนือ อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)

5. โรงเรียนบ้านนาแซ่ ตำบลจางเหนือ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
6. โรงเรียนวัดท่าสี่ ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
7. โรงเรียนวัดหัวฝาย ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
8. โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จิตต์อารี ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ตำบลพระบาท อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง (โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
9. โรงเรียนชุมชนบ้านพ่อนวิทยา ตำบลชมพู อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง (โรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
10. โรงเรียนชุมชนบ้านทุ่ง ตำบลสบปราบ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2)
11. โรงเรียนชุมชนบ้านจัววิทยา ตำบลสมัย อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2)
12. โรงเรียนบ้านหล่าย ตำบลสบปราบ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2)
13. โรงเรียนอนุบาลสบปราบ ตำบลสบปราบ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2)
14. โรงเรียนบ้านแม่กัวะ ตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2)
15. โรงเรียนบ้านแป้น ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3)
16. โรงเรียนชุมชนบ้านสา ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3)
17. โรงเรียนบ้านใหม่ผ้าขาว ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3)
18. โรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม ตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3)
19. โรงเรียนบ้านหนองนา ตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3)
20. โรงเรียนบ้านแม่ตา ตำบลปงดอน อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3)

ในขณะที่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่งและมีการส่งเสริมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่การสร้างความรู้ท้องถิ่นและการส่งเสริมกระบวนการการเรียนรู้ท้องถิ่นยังได้รับการพัฒนาค่อนข้างน้อย พิจารณาได้จากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาส่วนใหญ่เป็นความรู้ท้องถิ่นในบริบทของโรงเรียน ซึ่งยังขาดการเชื่อมโยงกับความรู้ด้านอื่นๆ ซึ่งเป็นบริบทที่กว้างกว่าท้องถิ่นในบริบทของโรงเรียน ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นความรู้ท้องถิ่นในบริบทของโรงเรียนจึงไม่เพียงพอต่อการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้ชีวิตในท้องถิ่นและอยู่รอดได้ในสังคมโลกาภิวัตน์ จึงจำเป็นต้องพัฒนาการสร้างความรู้ท้องถิ่นให้เชื่อมโยงความรู้ด้านอื่นๆอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม ด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นความรู้ท้องถิ่นที่ไม่จำกัดแค่บริบทของโรงเรียนเท่านั้น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการสร้างความรู้ท้องถิ่นที่สามารถเชื่อมโยงสัมพันธ์ความรู้ด้านอื่นๆ ในลักษณะดังกล่าวนี้ ครูและสถานศึกษายังมีข้อจำกัดในการสร้างความรู้ท้องถิ่นและไม่สามารถทำได้ลำพังครูคนใดคนหนึ่งหรือโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่ง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างเสริมและพัฒนาเครือข่ายครูและโรงเรียนเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การสร้างความรู้ท้องถิ่นและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

ดังนั้นทีมวิจัยจึงเสนอโครงการ “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง” เพื่อพัฒนาเครือข่ายครูเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง โดยมุ่งทบทวนองค์ความรู้และความเคลื่อนไหวของการสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การสร้างเสริมและพัฒนาเครือข่ายครูที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่นของจังหวัดลำปาง

พ.ศ.๒๕๕๑ งานวิจัยชุดโครงการระบบการศึกษากับชุมชน

ตัวอย่างการศึกษาวิจัยที่เชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้
เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดของเด็กและเยาวชนจังหวัดลำปาง

ตัวอย่างการศึกษาวิจัยที่เชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดของเด็กและเยาวชนจังหวัดลำปาง

สำนักแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน

พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๕ งานวิจัยชุดโครงการระบบการศึกษาชุมชน

โครงการวิจัยเรื่อง กลุ่มข้าวตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
: บทบาทความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการอนุรักษ์ส่งเสริม
และพัฒนากระบวนการผลิตกลุ่มข้าว (จำลอง คำบุญชู และคณะ)

ตัวอย่างการศึกษาวิจัยที่เชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้
เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดของเด็กและเยาวชนจังหวัดลำปาง

พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๓

งานวิจัย “โครงการ Child Watch ภาคเหนือตอนบน”
และ งานวิจัย “โครงการ Child Watch ภาคเหนือ”

พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๒

โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง (ชุดมา คำบุญชู และคณะ)

ตัวอย่างการศึกษาวิจัยที่เชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้
เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดของเด็กและเยาวชนจังหวัดลำปาง

พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๔

โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโรงเรียนท่าหนึ่งวณธรรม
ปีที่ ๑ และปีที่ ๒ (ชุดมา คำบุญชู และคณะ)
โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
สถาบันรามจิตติ กระทรวงวัฒนธรรม และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

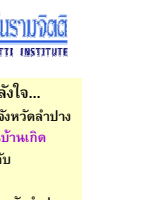
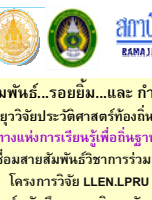

“การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นเหมือนกับการก้าวออกไปข้างหลัง
เพื่อกระโดดให้ได้ไกลขึ้น...ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย”
“มนุษย์ที่ไม่มีความสุขเสียตัวตน เป็นมนุษย์ที่
ไม่รู้ว่าจะเดินไปทางไหน...ดร.ดร.อรอนงค์ สัตยาภิรักษ์”

สายสัมพันธ์...รอยยิ้ม...และ กำลังใจ...

จากโครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง
บนเส้นทางแห่งการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด
เชื่อมสายสัมพันธ์วิชาการร่วมกับ
โครงการวิจัย LLEN.LPRU
และคณะอาจารย์...นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
เรียนรู้ถิ่นฐานบ้านเกิดร่วมกับเด็ก เยาวชน โรงเรียน
และเครือข่ายกำลังใจกระบวนการเรียนรู้

กิจกรรมเครือข่ายสายสัมพันธ์ทางด้านการศึกษาดำเนินการโดยเครือข่ายงานวิจัย

LLEN.LPRU และ ข้อค้นพบจากโครงการยววิจัย ๔ โครงการวิจัย Child Watch

สรรค์สร้างเครือข่ายพัฒนาการศึกษาชาววิชนาไทย

ด้วยการพัฒนาสมรรถนะการอ่านให้แก่เด็กศึกษา จัดค่ายพัฒนาตนเอง

โดยออกค่ายอาสา บริหารวิชาการร่วมกับอาจารย์

สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์

ณ อุทยานแห่งชาติแจ้ห่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

วันที่ ๑๐-๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

“กิจกรรมค่ายสายสัมพันธ์อาณัติชีวิต พินิจธรรมชาติ”

สรรค์สร้างเครือข่ายพัฒนาศึกษาศาษาภาษาไทย...น้อง ๆ นักเรียน
ด้วยการพัฒนาสมรรถนะการอ่านให้แก่นักศึกษา จัดค่ายพัฒนาตนเอง
โดยออกค่ายอาสา บริการวิชาการร่วมกันระหว่างโครงการวิจัย LLEN.LPRU
โครงการยูวีจี ๔ และสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์
“กิจกรรมค่ายสายสัมพันธ์อ่านเพื่อชีวิต พินิจธรรมชาติ”
เรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง

ตัวอย่างการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับถิ่นฐานบ้านเกิดของนักเรียนโรงเรียนแม่เมะวิทยา
แรงบันดาลใจจากรุ่นพี่ยูวีจีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

โรงเรียนแม่เมะวิทยา อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง

หัวข้อหนังสือคดีที่อยากทำและแรงบันดาลใจ

หัวข้อที่อยากทำ “ ตัวเมือง ศาสตร์และศิลป์ของคนเมือง ”

เพราะชุมชนบ้านเมะหลวงหมู่ 8 ตำบลแม่เมะ อำเภอแม่เมะ
จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ทางด้าน
ภูมิปัญญาด้านอักษรตัวเมือง มีวัฒนธรรมประเพณีที่น่าเอา
อักษรตัวเมืองไปใช้ มีปราชญ์ชาวบ้านที่ยังคงนำอักษรตัวเมือง
มาใช้ และมีแหล่งเรียนรู้ มีตำราโบราณที่บันทึกด้วยอักษร
ตัวเมืองเป็นจำนวนมาก เนื่องจากในปีพ.ศ. 2534 ได้มีการอพยพ
ย้ายถิ่นฐาน จึงทำให้อักษรตัวเมืองถูกละเลยลดความสำคัญลง
ขาดการดูแลรักษา และการอนุรักษ์สืบทอด

ประเด็นหลัก (Theme) ที่จะนำเสนอเกี่ยวกับ
หนังสือคดีที่อยากทำ

การอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาด้านอักษรตัวเมือง ที่มี
มาแต่โบราณให้คงอยู่ เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นต่อไป

โครงเรื่องของหนังสือ (เขียนเล่าเรื่อง/ฉากสำคัญฯ)

ภาพตัวอย่าง	รายละเอียด
-ภาพปราชญ์ชาวบ้านเล่าประวัติ บ้านเมะหลวงที่มากด้วยภูมิปัญญา ด้านตัวเมือง -ภาพวิถีชีวิต	ประวัติบ้านเมะหลวง อธิบาย เชื่อมโยงไปสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอักษรตัวเมือง
-รูปป้ายไม้จากวัดเมะหลวง ที่เขียน ให้ข้อคิดเกี่ยวกับตัวเมือง	“หนังสือตัวเมือง คนเมืองบ่ฮู้ บ่จำจ้อฮู้ ไผฟัง เอียนไว้ฮู้ไว้ จะไปเป็นหยั่ง ภาษาอื่นยัง เอียนของบ่เป็นได้”

ภาพตัวอย่าง	รายละเอียด
-รูปนักเรียนสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน -ภาพเก่าในอดีต -รูปปราชญ์ชาวบ้าน -รูปปั้นตัวเมืองเก่า	(สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับ การใช้ตัวเมืองในอดีต) -การเรียนรู้อักษรคำเมืองในอดีต(เรียน จากที่ไหน) -ความสำคัญของอักษรคำเมือง -การใช้อักษรคำเมืองในอดีตเกี่ยวกับ ประเพณีต่าง ๆ
-นักเรียนลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ปราชญ์ ชาวบ้านเกี่ยวกับการนำอักษรตัวเมือง มาใช้ในประเพณี	(สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับ ตัวเมืองปัจจุบัน) -วิธีการเผยแพร่อักษรคำเมืองให้กับ เยาวชนรุ่นหลังได้รู้จัก -การนำอักษรคำเมืองมาใช้ในประเพณี วัฒนธรรม

ภาพตัวอย่าง	รายละเอียด
-รูปการเขียนเส้นสลากบนใบลาน -รูปการอ่านเส้นสลาก -รูปประเพณีตานก๋วยสลาก (สลากกัต)	การนำอักษรคำเมืองมาใช้ใน ประเพณีวัฒนธรรม -ประเพณีตานก๋วยสลาก
-รูปนักเรียนลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับการนำ อักษรตัวเมืองมาใช้ในพิธีกรรม -รูปปราชญ์ชาวบ้านเขียนไส้เทียน -รูปจุดเทียนตอนกลางคืน	(สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน เกี่ยวกับการใช้ตัวเมือง ในพิธีกรรม) -พิธีกรรมบูชาเทียน ความเชื่อของ ชาวบ้านเกี่ยวกับการบูชาเทียน -การเขียนไส้เทียน (ทำไมต้อง เขียนด้วยอักษรคำเมือง) -การจุดเทียนบูชา

ภาพตัวอย่าง	รายละเอียด
-รูปปราชญ์ชาวบ้านถือป้ายอักษรตัวเมืองมาใช้ในพิธีกรรม รูปการกินอ้อพะงญา	(สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับการใช้ตัวเมืองในพิธีกรรม) -ความเชื่อเกี่ยวกับการกินอ้อพะงญา -การกินอ้อพะงญามักกินในวันไหน -วิธีการกินอ้อพะงญา
-รูปนักเรียนนำลงพื้นที่ที่เรื่องการนำอักษรตัวเมืองมาใช้ในการชีวิตประจำวัน -ภาพป้ายชอย -ภาพป้ายหน่วยงาน	(สัมภาษณ์พระ/ชาวบ้าน/เยาวชน) -การนำอักษรตัวเมืองใช้ในชีวิตประจำวัน -การใช้อักษรคำเมืองควบคู่ไปกับอักษรภาษาไทย

ภาพตัวอย่าง	รายละเอียด
-รูปนักเรียนนำลงพื้นที่ไปดูการนำอักษรตัวเมืองมาใช้ในการเรียน การสอนตัวเมืองในโรงเรียน -รูปโรงเรียน -รูปห้องภาษาคำเมือง -รูปการเรียนการสอนนักเรียนปกติ -รูปพี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อน -รูปสื่อการเรียนการสอนตัวเมือง	(สัมภาษณ์นักเรียน/อาจารย์ผู้สอน) -ความรู้สึกที่ได้เรียนอักษรตัวเมือง -ความรู้สึกที่ได้ถ่ายทอดอักษรตัวเมืองให้เยาวชนรุ่นหลัง

ภาพตัวอย่าง	รายละเอียด
การสอนตัวเมืองในโรงเรียน - รูปครูและเด็กตามบอดกำลังนั่งเขียนหนังสืออักษรตัวเมือง - รูปสื่อที่ครูและนักเรียนตามบอดผลิตร่วมกัน	(สัมภาษณ์นางสาวเกวลิณ บันใจ นักเรียนตามบอด) -ความรู้สึกที่เรียนอักษรตัวเมือง -วิธีการเรียนอักษรตัวเมือง -สามารถนำอักษรตัวเมืองไปประยุกต์ใช้อย่างไร
การสอนตัวเมืองในชุมชน -รูปพระพูดเรื่องการสอนตัวเมืองในชุมชน -รูปการเรียนการสอนตัวเมืองที่วัด	(สัมภาษณ์พระ) -ทำไมต้องจัดการเรียนการสอนที่วัด -วิทยาการในการสอน -กลุ่มผู้เรียน(เด็ก/เยาวชน/ชาวบ้าน) -เวลาที่ใช้ในการเรียนการสอน

ภาพตัวอย่าง	รายละเอียด
รูปแหล่งเรียนรู้ศูนย์อนุรักษ์คำเมือง บ้านเมะหลวง	-ทำไมต้องสร้างศูนย์เรียนรู้อักษรคำเมือง -ในศูนย์เรียนรู้ตั้งอยู่ที่ไหน -การเข้ามาศึกษาแหล่งเรียนรู้ต้องทำอะไร (ติดต่อใคร) -หลักฐานเก่าแก่เกี่ยวกับอักษรตัวเมืองของบ้านเมะหลวง (จากการอพยพในอดีต)
- รูปนักเรียน ปราชญ์ชาวบ้าน - รูปพระ พูดถึงการอนุรักษ์อักษรตัวเมือง - รูปไฟไหม้ตัวเมือง	(สัมภาษณ์ การอนุรักษ์อักษรตัวเมือง) -การอนุรักษ์อักษรตัวเมือง (อนุรักษ์อย่างไร) -รู้สึกละอายใจเกี่ยวกับอักษรคำเมือง ถูกทำลาย -การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อักษรตัวเมือง -อยากให้มิกิจกรรมอะไรเกี่ยวกับการเผยแพร่อักษรตัวเมือง

ภาพประกอบกิจกรรมโครงการวิจัย
“ยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับตำบล”

โครงการวิจัย “การพัฒนาหลักสูตรการผลิตขนมขบเคี้ยวจากกากเหลือทิ้งใน
กระบวนการผลิตน้ำผัก อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง”
(นันทิษา ดำรงวัฒนกุล และคณะ)

จากงานวิจัย
สู่การเรียนรู้
การสอน
ผลงาน
สร้างสรรค์
.....นักศึกษา
ภาษาไทย
...ออกแบบ
ประยุกต์ศิลป์
และ
...เทคโนโลยี
การอาหาร

ข้าวแต๋น

น้ำผัก

น้ำปู

โครงการวิจัย “การพัฒนาหลักสูตรการผลิตขนมขบเคี้ยวจากกากเหลือทิ้งใน
กระบวนการผลิตน้ำผัก อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง”
(นันทิษา ดำรงวัฒนกุล และคณะ)

จากงานวิจัย
สู่การเรียนรู้
การสอน
ผลงาน
สร้างสรรค์
.....นักศึกษา
ภาษาไทย
...ออกแบบ
ประยุกต์ศิลป์
และ
...เทคโนโลยี
การอาหาร

บทเรียนจากห้องทุ่ง...โรงเรียนแห่งชีวิต

...แดดส่องฟ้า เป็นสัญญาณวันใหม่

ตะวันแจ่มใส เหมือนนกที่ออกจากรัง...

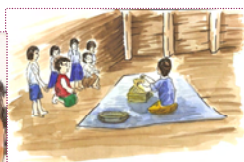
อีกไม่นานนัก เด็ก ๆ ทั้ง ๖ คน และเพื่อน ๆ ของพวกเขา คงต้องออกจากรัง จากถิ่นฐาน

บ้านเกิด บทเรียนจากห้องทุ่งและโรงเรียนแห่งชีวิตแห่งนี้ ได้ชักทอสายใยแห่งความไม่เรียนรู้

รากชีวิตของตนเอง ของพ่อแม่ ของพ่อเฒ่าแม่เฒ่า เพื่อที่เยาวชนแห่งห้องทุ่งในวันนี้...จะเติบโตขึ้น

เป็นพลังสำคัญที่เปี่ยมด้วยดวงใจอ่อนโยนและสำนึกใน พลังแห่งปัญญาของบรรพชนและบ้านเกิด

เมืองนอนของตนเอง...ในวันพรุ่ง...

วัตถุประสงค์การวิจัย

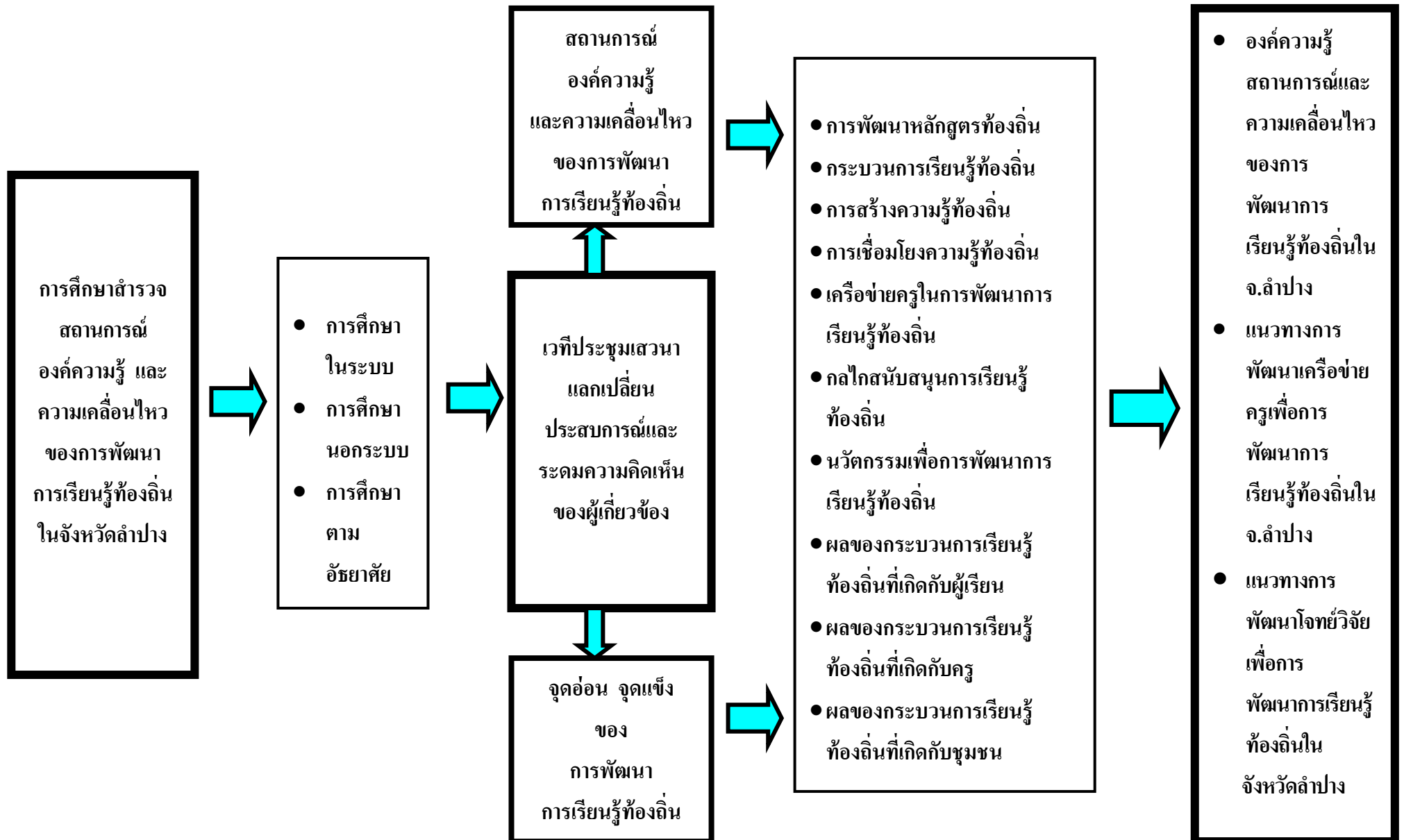
1. เพื่อศึกษาสถานภาพองค์ความรู้ และวิเคราะห์ภาพรวมจุดแข็ง จุดอ่อนของการสร้างความรู้ท้องถิ่น และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง
2. เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาเครือข่ายครูที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง
3. เพื่อเสนอแนะการพัฒนาโจทย์วิจัยการสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางต่อไป

ขอบเขตพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตการดำเนินการวิจัยในพื้นที่จังหวัดลำปาง กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูจำนวน 80 คน นักเรียนจำนวน 220 คน จากโรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัย โรงเรียน - ประถมศึกษาขนาดเล็ก โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส และโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 20 โรงเรียน ได้แก่

1. โรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัย รวม 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนอนุบาลลำปาง โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร และโรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม
2. โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส จำนวน 2 กลุ่มรวม 6 โรงเรียน คือ กลุ่มที่ 1 - โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร - (โรงเรียนขนาดเล็ก) โรงเรียนบ้านปันจ้าว ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียนขนาดเล็ก) และโรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส), กลุ่มที่ 2 - โรงเรียนบ้านแม่สง ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนขนาดเล็ก) โรงเรียนบ้าน - ดอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนขนาดเล็ก) และโรงเรียนร่องเคาะวิทยา ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส)
3. โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา พิจารณาคัดเลือกแบบเจาะจงจากเครือข่ายครูและโรงเรียนในเครือข่ายโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล รวมจำนวน 11 โรงเรียน โดยครอบคลุมกลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่ประจำจังหวัด โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล และโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ โรงเรียนขนาดใหญ่ประจำจังหวัด 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนลำปางกัลยาณี และโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย, โรงเรียน - มัธยมศึกษาประจำอำเภอ 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา โรงเรียนแม่เกาะวิทยา โรงเรียนเถินวิทยา โรงเรียนสบปราบพิทยาคม โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา โรงเรียนวังเหนือวิทยา, โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก และโรงเรียนไหล่หินวิทยา, โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย)

แผนผังกรอบความคิดการวิจัย

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้มีระยะเวลาดำเนินงานทั้งสิ้น 6 เดือน
(ตั้งแต่วันที่ 15 มิถุนายน 2554 ถึงวันที่ 14 ธันวาคม 2554)

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความรู้ท้องถิ่น หมายถึง เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นที่ครอบคลุม ทั้งมิติประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคม ทรัพยากรและการตั้งถิ่นฐาน อาชีพและการทำมาหากิน ความรู้ความเข้าใจต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและความรู้ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ทุกเรื่องมีความสัมพันธ์ต่อกันและเชื่อมโยงด้วยหลักคิดในการทำงานร่วมกัน คือ 1) ตัวกระบวนการเรียนรู้ที่มีการวิจัยเป็นฐาน (Research-Based Learning) 2) กระบวนการเรียนรู้ที่เด็กเป็นผู้มีส่วนร่วมริเริ่มและดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองสูง (Student-Centered Learning) 3) กระบวนการเรียนรู้ที่เปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้สูงทั้งผู้ที่มาร่วมคิด ร่วมพัฒนา ร่วมจัดแหล่งเรียนรู้ ร่วมสอน ร่วมประเมิน (Community-Based Learning) และ 4) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งยกระดับพลังความคิดของผู้เรียนและพลังของการใช้เหตุผลอย่างเป็นระบบและเป็นวิทยาศาสตร์ให้เป็นวัฒนธรรมวิธีคิดของคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่น เพื่อยกระดับการเรียนรู้ท้องถิ่นให้เป็นเครื่องมือรักษา กำลังคนให้ท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นกำลังคนที่ยังประกอบอาชีพในท้องถิ่นก็สามารถอยู่ได้อย่างมั่นคง ด้วยพลังความคิด การเรียนรู้และความสามารถปรับตัว หรือกำลังคนที่ต้องออกไปทำงานนอกท้องถิ่น ก็ให้สามารถออกไปเป็นแรงงานระดับสูงที่มีฝีมือเป็นที่ต้องการและยังคงผูกพันรักท้องถิ่น และกลับมาช่วยเหลือเป็นกำลังทางอ้อมให้แก่ท้องถิ่นได้เช่นกัน โดยความรู้ถิ่นฐานบ้านเกิดนี้มุ่งพัฒนาให้เป็นชุดความรู้ในระดับจังหวัดหรือกลุ่มจังหวัดที่มีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องราวที่ผู้เรียนในแต่ละจังหวัดควรรู้เป็นพื้นฐานร่วมกัน แต่ในการนำชุดความรู้ไปใช้ในสถานศึกษาของแต่ละพื้นที่ในจังหวัดสามารถเพิ่มเติมเนื้อหาเฉพาะถิ่นหรือปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ไปตามบริบทท้องถิ่นได้ตามความเหมาะสมผ่านกระบวนการศึกษาค้นคว้า ทำงานร่วมกันระหว่างครูในท้องถิ่นกับผู้เรียนและชุมชน

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การประมวลเนื้อหากระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมาย กระบวนการผลลัพธ์ที่คาดหวังตามบริบทความต้องการของท้องถิ่นระบุไว้อย่างชัดเจนเป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาให้เกิดสำนึกความภูมิใจในท้องถิ่น มีความรู้ความเข้าใจสภาพปัญหาและศักยภาพของ

ท้องถิ่น ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ของตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่นตนเอง

สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น หมายถึง สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ผู้เรียนควรเรียนรู้ ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานระดับท้องถิ่นพัฒนาขึ้น โดยพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพปัญหาชุมชน วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม การงานอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวโน้มการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและหวงแหนมรดกทางสังคมของบรรพบุรุษ มีความเป็นไทย สามารถดำรงชีวิตและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) และฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทและความรับผิดชอบในการร่วมคิด ร่วมวางแผนจัดการ ส่งเสริม สนับสนุน ตรวจสอบเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาและการปฏิรูปหลักสูตรการเรียนการสอนให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อการดำเนินงานเสร็จสิ้นที่เป็นรูปธรรม และตัวชี้วัดความสำเร็จของการวิจัย

1. ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับสถานภาพกระบวนการพัฒนาหลักสูตร การสร้างความรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง
2. เกิดเครือข่ายครูเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การสร้างความรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง
3. ได้ข้อเสนอแนะการพัฒนาวิทยวิจัยเพื่อการสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง

บทที่ 2

การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ท้องถิ่น : แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นสำหรับโครงการวิจัย “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 ปี พ.ศ.2554” นี้ มีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความเป็นมาและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของประเทศไทย
 - 1.1 การศึกษาในระบบ
 - 1.2 การศึกษานอกระบบ
 - 1.3 การศึกษาตามอัธยาศัย
2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร
 - 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
 - 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา
3. แนวทางในการปฏิรูปการศึกษา
4. สาระสำคัญการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561)

1. ความเป็นมาและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของประเทศไทย

จากแนวคิดทางการศึกษาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411 – 2468) ที่ทรงตระหนักในความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง โดยทรงเห็นว่าไม่ว่าเจ้านาย ขุนนาง หรือไพร่ ควรจะได้มีโอกาสเล่าเรียนได้เสมอกันตลอดเวลาระยะ 42 ปี ในรัชสมัยของพระองค์ - การศึกษาของไทยได้วิวัฒนาการอย่างกว้างขวางเป็นการปฏิรูปจากการเรียนในวัด ในวัง และในครอบครัวมาเป็นการศึกษาแบบใหม่ในรูปแบบของโรงเรียนตามแบบตะวันตก ความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถเข้าปฏิบัติงานในกระทรวงทบวงกรมต่างๆ นับว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในสมัยนั้น โรงเรียนที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตคนเข้ารับราชการในสมัยรัชกาลของพระองค์มีหลายแห่งเช่น โรงเรียนท่าแพนที่ โรงเรียนไปรษณีย์โทรเลข โรงเรียนเกษตร โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนนายร้อย โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนมหาดเล็ก และโรงเรียนราชแพทยาลัย (วิลาศวงศ์ พงศบุตร, 2525 : 12)

ในด้านแนวคิดทางการศึกษาของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (พ.ศ.2459-2469) ได้วางแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อให้การศึกษาแก่คนทั้งชาติ ไม่ว่าจะเป็นเด็กชายเด็กหญิง ลูกไพร่หรือลูกผู้ดี ให้สามารถได้รับโอกาสในการศึกษาตามอัธยาศัยของตน ท่านเปรียบเทียบการศึกษาเหมือน

ต้นไม้ ใครมีความสามารถป็นได้แค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของตน นอกจากนี้ยังเชื่อในคุณค่าของคนที่มีต่อสังคม จุดประสงค์สำคัญในการบริหารการศึกษาของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี คือมุ่งจัดการศึกษาเบื้องต้นแก่ทวยราษฎร์ให้ทั่วถึงโดยเร็วที่สุด (นิรมล สวัสดิบุตร, 2525 : 10) ทั้งนี้รวมทั้งการการสอนวิชาชีพหรือการทำงานในหลักสูตรระดับประถมศึกษาด้วยวิชาชีพที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเน้นหนักมาก คือวิชากลสิกรรม โดยตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมศึกษาขึ้นในปี พ.ศ.2450 เพื่อปลูกฝังให้ครูสามารถถ่ายทอดความรู้และทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพด้านกลสิกรรมได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้นั้นไปประกอบอาชีพกลสิกรรมแทนการรับราชการแต่เพียงอย่างเดียว

ต่อมาแนวคิดทางการศึกษาของ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ (พ.ศ.2507–ปัจจุบัน) มองการศึกษาในฐานะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ซึ่งหมายรวมทั้งพัฒนาผู้ที่อยู่ในเกณฑ์การศึกษาและผู้ที่พ้นวัยการศึกษาแล้ว ผู้ที่อยู่ในเกณฑ์การศึกษาก็คือ เด็กที่ควรจะได้รับการศึกษาภาคบังคับที่รัฐบาลมีหน้าที่ที่จะอำนวยความสะดวกให้ทั่วถึงกัน ส่วนผู้ที่พ้นวัยแล้วนั้น หมายถึงพวกที่พลาดการศึกษาในภาคบังคับจะด้วยสาเหตุใด พวกนี้ควรได้รับการดูแลจากรัฐบาลโดยผ่านทางการศึกษาผู้ใหญ่ โครงการพัฒนาชนบท และการฝึกอาชีพต่างๆ ในการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้ผลเต็มที่นั้น ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้วางแนวความคิดทางการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้ ในระดับการศึกษาภาคบังคับ จุดมุ่งหมายน่าจะอยู่ที่การอ่านออกเขียนได้ของผู้เรียนรวมทั้งมีความคิดอ่านของตนเอง สามารถถือประโยชน์จากบริการของรัฐบาลได้ ส่วนหลักสูตรนั้นควรยืดหยุ่นได้ตามความต้องการ และตามความเหมาะสมของท้องถิ่น และเป็นหลักสูตรแบบการกระจายศูนย์กลาง สำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้น มีความสำคัญน้อยกว่าการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพราะเป็นการศึกษาที่จัดให้แก่คนส่วนน้อยแต่ก็เป็นการศึกษาที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้น ควรมี 3 ประการ คือ อบรมให้ผู้เรียนเป็นปัญญาชนทั้งวิชาการและวิชาโลก มีวิชาชีพระดับสูง ประกอบอาชีพได้และก้าวหน้าทันต่อเหตุการณ์ นำหน้าเหตุการณ์เสมอ หลักสูตรนั้นให้เป็นทั้งวิชาการและวิชาชีพประกอบกัน ให้ลึกในด้านวิชาชีพและกว้างในด้านวิชาพื้นฐาน การจัดการศึกษาแบบนี้แตกต่างไปจากของต่างประเทศซึ่งจัดแบบกว้างในสายวิชาชีพ เน้นลึกในระดับการศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอก แต่ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาไม่อาจจะลงทุนในระดับสูงๆ ได้ จึงควรทำให้การศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศมากที่สุด

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่าแนวคิดทางการศึกษาของไทยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศตะวันตก แต่ได้นำมาดัดแปลงให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยและอิทธิพลจากแนวความคิดทางพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตามอิทธิพลแนวความคิดจากประเทศตะวันตก เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลสำคัญต่อจากการศึกษาของประเทศในปัจจุบันและจากความหมายของการศึกษาในทัศนะของบุคคลต่างๆ พอสรุปได้ว่าการศึกษาคือกระบวนการพัฒนาบุคคลในด้านต่างๆ เพื่อเกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ การศึกษาจึงเป็นกระบวนการของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2545 (สำนักปฏิรูปการศึกษา, 2545 : 9-12) รูปแบบในมาตราที่ 15 คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้รายละเอียดดังนี้ คือ

1.1 การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน และการศึกษาในระบบจะแบ่งเป็น 2 ระดับ ดังนี้

1) การศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ การศึกษาที่จัดไม่น้อยกว่า 12 ปี ก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งได้แบ่งออกเป็น

การศึกษาช่วงชั้นที่ 1 คือ การศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 1 – ประถมศึกษาปีที่ 3

การศึกษาช่วงชั้นที่ 2 คือ การศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 – ประถมศึกษาปีที่ 6

การศึกษาช่วงชั้นที่ 3 คือ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3

การศึกษาช่วงชั้นที่ 4 คือ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 – มัธยมศึกษาปีที่ 6

การศึกษาขั้นพื้นฐานที่พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2545 กำหนดให้เป็น 12 ปี คือ เด็กและเยาวชนไทยที่เรียนตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 จัดว่าสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ในพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 ได้กำหนดในมาตรา 17 ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวน 9 ปี โดยให้เด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 7 ต้องเข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่ 16 เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่ 6 ของการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งคือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นั่นเอง

2) การศึกษาระดับอุดมศึกษา คือ การศึกษาที่จัดให้ภายหลังการสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

2.1) ระดับต่ำกว่าปริญญา คือ ระดับการศึกษาในระดับอนุปริญญา ในอดีตส่วนใหญ่ใช้เวลาศึกษาภายหลังการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2 ปี

2.2) ระดับปริญญา คือ การศึกษาในระดับอุดมศึกษาซึ่งมีการแบ่งออกเป็น การศึกษาในระดับปริญญาตรี การศึกษาในระดับปริญญาโทและการศึกษาในระดับปริญญาเอก โดยเวลาที่ใช้ในการศึกษา แล้วแต่สาขาวิชาที่เรียน ในแต่ละคณะวิชา และแต่ละมหาวิทยาลัย

1.2 การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม การแบ่งระดับหรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบจะเป็นไปตามกฎกระทรวง

1.3 การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของระบบการศึกษาในประเทศไทย 3 รูปแบบตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542

การศึกษาในระบบ	ศึกษานอกระบบ	การศึกษาตามอัธยาศัย
มีโครงสร้างกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ค่อนข้างตายตัว เช่น การแบ่งระดับชั้น การเรียนการสอน อายุของผู้เรียน การกำหนดหลักสูตร การกำหนดเวลาเรียน จัดการศึกษาให้แก่บุคคลในช่วงอายุที่กำหนดเท่านั้น การเรียนจะต้องเรียนต่อเนื่องจบหลักสูตร การเรียนการสอนเกิดขึ้นในสถานที่หรือสถาบันที่จัดขึ้นโดยเฉพาะ ได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย	มุ่งเน้นให้ผู้ไม่มีโอกาสได้เข้าเรียนในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสได้รับการศึกษาและฝึกอบรมแก่ผู้สนใจ โดยมีการแบ่งรูปแบบการศึกษาก่อเป็น 3 รูปแบบคือ - รูปแบบที่จัดเป็นรายคน (Person – centered model) - รูปแบบที่จัดเป็นกลุ่ม – ชั้นเรียน (Group – entered model) - รูปแบบชุมชน (Community – Centered model)	เป็นรูปแบบการศึกษาหนึ่งที่บุคคลได้รับความรู้ ประสบการณ์เสริมสร้างเจตคติ ค่านิยม ทักษะต่างๆ จากครอบครัว สังคม สิ่งแวดล้อม และจากประสบการณ์ในการดำรงชีวิตประจำวัน การเข้าร่วมในกิจกรรมการประกอบอาชีพ การงาน โดยที่กิจกรรมไม่ได้เกิดขึ้นหรือมีการจัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่น แต่กลับทำให้บุคคลได้รับความรู้โดยบังเอิญหรือไม่ตั้งใจ

ในส่วนของการจัดการศึกษาของชุมชนตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไข พ.ศ.2545 ได้เสนอแนวทางในการจัดการศึกษาของชุมชนไว้ดังนี้

1. มีการถ่ายทอดการจุดมุ่งหมายของการศึกษาไว้ในมาตรา 7 ว่า จะต้องมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นและของไทยควบคู่ไปกับความรู้สากล มีความสามารถในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้ แสดงว่าการศึกษาที่จัดขึ้นจะต้องอยู่บนองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน บนพื้นฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

2. ยึดถือหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต กล่าวคือ การเรียนรู้ของบุคคลจะเกิดขึ้นตลอดเวลา นับตั้งแต่เกิดจนตาย เนื้อหาสาระที่เรียนรู้จะเกิดขึ้นเสมอและต่อเนื่อง ดังนั้น ชุมชนจะต้องมีส่วนเข้าไปมีบทบาทการจัดการเรียนรู้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ชุมชนจึงมีบทบาทในการจัดการศึกษาของคนในชุมชนตลอดเวลา

3. จัดการศึกษาโดยยึดถือหลักการที่จะระดมทรัพยากรทุกอย่างโดยการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน และองค์กรต่างๆ จึงจะเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดการจัดการศึกษาของชุมชนได้

4. จัดการศึกษาโดยกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาให้กับชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น ชุมชนท้องถิ่นจึงมีภาระที่จะต้องจัดการศึกษาให้กับสมาชิกในชุมชนตนเองอย่างต่อเนื่อง

หลักสูตรการศึกษาก็เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเป็นตัวกำหนดทิศทางในการจัดการศึกษา ควรมีหลักสูตรแกนกลาง หลักสูตรท้องถิ่น ที่มีความหลากหลายของเนื้อหา เป็นหลักสูตรที่รองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยตอบสนองต่อความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งในงานจัดการศึกษาของชุมชนต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ครู ชุมชน ผู้บริหาร ร่วมกันสร้างหลักสูตรขึ้นเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน โดยร่วมกันวางกรอบแนวทางการบริหารการศึกษาเพื่อให้ได้หลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับหลักการพัฒนาการศึกษา โดยนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีตและความรู้สมัยใหม่ที่มีอยู่ผสมผสานการจัดการศึกษา ซึ่งท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการศึกษาผ่านการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน โรงเรียน โดยผ่านระบบการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ตารางที่ 2 ตารางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการศึกษาของชุมชน

เรื่อง	มาตรา	สาระเกี่ยวกับการศึกษาของชุมชน
กระบวนการศึกษา	7	ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ -

เรื่อง	มาตรา	สาระเกี่ยวกับการศึกษาของชุมชน
		ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จัก พึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และ การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง
หลักการจัดการศึกษา	8	1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไป อย่างต่อเนื่อง
กระบวนการจัดการ ศึกษา	9	การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัด การศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ 1. มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลาย ในการปฏิบัติ 2. มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา 3. มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบ ประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับทุกประเภท การศึกษา 4. มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่าง ต่อเนื่อง 5. ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัด การศึกษา 6. การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น
สิทธิในการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน	12	นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กร เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

เรื่อง	มาตรา	สาระเกี่ยวกับการศึกษาของชุมชน
สิทธิประโยชน์ ในการสนับสนุน หรือจัดการศึกษา	14	บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานมีสิทธิได้รับประโยชน์ตามควรแก่กรณี ดังต่อไปนี้ 1. การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถ ในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล รับผิดชอบ 2. เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานที่กฎหมายกำหนด 3. การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่าย การศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด
รูปแบบ การจัดการศึกษา	15	การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาใน ระบบการศึกษา นอกกระบบ และ การศึกษาตาม อรรถาศัย 1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนด จุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลา ของ การศึกษา การวัดการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไข ของการสำเร็จการศึกษาแน่นอน 2. การศึกษานอกกระบบ เป็นการศึกษาที่มี ความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการ สำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตร จะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม 3. การศึกษาตามอรรถาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจาก บุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือ แหล่งความรู้อื่นๆ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษา -

เรื่อง	มาตรา	สาระที่เกี่ยวกับการศึกษาของชุมชน
		ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่เรียนสะสมไว้ ระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน
การจัดตั้ง แหล่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิต	25	รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่ง การเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด ประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและ นันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่น อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ
การจัดกระบวนการ เรียนรู้ภายในชุมชน	29	ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัด กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมี การจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและ วิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับ สภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การพัฒนาระหว่างชุมชน
การบริหารและ การจัดการศึกษาของ องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น สิทธิในการจัดการศึกษา	41	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาใน ระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น

เรื่อง	มาตรา	สาระที่เกี่ยวกับการศึกษาของชุมชน
การกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อม	42	ให้กระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีหน้าที่ในการประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งการเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เรื่องการระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชน	57	ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา
	6	การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ยึดหลักดังต่อไปนี้ 1. การศึกษานอกระบบ (ก) ความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทั่วถึง เป็นธรรมและมีคุณภาพเหมาะสมกับสภาพชีวิตของประชาชน (ข) การกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาและการให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ 2. การศึกษาตามอัธยาศัย (ก) การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย (ข) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่วนที่นำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา (ค) การจัดกรอบหรือแนวทางการเรียนรู้ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อผู้เรียน

เรื่อง	มาตรา	สาระที่เกี่ยวกับการศึกษาของชุมชน
	7	การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบให้ดำเนินการเพื่อเป้าหมายในเรื่องดังต่อไปนี้ 1. ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคม ที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ตามแนวทางการพัฒนาประเทศ 2. ภาครัฐเครือข่ายเกิดแรงจูงใจและความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา
	9	ให้กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้ความสำคัญแก่ผู้เกี่ยวข้องตามบทบาทและหน้าที่ดังต่อไปนี้ 1. ผู้เรียน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์มีส่วนในกิจกรรมการเรียนรู้และสามารถเลือกบริการได้หลากหลายตามความต้องการของตนเอง 2. ผู้จัดการเรียนรู้สำหรับการศึกษานอกระบบและผู้จัดการเรียนรู้สำหรับการศึกษาตามอัธยาศัย มีการดำเนินการที่หลากหลายตามศักยภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนโดยบูรณาการความรู้ ปลูกฝังคุณธรรม และค่านิยมที่ดีงาม 3. ผู้ส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งเป็นผู้ที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้เรียนและผู้จัดการเรียนรู้มีการดำเนินการที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 3 ข้อสรุปเกี่ยวกับการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ กับการศึกษาของชุมชน

การศึกษาในระบบ	ศึกษานอกระบบ	การศึกษาตามอัธยาศัย
1. เน้นบทบาทของผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ โดยชุมชน เข้าไปมีบทบาททางผู้นำ ภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจน สถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ความรู้ ประสบการณ์ คุณค่า ค่านิยม ของชุมชน และจาก ชุมชนไปสู่นักเรียน ซึ่งผู้ที่ ถ่ายทอดประสบการณ์เหล่านี้ ได้แก่ครู ชาวบ้าน วิทยากร ภายนอก ซึ่งเป็นการถ่ายทอด ความรู้ในระบบโรงเรียน 2. เน้นถึงบทบาทในการบริหารจัดการในโรงเรียนส่วนใหญ่ ปรากฏในรูปแบบ คณะกรรมการโรงเรียนซึ่งเป็น รูปแบบบริหารอย่างหนึ่ง โดยอาศัยระเบียบ คำสั่ง ของทางราชการ	การศึกษานอกระบบตั้งอยู่บน พื้นฐานความคิด 3 ประการคือ 1. การเรียนรู้โดยมุ่งให้บุคคล เกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาไปใน ทิศทางที่พึงประสงค์ 2. การพัฒนาที่มุ่งให้เกิด การพัฒนาชุมชนและสังคม โดยรวม การเรียนรู้จึงควบคู่ ไปกับการพัฒนาพื้นฐาน ดังกล่าว ทำให้การศึกษานอก ระบบเป็นวิธีการที่สำคัญของ การพัฒนาชุมชน เนื่องจากมี รูปแบบที่เหมาะสม เพราะโดย หลักการแล้วสามารถปรับ รูปแบบให้เหมาะสมกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของ แต่ละบุคคลและของชุมชนได้	เป็นรูปแบบการศึกษาหนึ่ง ที่ มุ่งเน้นให้บุคคลได้รับความรู้ ประสบการณ์ เสริมสร้างเจตคติ ค่านิยม ทักษะต่าง ๆ จาก ครอบครัว สังคม สิ่งแวดล้อม และจากประสบการณ์ การดำเนินชีวิตประจำวัน การเข้าร่วมกิจกรรม การประกอบอาชีพการงาน โดยที่กิจกรรมไม่ได้เกิดขึ้น หรือมีการจัดขึ้นเพื่อ วัตถุประสงค์อื่น แต่กลับ ทำให้บุคคลได้รับความรู้โดย บังเอิญหรือไม่ตั้งใจ ทั้งนี้ การศึกษาตามอัธยาศัยอาจใช้ รูปแบบของการศึกษาทั้งใน ระบบและนอกระบบนำมา ผสมผสานกันเพื่อให้เกิด สัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาและ การตอบสนองความต้องการ ของชุมชนและบุคคลได้ดีที่สุด

การจัดการศึกษาที่ดีต้องเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้บุคคลได้พัฒนาอย่างสมบูรณ์เต็มตาม ศักยภาพของตนเอง สามารถเรียนรู้และดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ บนพื้นฐานทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมของตนเอง นอกจากนั้นการศึกษาที่ดีจะต้องสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้น การศึกษาที่ดีจึงต้องสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพราะชุมชนเป็นทั้งกลุ่มคนที่ติดต่อ สัมพันธ์กัน มีรากฐานความเชื่อ วิธีการดำรงชีวิตที่คล้ายคลึงกัน มีการสื่อสารถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ และแนวทางการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาของชุมชนจึงเป็น การจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อดำรงอยู่ และพัฒนาชุมชน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้าง

ความเข้มแข็งของชุมชนโดยผ่านสถาบันทางสังคม แนวคิดความเชื่อของสังคม โรงเรียน ตลอดจน กิจกรรมต่างๆ ของสังคม

เนื้อหาสาระเรื่องการจัดการการศึกษาของชุมชนประกอบด้วย ภูมิหลังและประวัติศาสตร์ ของชุมชน สภาพทางกายภาพ โครงสร้างของสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรมและการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยที่การจัดการศึกษาของชุมชนนี้ ครูในฐานะที่มี บทบาทสำคัญผู้หนึ่งในการจัดการเนื้อหาสาระ บทเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และ การประเมินผลที่มีคุณภาพ จึงต้องเป็นกลไกการขับเคลื่อนที่สำคัญร่วมกับคนในท้องถิ่น เพื่อเป็น ส่วนหนึ่งในการจัดการศึกษาให้เหมาะสมตามรากฐาน ศักยภาพในแต่ละท้องถิ่น เรียนรู้ที่จะสร้าง ให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

2.1.1 ความหมายของหลักสูตรแกนกลาง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา ผู้เรียนในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา โดยมีความมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา อีกทั้งความรู้ ทักษะ ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและมีคุณภาพได้ มาตรฐานสากลเพื่อแข่งขันในยุคปัจจุบัน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วยส่วนสำคัญคือ หลักสูตรแกนกลาง ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพชุมชนและท้องถิ่น และส่วนที่สถานศึกษาพัฒนา เพิ่มเติมให้สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง

1) หลักสูตรแกนกลาง เป็นหลักสูตรในส่วนที่กำหนดโดยหน่วยงานส่วนกลาง (สพฐ.) เพื่อให้ทุกโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนา ผู้เรียนทุกคน หลักสูตรแกนกลางระบุสิ่งที่จำเป็นสำหรับพัฒนาเยาวชนทุกคนให้เป็นพลเมืองดีของ ชาติ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการในโลกปัจจุบัน องค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรแกนกลาง ได้แก่ วิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้แกนกลาง โครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐาน และ เกณฑ์การประเมินผลกลาง

2) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพชุมชนและท้องถิ่น จัดโดยสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบระดับท้องถิ่น ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวต้องเป็นหลักในการประสาน ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ซึ่งมีข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับเป้าหมายและจุดเน้นการพัฒนาผู้เรียนในท้องถิ่น สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น และ การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เพิ่มเติมใน ระดับท้องถิ่น

3) ส่วนที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติม เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับจุดเน้นของสถานศึกษา ความสนใจ ความต้องการและความถนัดของผู้เรียนในระดับสูง ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เพิ่มเติม

2.1.2 มาตรฐานการเรียนรู้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ปรับปรุงและพัฒนาจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการใช้หลักสูตรที่ผ่านมา และเพื่อช่วยให้การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ยึดหลักการและแนวคิดสำคัญคือ มีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน (Standards - based curriculum) โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ขึ้น มาตรฐานการเรียนรู้มีความสำคัญสำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 แต่กำหนดตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้แกนกลาง เพื่อให้ชัดเจนและสะดวกในการจัดการเรียนการสอน และประเมินผลการเรียนรู้

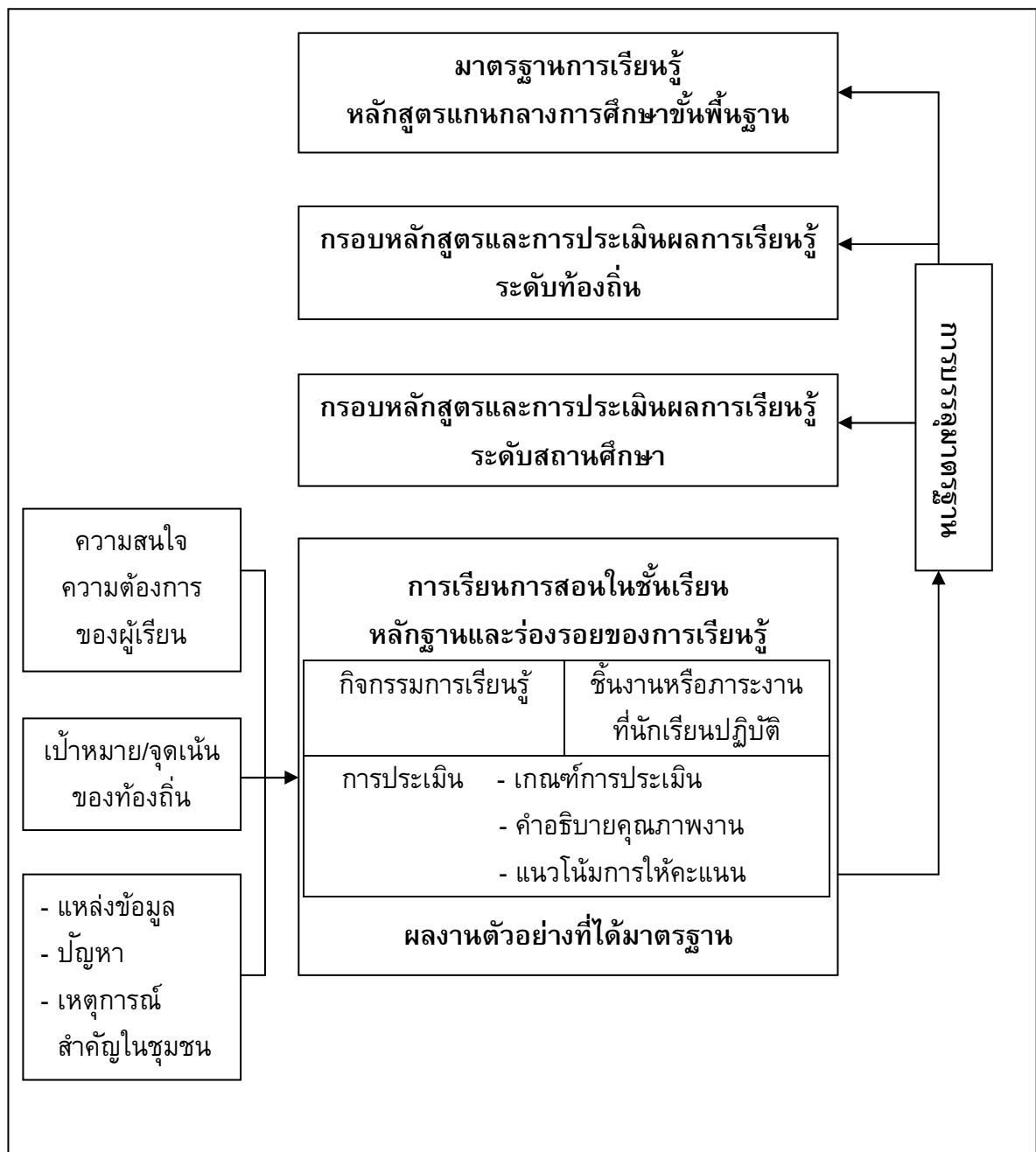
ผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนทราบถึงสิ่งที่ตนเองต้องเรียนรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะที่สำคัญซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความพยายามที่จะก้าวไปให้ถึงจุดนั้น

ผู้สอน มาตรฐานการเรียนรู้ช่วยเป็นกรอบและแนวทางในการสร้างหลักสูตร ออกแบบการเรียนการสอน และการประเมินผล ทำให้ทราบว่าอะไรเป็นสิ่งที่สำคัญที่นักเรียนควรจะได้รู้และปฏิบัติได้

ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ มาตรฐานการเรียนรู้เป็นความคาดหวังทางการศึกษาที่ตั้งไว้ร่วมกัน ช่วยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสื่อสารเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับหลักสูตร ทำให้บุคคลและส่วนต่างๆ ในระบบการศึกษาทำงานร่วมกันในการวางแผนพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและมีทิศทางที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตร จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องมาตรฐานและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรอิงมาตรฐานเป็นอย่างดี

ความสัมพันธ์เชื่อมโยงของมาตรฐานการเรียนรู้ระดับชาติกับการพัฒนา
หลักสูตรในระดับท้องถิ่น ระดับสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน

2.2 ความเป็นมาและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ.2516–2519 ได้ปลูก - จิตสำนึกให้มีการศึกษาเรื่องราวของประชาชนมากขึ้น ขณะเดียวกันการศึกษาของไทยก็ก้าวหน้าไปมาก มีชนชั้นกลางจำนวนมากที่ได้รับการศึกษาจากการเพิ่มขึ้นของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

หลัง พ.ศ.2516 รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาที่ส่งเสริมและกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นเรียนรู้เรื่องราวของตนมากขึ้น ทำให้สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น โดยเฉพาะวิทยาลัยครูได้สร้างหลักสูตรท้องถิ่นศึกษาขึ้น รวมทั้งมีการตั้งศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ต่อมา มีการจัดสัมมนาด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น ความสำคัญของการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น การบริหารจัดการหลักสูตรระดับท้องถิ่น และแนวทางในการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ดังนี้

2.2.1 ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

นักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้หลากหลาย ดังนี้

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2543 อ้างถึงใน อุดม เชยกิจวงศ์, 2545 : 5) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่สร้างขึ้นจากสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนหรือสร้างจากหลักสูตรแกนกลางที่ปรับให้เข้ากับสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน ท้องถิ่นต่างๆ หรือสร้างจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มีผลกระทบต่อผู้เรียน หลักสูตรท้องถิ่นจะสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้นๆ

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 20) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดขึ้นทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และคุณภาพการดำรงชีวิต โดยพยายามใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของตนเองตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ ของชาติบ้านเมือง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (มปป. อ้างถึงใน อุดม เชยกิจวงศ์, 2545 : 5) ให้ความหมายหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง เนื้อหาสาระและมวลประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นที่หนึ่งใดโดยเฉพาะ ถ้าพิจารณาขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรของหลักสูตรกลางและหลักสูตรท้องถิ่นจะพบว่ามีขั้นตอนที่แตกต่างกันออกไปบ้าง หลักสูตรท้องถิ่นแบ่งได้เป็น

2 ลักษณะ คือ

1) หลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้นเพื่อกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เป็นหลักสูตรระยะสั้นเพื่อผู้เรียนในท้องถิ่น ทุกวัย ทุกระดับอายุ เช่น หลักสูตรจักสาน หลักสูตรการทำของชำร่วยจากเปลือกหอย เป็นต้น

2. หลักสูตรอีกประเภทหนึ่งเป็นหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับเสริมหลักสูตรกลางให้มีความสมบูรณ์ขึ้น หลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะนี้จะใช้ร่วมกับหลักสูตรกลาง โดยอาจจัดเป็นรายวิชาอิสระที่ให้เลือกเรียนหรือไม่อาจจัดเป็นรายวิชา แต่จัดเป็นกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ผู้สอนสามารถดัดแปลงเนื้อหาที่กำหนดมาจากส่วนกลางมาประยุกต์โดยนำเอาสาระ ทฤษฎี เทคนิค วิธีการท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น คือ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และเนื้อหาสาระให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงทางสังคม วัฒนธรรม และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและของท้องถิ่นนั้นๆ

2.2.2 ความสำคัญของการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545) มาตรา 7 บัญญัติไว้ว่า ... กระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง... และมาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

2.2.3 การบริหารจัดการหลักสูตรระดับท้องถิ่น

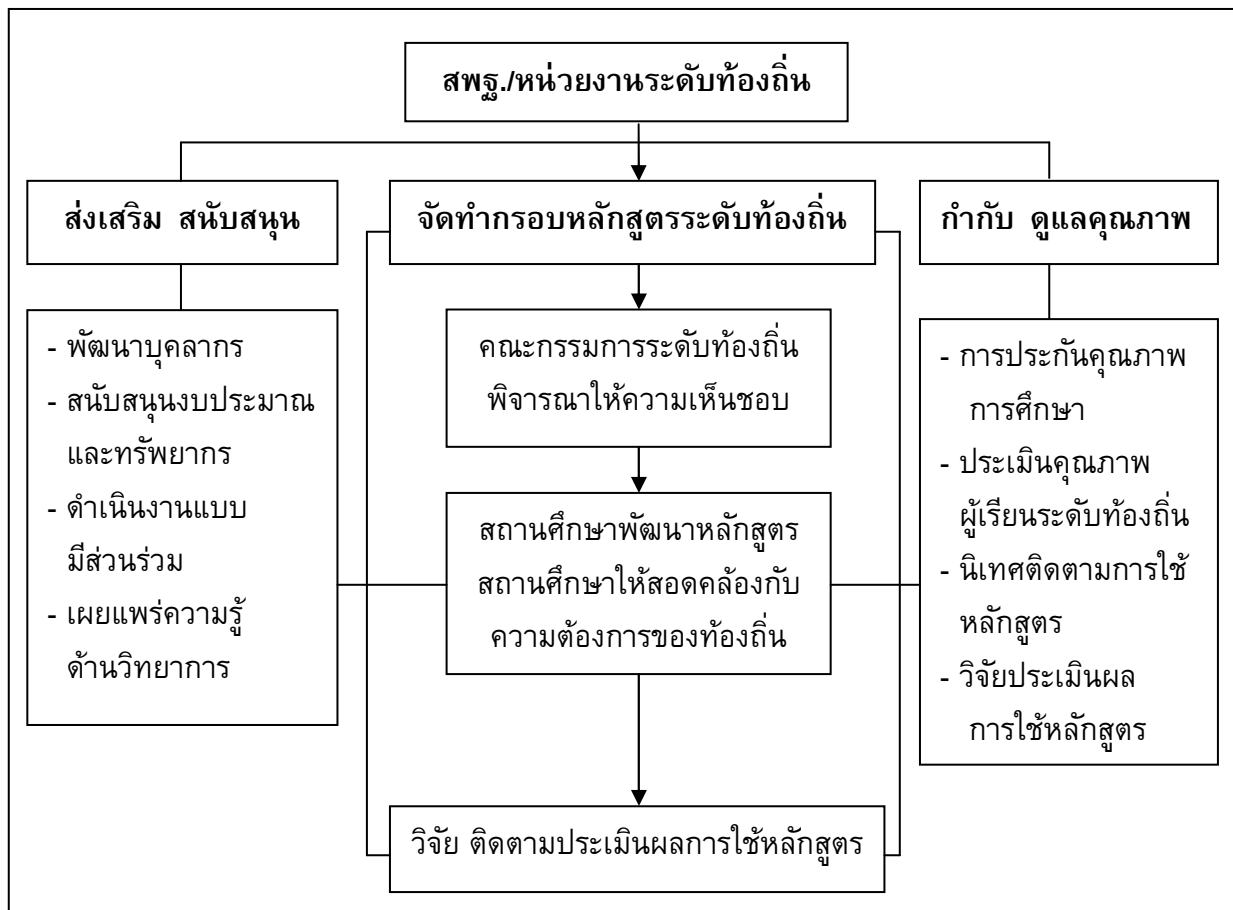
ในระบบการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานต้นสังกัดอื่นๆ ในระดับท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการขับเคลื่อนการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน อีกทั้ง

เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาของโรงเรียนภายใต้การดูแลรับผิดชอบในเขตพื้นที่ ให้จัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายที่กำหนดร่วมกันในระดับชาติตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนั้นจะปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน มีความรักความภูมิใจในบ้านเกิดเมืองนอนและท้องถิ่นของตน

เพื่อให้การจัดการศึกษาภายในท้องถิ่นบรรลุผลดังกล่าว สำนักงานเขตพื้นที่ - การศึกษา / หน่วยงานระดับท้องถิ่นจะต้องจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น สำหรับสถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน ท้องถิ่น โดยดำเนินการให้ฝ่ายต่างๆ อาทิ โรงเรียน ผู้ปกครอง ราษฎรในท้องถิ่น นักธุรกิจชุมชน ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำกรอบหลักสูตรดังกล่าว เพื่อให้ได้แนวคิด มุมมองที่หลากหลาย ครอบคลุมเรื่องสำคัญที่ผู้เรียนในท้องถิ่นควรได้เรียนรู้และมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

นอกจากนั้นเขตพื้นที่การศึกษาจะต้องส่งเสริม สนับสนุนและช่วยเหลือสถานศึกษาภายในเขตพื้นที่ให้สามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ตลอดจนช่วยพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีวิสัยทัศน์และเป็นผู้นำทางวิชาการ พัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ชุมชนและผู้ปกครองเกิดความมั่นใจว่าลูกหลานของตนได้รับการศึกษาที่ดี เขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานระดับท้องถิ่นจะต้องจัดให้มีระบบกำกับ ดูแล และตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ พร้อมทั้งรายงานข้อมูลย้อนหลังแก่โรงเรียนเพื่อปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

การบริหารหลักสูตรระดับท้องถิ่น

2.2.4 การจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น

เขตพื้นที่การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรในส่วนที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะต้องเป็นตัวกลางในการประสานความร่วมมือกับโรงเรียนและชุมชน ร่วมกันคิดและจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อให้สถานศึกษาภายในเขตพื้นที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นในแง่มุมต่างๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวของชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมในชีวิตจริงของตนเอง ทำให้เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่น มีความภูมิใจในบ้านเกิดเมืองนอน เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอดจนสามารถแก้ปัญหาพัฒนาท้องถิ่นตนเอง พัฒนาอาชีพ ครอบครัว และสังคมของตนเองได้

1) ขั้นตอนการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น

1. แต่งตั้งคณะกรรมการ / คณะทำงาน : คณะทำงานชุดนี้ควรประกอบด้วย ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา / ผู้บริหารส่วนราชการ ผู้บริหารสถานศึกษาในท้องถิ่นทั้งระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ครูผู้สอน ผู้แทนชุมชน เป็นต้น
2. วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและแหล่งข้อมูลต่างๆ อาทิ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 รวมทั้งศึกษาสภาพแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง บริบท สภาพ ปัญหา ความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในพื้นที่ เป็นต้น
3. ดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น : ในการดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้มีคุณภาพ จะต้องมีการวางแผนงานที่ชัดเจนเพื่อให้เห็นภาพการทำงานตลอดแนว ด้วยกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม
4. รับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง อาทิ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ประชาชนในชุมชน และหน่วยงานธุรกิจ ฯลฯ เพื่อนำข้อคิดเห็นของฝ่ายต่างๆ มาปรับปรุงกรอบหลักสูตรให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น
5. เสนอคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา / คณะกรรมการระดับท้องถิ่นเพื่อให้ความเห็นชอบ

2) องค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรระดับท้องถิ่น

กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น

1. เป้าหมายและจุดเน้น : เขตพื้นที่การศึกษา / หน่วยงานระดับท้องถิ่น เป็นหน่วยงานสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาภายในเขต / ท้องถิ่น เพื่อให้สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้หลักสูตรแกนกลางและ ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน ท้องถิ่น ในการจัดการศึกษาให้บรรลุผลดังกล่าว เขตพื้นที่การศึกษาอาจกำหนดเป้าหมายและจุดเน้นที่ต้องการให้เด่นชัดเป็นการเฉพาะ เพื่อให้ สถานศึกษาได้เล็งเห็นทิศทางการพัฒนาการศึกษาในท้องถิ่น เช่น การพัฒนาการอ่านออก เขียนได้ การคิดวิเคราะห์ เป็นต้น เป้าหมายและจุดเน้นนั้น ควรกำหนดเป็นคุณภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนสมควรกำหนดในสิ่งที่ก่อให้เกิดข้อจำกัดต่อการจัดการเรียนการสอนในระดับ สถานศึกษา

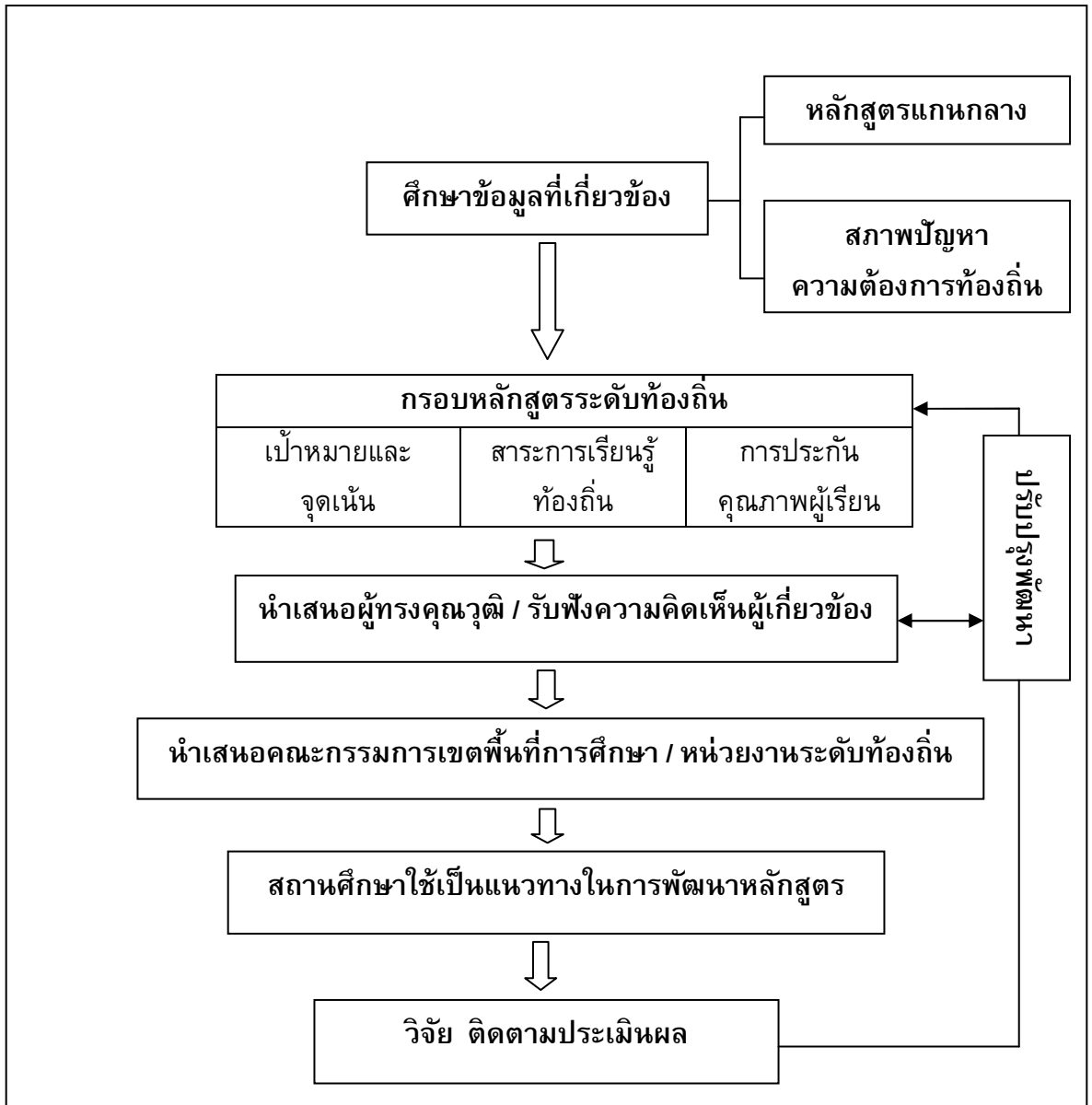
2. สารการเรียนรู้ท้องถิ่น : เป็นส่วนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหัวข้อ / ประเด็นสำคัญ ที่ผู้เรียนในท้องถิ่นควรเรียนรู้หรือได้รับการปลูกฝัง ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนนั้นๆ เพื่อให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น สภาพแวดล้อมในท้องถิ่น การกำหนดสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นควรกำหนดขอบเขตใน ประเด็นสำคัญ พร้อมทั้งมีคำอธิบายประกอบในแต่ละประเด็นพอสังเขป เพื่อครูผู้สอนใช้เป็น

แนวทางในการจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่น เช่น ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น สภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ เศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพ ปัญหา และเหตุการณ์สำคัญในชุมชนและสังคมนั้นๆ รวมทั้งข้อมูล แนวโน้มในการพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นอาจได้จากการสังเคราะห์ รวบรวมข้อมูลจาก แหล่งต่างๆ เช่น วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม สาระตามหลักสูตรแกนกลาง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งข้อมูลจาก การศึกษา สำนวณสภาพ ปัญหา การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม / ชุมชน เพื่อนำมา สังเคราะห์จัดเป็นหมวดหมู่ ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ต่อไป

3. การประเมินคุณภาพการศึกษาระดับท้องถิ่น : การประเมินคุณภาพผู้เรียน และรายงานผลการศึกษาระดับท้องถิ่น เป็นกลไกสำคัญในการควบคุมคุณภาพการศึกษาเพื่อเป็นการตรวจสอบว่าคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางตลอดเป้าหมายและจุดเน้น ซึ่งกำหนดเป็นคุณภาพผู้เรียนในพื้นที่นั้นบรรลุผลหรือไม่เพียงใด และมีอะไรต้องปรับปรุงพัฒนาต่อไป ดังนั้น ควรมีการระบุเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพผู้เรียนไว้ในกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ให้โรงเรียนต่างๆ ได้รับทราบข้อมูลว่าเขตพื้นที่จะจัดการประเมินคุณภาพในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ใดบ้าง ระดับชั้นใดบ้าง และประเมินเมื่อไร ด้วยวิธีการหรือข้อมูลอะไร มีเกณฑ์การประเมิน อย่างไร และโรงเรียนที่มีผลการประเมินไม่ถึงเกณฑ์จะต้องดำเนินการอย่างไร เป็นต้น

การพัฒนากรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น

3) ความเข้าใจในหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษา

การจัดทำหลักสูตรโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นนั้น สิ่งที่เราควรทำความเข้าใจให้ตรงกันคือ

1. หลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับสถานศึกษาคือ “หลักสูตรสถานศึกษา”

2. สิ่งที่เราเรียนต้องเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นสามารถสอดแทรกเข้าไปในรายวิชาพื้นฐานทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ได้ หรือหากสถานศึกษาเห็นว่ามีความสำคัญต้องการเน้นและแยกสอนเป็นการเฉพาะ เช่น การสอนจักสานเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็สามารถเปิดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมได้ แต่ไม่ว่าจะเป็นลักษณะใดก็อยู่ในหลักสูตรสถานศึกษาทั้งสิ้น มิใช่แยกหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่นจากกัน เพราะเจตนารมณ์ในการกระจายอำนาจให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ก็เพื่อให้หลักสูตรสถานศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไป ความเป็นท้องถิ่นจึงมีอยู่ในหลักสูตรสถานศึกษา

3. กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่เขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับท้องถิ่นจัดทำนั้นเป็นกรอบแนวทางกว้างๆ ที่ระบุเป้าหมายและจุดเน้นของท้องถิ่น สาระการเรียนรู้หรือเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับท้องถิ่น และแนวทางการประเมินคุณภาพผู้เรียนในท้องถิ่น สถานศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเหล่านั้นในฐานะที่เป็นสมาชิกในสังคมนั้นๆ ในเอกสารกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นอาจนำเสนอตัวอย่างรายวิชาเพิ่มเติมเกี่ยวกับท้องถิ่นได้แต่รายวิชาที่นำเสนอเป็นแนวทางมิใช่สิ่งที่กำหนดให้โรงเรียนต้องสอน

4) การส่งเสริมสนับสนุนระดับท้องถิ่น

การพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากร เป็นการเตรียมความพร้อมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู ผู้บริหาร โรงเรียน บุคลากรทางการศึกษา ฯลฯ เพื่อช่วยส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตรแบบอิงมาตรฐานให้ประสบความสำเร็จ การพัฒนาบุคลากรต้องจัดทำเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง เป็นระบบ เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้บริหารโรงเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา ให้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการจัดทำหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ให้ได้มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน

การพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ให้ได้ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งการวัดและประเมินผลการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน การพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีการวางแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนและต้องคำนึงถึงกลุ่มบุคคลที่จะพัฒนาให้สอดคล้องกับภารกิจ หน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้การขับเคลื่อนการพัฒนาหลักสูตรประสบความสำเร็จ

- ผู้บริหารโรงเรียน : ผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริม - การพัฒนาและใช้หลักสูตรระดับสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นตัวจักรสำคัญในการกระตุ้นและชักนำให้บุคลากรในโรงเรียนได้ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่ต้องการ ดังนั้นหากผู้บริหารสามารถเป็นผู้นำทางวิชาการ มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรอย่างชัดเจน และให้การสนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของครู รวมทั้งสามารถทำงานร่วมกับคณะครูในโรงเรียนได้ จะสามารถทำให้การใช้หลักสูตรเป็นไปตามเป้าหมายได้ไม่ยาก

- ครูผู้สอน : ครูเป็นตัวจักรที่สำคัญที่สุดในการจัดทำและนำหลักสูตรไปใช้ ดังนั้นครู - จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ เพื่อให้ทันต่อความก้าวหน้าทางวิชาการใหม่ๆ โดยเฉพาะเรื่องของการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งรวมถึงการเลือกวิธีการสอน สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน แนวการวัดประเมินผลอิงมาตรฐาน ตลอดจนการวิจัยปฏิบัติการ (Action research) เพื่อพัฒนาการสอนของตนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะส่งผลให้การนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการ

- ศึกษานิเทศก์ : เป็นผู้นำทางวิชาการที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจในการนำหลักสูตรไปใช้ให้แก่บุคลากรในระดับสถานศึกษา ดังนั้นศึกษานิเทศก์ต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการนิเทศติดตาม ให้ความช่วยเหลือและแนะนำครูผู้สอนในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง และความต้องการของท้องถิ่น ตลอดจนการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน เป็นต้น

5) ดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม

การจัดการศึกษาในท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จและมีคุณภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความร่วมมือ และการช่วยเหลือสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น ดังนั้นเขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ควรดำเนินการส่งเสริมและประสานความร่วมมือกับบุคคล องค์กรต่างๆ ในชุมชน ซึ่งอาจมีกำหนดการ ดังนี้

1. เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีบทบาทร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมการจัดการศึกษาของรัฐ ทั้งผู้ปกครอง นักเรียน และตัวแทนศิษย์เก่า ตัวแทนชุมชน ตัวแทนภาคธุรกิจ การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะเกิดความรู้สึกรับผิดชอบ และความเป็นเจ้าของในการจัดการศึกษามากขึ้น

2. มีการสื่อสารระหว่างเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนและชุมชนสม่ำเสมอ เข้าถึงผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนและผู้ปกครอง มีการประสานการทำงานอย่างใกล้ชิดกับฝ่ายต่างๆ เพื่อร่วมมือช่วยเหลือกันในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น

3. เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการวางแผน แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน และมีส่วนร่วมในการตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน ตลอดจน - การปรับปรุงพัฒนา

4. จัดตั้งศูนย์เครือข่ายหลากหลายรูปแบบ ทั้งเครือข่ายทางวิชาการ เครือข่ายในการระดมทุน เครือข่ายในความร่วมมือการใช้ทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการแบ่งปันช่วยเหลือกันระหว่างโรงเรียน และหน่วยงานต่างๆ ให้การใช้ทรัพยากรมีความคุ้มค่าและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

6) การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น

การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงเป้าหมายและจุดเน้นของท้องถิ่น ตามที่กำหนดไว้ในกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา สามารถดำเนินการโดยการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้วยข้อสอบมาตรฐาน หรือเครื่องมือที่จัดทำและดำเนินการโดยเขตพื้นที่การศึกษาหรือด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัดในการดำเนินการจัดสอบ นอกจากนี้ยังได้จากการตรวจสอบทบทวนข้อมูลจากการประเมินระดับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้การประเมินคุณภาพผู้เรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เขตพื้นที่การศึกษาควรมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบในเรื่องต่างๆ ได้แก่ กำหนดแผนงาน พัฒนาค้างข้อสอบ รายงานผลการประเมินต่อโรงเรียนและสาธารณชน และใช้ผลการประเมินในการพัฒนา

7) การวิจัยและติดตามผลการใช้หลักสูตร

บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ด้านการวิจัย และติดตามผลการใช้หลักสูตร คือ การมีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นแหล่งศึกษาให้กับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการดำเนินการวิจัยด้วยตนเอง ดังนี้

1. การวิจัยพัฒนากรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อนำมาใช้กำหนดเป้าหมายและจุดเน้น และความต้องการของท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตลอดจนสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน ท้องถิ่น และการประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น โดยอาจทำ - การศึกษาวิจัยในประเด็นต่างๆ เช่น

- การวิจัยสภาพปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตด้านเศรษฐกิจ สังคม - สภาพแวดล้อมเพื่อปรับปรุงพัฒนากรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง
- การวิจัย ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ - คตินิยม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความคิด ความเชื่อ เจตคติ ค่านิยม และวิถีชีวิตที่ดีงาม
- การวิจัยการนำสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักสูตรสู่การเรียนการสอนในระดับสถานศึกษา

2. การวิจัย ติดตามผลการใช้หลักสูตร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรดำเนินการวิจัยติดตามผลการใช้หลักสูตร ซึ่งบางส่วนอาจอยู่ภายใต้โครงการเดียวกันกับสำนักงาน - คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อผลักดันให้มีการพัฒนากระบวนการจัดทำหลักสูตรและ

บริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษาหรือช่วยให้ครูเปลี่ยนแปลงพัฒนาพฤติกรรมการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2.5 แนวทางในการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 1-3) กล่าวว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และความต้องการของท้องถิ่น สู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน อีกทั้งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาของโรงเรียนภายใต้การดูแลรับผิดชอบในเขตพื้นที่การศึกษา ให้จัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกันในระดับชาติ นอกจากนี้ จะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน มีความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

เพื่อให้การจัดการศึกษาภายในท้องถิ่นบรรลุผลดังกล่าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะต้องจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น สำหรับสถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน ท้องถิ่น โดยดำเนินการให้ฝ่ายต่างๆ อาทิ โรงเรียน ผู้ปกครอง ปราชญ์ในท้องถิ่น นักธุรกิจชุมชน มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อให้ได้แนวคิด มุมมองที่หลากหลาย ครอบคลุมเรื่องสำคัญที่ผู้เรียนในท้องถิ่นควรเรียนรู้และมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ดังนั้น องค์ประกอบที่สำคัญของกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นมีดังนี้

ส่วนที่ 1 ส่วนนำ

ส่วนที่ 2 เป้าหมายและจุดเน้น

ส่วนที่ 3 สารการเรียนรู้ท้องถิ่น

ส่วนที่ 4 การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น

ส่วนที่ 5 การนำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

ส่วนที่ 1 ส่วนนำ

ส่วนนำ เป็นส่วนที่กล่าวถึง ความเป็นมาและขั้นตอนของการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการ / คณะทำงาน ควรประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา / ผู้บริหารส่วนราชการระดับท้องถิ่น ผู้บริหารสถานศึกษาในท้องถิ่น ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ครูผู้สอน ผู้แทนชุมชน เป็นต้น

2. วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลจากเอกสารและแหล่งข้อมูลต่างๆ อาทิ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 รวมทั้งศึกษาสภาพ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง

บริบท สภาพปัญหา ความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในพื้นที่ เป็นต้น

3. ดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น : ในการดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้มีคุณภาพ จะต้องมีการวางแผนงานที่ชัดเจน เพื่อให้เห็นภาพ - การทำงานตลอดแนว ด้วยกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

4. รับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง อาทิ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ประชาชน และหน่วยงานธุรกิจ ฯลฯ เพื่อนำข้อคิดเห็นจากฝ่ายต่างๆ มาปรับปรุงกรอบหลักสูตรให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น

5. เสนอคณะกรรมการเขตพื้นที่ / คณะกรรมการระดับท้องถิ่นเพื่อให้ความเห็นชอบ

ส่วนที่ 2 เป้าหมายและจุดเน้น

เป้าหมาย เป็นทิศทางการส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และความต้องการของท้องถิ่น โดยระบุถึงความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนาให้เกิดขึ้นในผู้เรียน

จุดเน้น เป็นความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะที่ท้องถิ่นตระหนัก สนใจ หรือให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาและหรือพัฒนาเป็นพิเศษเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

การได้มาซึ่งเป้าหมายและจุดเน้น

เป้าหมายและจุดเน้นได้มาจากการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์หลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ข้อมูลสารสนเทศ สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น และจากการระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเน้นการมีส่วนร่วม

การเขียนเป้าหมายและจุดเน้น

การเขียนเป้าหมายและจุดเน้น ควรเขียนให้เห็นทิศทางในการพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และความต้องการของท้องถิ่น มีความเป็นไปได้ในการนำสู่การปฏิบัติจริง และสามารถประเมินได้

ส่วนที่ 3 สารการเรียนรู้ท้องถิ่น

สารการเรียนรู้ท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ผู้เรียนควรเรียนรู้ ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานระดับท้องถิ่นพัฒนาขึ้น โดยพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพปัญหาชุมชน วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม การงาน อาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวโน้มการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและหวงแหนมรดกทางสังคมของบรรพบุรุษ มีความเป็นไทย สามารถดำรงชีวิตและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

การได้มาซึ่งสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ได้มาจากการวิเคราะห์มาตรฐาน ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและท้องถิ่น ทั้ง 8 กลุ่มสาระ และจากการศึกษาข้อมูล สารสนเทศ สภาพปัญหา การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน สังคม แล้วนำมาสังเคราะห์จัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อกำหนดเป็นสาระการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น

การเขียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

การเขียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ควรกำหนดหัวข้อเรื่อง ขอบเขตเนื้อหา และประเด็นสำคัญที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยอธิบายในแต่ละประเด็นพอสังเขป ตลอดจนมีการเสนอแนะแหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนรู้

ส่วนที่ 4 การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น

การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนและการรายงานผลการศึกษาระดับท้องถิ่น เพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป้าหมายและจุดเน้นของกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย มีคุณภาพ เชื่อถือได้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของท้องถิ่น

ในการกำหนดการประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น ควรดำเนินการ ดังนี้

1. มีแนวทางในการดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามเป้าหมายและจุดเน้นทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และชั้นเรียน โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการเพียงพอที่จะให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และชั้นเรียนดำเนินการต่อไป
2. ระบุกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิธีการ เครื่องมือ และเกณฑ์การประเมินที่ครอบคลุม สอดคล้อง และเหมาะสมกับเป้าหมายและจุดเน้นแต่ละข้อ
3. ใช้วิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินที่หลากหลายในแต่ละเป้าหมายและจุดเน้น
4. ระบุกิจกรรมการประเมินที่สำคัญที่สอดคล้องและเหมาะสมกับเป้าหมายและจุดเน้น
5. มีแนวทางในการนำผลการประเมินไปใช้ในการวางแผนแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ส่วนที่ 5 การนำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

เขตพื้นที่การศึกษาควรมีการนำเสนอแนวทาง วิธีการ และขั้นตอนแก่สถานศึกษาในการนำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้

1. การนำเป้าหมายและจุดเน้นไปใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์
2. การนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นไปใช้ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การสอดแทรกในรายวิชาพื้นฐาน จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม จัดเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียน
3. การนำแนวทางการประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่นไปสู่การกำหนดการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ระดับสถานศึกษา และระดับชั้นเรียน

นอกจากนั้น ควรเสนอแนะกิจกรรม วิธีการ หรือรูปแบบในการนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายและจุดเน้น โดยมีรายละเอียดเพียงพอให้สถานศึกษาเห็นแนวทางที่ชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา

การบริหารจัดการหลักสูตรระดับสถานศึกษา

สถานศึกษามีภารกิจหลักในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และดำเนินการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องสร้างความมั่นใจต่อพ่อแม่ผู้ปกครอง และชุมชนว่า ผู้เรียนจะมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด และเกิดสมรรถนะสำคัญ ตลอดจนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ดังกล่าว สถานศึกษาจะต้องออกแบบหลักสูตรให้ครอบคลุมส่วนที่เป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุถึงคุณภาพตามมาตรฐาน อันเป็นความคาดหวังที่กำหนดไว้ร่วมกันในการพัฒนาเยาวชนทุกคนในชาติ นอกจากนี้หลักสูตรสถานศึกษายังต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน สามารถอยู่ในสังคมแวดล้อมได้อย่างมีความสุขและเกิดความรักความผูกพันในบ้านเกิดเมืองนอนมีบทบาทในการร่วมพัฒนาชุมชนในการจัดการศึกษาให้บรรลุผลดังกล่าว นอกจากนี้สถานศึกษาจะต้องพัฒนาหลักสูตรที่ครอบคลุมส่วนสำคัญดังกล่าวแล้ว ยังต้องมีการบริหารจัดการหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ สถานศึกษาต้องมีการเตรียมวางแผนเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจหลักสูตรใหม่ และเตรียมความพร้อมในการใช้หลักสูตร พิจารณาถึงงบประมาณและอาคารสถานที่ว่าพอเพียงหรือไม่ การเตรียมบุคลากรเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรจะดำเนินการโดยวิธีใด การวางแผนงานเพื่อใช้หลักสูตรอย่างละเอียดรอบคอบและมีขั้นตอน จะทำให้การใช้หลักสูตรประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย โรงเรียนควรมี

การส่งเสริมสนับสนุนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติอย่างเหมาะสม เนื่องจากสถานศึกษาแต่ละแห่งมีบริบทต่างกัน ความพร้อมต่างกัน อีกทั้งมีความแตกต่างกันในด้านงบประมาณ ทรัพยากร สถานที่ และบุคลากร รวมทั้งผู้เรียนในสถานศึกษาแต่ละสถานศึกษาก็มาจากพื้นเพครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมที่ต่างกัน มีความรู้ความสามารถตลอดจนความต้องการที่แตกต่างกัน ดังนั้น การวางแผนในการบริหารจัดการหลักสูตรจึงควรพิจารณาให้สอดคล้องสัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวด้วย

นอกจากนั้น สถานศึกษาจะต้องมีการติดตาม ดูแลคุณภาพการจัดทำหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ต่อเนื่องและครบวงจร และนำผลจากการติดตาม กำกับดูแลคุณภาพนั้นมาพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การจัดการหลักสูตรสถานศึกษา

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ อาทิ ฝ่ายบริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน โดยทั่วไปนั้นมีการดำเนินการใน 2 ส่วน คือ

1. การดำเนินการระดับสถานศึกษา : ดำเนินการโดยองค์คณะบุคคล ในระดับสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการ เพื่อพิจารณาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งแนวปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ระเบียบการวัดประเมินผล การเรียน รวมทั้งพิจารณาเกี่ยวกับเอกสารบันทึกและรายงานผลการเรียน ซึ่งต้องใช้ร่วมกันในสถานศึกษานั้นๆ

2. การดำเนินการระดับชั้นเรียน : ดำเนินการโดยครูผู้สอนแต่ละคน ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้และจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้อง เหมาะสมกับกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ซึ่งอาจมีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่ครูผู้สอนรายวิชาเดียวกัน ระดับชั้นเดียวกันอาจ - พิจารณาออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่แตกต่างกันได้ เพราะผู้เรียนที่ครูแต่ละคนรับผิดชอบนั้นอาจมีความต้องการและความสามารถแตกต่างกัน ดังนั้น กิจกรรมการเรียนรู้ หรืองานที่มอบหมายให้ผู้เรียนปฏิบัติ สื่อการสอน หรือวิธีการวัดประเมินผลอาจต้องปรับให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

ขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยทั่วไปนั้นดำเนินการโดยคณะกรรมการ หรือ คณะทำงานซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการโดยสังเขป ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการ / คณะทำงาน : คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการ ของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน

2. วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ : มีแหล่งข้อมูลสำคัญมากมายที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา อาทิ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ข้อมูลจากการวิเคราะห์ สภาพ ปัญหา จุดเน้น ความต้องการของชุมชน และของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ตลอดจนความต้องการของผู้เรียน

3. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา : พิจารณาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญได้แก่ วิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา (เวลาเรียน รายวิชาพื้นฐาน/เพิ่มเติม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน) คำอธิบายรายวิชา และเกณฑ์การจบหลักสูตร พร้อมกันนี้สถานศึกษาจะต้องจัดทำเอกสารระเบียบการวัดผลประเมินผลเพื่อใช้ควบคู่กับหลักสูตรสถานศึกษา

4. คณะกรรมการสถานศึกษาพิจารณาให้ความเห็นชอบ : นำเสนอร่างเอกสารหลักสูตรสถานศึกษา และระเบียบการวัดประเมินผล ต่อคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ หากมีข้อเสนอนำจากคณะกรรมการ ก็นำข้อเสนอดังกล่าวไปพิจารณาปรับปรุงร่างหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความเหมาะสม ชัดเจนยิ่งขึ้น ก่อนการอนุมัติใช้หลักสูตร เมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาแล้ว ให้จัดทำเป็นประกาศหรือคำสั่งเรื่องให้ใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาและประธานกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ลงนาม

5. ใช้หลักสูตรสถานศึกษา : ครูผู้สอนนำหลักสูตรสถานศึกษาไปกำหนดโครงสร้างรายวิชาและออกแบบหน่วยการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมาย

6. วิจัยและติดตามผลการใช้หลักสูตร : ดำเนินการติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ เพื่อนำผลจากการติดตามมาใช้เป็นข้อมูลพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพ และมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

3. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา (อ้างถึงใน http://school.obec.go.th/sup_br3/ed)

3.1 อนาคตของสังคมโลกและสังคมไทย

1) สังคมโลกในอนาคต จะมีระบบเศรษฐกิจฐานความรู้และการค้าแบบไร้พรมแดน มีความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการสื่อสาร เป็นอย่างมาก สังคมโลกจะแคบลงมีการติดต่อระหว่างวัฒนธรรมมากขึ้น และการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตย จะได้รับการนิยมและเป็นที่ยอมรับทั่วโลก

2) สังคมไทยยุคใหม่ จะเป็นสังคมเข้มแข็งและมีคุณภาพ สังคมसानนันท์และเอื้ออาทร สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และไทยจะมีบทบาทสูงในประชาคมโลก

2.1) สังคมไทยจะเป็นสังคมเข้มแข็ง และมีคุณภาพ กล่าวคือเป็นสังคมที่ยึดหลักความสมดุล และพึ่งตนเองได้ และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีการปรับเปลี่ยนระบบโครงสร้างการบริหาร การเมืองการปกครอง การจัดการศึกษาให้มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้ทุกส่วนของสังคม มีส่วนร่วมอันจะเป็นระบบที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมไทยที่ยั่งยืน มีการผสมกลมกลืนระหว่างเทคโนโลยีสมัยใหม่กับภูมิปัญญาไทยอย่างสมบูรณ์

2.2) สังคมไทยจะเป็นสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทร กล่าวคือเป็นสังคมที่รักใคร่ สามัคคี มีความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

2.3) สังคมไทย จะมีระบบเศรษฐกิจ ฐานความรู้ตามหลักปรัชญาพอเพียง กล่าวคือ เป็นสังคมที่สร้างสรรค์ความรู้และใช้ความรู้และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนา มีการบริหารองค์กรเป็น องค์กรแห่งการเรียนรู้และดำเนินการในลักษณะเครือข่าย ประชากรจะมีสภาพความเป็นอยู่และ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นผู้รักการอ่าน มีความรู้กว้างขวาง และมีฉันทะใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต

2.4) ประเทศไทย จะมีบทบาทสูงขึ้นในประชาคมโลก ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทยกับสังคมโลกอยู่บนพื้นฐานมีศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกัน ประเทศไทยมีความสามารถในการ แข่งขันและร่วมมือกับประชาคมโลก อย่างไรก็ตามประเทศไทยยังไม่มี การปรับเปลี่ยนแนวความคิด ไม่มีการปฏิรูประบบโครงสร้างการบริหารการ เมือง การปกครอง และระบบการศึกษา เพื่อพัฒนา คนและสังคมไทยให้ยั่งยืนแล้ว อนาคตภายในทางลบของสังคมไทยจะเป็นสังคมที่อ่อนแอแข่งขัน ไม่ได้ คนไทยมีคุณภาพต่ำ มีความโหดร้ายของวัฒนธรรมต่างชาติ ทำให้คนไทยขาดความภาคภูมิใจ ในความเป็นคนไทย และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นจะเป็นไปอย่างเชื่องช้า ไม่ทันเหตุการณ์

3.2 คนไทยยุคใหม่

คนไทยยุคปฏิรูปการศึกษา จะเป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม และมีความสุข เป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการ ดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข เป็นคนไทยที่มองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง มุ่งทำงาน และชาญชีวิต เป็นผู้ที่มีคิดเป็น ทำเป็น คิดสร้างสรรค์และรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นผู้ที่สามารถ สร้างความรู้ใหม่ ประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ รักการทำงาน และมีพลวัตในตนเองสูง และเป็นคนไทยที่ มาตรฐานสากล คือ เป็นผู้มีความสามารถทางด้านภาษาสากล เทคโนโลยีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มี ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมนานาชาติ มีค่านิยมสากล และสามารถบูรณาการวิถีชีวิตไทยกับสังคม สากลได้อย่างมีความสุข

3.3 การศึกษาไทยยุคใหม่

เพื่อให้มีการพัฒนาคนไทยยุคใหม่ เพื่อมีชีวิตที่มีคุณภาพในสังคมไทยยุคใหม่ ภายใต้ บริบทสังคมโลกใหม่ การศึกษาไทยยุคใหม่มีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1) การศึกษาไทยยุคใหม่ เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างคน สร้างงาน และสร้างชาติ เป็น การศึกษาแบบองค์รวมและบูรณาการ เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา และ การเมืองเพื่อพัฒนาประเทศยั่งยืน

2) การศึกษาไทยยุคใหม่ ต้องมุ่งส่งเสริมทุนปัญญาไทยและทุนปัญญาโลก

3) การศึกษาไทยยุคใหม่ ต้องเน้นผลต่อผู้เรียน ทั้งในระดับนโยบายและระดับ การเรียนการสอน โดยกำหนดนโยบายการศึกษาที่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิด โอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามวิถีที่ถนัดและสนใจ เรียนอย่างสนุก เล่นให้ได้ความรู้ และมีความสุข

กับการเรียน ครูสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความสุขกับการทำงาน

4) การศึกษาไทยยุคใหม่ ต้องมุ่งยกระดับงาน ให้เป็นแรงงานคุณภาพ (knowledge workers) ที่เข้มแข็งและแข่งขัน

ในมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ยึดหลักสามประการในการจัดการศึกษา คือเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมาตรา 9 ได้กำหนดหลักการสำคัญในการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาไว้ 6 ประการ คือ

(ก) มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ

(ข) มีการกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(ค) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา

(ง) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา อย่างต่อเนื่อง

(จ) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา

(ฉ) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

จะเห็นได้ว่า หลักการจัดการศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 สอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษายุคใหม่ เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นคนไทยยุคใหม่ที่มีคุณภาพ คุณธรรม และคุณค่าแก่สังคมไทย และสังคมโลก มีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

3.4 เหตุผลและความจำเป็นในการปฏิรูปการศึกษา

การศึกษาในปัจจุบันไม่สามารถพัฒนาคนไทยให้เป็นคนไทยยุคใหม่ได้ ทั้งนี้เพราะ

1) คุณภาพการศึกษาตกต่ำไม่ทันโลก แข่งขันไม่ได้ กล่าวคือ ความสามารถในการแข่งขันสู่ประเทศเพื่อนบ้านไม่ได้ (ประเทศไทยอยู่อันดับที่ 33 จาก 47 ประเทศ) คุณภาพผู้เรียนไทยไม่เป็นที่น่าพอใจ มีสัมฤทธิ์ผลต่ำในทุกวิชา เช่น สังคมศึกษา (ร้อยละ 55) ภาษาไทย (ร้อยละ 47) ภาษาอังกฤษ (ร้อยละ 34) และคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (ร้อยละ 30) ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณภาพต่ำ คิดไม่เป็น ทำไม่ได้ แก้ปัญหาไม่ได้ ไม่รักการเรียนรู้ เป็นแรงงานที่มีคุณภาพต่ำ การเรียนการสอนไม่ได้เน้นความสามารถสากลเท่าที่ควร ขาดการอบรมบ่มนิสัย ไม่ได้ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และภูมิปัญญาไทยอย่างเพียงพอ ทั้งนี้เพราะคุณภาพครูส่วนใหญ่ไม่ได้มาตรฐาน และหลักสูตรการเรียนการสอนและการประเมินผลผู้เรียน เน้นวิชาและครูเป็นตัวตั้ง

ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน การเรียนการสอนไม่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง เน้นการท่องจำ แต่ไม่เน้นการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2) การเข้ารับการศึกษามากว้างขวาง ไม่ทั่วถึง และไม่เป็นธรรม เกิดความเหลื่อมล้ำ ในโอกาสการเข้ารับการศึกษาคณะคุณภาพการศึกษาที่ได้รับ กล่าวคือ คนไทยมีการศึกษาเฉลี่ยเพียง 7.1 ปี แรงงานอายุ 13 ปีขึ้นไป (48 ล้านคน) ร้อยละ 68 มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีประชาชนอายุ 13-24 ปี ซึ่งเป็นคนในวัยเรียน ถึง 7.1 ล้านคน ที่ยังอยู่นอกระบบการศึกษา นอกจากนี้ ยังมีคนที่พลาดโอกาสและด้อยโอกาสที่จะเข้ารับการศึกษาระดับพื้นฐานมีจำนวนมาก เช่น เด็กพิการอายุ 6-17 ปี มีถึงร้อยละ 80 พลาดโอกาสเข้ารับการศึกษ

3. การศึกษาแปลกแยกจากสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม กล่าวคือ การศึกษาที่จัดอยู่ในปัจจุบันเป็นการศึกษาแบบแยกส่วน ไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในสังคม อีกทั้งการศึกษาขาดการบูรณาการเชื่อมโยงกับด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมเข้าไปในกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาด้อยทางคุณภาพ และจริยธรรม และขาดความภูมิใจในศิลปะและภูมิปัญญาไทย ซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่และความมั่นคงสภาพของชาติไทย

4. การบริหารจัดการศึกษาขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล กล่าวคือ ในปัจจุบันมีการบริหารรวมศูนย์อำนาจสู่ส่วนกลาง มีการจัดองค์กรซ้ำซ้อน สายบังคับบัญชายาว ไม่มีเอกภาพ ด้านนโยบายและมาตรฐาน ประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรต่ำ ขาดการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม วิชาชีพครูตกต่ำ จึงไม่ได้คนดีคนเก่งมาเป็นครู สังคมขาดศรัทธาและความเชื่อมั่นในวิชาชีพครู ขาดการพัฒนา นโยบายอย่างต่อเนื่อง ขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ ขาดความเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน

การศึกษาในปัจจุบันมีปัญหา จึงทำให้เกิดวิกฤตทางปัญญา แล้วพาให้เกิดวิกฤตชาติ การแก้วิกฤตต้องทำหลายอย่าง รวมทั้งการรักษาสมรรถนะด้วยยุทธศาสตร์ทางปัญญา และการปฏิรูปการศึกษาเพื่อความเข้มแข็งทางปัญญาโดยรอบด้านโดยเร็ว การปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นวาระเร่งด่วนของชาติ

4. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง

4.1 ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561)

รัฐบาลได้กำหนดหลักการและกรอบแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561) โดยเน้นการปฏิรูประบบการศึกษาและการเรียนรู้ และเสนอกลไกที่จะก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบ และพิจารณาระบบการศึกษาและเรียนรู้ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบการพัฒนาประเทศ ต้องเชื่อมโยงเข้ากับการพัฒนาระบบอื่น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เกษตรกรรม สาธารณสุข การจ้างงาน เป็นต้น ด้านวิสัยทัศน์ของการปฏิรูปการศึกษา คือ การทำให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพในทุกระดับ / ประเภทการศึกษา

เป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาภายในปี 2561 กำหนดให้การปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เน้นประเด็นหลักสามประการ คือ

- 1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย
- 2) เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้
- 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา

ผลการดำเนินงานจะส่งผลให้คนไทยยุคใหม่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงานเป็นกลุ่ม มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก และความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริต และต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง และสามารถก้าวทันโลก

ในกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา มีการกำหนดมาตรการสำคัญที่ต้องดำเนินการหลายประการ มาตรการหนึ่งที่สำคัญคือ การพัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชน และทุกภาคส่วน ในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษาและเรียนรู้ให้มากขึ้นเพื่อให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษามากขึ้น

4.2 สารสำคัญการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552 - 2561)

1) วิสัยทัศน์ คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ

2) เป้าหมาย ภายในปี 2561 มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประเด็นหลักสามประการ คือ

2.1) คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย โอกาสทาง - การศึกษาและเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาแหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี และมีใจรัก มาเป็นครูคุณาจารย์ได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

2.2) เพิ่มโอกาสการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2.3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยเพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกกระบวนการศึกษาด้วย

4.3 กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

มีการปฏิรูปการศึกษาและเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ดังนี้

- 1) พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ ที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
 - 2) พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ ที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี มีใจรักในวิชาชีพครูมาเป็นครู
 - 3) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพ สถานศึกษาทุกระดับ / ประเภท ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ อื่นๆ สำหรับการศึกษาศึกษาและเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและการศึกษาตาม อรรถาธิบาย
 - 4) พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่ สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของ ผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและทุกภาคส่วน มีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล
- กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้อง ขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ.2552 – 2561) โดยเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ใน 4 ใหม่ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ ครูยุคใหม่ สถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ใหม่ ที่มุ่งหวังพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข เป็นคุณภาพของเด็กไทยในอนาคต เป็น ผู้ที่มีความสามารถ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ก้าวไกลสู่สากล และมีความเป็นพลเมืองที่ สมบูรณ์

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการทำวิจัยระยะที่ 1 นี้ เป็นการสำรวจวิเคราะห์สังเคราะห์สภาพการณ์และทบทวนองค์ความรู้และความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ในพื้นที่จังหวัดลำปาง ทั้งด้านการสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง โดยใช้วิธีการศึกษาสังเคราะห์เอกสาร การใช้แบบสอบถาม การศึกษากรณีศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน และการจัดเวทีประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และระดมความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินงานวิจัยระยะเวลา 6 เดือนแรก ระหว่างเดือนมิถุนายน–เดือนธันวาคม 2554 ผู้วิจัยได้ประสานงานในเชิงสำรวจข้อมูลจากเครือข่ายครูที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง โดยอาศัยฐานข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1-3 (สพป.ลป. เขต 1-3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 (สพม. เขต 35) และเครือข่ายครูจาก โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดลำปาง โครงการวิจัย การพัฒนาสมรรถนะการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 ด้วยเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้ จังหวัดลำปาง โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล โครงการ Child Watch ภาคเหนือ โครงการวิจัยที่ครูในจังหวัดลำปางได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และ โครงการวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ท้องถิ่นหรือการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาชีพ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัญหาต่างๆ ของท้องถิ่นจังหวัดลำปาง โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตการดำเนินการวิจัยในพื้นที่จังหวัดลำปาง กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูจำนวน 80 คน นักเรียนจำนวน 220 คน จากโรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัย โรงเรียน - ประถมศึกษาขนาดเล็ก โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส และโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 20 โรงเรียน ได้แก่

1. โรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัย รวม 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนอนุบาลลำปาง โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร และโรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม
2. โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส จำนวน 2 กลุ่ม รวม 6 โรงเรียน คือ

กลุ่มที่ 1 - โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร -
(โรงเรียนขนาดเล็ก) โรงเรียนบ้านปันน้ำ ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียนขนาดเล็ก) และ
โรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส),
กลุ่มที่ 2 - โรงเรียนบ้านแม่สง ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนขนาดเล็ก)
โรงเรียนบ้านดอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนขนาดเล็ก) และโรงเรียนร่องเคาะ -
วิทยา ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส)

3. โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา พิจารณาคัดเลือกแบบเจาะจงจากเครือข่ายครูและโรงเรียน
ในเครือข่ายโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโครงการยุววิจัยสังคมเพื่อ
การพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล รวมจำนวน 11 โรงเรียน โดยครอบคลุมกลุ่มโรงเรียน
ขนาดใหญ่ประจำจังหวัด โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล
และโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่

โรงเรียนขนาดใหญ่ประจำจังหวัด 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนลำปางกัลยาณี และ
โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย

โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา
โรงเรียนแม่เกาะวิทยา โรงเรียนเถินวิทยา โรงเรียนสบปราบพิทยาคม โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา
โรงเรียนวังเหนือวิทยา

โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา
รัชมังคลาภิเษก และโรงเรียนไหล่หินวิทยา

โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 โรงเรียน คือ
โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย)

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1. การดำเนินงานวิจัยและขั้นตอนระยะเดือนที่ 1-2

1.1 การจัดเตรียมแผนการประสานงานและดำเนินการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับ
สถานการณ์องค์ความรู้และความเคลื่อนไหวของการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ในพื้นที่
จังหวัดลำปาง

1.2 การสำรวจ วิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสาร เกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้
ท้องถิ่นของจังหวัดลำปาง ในประเด็นต่อไปนี้ คือ

- 1) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจังหวัดลำปาง
- 2) กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง
- 3) องค์ความรู้และการสร้างความรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง
- 4) กลไกการสนับสนุนการเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

- 5) นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง
- 6) ผลของกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่เกิดกับผู้เรียน ครู และชุมชน
ในจังหวัดลำปาง

1.3 การใช้แบบสำรวจ “สภาพการณ์ องค์ความรู้ และความเคลื่อนไหวของ
การพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” โดยมีการศึกษาสำรวจจากกลุ่มเป้าหมาย หรือ
แหล่งข้อมูล 3 ระดับ ดังนี้

- 1) ระดับจังหวัด โดยสำรวจจากแหล่งข้อมูลระดับจังหวัด ได้แก่
 - สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1-3
 - สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35
 - สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยภาคเหนือ จังหวัดลำปาง (กศน.ลำปาง)
 - ศูนย์ ชมรม องค์กร ที่สนับสนุนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัด
ลำปาง

การสำรวจในระดับนี้เป็นการสำรวจที่มีขอบเขตการสำรวจภาพรวมของการพัฒนา
กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ
การศึกษาตามอัธยาศัย เกี่ยวกับประเด็น

- ความเป็นมาและรูปแบบของหลักสูตรท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในพื้นที่
- โรงเรียนที่จัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่เป็นตัวอย่างที่ดีในระดับเขตพื้นที่
- ครูที่จัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่เป็นตัวอย่างที่ดีในระดับเขตพื้นที่
- นวัตกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่เป็นตัวอย่างที่ดีในระดับเขตพื้นที่
- กลไกการสนับสนุนการเรียนรู้ท้องถิ่นระดับจังหวัด
- ความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กร ชุมชน ฯลฯ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น
- การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

2) ระดับโรงเรียน / ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
อำเภอ (กศน.อำเภอ) โดยสำรวจจากแหล่งข้อมูลจากโรงเรียนของการศึกษาในระบบ และศูนย์ -
จัดการเรียนรู้ของ กศน. อำเภอ เกี่ยวกับประเด็นต่อไปนี้

- การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น
- การสร้างความรู้ท้องถิ่น
- การเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่น
- เครือข่ายครู / โรงเรียน ในการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่น
- กลไกสนับสนุนการเรียนรู้ท้องถิ่น
- นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่น

- ผลของกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่เกิดกับผู้เรียน

- ผลของกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่เกิดกับครู

- ผลของกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่เกิดกับชุมชน

ในการสำรวจข้อมูลในระดับนี้ มีกลุ่มเป้าหมาย หรือแหล่งข้อมูล 4 กลุ่ม ต่อไปนี้

- โรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนระดับปฐมวัย - ประถมศึกษา 30 โรงเรียน

- โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส 30 โรงเรียน

- โรงเรียนมัธยมศึกษา 30 โรงเรียน

- ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ (กศน. อำเภอ) 13 แห่ง

3) สำรวจเครือข่ายครูที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง โดยอาศัยฐานข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (สพป.) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา (สพม.) และเครือข่ายครูจากโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล โครงการ Child Watch เป็นต้น และประสานงานโรงเรียนและครูที่สนใจเพื่อเข้าร่วมโครงการ ตลอดจนการเข้าร่วมประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และระดมความคิดเห็น

2. การดำเนินงานวิจัยและขั้นตอนระยะเดือนที่ 3-4

2.1 การรวบรวมข้อมูล จากการศึกษาเอกสาร จากการใช้แบบสำรวจ และจากการจัดเวทีประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และระดมความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิเคราะห์

2.2 การจัดเวทีประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และระดมความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง อาทิ เครือข่ายครู ภาคประชาชน ชุมชนท้องถิ่น ภาควิชาการ และภาคราชการ ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานวิจัย พื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย / รายชื่อเครือข่ายโรงเรียน จำนวนเครือข่ายครู นักวิจัยและนักเรียน โดยมีการจัดเวทีประชุมเสวนา 2 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 สัปดาห์แรกของเดือนที่ 3 เป็นการจัดเวทีประชุมระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับชุดความรู้เกี่ยวกับสถานภาพกระบวนการพัฒนาหลักสูตร การสร้างความรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง

ครั้งที่ 2 สัปดาห์ที่ 4 ของเดือนที่ 4 เป็นการจัดเวทีประชุมระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อน จุดแข็ง กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง และการพัฒนาเครือข่ายครูเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การสร้างความรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง

2.3 การศึกษากรณีศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนโดยมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูจำนวน 80 คน นักเรียน จำนวน 220 คน จากโรงเรียนระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษาขนาดเล็ก ระดับประถมศึกษาขยายโอกาส และระดับมัธยมศึกษา รวมทั้งสิ้น 20 โรงเรียน ได้แก่

1) โรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัย รวม 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนอนุบาลลำปาง โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร และโรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม

2) โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส จำนวน 2 กลุ่ม รวม 6 โรงเรียน คือ

กลุ่มที่ 1 - โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียนขนาดเล็ก) โรงเรียนบ้านปั้งจ้าว ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียนขนาดเล็ก) และโรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส)

กลุ่มที่ 2 -โรงเรียนบ้านแม่สง ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนขนาดเล็ก) โรงเรียนบ้านดอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนขนาดเล็ก) และโรงเรียนร่องเคาะวิทยา ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส)

3) โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา พิจารณาคัดเลือกแบบเจาะจงจากเครือข่ายครู และโรงเรียนในเครือข่าย โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล รวมจำนวน 11 โรงเรียน โดยครอบคลุมกลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่ประจำจังหวัด โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล และโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่

-โรงเรียนขนาดใหญ่ประจำจังหวัด 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนลำปางกัลยาณี และโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย

- โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา โรงเรียนแม่เกาะวิทยา โรงเรียนเถินวิทยา โรงเรียนสบปราบพิทยาคม โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา โรงเรียนวังเหนือวิทยา

- โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก และโรงเรียนไหล่หินวิทยา

- โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย)

3. การดำเนินงานวิจัยและขั้นตอนระยะเดือนที่ 5-6

การดำเนินงานวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการสรุปผลการศึกษาสังเคราะห์และประมวลสถานภาพองค์ความรู้ การสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง การจัดเวทีทบทวน สรุปผลการสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จากเวทีระดมความคิดเห็นของ ครู ชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการ เพื่อการสร้างเสริมและพัฒนาเครือข่ายครู ได้รับข้อเสนอแนะในการพัฒนาโจทย์วิจัย การสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล : แนวคิด องค์ความรู้ และวรรณกรรม ที่เกี่ยวข้องกับสภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

ในการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปางสำหรับโครงการวิจัย “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 ปี พ.ศ.2554” นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยและได้รับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สรุปจัดแบ่งแนวคิดได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและเครือข่ายต่างๆ

1. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

1.1 แนวคิดการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

1.1.1 ยุคต้น การเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นผ่านรูปแบบตำนานท้องถิ่น มุขปาฐะ

(อดีต – พ.ศ.2475)

เรื่องราวท้องถิ่นมีตัวตนปรากฏอยู่ในสังคมไทยมานานแล้วแต่ยังขาดความชัดเจนทั้งในเรื่องเนื้อหาและวิธีการศึกษา โดยในระยะแรกปรากฏอยู่ในรูปแบบของตำนานท้องถิ่น หรือวรรณกรรมพื้นบ้านเก่าแก่ที่เล่าขานสืบทอดกันมาแบบปากต่อปากในลักษณะของ “มุขปาฐะ” โดยไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร อย่างไรก็ตาม นักประวัติศาสตร์เชื่อว่าโครงร่างและเนื้อหาของบางส่วนของตำนานเหล่านี้มีเค้าโครงมาจากเรื่องจริงในท้องถิ่นต่างๆ ตำนานเหล่านี้อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท (พรเพ็ญ ฮั่นตระกูล และสายชล สัตยานุรักษ์, 2548 : 7–8) ได้แก่

- 1) ตำนานวีรบุรุษหรือบรรพบุรุษในอดีต เช่น ตำนานท้าวอู่ทอง ตำนานลาวจก ตำนานพระร่วง เป็นต้น
- 2) ตำนานเชื้อสายวงศ์ตระกูลผู้นำที่ปกครองบ้านเมืองใดบ้านเมืองหนึ่ง เช่น ตำนานสุวรรณโคฒคำ ตำนานสิงหนวัติกุมาร เป็นต้น
- 3) ตำนานที่เป็นประวัติศาสตร์สากลของพุทธศาสนา เช่น นิทานพุทธสังกั ตำนานอุรังคธาตุรัตนพิมพวงศ์ เป็นต้น

ต่อมาได้มีการรวบรวมและจดบันทึกตำนานเหล่านี้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งอาจเริ่มขึ้นมาตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 21 จนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 23 (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2542 : 55) โดยตำนานที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ได้แก่ นิทานพุทธสังกั (ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 20) ตำนานมูลศาสนา (ประมาณ พ.ศ.2060) จามเทวี

วงศ์ (พ.ศ.2113) (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2542 : 55) ตำนานเหล่านี้อธิบายความเป็นมาของรัฐหรือแคว้นโบราณในภาคเหนือที่ผูกโยงเข้ากับเรื่องราวในพุทธศาสนา เนื่องจากผู้รวบรวมตำนานเหล่านี้มักเป็นปัญญาชนหรือผู้ที่รับการศึกษาผ่านทางศาสนาจึงมักใช้ภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาของพุทธศาสนาในการบันทึก

นอกจากตำนานเหล่านี้แล้ว เรื่องราวของท้องถิ่นไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนให้ได้เห็นกันอีกจนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของนักประวัติศาสตร์อย่าง ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ โดยพงศาวดารที่เป็นที่รู้จักกันดีก็คือ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีอยู่หลายฉบับด้วยกัน เช่น พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (พ.ศ.2223) ฉบับพันจันทนุมาศ (2338) ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ (พ.ศ.2350) และพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา (พ.ศ.2398) อย่างไรก็ตามลักษณะงานเขียนแบบพงศาวดารเหล่านี้จะเน้นที่ความสำคัญของอาณาจักรและพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ ในฐานะของศูนย์กลางของความเป็นไปในบ้านเมืองจนมองข้ามความมีตัวตนและความเป็นไปของท้องถิ่น

เมื่อถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์รัฐสยามเริ่มให้ความสำคัญกับท้องถิ่นมากขึ้นโดยเฉพาะบริเวณที่มีผลประโยชน์ โดยกรุงเทพ ฯ ได้ขยายอิทธิพลทางการเมืองไปยังดินแดนที่อยู่เลยที่ราบลุ่มแม่น้ำออกไป ได้แก่ ล้านนา บริเวณที่ลุ่มแม่น้ำโขง เขมร ที่ราบสูงโคราช และหัวเมืองมลายู ซึ่งทำให้สยามจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นมากขึ้นเพื่อใช้ในการจัดระเบียบการปกครองหรือสร้างความชอบธรรมทางการเมืองและเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ก่อนสมัยรัชกาลที่ 4 มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความสนใจของสยามที่มีต่อท้องถิ่นในรูปแบบของจดหมายเหตุ เอกสารคำการให้การของเชลยศึก บันทึกการเดินทาง เป็นต้น เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ภายใต้เงื่อนไขของบริบทสภาพการเมืองระหว่างประเทศที่ลัทธิล่าอาณานิคมตะวันตกกำลังขยายตัว การเคลื่อนไหวเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเริ่มปรากฏให้เห็นชัดเจนมากขึ้นจากที่สยามมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงสภาพจากรัฐโบราณไปเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ตามแบบตะวันตกที่รัฐจะต้องมีอาณาเขตหรือพรมแดนที่ชัดเจน ทำให้สยามจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของท้องถิ่นมากขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักฐานในการเจรจาโต้แย้งกับชาติตะวันตก ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส เพื่อยืนยันสิทธิเหนือพรมแดนท้องถิ่นหรือหัวเมืองของสยาม ก่อนการปฏิรูปการปกครอง

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงโปรด ฯ ให้ขุนนางในท้องถิ่นหลายแห่งรวบรวมประวัติความเป็นมาของเมืองหรือชุมชนและให้บันทึกไว้เป็นเอกสารลายลักษณ์อักษรของหลวงเพื่อนำไปใช้ในการเจรจากับชาติตะวันตก และยังนำมาใช้เป็นข้อมูลในการปฏิรูปในการปกครองในเวลาต่อมา นอกจากนี้ยังมีการนำเอกสารของขุนนาง ตำนาน และพงศาวดารของเมืองต่าง ๆ ทั้งในภาคอีสาน ลาว ล้านนา และคาบสมุทรมลายู มาตีพิมพ์เผยแพร่ในสิ่งพิมพ์ เช่น วชิรญาณ วชิรญาณวิเศษ และ ราชกิจจานุเบกษา ต่อมาต้นฉบับของเอกสารเหล่านี้ได้ถูกรวบรวมและตีพิมพ์เป็นชุด ในรูปแบบของ ประชุมพงศาวดารภาคต่าง ๆ และยังมีการรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับลัทธิประเพณี ภาษา กลุ่มชาติพันธุ์

ของภูมิภาคต่างๆ มาตีพิมพ์ในหนังสือ วชิรญาณวิเศษ ซึ่งต่อมาหลัง พ.ศ.2500 ได้รวบรวมตีพิมพ์เป็นหนังสือชุด ลัทธิธรรมเนียมต่างๆ

หลังการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนกลางยังคงให้การสนับสนุนการรวบรวมเอกสารโบราณ การเขียนประวัติเมืองและชุมชนต่างๆ ตลอดจนประวัติตระกูลหรือบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการปกครองอย่างต่อเนื่อง โดยมีข้าราชการจากส่วนกลางที่ถูกส่งไปเป็นข้าหลวงประจำตามมณฑลต่างๆ เป็นกลไกสำคัญ ซึ่งผลงานส่วนใหญ่ถูกนำมาตีพิมพ์ในหนังสือ วชิรญาณวิเศษ เทศาภิบาล และวารสารของสยามสมาคม เช่น พงศาวดารลาวเฉียง ของพระยาประจักษ์จักรจักร (แช่ม บุนนาค) ซึ่งตีพิมพ์เป็นตอนลงในวารสาร วชิรญาณ ซึ่งต่อมารวบรวมและปรับปรุงให้สมบูรณ์และนำมาตีพิมพ์ใหม่ในชื่อ พงศาวดารโยนก ในพ.ศ.2449

นอกจากนี้ยังมี พงศาวดารมณฑลอีสาน ของหม่อมอมรวงษ์วิจิตร และ Historical Retrospect of Junkceylon island ของพันเอก เฮอร์นี (G.E Gerini) ชาวอิตาเลียนที่รับราชการในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเขาได้ศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาของเกาะภูเก็ตอย่างละเอียดและตีพิมพ์ลงในวารสารของสยามสมาคมในปีพ.ศ.2449 และนิทานโบราณคดี (พ.ศ.2478) ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ อย่างไรก็ตามเมื่อถึงหลังสมัยรัชกาลที่ 5 การศึกษาเกี่ยวกับท้องถิ่นเริ่มลดความสำคัญ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากการคุกคามของภัยจากลัทธิล่าอาณานิคมที่เริ่มลดลง

1.1.2 ยุคกลาง การเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นผ่านประวัติศาสตร์รัฐชาติ

(ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 – พ.ศ.2510)

ความสนใจในเรื่องราวของท้องถิ่นกลับมาปรากฏเห็นชัดเจนอีกครั้งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 โดยมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาที่แตกต่างจากเดิม โดยวัตถุประสงค์ของการศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นในช่วงนี้เป็นไปเพื่อให้ท้องถิ่นต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการเมืองการปกครองประเทศมากขึ้น โดยรัฐมองว่าตนควรรับรู้และทำความเข้าใจเรื่องราวของท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยรัฐบาลได้เชิญสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรุ่นแรกมาปาฐกถาเกี่ยวกับสภาพจังหวัด ประวัติศาสตร์ความเป็นมา สภาพภูมิศาสตร์ และความเป็นอยู่ทั่วไปของประชาชนในจังหวัดของตนเอง ซึ่งแสดงชัดเจนว่ารัฐให้ความสนใจต่อท้องถิ่น โดยปาฐกถาดังกล่าวถูกนำมาตีพิมพ์รวมเล่มในชื่อ ปาฐกถาของผู้แทนราษฎรเรื่องสภาพของจังหวัดต่างๆ เมื่อ พ.ศ.2478 และตีพิมพ์ซ้ำอีกครั้งใน พ.ศ.2539

จากความวุ่นวายทางการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2478 ทำให้ความสนใจของรัฐที่มีต่อท้องถิ่นเลือนหายไปอีก จากนั้นรัฐก็หันไปมุ่งเน้นการสร้างชาติภายใต้แนวคิดชาตินิยมโดยการพัฒนาวัฒนธรรมของราชสำนักและกรุงเทพฯ ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมหลักของชาติ โดยผลงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยในช่วงนี้มุ่งเน้นไปที่ความยิ่งใหญ่ของชนชาติไทย วีรบุรุษไทย และการปลุกใจให้คนไทยรักชาติ โดยเฉพาะผลงานของหลวงวิจิตรวาทการ

แม้ว่ารัฐจะให้ความสนใจเรื่องราวของท้องถิ่นลดลง แต่คนไทยในท้องถิ่นกลับให้ความสนใจเรื่องราวของตนเองมากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในช่วงรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา โดยเฉพาะด้านการศึกษาที่ขยายตัวค่อนข้างมากอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ส่งผลให้กลุ่มปัญญาชนที่เป็นสามัญชนและคนท้องถิ่นเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองมากขึ้น ได้กระตุ้นให้คนเกิดสำนึกของความเป็นท้องถิ่นขึ้น โดยผู้รู้หรือปราชญ์ท้องถิ่นซึ่งได้คัดลอกตำนาน วรรณกรรม หรือการแต่งใหม่ เพื่อบอกเล่าประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นของตนเอง โดยมีเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวใกล้ตัวมากขึ้นและสามารถพิสูจน์ได้จริง

ทศวรรษ 2470 หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผู้รู้ พระภิกษุ ตลอดจนปัญญาชนท้องถิ่นที่ได้รับการศึกษาแบบใหม่ ต่างก็หันมาให้ความสนใจเรื่องราวท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น โดยเห็นได้จากการพยายามรวบรวมโบราณวัตถุต่างๆ มาเก็บรักษาไว้ตามวัด จนเกิดการศึกษารวบรวมเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นที่โยงเข้ากับหลักฐานทางโบราณคดีที่เก็บรักษาไว้ทั้งในภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ ทั้งยังมีการตีพิมพ์เผยแพร่ทั้งบทความและหนังสือเหล่านี้ เช่น หนังสือรวบรวมภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์จังหวัดพิษณุโลก (พ.ศ.2477) นครน่าน (พ.ศ.2478) พัทลุงวิทยา (พ.ศ.2479) ตรังสาร (พ.ศ.2482) เพ็ชรพื้นเมืองเวียงจันทร์ (พ.ศ.2479) และอุบัตินรมจักรลาว (พ.ศ.2479) เป็นต้น หนังสือเหล่านี้นำเสนอเรื่องราวทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และคติชนท้องถิ่นเพื่อให้คนภายนอกได้รับรู้

เมื่อถึงทศวรรษ 2480 มีการจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในจังหวัดสำคัญๆ ขึ้น โดยได้รับความร่วมมือจากปราชญ์ท้องถิ่น ทำให้การเก็บรวบรวมโบราณวัตถุในท้องถิ่นของภาคต่างๆ มีการพัฒนามากขึ้น เช่น ในภาคใต้มีพระราชสีลสังวรณ (ช่วง อัดถเวที) พระภิกษุซึ่งเก็บรวบรวมโบราณวัตถุของอำเภอสทิงพระ อำเภอระโนด และบริเวณใกล้เคียงเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑวัดมัทธมิมาวาส จังหวัดสงขลา ท่านพุทธทาสภิกขุซึ่งช่วยจัดตั้งพิพิธภัณฑที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และยังตีพิมพ์การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดี บริเวณอ่าวบ้านดอนที่ท่านศึกษา ภาคตะวันออกมีพระครูศรีมาโพธิ์คณานุรักษ์ แห่งวัดใหม่กรงทอง อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี ภาคกลางมีพระโสภณธรรมมูรี เจ้าคณะจังหวัดพะเยา เป็นต้น

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ่งที่น่าสนใจถึงความสนใจของคนในท้องถิ่นที่มีเรื่องราวความเป็นไปในท้องถิ่นของตนเองคือการพิมพ์หนังสืออนุสรณ์เพื่อแจกในงานฌาปนกิจศพของผู้มีการศึกษาและมีฐานะในจังหวัดต่างๆ ที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก โดยเนื้อหาส่วนใหญ่ของหนังสือเหล่านี้จะคัดลอกมาจากตำนาน พงศาวดาร หรือเอกสารทางราชการ ในส่วนที่เป็นความรู้ทั่วไปที่เกี่ยวกับท้องถิ่นของตน ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ขยายออกไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น

ตั้งแต่ พ.ศ.2500 เป็นต้นมา ถือเป็นช่วงที่มีการตื่นตัวในการศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นมากที่สุดช่วงหนึ่ง โดยเป็นผลมาจากการที่ไทยได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ประกอบกับสถาบันการศึกษาระดับสูงได้ขยายตัวสู่ชนบท และรัฐบาลเองก็มีนโยบายส่งเสริมการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ปัญญาชนท้องถิ่นหันมาสนใจศึกษาเรื่องราวท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น โดยในช่วงเวลานี้ได้เกิดงานเขียนจำนวนมาก มีการพัฒนาทั้งในด้านเนื้อหา วิธีการ และมุมมองต่างๆ โดยมีนักวิชาการสาขาต่างๆ สนใจเข้ามาศึกษาเรื่องท้องถิ่นมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังมีชาวต่างชาติที่สนใจเข้ามาศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นมากขึ้น โดยเฉพาะในสาขาวิชาโบราณคดีและมานุษยวิทยา พ.ศ.2500 การศึกษาประวัติศาสตร์ชาติในแนวชาตินิยมยังคงมีอิทธิพลอยู่ แต่มีความก้าวหน้ามากขึ้นโดยมีการตรวจสอบและใช้หลักฐานหลากหลายมากขึ้น จนนำไปสู่การออกสำรวจ สืบค้น ขยายขอบเขตการศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่ามีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ชาติอย่างไร ขณะเดียวกันก็ได้เกิดการศึกษาประวัติศาสตร์แนวมาร์กซิสต์ ซึ่งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นและชนธรรมดาสามัญจึงเป็นการช่วยขยายขอบเขตของการศึกษาท้องถิ่นในอีกทางหนึ่ง

ในช่วงเวลานี้มีนักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลต่อการศึกษาท้องถิ่นในสมัยหลังอย่างมากได้แก่ อาจารย์มานิต วัลลิโภดม และจิตร ภูมิศักดิ์

แม้ว่าอาจารย์มานิต วัลลิโภดมจะศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย แต่หลักฐานที่อาจารย์มานิตนำมาใช้กลับมีความโดดเด่นโดยให้ความสำคัญกับหลักฐานภายในประเทศ ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทยของอาจารย์มานิตมีความแตกต่างจากนักประวัติศาสตร์คนอื่น อาจารย์มานิตมองว่าการก่อตัวของอาณาจักรไทยเกิดจากความหลากหลายของผู้คนและบ้านเมืองหลากหลายทั้งสุพรรณภูมิ เพชรบุรี สุโขทัย ละโว้ อโยธยา ล้านนา นครศรีธรรมราชที่ตั้งอยู่ในบริเวณประเทศไทย จากการที่อาจารย์มานิตเป็นนักโบราณคดีและสนใจศึกษาด้านท้องถิ่นต่างๆ ควบคู่กับการออกสำรวจจึงมีผลงานที่เกี่ยวกับท้องถิ่น เช่น “ตำนานเชียงแสน” “ตำนานหริภุญไชย” ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือ พุทธานุสรณ์ (พ.ศ.2500) นำเที่ยวพินัยและโบราณสถานในจังหวัดนครราชสีมา (พ.ศ.2502) ซึ่งเนื้อหาประกอบด้วยตำนาน นิทานและความเชื่อของชาวบ้านรวมอยู่ด้วย สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของท้องถิ่นในมิติของผู้คน สังคม วัฒนธรรม นอกจากนี้อาจารย์มานิตยังเป็นผู้ค้นพบ “ตำนานนางเลียดชาว” ซึ่งเป็นตำนานเกี่ยวกับท้องถิ่นภาคใต้อีกด้วย

ส่วนจิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งเป็นนักวิชาการร่วมสมัยกับอาจารย์มานิต เป็นผู้บุกเบิกงานประวัติศาสตร์ในแนวมาร์กซิสต์ที่ทำให้มุมมองต่อท้องถิ่นมีมิติกว้างขึ้น จิตรมีความคล้ายคลึงกับอาจารย์มานิตในแง่ของการใช้หลักฐานที่หลากหลายทั้งหลักฐานทางโบราณคดี ตำนานพงศาวดาร จารึก นิทาน วรรณกรรม ทำให้ผลงานของจิตรมีความแตกต่าง โดยผลงานที่มีชื่อเสียงของจิตรได้แก่ โฉมหน้าศักดินาไทย ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือ นิติศาสตร์ 2500 ซึ่งให้อธิบายพัฒนาการสังคมไทยตามแนวมาร์กซิสต์ 5 ขั้นตอน โดยมองผ่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้ง รัฐศักดินา

ศรีสัชนาลัย สุโขทัย และอยุธยา นอกจากนี้ยังมี ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ (พ.ศ.2501-2507) โองการแช่งน้ำและข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา (พ.ศ.2505) และ สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยา (ประมาณ พ.ศ.2507-2508) โดยภาพรวมของหนังสือทั้งสามเล่มนี้สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของสังคมในท้องถิ่นต่างๆ ที่มีลักษณะเฉพาะ มีพัฒนาการด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นของตนเอง และมีมาก่อนการก่อตั้งสุโขทัย ทั้งชุมชนบริเวณลุ่มน้ำกก อาณาจักรเงินยางเชียงแสน อาณาจักรโยนกนาคนคร ก่อนจะพัฒนามาเป็นอยุธยาในเวลาต่อมา

1.1.3 ยุคปลาย การเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นในพลวัตกระแสท้องถิ่นนิยม

(พ.ศ.2516 – ปัจจุบัน)

ตั้งแต่ช่วง พ.ศ.2520 เป็นต้นมา การศึกษาท้องถิ่นขยายตัวและมีความก้าวหน้าทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เกิดแนวคิดและองค์ความรู้ที่หลากหลายและเป็นระบบมากขึ้นซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ.2516–2519 ซึ่งได้ปลูกจิตสำนึกให้มีการศึกษาเรื่องราวของประชาชนมากขึ้น ขณะเดียวกันการศึกษาของไทยก็ก้าวหน้าไปมาก มีชนชั้นกลางจำนวนมากที่ได้รับการศึกษาจากการเพิ่มขึ้นของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

หลัง พ.ศ.2516 รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาที่ส่งเสริมและกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นเรียนรู้เรื่องราวของตนเองมากขึ้น ทำให้สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นโดยเฉพาะวิทยาลัยครูได้สร้างหลักสูตรท้องถิ่นศึกษาขึ้น รวมทั้งมีการตั้งศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ต่อมา มีการจัดสัมมนาด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ

ความตื่นตัวเหล่านี้ยังสัมพันธ์กับการเกิดวารสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เช่น เมืองโบราณ (พ.ศ.2517) รวมบทความประวัติศาสตร์ (พ.ศ.2521) ศิลปวัฒนธรรม (พ.ศ.2522) นอกจากนี้ยังมีวารสารของสถาบันการศึกษาและวิทยาลัยครูในส่วนภูมิภาคที่เผยแพร่เรื่องราวของท้องถิ่นโดยตรง เช่น วารสารแลได้ ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี วารสารศรีวิชัยของวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี วารสารมนุษยสังคมศาสตร์ ของ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น

ในทศวรรษที่ 2540 โดยเฉพาะภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 หลังวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ แนวโน้มของท้องถิ่นนิยมได้รับการขานรับเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ปฏิบัติการ “ท้องถิ่นนิยม” (localization) มากขึ้นหลังจากที่กระแสหลักของการพัฒนาประเทศเน้นการให้ความสำคัญกับกระแส “โลกาภิวัตน์” (globalization) มาโดยตลอด (พัฒนา กิติอาษา, ท้องถิ่นนิยม : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด, 2546)

เสน่ห์ จามริก นักวิชาการอาวุโส เรียกกระแสดังกล่าวว่า “กระแสชุมชนท้องถิ่น” ซึ่งภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ กระแสชุมชนท้องถิ่นไม่ได้มีความหมายเป็นไปเพื่อการยืนหยัดต่อสู้ เพื่อความอยู่รอดและป้องกันตัวเองเท่านั้น หากหมายถึงเป็นการเสนอแนวทางเลือกเพื่อเป็นการปฏิรูปสู่ระเบียบสังคมใหม่ซึ่งสงวนที่ว่างให้กับความแตกต่างหลากหลายทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงเป็นช่วงที่มีความสำคัญในการสร้างชุมชนและประชาสังคมให้เข้มแข็ง โดยกระตุ้นให้คนท้องถิ่นได้ตระหนักถึงความสำคัญของวิถีชีวิตตลอดจนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นของจังหวัดลำปาง

1.2.1 การเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นผ่านประวัติศาสตร์นครลำปาง...จากข้อค้นพบของนักวิชาการ

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาและข้อค้นพบของนักวิชาการ (สรสวดี อ่องสกุล, 2552 : 25-29) ลำปางเป็นเมืองในดินแดนล้านนา ตามจารีตของรัฐโบราณไม่มีเขตแดนแน่นอน ดินแดนสำคัญของล้านนาอยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย ประกอบด้วยเมืองใหญ่น้อย แบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มเมืองล้านนาตะวันตก มีเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา เนื่องจากถูกผนวกเข้าด้วยกันตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังรายตอนต้น จึงมีประวัติความเป็นมาาร่วมกัน ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ในยุคฟื้นฟูล้านนา เมืองดังกล่าวมีเจ้านายเชื้อสายเจ้าเจ็ดตนแยกย้ายกันปกครอง จึงมีความสัมพันธ์กันตลอดมา และกลุ่มเมืองล้านนาตะวันออกมีเมืองแพร่ น่าน ทั้งสองเมืองตั้งอยู่บนพื้นที่ราบขนาดเล็ก และมีประวัติความเป็นมาคล้ายกัน คือในสมัยแรกเริ่มต่างมีฐานะเป็นรัฐอิสระ มีราชวงศ์ของตนเอง มีความใกล้ชิดกับอาณาจักรสุโขทัย และเพิ่งผนวกดินแดนได้ในสมัยพระเจ้าติโลกราช จึงไม่ค่อยผูกพันกับล้านนา เชียงใหม่ ครั้นในสมัยฟื้นฟูบ้านเมืองยุครัตนโกสินทร์ เจ้าผู้ครองนครเมืองน่าน เมืองแพร่ เป็นคนละสายกับเจ้าเจ็ดตน นอกจากนั้นยังมีดินแดนชายขอบล้านนาด้านใต้ ซึ่งอยู่ในส่วนตอนบนของจังหวัดตาก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดอุตรดิตถ์ วัฒนธรรมล้านนา ในปัจจุบันดินแดนล้านนาหมายถึงดินแดน 8 จังหวัดภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ศูนย์กลางสำคัญของดินแดนล้านนาคือจากอดีตถึงปัจจุบันคือเชียงใหม่ ซึ่งมีอายุกว่า 700 ปี

การเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นของชุมชนในจังหวัดลำปางประการสำคัญประการหนึ่งที่ยังคงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน คือ เรื่องราวตำนานวีรบุรุษของนครลำปางและในชุมชนต่างๆ ของลำปาง นอกจากนี้นักวิชาการหลายท่าน เช่น สรสวดี อ่องสกุล (ประวัติศาสตร์ล้านนา, 2539) ยงยุทธ ชูแว่น (ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย, 2551) หรือ วศิน ปัญญาบุตรตระกูล, การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในล้านนา กับการก่อตัวของสำนึกท้องถิ่น, (2542) ได้ศึกษาวิจัยและนำเสนอความรู้เรื่องของ

จังหวัดลำปาง ในมุมมองของการเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลาและบริบทของการเมือง การปกครองของสังคมไทยและสังคมโลก ดังนี้

...ลำปางในยุคการเข้ามาของตะวันตกก็ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายในลำปาง โดยเฉพาะทางด้านการค้า เพราะหลังจากที่อังกฤษยึดครองพม่าแล้ว คนในบังคับของอังกฤษยังได้สร้างสัมพันธ์ทางการค้ากับชาวลำปางและชาวล้านนาอื่นๆ โดยผ่านหัวเมืองมอญในพม่า ซึ่งมีเครือข่ายทางการค้าทางบกจากเมืองมะละแหม่ง สู่ระแหง ลำพูน เชียงใหม่ และลำปาง และต่อไปทางตอนบนคือ เชียงราย เชียงแสน เชียงตุง และปลายทางที่ต่ำลี้ในประเทศจีน สกุลเงินที่นิยมใช้คือเงินรูเปีย เนื่องจากมีเพียงพอในการแลกเปลี่ยนและนานาชาติยอมรับในมาตรฐานการแลกเปลี่ยน และเปลี่ยนมาใช้เงินบาทในช่วงครึ่งหลังของรัชกาลที่ 5

การค้าขายกับชาติตะวันตกหรือกับคนในบังคับของอังกฤษส่งผลต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะ “ไม้สัก” ของลำปาง เพราะสนธิสัญญาเบาริ่ง (พ.ศ. 2398) สามารถเดินทางไปไหนๆ ก็ได้ในอาณาจักรสยาม และเจ้าเมืองมีสิทธิให้สัมปทานกับนายทุนตะวันตก ซึ่งทำรายได้ให้กับเจ้าเมืองเป็นค่าเปิดป่า และค่าต่อไม้... (สรสวดี อ่องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, 2539 : 311-334)

...เหตุการณ์ในช่วงนี้ทำให้ชาวพม่าและชาวมุ (จากประเทศลาว) ซึ่งเป็นคนของนายทุนตะวันตกเข้ามายังเมืองลำปางเพื่อทำกิจการไม้สัก และนำมาสู่การสร้างวัดแบบพม่าในลำปางเป็นจำนวนมาก และทำให้ “กาดกองต้า” หรือ “ตลาดจีน” เป็นศูนย์กลางการค้าขายติดต่อเพราะมีการล่องซุงและมีการค้าขายติดต่อกับชาวตะวันตกเพื่อนำสินค้าฟุ่มเฟือยเข้ามาขายในลำปางโดยมีพ่อค้าชาวจีนเป็นผู้รับช่วงคือทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง กาดกองต้ายังคงรุ่งเรืองต่อมาจนถึงมีการสร้างทางรถไฟเข้าสู่เมืองลำปางและมีการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางการค้ามาเป็นบริเวณรอบๆ สถานีรถไฟแทน เพราะรถไฟสามารถลำเลียงสินค้าได้มากกว่า ปลอดภัยและเร็วกว่าการเดินทางด้วยเรือ

เมื่อภายหลังรถไฟสายเหนือมาถึงเมืองลำปางในปี พ.ศ.2459 ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมในด้านกายภาพอย่างเด่นชัด คือ การเติบโตของชุมชนเมืองในแง่ของขนาด และสถานภาพของเมือง ซึ่งมีความแตกต่างจากเดิม โดยมีการขยายตัวของเมืองจากแหล่งชุมชนเมืองเก่า (เขตกำแพงเมือง) ออกไปยังบริเวณที่เป็นสถานีรถไฟ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าแห่งใหม่ ทำให้บรรดาพ่อค้าและประชาชนได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนและร้านค้า ในบริเวณใกล้ๆ กับสถานีรถไฟ ส่งผลให้ชุมชนเมืองขยายออกไป แต่เดิมสถานีรถไฟเมืองลำปางตั้งอยู่บริเวณทุ่งนาที่ตำบลสบตุ๋ย ซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองลำปางประมาณ 3 กิโลเมตร เมื่อรถไฟเปิดเดินรถ ทำให้สภาพทุ่งนา กลายเป็นชุมชนการค้าแห่งใหม่ โดยเฉพาะบรรดาพ่อค้าพื้นเมืองและพ่อค้าชาวจีนโยกย้ายมาตั้งบ้านเรือนและร้านค้าขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าชาวจีนให้เหล่าบริเวณตลาดน้ำย่านลำปางกลาง อำเภอเกาะคา ได้ย้ายภูมิลำเนาไปอยู่ที่บริเวณสบตุ๋ยแทน โดยเฉพาะบริเวณท่าน้ำตันกระจาว จึงเรียกตลาดบริเวณสบตุ๋ยว่า ตลาดเก้าजार

ก่อนหน้าที่เมืองลำปาง ในปี พ.ศ. 2459 จะขยายตัวและเติบโตจากชุมชนดั้งเดิม ริมแม่น้ำวังไปยังบริเวณสถานีรถไฟที่ตลาดสบตุ๋ยและตลาดเก้าขาว ในระยะเวลาก่อนปี พ.ศ. 2549 ชุมชนเมืองลำปางมีประชาชนอยู่อย่างหนาแน่นและมีย่านการค้าตลอดจนสถานที่ราชการตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำวังในระยะไม่ห่างจากแม่น้ำมากนัก ตลาดการค้าริมแม่น้ำวังเรียกกันว่า “ตลาดจีน” (ภาคกองต้า)

ลักษณะการผลิตของเมืองลำปาง แพร่ และน่าน ก่อนปี พ.ศ. 2459 กล่าวได้ว่าเป็นเพียงการผลิตเพื่อการเลี้ยงตัวเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในครอบครัว ไม่มีเป้าหมายในการผลิตเพื่อขาย การผลิตเน้นสิ่งของที่จำเป็นในการดำรงชีวิตหลาย ๆ ชนิด แต่ละชนิดผลิตไม่มากนัก โดยการผลิตแบบนี้ ราษฎรจะทำการเกษตรและหัตถกรรมควบคู่ไปด้วยกัน...(วติน ปัญญาวุฒตระกูล, การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในล้านนากับการก่อตัวของสำนักท้องถิ่น, 2542 :15, 173-182)

1.2.2 การเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นผ่านโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดลำปาง

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ได้รับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยได้รับการดูแลให้คำปรึกษาทางด้านวิชาการจากฝ่ายชุมชนและสังคม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มีสถาบันรามจิตติ เป็นพี่เลี้ยงเครือข่ายการประสานงานทั้งทางวิชาการ กำลังใจในการดำเนินงานวิจัยอย่างอบอุ่น และการสนับสนุนด้านกำลังใจและความสะดวกในการดำเนินงานวิจัยในด้านต่างๆ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนสิงหาคม พ.ศ.2551 – เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2553 ดำเนินการวิจัยโดยคณะนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ประกอบด้วย อาจารย์ ชูติมา คำบุญชู (หัวหน้าโครงการวิจัย) อาจารย์ ทัดพิชา ชลวิสูตร อาจารย์ อุบลพรรณ วรรณสัย อาจารย์ สุภาพ ติ๊ะใจ และอาจารย์ ตุลากรณ์ แสนปรน อาจารย์ คณะครุศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อประสานงานติดตามและสนับสนุนให้เยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดลำปาง ทำวิจัยในแนวประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อสร้างความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์และวิถีชีวิตในเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดกระบวนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ การถอดบทเรียนระหว่างเยาวชน นักวิจัย นักวิชาการและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการ โดยมีการประสานงานกันเพื่อส่งเสริมบทบาทของสถานศึกษาและชุมชน ตลอดจนเป็นกลไกสนับสนุนการวิจัยให้กับเยาวชน เพื่อสังเคราะห์และประมวลองค์ความรู้อันจะนำไปสู่การให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้การวิจัยของเยาวชน และด้านการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีสมมุติฐานจากแนวคิดดังนี้

“เรื่องราวความเป็นมาของผู้คนในสังคมท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ซึ่งอาจจะมีหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ศาสนา ความเชื่อ ความคิด มีวิวัฒนาการของแต่ละสังคมท้องถิ่นมาอย่าง

ยาวนานนั้นได้หล่อหลอมให้เกิดสำนึกร่วมกันขึ้นเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกัน มีอัตลักษณ์ ศักดิ์ศรีของสังคมท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกัน ในกระแสของการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมผ่านสื่อต่างๆ ในยุคโลกาภิวัตน์ หากขาดการศึกษาและสืบทอดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปสู่เยาวชนแล้ว ประวัติศาสตร์เรื่องราวและวิถีวัฒนธรรมอันมีคุณค่าก็จะถูกลืมและเลือนหายไปตามกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนได้ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมวัฒนธรรมเพื่อรับแรงปะทะทางวัฒนธรรมได้อย่างมั่นคง

อนึ่ง กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ผ่านการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเยาวชนเป็นการเรียนรู้เรื่องราวเพื่อให้รู้จักความเป็นมาของตนเองและท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วยกระบวนการวิจัยของเยาวชน จึงเป็นการศึกษาความรู้และสำนึกทางประวัติศาสตร์เพื่อสร้างอัตลักษณ์และศักดิ์ศรีความเป็นชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้แล้วการส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังเป็นเรื่องมีสำคัญที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนรุ่นเก่ากับเยาวชน ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้ได้ใช้ชุมชนท้องถิ่นเป็นพื้นที่การเรียนรู้ของโรงเรียนโดยมีชุมชนเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ และเป็นการส่งเสริมบทบาทการทำงานร่วมกันของคนรุ่นเก่า เยาวชน นักเรียน ครู โรงเรียน และชุมชน ที่ช่วยส่งเสริมความรักความผูกพันโดยมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นสายสัมพันธ์ระหว่างกัน โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปางจึงมิได้เป็นเพียงการเรียนรู้ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเท่านั้นหากแต่ยังเป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนเชื่อมโยงความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่น เชื่อมโยงปัญหาปัจจุบันกับความเป็นมาของท้องถิ่นให้รู้ที่มาที่ไปของตนเอง เกิดความสำนึกในตนเองและคุณค่าทางสังคมวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น”

นับตั้งแต่ก้าวแรกของการเดินทาง ด้วยการสนับสนุน ด้วยกำลังใจ ด้วยความเอื้ออาทรของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สถาบันรามจิตติ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ยุววิจัยระดับโรงเรียนของจังหวัดลำปาง จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปางเขต 1-3 รวม 24 โรงเรียนได้พัฒนาจากความสนใจ ความภาคภูมิใจในชุมชน และเครือข่ายกัลยาณมิตรเพื่อนยุววิจัย ครูที่ปรึกษา ชุมชน ผู้ปกครอง และทีมประสานงานชุดโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ ก่อเกิดเป็นทีมยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง รวม 71 โครงการย่อย การดำเนินงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปางค่อยๆ ขับเคลื่อนพร้อมกับการเรียนรู้แนวทางในการดำเนินงานบนผืนแผ่นดินจังหวัดลำปางในการสานความหวังเพื่อพัฒนายุววิจัยของจังหวัดลำปางได้ร่วมกระบวนการเรียนรู้คู่การวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เกิดความตระหนักในคุณค่าประวัติศาสตร์เรื่องราวและวิถีวัฒนธรรม และเกิดสำนึกร่วมกันขึ้นเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกัน มีอัตลักษณ์ ศักดิ์ศรีของสังคมท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกันมาแล้วอย่างต่อเนื่อง

ในการศึกษาวิจัย โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง (ชุตินา คำบุญชู และคณะ, 2553 : 13-21) พบว่า

...ความสนใจและความทรงจำร่วมกันของยววิจัย ครูที่ปรึกษา และชุมชนท้องถิ่น ที่ปรากฏในข้อค้นพบและกระบวนการเรียนรู้ยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สะท้อนให้เห็น “บ้านแก้มืองเก่า” ของจังหวัดลำปางที่มีความสัมพันธ์กับร้อยรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนล้านนา ยุค “แคว้นแคว้น-นครรัฐ” ในดินแดนล้านนา และสมัยอาณาจักรล้านนา รวมทั้งความสัมพันธ์กับตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า พุทธศาสนา วีรบุรุษ วีรสตรี เช่น พระนามจามเทวี และตำนาน “การสร้างบ้านแปงเมือง” ที่เกี่ยวข้องกับ “ตำนานพระธาตุ” ในวัดต่างๆ ของจังหวัดลำปาง ที่ยังคงมีชื่อเหมือนที่ปรากฏในยุค “แคว้นแคว้น-นครรัฐ” รวมทั้งจังหวัดลำปางเมื่อครั้งยังเป็นเมืองประเทศราชของสยามประเทศ หรือเมื่อเป็นมณฑลพายัพ เมื่อได้รวมอยู่ในเหตุการณ์ของความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน คือ มอญ พม่า จีน อินเดีย หรือประเทศทางตะวันตก เช่น ประเทศอังกฤษ ในความสัมพันธ์ร่วมกันกับ “การเปลี่ยนแปลง...สร้างบ้านแปงเมือง” พร้อมกับวันเวลา วิถีชีวิต เศรษฐกิจ การศึกษา และเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น ยววิจัยผู้ร่วมกระบวนการเรียนรู้กับชุมชนท้องถิ่นและโรงเรียนจึงได้นำเสนอข้อค้นพบในประเด็น “บ้านแก้มืองเก่า” ที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน ลุ่มน้ำ ที่ราบ ภูเขา กลุ่มชาติพันธุ์ เช่น “ลัวะ” “ลื้อ” “กำแพงเมือง” “เมือง...วัด...โรงเรียน...ตลาด” และความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับ “ตำนาน” “พระพุทธเจ้า” “วีรบุรุษ” “วีรสตรี” รวมทั้ง “ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและถิ่นฐานผู้คนในชุมชน...

“บ้านแก้มืองเก่า” ในมุมมองยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

ยววิจัยจากโรงเรียนในจังหวัดลำปาง 31 โครงการย่อยที่มีความทรงจำร่วมกันในประเด็น “บ้านแก้มืองเก่า” เป็นยววิจัยจากโรงเรียนในอำเภอเมือง อำเภอองาว อำเภอแม่ทะ อำเภอเกาะคา อำเภอสบปราบ อำเภอเถิน อำเภอเมืองปาน อำเภอแจ้ห่ม และอำเภอวังเหนือ (ชุตินา คำบุญชู และคณะ, 2553 : 22) ดังนี้

“บ้านแก่เมืองเก่า”

ลำดับ	ชื่อโครงการ	โรงเรียน
1	ย้อนรอยเมืองวัง	วังเหนือวิทยา อ.วังเหนือ
2	โบราณสถานผ้าห่มคู่สมย์ “เจ้าพ่อหอคำ”	วังเหนือวิทยา อ.วังเหนือ
3	อดีตลุ่มน้ำสอย ย้อนรอยเกษตร	แจ้ห่มวิทยา อ.แจ้ห่ม
4	แล้ววัดดอย กอวัดมาแดง แยกวิถีชุมชน	แจ้ห่มวิทยา อ.แจ้ห่ม
5	ยุววิจัยน้อยย้อนรอยพระพุทธบาท	แจ้ห่มวิทยา อ.แจ้ห่ม
6	ย้อนรอยถอยอดีต วิถีชีวิตชาวบ้านนายาง	สบปราบพิทยาคม อ.สบปราบ
7	น้ำตกแม่โขงในความทรงจำที่เลื่อนราง	สบปราบพิทยาคม อ.สบปราบ
8	พาน้ำห้วยน้ำอุ่นกับความศรัทธาของชุมชน	แม่มอกวิทยา อ.เถิน
9	เปิดตำนานถิ่นฐานตำบลบ้านขอ : สืบสานประวัติศาสตร์ วัดพระธาตุจอมก้อย	ทุ่งอุดมวิทยา อ.เมืองปาน
10	ตามรอยวิหารชุมชนเมืองปาน	เมืองปานวิทยา อ.เมืองปาน
11	ทวยสอย คอยเต้าคำ	เมืองปานวิทยา อ.เมืองปาน
12	สืบสานตำนานพระธาตุคอกช้าง	เมืองปานวิทยา อ.เมืองปาน
13	ป่าเวียงความทรงจำถิ่นวัฒนธรรมลุ่มน้ำจาง	สุนทรศึกษา อ.แม่ทะ
14	“คอกคักคักสิริ” กับจิตศรัทธาชาวบ้านหนองผ้องคำ	สุนทรศึกษา อ.แม่ทะ
15	พระพุทธศักราชกับวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของชุมชนบ้านคำ - ชุมชนบ้านปลายนา	โป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อ.เมือง
16	ตามรอยวิถีชีวิตของชุมชนบ้านหนาคำ ไนอดีต มาถึงบ้านเอื้อมในวันนี้	โป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อ.เมือง
17	สะพานโยงกับวิถีชีวิตของคนเมืองงาว	ประชาธิปไตยธรรมคุณ อ.งาว
18	แกะรอยวัดแห่งแรกในอำเภองาว	ประชาธิปไตยธรรมคุณ อ.งาว
19	แม่ออกวิทยาลัยสถานศึกษาต้นยี่รวมของชุมชน	แม่ออกวิทยา อ.เถิน
20	วัดโหล่หินหลวง...จากปัจจุบันสู่ความทรงจำ...วิถีชุมชนโหล่หิน	โหล่หินวิทยา อ.เกาะคา
21	สืบสานประวัติโรงเรียนวิชานารี	วิชานารี อ.เมือง
22	กูก กูก โก๋ สู่การเรียนรู้ชุมชนลำปาง เขตอำเภอเมือง	วิชานารี อ.เมือง
23	ย้อนรอย อดีต...ปัจจุบัน ณ กำแพงเมืองเวียงสางค์	เทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อ.เมือง
24	วัดพม่าในเขตเทศบาลนครลำปาง	เทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อ.เมือง
25	ทำไม้ถึงวงเล็บ (บ้านเชียงราย)	เทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อ.เมือง
26	3 ทุ่งย้อนรอยตลาดมัสยิดตลาดบิรูญโป๊วการ	เทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อ.เมือง
27	วิถีชีวิตคนประทุมมา จากอดีต...ปัจจุบัน	เขลางค์นคร อ.เมือง
28	ปิ่น! ปิ่น! สถานันครลำปาง...สู่...กุกกุกนคร	บุญวาทย์วิทยาลัย อ.เมือง
29	เก้าจาว ถนนแห่งชีวิต	บุญวาทย์วิทยาลัย อ.เมือง
30	“ย่านตลาดจีน” ความเจริญในความทรงจำ	ลำปางกัลยาณี อ.เมือง
31	“ตามรอยคุ้มเจ้าหลวงลำปาง”	ลำปางกัลยาณี อ.เมือง

จังหวัดลำปางมีความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ ตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน นับตั้งแต่ พ.ศ.2500 มาจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงและวิถีชีวิตของคนในชุมชนก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทว่าจากการร่วมในกระบวนการเรียนรู้ของยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบนผืนแผ่นดินลำปางนั้น (ชุตินา คำบุญชู และคณะ, 2553 : 115) การดำรงชีวิตที่มีความทรงจำร่วมกับความเชื่อมั่น ความศรัทธาใน “บ้านแก้มืองเก่า” ยังมีผลให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ที่ยุววิจัยไปร่วมเรียนรู้นั้น ยังคงมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับ “บ้านแก้มืองเก่า” ด้วยสายสัมพันธ์ของความเชื่อร่วมกัน ความศรัทธาร่วมกัน และมีการประกอบ ประเพณี พิธีกรรม ทั้งในเรื่องของการแสดงออกทางการกระทำร่วมกัน การคิดร่วมกัน และมี “ของดีในชุมชนที่เป็นทั้ง คำแห่งฮิตฮอยปาเวณี และของดี กินม่วน” ร่วมกัน ความสนใจเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นจังหวัดลำปาง จากกรณีศึกษางานวิจัย โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดลำปาง จึงมีเรื่องราวของความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิต และอาชีพ รวมอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้วย

“คำแห่งฮิตฮอยปาเวณี” จากมุมมองของยุววิจัย ๙ ลำปาง

ยุววิจัยจากโรงเรียนในจังหวัดลำปาง 21 โครงการย่อยที่มีความทรงจำร่วมกันในประเด็น “คำแห่งฮิตฮอยปาเวณี” เป็นยุววิจัยจากโรงเรียนในอำเภอเมือง อำเภองาว อำเภอห้างฉัตร อำเภอแม่เมาะ อำเภอเกาะคา อำเภอสบปราบ และอำเภอเถิน (ชุตินา คำบุญชู และคณะ, 2553 : 116-117) ดังนี้

1. พิธีกรรมความเชื่อเรื่องการเลี้ยงผี กับวิถีชีวิตของชุมชนปงเตา อำเภองาว
โรงเรียนประชาราชาวิทยา อำเภองาว จังหวัดลำปาง
2. วิถีชีวิตคนอำเภอห้างฉัตรกับวัฒนธรรมการพ้อนผีเม็ง
โรงเรียนวิชชานารี อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
3. ย้อนอดีตการเล่นผี ประเพณีบ้านเฮา
โรงเรียนแม่ถอดวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
4. สืบสานตำนานการเข้าทรง “สู่ผีสิง”
โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
5. ย้อนเวลาตามหา “เปรตพลี”
โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
6. ชั่วมั่ว ชั่วมสาน พิธีงานปอยบ้านเฮา
โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
7. บ้านหลังสุดท้ายของชาวล้านนา
โรงเรียนปงแสนทองวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

8. ประเพณีล่องสะเปาแห่งแห่งแม่น้ำวังในวันยี่เป็ง
โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
9. ย้อนรอย ความเชื่อ ความศรัทธา เจ้าปู่ันตาแห่งบ้านแม่มอก
โรงเรียนแม่มอกวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
10. สืบสานภูมิปัญญา ปัญญาชาวบ้าน น้ำมนต์เมือง
โรงเรียนแม่ถอดวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
11. พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ วิถีชีวิตชาวเมืองปาน
โรงเรียนวิชชานารี อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
12. ฮีตฮอยบ่อโข่งตำนาน ป่า เก่า
โรงเรียนสบปราบพิทยาคม อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง
13. หอมกลิ่นกำข้าว เล่าเรื่องพิธีกรรม
โรงเรียนสบปราบพิทยาคม อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง
14. เปิดประตูสู่ประเพณี “ตานข้าวใหม่”
โรงเรียนบ้านสบป่าด อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง
15. ประเพณีเก่าแก่ในชุมชน (ประเพณี “ตานข้าวใหม่”)
โรงเรียนปงแสนทองวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
16. สืบสานประเพณีตานก๋วยสลากชุมชนตำบลปงแสนทอง
โรงเรียนปงแสนทองวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
17. ครุบาเจ้าวัดไหล่หินหลวงความเชื่อจากอดีตสู่ปัจจุบัน
โรงเรียนไหล่หินวิทยา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
18. ประวัติและผลงานของครูบาคำปัน ปากาโร อริยสงฆ์ของจังหวัดลำปาง ยุคปัจจุบัน
โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
19. ตามติด...วิถีชีวิตของป้อหนาน
โรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ อำเภอองาว จังหวัดลำปาง
20. ตามรอยวิถีชีวิตคนทำตุงชาววา
โรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ อำเภอองาว จังหวัดลำปาง
21. คนแบกช้างที่แม่เมะ
โรงเรียนแม่เมะวิทยา อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง

จากการสังเคราะห์ข้อค้นพบของยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง 21 โครงการ ย่อยดังกล่าวนี้ พบว่ายูววิจัยได้รับข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากคำบอกเล่าของบุคคลในชุมชน สามารถแบ่งยุคตามความทรงจำร่วมกันในเรื่องของประเพณี พิธีกรรม ที่สืบเนื่องมาจาก ความเชื่อมั่น ความศรัทธาในวีรบุรุษของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งวิญญาณของบรรพชน หรือความผูกพันกับความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ และเชื่อมโยงมาถึงรากเหง้าของชุมชนท้องถิ่นของ

ผู้ให้ข้อมูลและบรรพบุรุษของผู้ให้ข้อมูล เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตและความเปลี่ยนแปลงแห่งวิถีชีวิต ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และความสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชนอื่น รวมทั้งชาวต่างชาติ

“เค้าเหง้าฮึดฮอยปาเวณี” ที่ยูววิจัย ๙ ลำปาง 21 โครงการ มีความทรงจำร่วมกันนั้นมีลักษณะที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาในชุมชนแต่ละท้องถิ่น ในลักษณะที่ประเพณี พิธีกรรมนั้นยังคงดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นวิถีชีวิตที่สานสายสัมพันธ์ให้คนในชุมชนร่วมใจ ร่วมแรงร่วมคิด ประสานใจ และสร้างความสามัคคีเพื่อกระทำงานเพื่อตนเองและชุมชนร่วมกัน มีเยาวชนส่วนหนึ่งตระหนักในคุณค่าของฮึดฮอยปาเวณีดังกล่าวนี้ อย่างไรก็ตาม “เค้าเหง้าฮึดฮอยปาเวณี” ของชุมชนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและสังคมในลักษณะที่ใกล้เคียงกับ “บ้านแกเมืองเก่า” คือ “เค้าเหง้าฮึดฮอยปาเวณี” ยังคงมีแนวทางปฏิบัติเช่นเดิม หากรายละเอียดของสิ่งของเครื่องใช้ประกอบประเพณี พิธีกรรม มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ดังนี้

- 1) ยุคที่มีความทรงจำร่วมกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ผี วิญญาณ บรรพชน และความผูกพันกับธรรมชาติ
- 2) ยุคที่ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนที่หลากหลาย ด้วยการติดต่อทางการค้า เส้นทางคมนาคม หรือสงคราม
- 3) ยุคที่ได้รับเทคโนโลยี ความซับซ้อนทางเศรษฐกิจ และข้อมูลข่าวสารในยุคสังคมโลกาภิวัตน์

รายละเอียดในส่วนของประเพณี พิธีกรรม องค์ประกอบที่ใช้ในประเพณี พิธีกรรม หรือแนวคิด แนวปฏิบัติต่างๆ อาจมีรายละเอียดแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน และในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน แต่ “เค้าเหง้าฮึดฮอยปาเวณี” ยังคงมีแนวปฏิบัติสืบทอดต่อมาในชุมชนที่ยูววิจัยมีกระบวนการเรียนรู้ด้วยการเดินทางศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่าจากเครือญาติผู้ใหญ่ในชุมชน (ชุดิมา คำบุญชู และคณะ, 2553 : 155-156)

“อยู่ดีกินม่วน” จากมุมมองของยูววิจัย ๙ ลำปาง

ยูววิจัยจากโรงเรียนในจังหวัดลำปาง 19 โครงการย่อยที่มีความทรงจำร่วมกันในประเด็น “อยู่ดีกินม่วน” เป็นยูววิจัยจากโรงเรียนในอำเภอเมือง อำเภอแม่เมาะ อำเภอห้างฉัตร อำเภอแม่ทะ อำเภอเถิน อำเภอเมืองปาน และอำเภอแจ้ห่ม (ชุดิมา คำบุญชู และคณะ, 2553 : 157-158) ดังนี้

1. ปฏิบัติการยึดข้าวควม โรงเรียนแม่เมาะวิทยา อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
2. เตาเนื้อที่รูดคอย โรงเรียนแม่เมาะวิทยา อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
3. แกงฮังเล...อร่อยทะลุมิติของชุมชนบ้านกาดเมฆ บ้านสบค่อม และบ้านม้า
โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

4. แก้วไม้เป็นเงิน โรงเรียนแม่สันวิทยา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
5. ตร.หมอมือเมือง โรงเรียนเมืองปานวิทยา อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
6. เปิดตำนานถิ่นฐานตำบลบ้านขอ : หมอมือเมือง โรงเรียนทุ่งอุดมวิทยา อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
7. เปิดตำนานถิ่นฐานตำบลบ้านขอ : ตวยฮอยจักสาน สืบสานวัฒนธรรมตำบลบ้านเฮา โรงเรียนทุ่งอุดมวิทยา อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
8. เปิดตำนานถิ่นฐานตำบลบ้านขอ : สายธารการเปลี่ยนแปลงด้านความบันเทิง
จากรุ่นสู่รุ่นของชุมชนบ้านขอ โรงเรียนทุ่งอุดมวิทยา อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
9. ย้อนรอยที่บนดอยป่าเหมี้ยง โรงเรียนเมืองปานวิทยา อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
10. สัมผัสสิ่งสืบสานตำนานเมืองเถิน โรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
11. แก้วโป่งขาม มนต์ขลังที่กำลังจางหาย โรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
12. ภูมิพะญาสี่ย้อมผ้าทอบ้านเฮา โรงเรียนทุ่งกว๋าววิทยาคม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
13. ชั่วมฮักษา ภูมิพะญา ผ้าทอทุ่งกว๋าว โรงเรียนทุ่งกว๋าววิทยาคม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
14. หะตุ้แคว...ภาษาไทลื้อ โรงเรียนเขลางค์นคร อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
15. นักแกะลายรุ่นเดอะ โรงเรียนสุนทรศึกษา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
16. สืบสานตำนานใบตาลกล่อ่งข้าว โรงเรียนปงแสนทองวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
17. ภูมิปัญญาแกะสลัก วิถีชีวิตบ้านหลุก โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
18. ครอบเครื่องเรื่องช่างซอ (จั่งซอเพลง...บรรเลง แจ้ห่ม) โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา
อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
19. บอดี้สะแลม รุ่นเก่า โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

จากการสังเคราะห์ข้อค้นพบของยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง 19 โครงการย่อยดังกล่าวนี้ พบว่ายูววิจัยได้รับข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากคำบอกเล่าของบุคคลในชุมชน และเรียนรู้จากความทรงจำร่วมกันในเรื่องของวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่และอาหารการกินของคนในชุมชนจากข้อค้นพบของยูววิจัย ในประเด็น “อยู่ดีด้วยการร่วมรักษา ภูมิปัญญาของชุมชน : จากยุค “บ้านแกเมืองเก่า...ความศรัทธาในพุทธศาสนาและดวงวิญญาณบรรพบุรุษ” ยุค “บ้านแกเมืองเก่า...รับสายสัมพันธ์จากชุมชนหลากหลาย” จนถึงยุค “บ้านแกเมืองเก่า...สานแนวปฏิบัติสู่สังคมปัจจุบัน”

1.3 การเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นจังหวัดลำปางในระบบการศึกษา

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยเพิ่มบทบาทสำคัญให้กับเขตพื้นที่การศึกษาในฐานะหน่วยงานในการ - พัฒนาหลักสูตรในส่วนที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น และเป็นหน่วยงานหลัก ในการขับเคลื่อนหลักสูตรระดับท้องถิ่นไว้ 4 ภารกิจ ได้แก่

1. การกำหนดเป้าหมาย / จุดเน้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนในระดับท้องถิ่น
2. การพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่ให้สถานศึกษาในสังกัดใช้
3. การประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับท้องถิ่น เพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียนโดยรวม ตามหลักสูตรและจุดเน้นในระดับท้องถิ่นและนำสู่การเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาต่อเนื่อง
4. เพิ่มพูนคุณภาพการใช้หลักสูตรด้วยการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาบุคลากร สนับสนุน ส่งเสริม ติดตาม ประเมิน วิเคราะห์ และรายงานผลคุณภาพของผู้เรียน

กรณีศึกษาการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นจังหวัดลำปางในระบบการศึกษาที่มีปรากฏหลักฐาน เอกสารชัดเจน คือ เอกสารกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐานและความต้องการของท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียน การสอนในชั้นเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 โดยกลุ่มนิเทศ ติดตาม และ ประเมินผลการจัดการศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3, 2552 : 96 หน้า) ซึ่ง ปรากฏคำอธิบายไว้ดังนี้

“ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในโรงเรียนต้นแบบและโรงเรียนที่มีความพร้อมใช้หลักสูตร ในปีการศึกษา 2552 และใช้ในโรงเรียนทั่วประเทศในปีการศึกษา 2553 โดยกำหนดให้สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามีบทบาทสำคัญในการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและ การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 โดยกลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัด การศึกษา ได้ดำเนินการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางของ กลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระตามหลักสูตรแกนกลาง และข้อมูลจากการศึกษา สัมภาษณ์ ปัญหา การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่บริการ มาใช้ในการสังเคราะห์จัดเป็นหมวดหมู่ และกำหนดเป็นกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญได้แก่ เป้าหมายและจุดเน้น ในการพัฒนาผู้เรียน กรอบสาระการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น และการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับ ท้องถิ่น

กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นนี้จัดทำขึ้น สำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาลำปางเขต 3 ได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้ อย่างมั่นใจและมีความเป็นเอกภาพในระดับเขตพื้นที่ รวมทั้งสามารถจัดการเรียนการสอนโดยนำ

สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นไปสอดแทรกในรายวิชาพื้นฐาน จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมจุดเน้น เพื่อพัฒนาผู้เรียนในเขตพื้นที่บริการให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กำหนดไว้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคม ตลอดจนมี คุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกในความเป็นไทยและรักท้องถิ่น” (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3, 2552 : หน้าคำนำ)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 (กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น สพ.เขต3, 2552 : 1-3) โดยกลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา ได้แต่งตั้งคณะกรรมการ จัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษาธิการเขตฯ ตัวแทนผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ร่วมกันดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นโดยร่วมกันวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง รวมทั้งนำข้อมูลจากการศึกษา สำนวณสภาพ ปัญหา การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่บริการ มาสังเคราะห์และจัดเป็นหมวดหมู่ และกำหนด เป็นกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ เป้าหมายและจุดเน้นในการ พัฒนาผู้เรียน กรอบสาระการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น และการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับท้องถิ่น จากนั้นจึงได้เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์จากมหาวิทยาลัย กรรมการเขตพื้นที่ การศึกษา อนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กรรมการติดตามตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนต้นแบบและ โรงเรียนที่มีความพร้อมในการใช้หลักสูตร ฯ มาทำการวิพากษ์หลักสูตร เพื่อนำข้อคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะมาปรับปรุง แก้ไข กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้มีความสมบูรณ์และเหมาะสมต่อ การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามเป้าหมายและจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียนของสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา โดยเป้าหมายและจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียนของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาลำปาง เขต 3 มีดังต่อไปนี้

เป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน

1. พัฒนาผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กำหนดไว้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมีทักษะที่ จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2. ปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกในความเป็นไทย สามารถปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นใน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักความเป็นไทย รักท้องถิ่น มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและท้องถิ่น ตลอดจนสามารถทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมและชุมชนได้อย่างสันติ

จุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียน

1. ความรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้
2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ
3. ทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี
4. ทักษะในการแสวงหาความรู้ ได้แก่ ทักษะในการอ่านและเขียน
5. คุณธรรม จริยธรรม และระเบียบวินัย
6. จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น
7. จิตสำนึกในความเป็นไทย การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

การนำกรอบสาระการเรียนรู้ระดับท้องถิ่นสู่การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาสามารถดำเนินการได้หลายลักษณะ เช่น

1. สอดแทรกในรายวิชาพื้นฐาน ที่มีตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงความเป็นท้องถิ่น โดยอาจปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับเนื้อหา ปรับ / เลือกใช้สื่อการเรียนรู้ หรือบูรณาการเนื้อหาในรายวิชาต่างๆ

2. จัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติม โดยสถานศึกษาอาจจัดทำรายวิชาที่เป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ตัวอย่างเช่น

2.1 รายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เช่น การทอผ้าฝ้าย การทำกระดาษสา การทำกรอบรูปไม้สักแกะสลัก เป็นต้น

2.2 รายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน พญาค่าสีและพญาวังบุคคลสำคัญของเรา เป็นต้น

3. จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพและส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปางเขต 3

4. จัดบรรยากาศที่ส่งเสริมจุดเน้น โดยการจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศทางกายภาพของโรงเรียนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาตามจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปางเขต 3

กรอบสาระการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น

กรอบสาระการเรียนรู้ระดับท้องถิ่นดังกล่าวนี้ประกอบด้วยเรื่องราวท้องถิ่นที่นักเรียนควรเรียนรู้ รวม 10 สาระ ดังนี้

สาระที่ 1 เรื่อง ภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น ประกอบด้วย สาระลักษณะทางกายภาพของท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน แร่ธาตุ สภาพการเมืองการปกครอง ลักษณะทางกายภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพการเมืองการปกครองของอำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองปาน และอำเภอวังเหนือ ในเขต 3 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง และสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองปาน และอำเภอวังเหนือ ในตอนสุดท้ายของกรอบสาระการเรียนรู้ในประเด็นนี้ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และการอ้างอิงแหล่งข้อมูล

สาระที่ 2 เรื่อง ประวัติและความเป็นมาของท้องถิ่น ประกอบด้วย สาระประวัติศาสตร์ จังหวัดลำปาง ประวัติศาสตร์และประวัติความเป็นมาของอำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองปาน และอำเภอวังเหนือ ในเขต 3 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญของอำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองปาน และอำเภอวังเหนือ และการอ้างอิงแหล่งข้อมูล

สาระที่ 3 เรื่อง ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วย สาระประเพณีท้องถิ่น อำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองปาน และอำเภอวังเหนือ ในเขต 3 ได้แก่ ประเพณีตานก๋วยสลาก หรือกินสลาก ประเพณีฮ้องขวัญหรือสู่ขวัญ ประเพณีสืบชะตา ประเพณีปอยน้อยหรือปอย (บวชลูกแก้ว) ประเพณีเอาขวัญข้าว ประเพณีปีใหม่เมืองลำปาง ประเพณีดำหัว ประเพณีการฟ้อนผึ่ของชาวล้านนา เป็นประเพณีที่คล้ายกับการลงผี หรือลงเจ้าพ่อของคนในท้องถิ่นอื่น บางครั้งเรียกว่า ฟ้อนผึ่มดผีเม็ง ประเพณีการขึ้นท้าวทั้งสี่ หรือภาษาเหนือเรียกว่า “การขึ้นต้าวตั้งสี่” เป็นพิธีกรรมอันแรกทีชาวเหนือจะทำก่อนพิธีกรรมอื่นไม่ว่าเป็นการปลูกบ้านปลูกเรือน งานปอยหลวง ปอยน้อย ทำบุญเฉลิมฉลองต่างๆ ก็ต้องทำพิธีขึ้นต้าวตั้งสี่ก่อน ประเพณีการเข้าเบิก เป็นประเพณีเก่าแก่ที่นิยมทำกันในหมู่บ้านในภาคเหนือ แต่ประเพณีนี้มิได้ทำเป็นประจำทุกปี บางทีอาจจะเว้นระยะ 1-2 ปีจะทำครั้ง แต่บางครั้งก็ทำติดต่อกันไป ประเพณีนี้ปัจจุบันดูเหมือนจะเลือนหายไป โดยเฉพาะสังคมที่ความเจริญทางวัตถุเข้าไปถึง การเข้าเบิกหรือการสวดเบิกนี้ส่วนมากทำกันตรงทางแพ่งเข้าหมู่บ้าน โดยทำโรงพิธีและนิมนต์พระมาสวดเบิก ประเพณีตานหลวงพระเจ้า เป็นการนึกถึงบุญคุณของพระเจ้าที่ท้านเสียสละมานั่งเป็นพระประธานในโบสถ์ให้คนกราบไหว้มาชัวนาตาปี หนร้อนทนหนาว โดยไม่มีบ่นทุกข์ยากประการใดให้ได้ยิน ชาวบ้านจึงคิดจะทำให้พระเจ้าอบอุ่นและได้ผิงไฟยามหนาวด้วย จึงได้มีประเพณีที่เรียกว่า ตานหลวงพระเจ้า ประเพณีตานตุง เช่น ตุงสามเหลี่ยม (ตุงจ้อ), ตุงไส้หมู (ตุงพญายอ), ตุงนักษัตร (ตุงตัวเป้ง) ประเพณีการตานตุงจะปฏิบัติกันในเทศกาลสงกรานต์ของเมืองเหนือในวันเนาหรือวันเนาเป็นวันที่สองถัดจากวันจันทรล่อง ในตอนเย็นจะมีการขนทรายจากท่าน้ำไปไว้ที่วัดทำเป็นเจดีย์ทราย และในวันรุ่งขึ้น

เป็นวันพญาวัน ก็จะเอาธงทิวและตุ้มที่เป็นตุ้มมงคลไปปักไว้ที่กองเจดีย์ทราย ตอนสายก็จะทำพิธี ถวายทานไว้ในพระศาสนา ประเพณีตานข้าวใหม่ การตานข้าวใหม่นั้นจะทำหลังจากชาวบ้านเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ทั้งนี้เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว นิยมทำในเดือนสี่เป็ง (เดือนสี่เหนือ) วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 เป็นวันถวายข้าวเปลือกข้าวสารแด่พระภิกษุสงฆ์ ชาวบ้านนำข้าวมาพร้อมแล้ว ประทานทำพิธี ไหว้พระรับศีล พระสงฆ์แสดงธรรม

ในส่วนสาระเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ประกอบด้วย สาระวัฒนธรรมการแต่งกายพื้นเมืองของชาวลำปาง ภาษาในจังหวัดลำปาง วัฒนธรรมภาษาคำเมือง วัฒนธรรมอาหารการกินพื้นเมืองลำปาง และการอ้างอิงแหล่งข้อมูล

สาระที่ 4 เรื่อง บุคคลสำคัญของท้องถิ่น ประกอบด้วย สาระบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อาทิ พลโทเจ้าบุญอุบาทย์ วงศ์มานิตย์ (บุญทวงศ์) พระยาสุลวะลือไชยสงคราม เจ้าพ่อพญาวัน เจ้าพ่อพญาคำลือ นอกจากนี้มีสาระกล่าวถึงบุคคลสำคัญทางวัฒนธรรมในชุมชน / ท้องถิ่น อาทิ หลวงพ่อเกษม พุทธครูบุญมา ไชยมะโน และนายมา แก้วปิ่นใจ เป็นผู้มีความดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นเมือง พิณเป็ญะ) นายสักริณ (ศักดิ์) รัตนชัย ผู้มีความสามารถพิเศษทางด้านจิตรกรรม งานการประพันธ์บทเพลงและบรรเลง งานด้านวรรณกรรมร้อยแก้ว ร้อยกรอง สร้างบทภาพยนตร์ บทโทรทัศน์วิทยุ นิยายสารงานศิลปะการแสดง งานหนังสือพิมพ์ งานบริหารกิจกรรมมวลชนสาธารณะ งานผู้นำเยาวชนด้านจริยศึกษา เป็นนักเขียนอาชีพในกิจกรรมหนังสือพิมพ์ ครูสอนวิชาดนตรี ประกอบอาชีพนักดนตรีและกิจกรรมสำนักงานการพิมพ์ รวมทั้งเป็นกรรมการหลักสูตรแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมนานาชาติ ในตอนสุดท้ายของกรอบสาระการเรียนรู้มีการอ้างอิงแหล่งข้อมูล

สาระที่ 5 เรื่อง ศิลปหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น ประกอบด้วย สาระศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่น อาทิ การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก เครื่องจักสาน เครื่องกระดาศ งานเบ็ดเตล็ด กล่าวคือ งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ไม่อาจจัดเข้าเป็นประเภทได้แน่นอน ซึ่งมีอยู่หลายประเภท เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ การแทงหยวก การทำหุ่นกระดาศ เครื่องเขิน การทำเครื่องดนตรี การทำลูกปัด และเครื่องประดับกายอื่นๆ นอกจากนี้ยังมียานพาหนะ เช่น เรือ เกวียน กระจาด เป็นต้น สาระผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น กล่าวถึง ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในอำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองปาน และอำเภอวังเหนือ อาทิ

อำเภอแจ้ห่ม

ผลิตภัณฑ์ผ้าจากโครเชต์ เช่น ผ้าปูโต๊ะ ผ้ารองจาน ผ้ารองแจกัน ผ้ารองพาน
ผ้ารองแก้ว

ผลิตภัณฑ์เครื่องกระดาศ เช่น กระดาศสาและช่อดอกไม้จากกระดาศสา

ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ เช่น ผ้าคลุมเตียง ผ้าปูโต๊ะ ผ้าผืน และผลิตภัณฑ์
ซึ่งตัดเย็บจากผ้าฝ้าย เช่น กระเป๋าและเสื้อผ้าสำเร็จรูปแบบต่างๆ

ผลิตภัณฑ์จากการแกะสลักไม้ เช่น กรอบรูปไม้แกะสลัก
ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เช่น ตะกร้าทางมะพร้าว กล่องข้าวไม้ไผ่ หมวกจักสาน
ไม้ไผ่ ไม้กวาดดอกหญ้า

ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องประดับ เช่น เครื่องประดับจากเม็ดมะค่า
ผลิตภัณฑ์ผ้าปักชาวเขา

อำเภอเมืองปาน

ผลิตภัณฑ์ผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ เช่น ผ้าม่านหน้าต่าง ผ้าปูโต๊ะ ผ้าคลุมไหล่
ผ้าขาวม้า และเสื้อผ้าสำเร็จรูปแบบต่างๆ

ผลิตภัณฑ์เครื่องกระดาศ เช่น กระดาศจากใยพืชธรรมชาติ ดอกไม้จากใยพืช
กล่องกระดาศ เข็มเทียน กรอบรูป

ผลิตภัณฑ์ผ้าทอยกดอกไหมประดิษฐ์ลวดลายต่างๆ เช่น ลายลูกแก้ว ลายดอกพิกุล
ลายดอกมะลิซ้อน ลายข้าวหลามตัด ลายปีกนก ลายราชวัตร ลายพุดซ้อน และลายดอกดาวกระจาย

อำเภอวังเหนือ

ผลิตภัณฑ์ภาพวาดสีน้ำมัน เช่น ภาพคนเหมือน ภาพวิว ภาพสัตว์ ภาพทะเล

ผลิตภัณฑ์จากการแกะสลักไม้ เช่น โมบายขอนไม้

ผลิตภัณฑ์ผ้าทอด้วยไหมประดิษฐ์ (ผ้าทอวังแก้ว) และผ้าเพนท์พื้นเมือง

ผลิตภัณฑ์จากผ้าปักมือลวดลายชาวเขาเผ่าเย้า เช่น ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่

ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องประดับ เช่น เครื่องประดับจากกะลามะพร้าว

ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน เช่น หมวกไม้ไผ่ ไม้กวาดดอกหญ้า

ผลิตภัณฑ์เครื่องกระดาศ เช่น ดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาศย่นและกระดาศสา

ผลิตภัณฑ์จากการแกะสลักไม้ เช่น กล่องไม้ฉลุสามมิติ เครื่องเรือน ชันโตก

ในตอนสุดท้ายของกรอบสาระการเรียนรู้มีการอ้างอิงแหล่งข้อมูล

สาระที่ 6 เรื่อง อาชีพในท้องถิ่น ประกอบด้วย สาระการทอผ้าฝ้ายและผ้าทอยกดอก
(ไหมประดิษฐ์) การทำกระดาศสาและกระดาศใยพืชธรรมชาติ การทำกล่องข้าว การแปรรูป
ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การถักโครเชต์ การแกะสลักไม้ การปักผ้าลวดลายชาวเขา การทำไม้
กวาดดอกหญ้า การจักสาน การทำเครื่องประดับ การวาดภาพสีน้ำมัน และในตอนสุดท้ายของ
กรอบสาระการเรียนรู้มีการอ้างอิงแหล่งข้อมูล

สาระที่ 7 เรื่อง ดนตรี เพลงและการแสดงพื้นเมือง ประกอบด้วย สาระดนตรีพื้นเมือง
ดนตรีพื้นเมืองล้านนา อาทิต

วงดนตรีสะล้อ ซอ ซึง เป็นดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือที่มีลักษณะการเล่นอยู่ 4 วิธีด้วยกันคือ
เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี เครื่องเป่า ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังนี้คือ สะล้อ (เล็ก กลาง ใหญ่)
ซึง (เล็ก กลาง ใหญ่) ขลุ่ยพื้นเมือง ฉิ่ง ฉาบ กลองพื้นเมือง (กลองโป่งป่ง) ลักษณะการเล่น สามารถ

เล่นเดี่ยว และเล่นรวมกันเป็นวงได้ไม่เคร่งครัดในการกำหนดคนเล่น ไม่เน้นรูปแบบการเล่นที่มีแบบแผนเท่าใดนัก เป็นการเล่นแบบอิสระ เน้นการเล่นเพื่อประเทืองอารมณ์ ทั้งอารมณ์สนุกสนานและอารมณ์ที่เศร้าโศก

วงแห่ปี่พาทย์พื้นเมือง วงแห่ปี่พาทย์พื้นเมืองคือเครื่องดนตรีพื้นเมืองที่ใช้ในงานมงคลและงานอวมงคล ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังนี้ คือ กะละสับ (ระนาด) ปาด (ฆ้องวง) แนน้อย (ปี่แนเล็ก) แนนหลวง (ปี่แนใหญ่) ก้องเท่งทึง (ตะโพนมอญ) ลึงค์ สว่า เพลงที่ใช้บรรเลง เป็นเพลงบรรเลงพื้นเมืองภาคเหนือ เช่น เพลงมอญ เพลงไทยเดิม เพลงพื้นเมือง เป็นต้น

วงกลองตกลีง เป็นวงดนตรีพื้นเมืองอีกวงหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังนี้ คือ กลองแหว่ คล้ายกลองกลองตึงโนงของเชียงใหม่ กลองตะหลดปด เป็นกลองเล็กๆ ยาว หน้าตัดประมาณ 6 นิ้ว เวลาเคาะมีเสียงดังโป๊กๆ ควบคุมจังหวะในวงทั้งหมด สว่า หรือฉาบใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10 นิ้ว ควบคุมจังหวะห่างๆ สอดร้องกับตะหลดปด โหม่งใหญ่ หรือฆ้องอ้อย มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 15-20 นิ้วขึ้นไป แนน้อย แนนหลวง เป่าบรรเลงเพลงพื้นเมืองไปตามจังหวะ วงกลองตกลีง มักนิยมนำมาบรรเลง หรือแห่ เช่น แห่เทียนพรรษา แห่นาค หรือประเพณีงานมงคลอื่นๆ ของชุมชน เป็นวงดนตรีสัญลักษณ์เฉพาะของจังหวัดลำปาง

วงกลองปู่จา ก้องปู่จา หมายถึงกลองที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ภาษากลางเรียกว่า กลองบูชา ภาษาถิ่นภาคเหนือเรียกว่าก้องปู่จา ก้องปู่จา ประกอบด้วย กลองใหญ่ 1 ใบ ภาคเหนือเรียกว่า ก้องตึง หรือ ก้องต้าง (เรียกตามเสียง) บางท้องถิ่นเรียกว่าก้องแม่ ส่วนกลองเล็กๆ ที่ใช้เป็นส่วนประกอบจำนวน 3 ใบ เรียกว่า กลองลูกตึง ใช้ตีประสานสอดแทรกเพื่อให้มีเสียงสูงต่ำตามทำนองเพลง ส่วนเครื่องประกอบจังหวะจะใช้สว่า (ฉาบใหญ่) ฆ้องโหยง (โหม่ง) ฆ้องอ้อย (หุ่ย) ใช้ตีในทำนองพุทธบูชา ตีเพื่อบอกข่าวให้รู้ว่า วันรุ่งขึ้นเป็นวันพระ ใช้ตีเพื่อพิธีกรรมทางศาสนาเสร็จสิ้นก็จะใช้ไม้แฉ่ตีให้จังหวะเรียก เพลงสะบัดชัย หรือสูตรธรรม

วงกลองสะบัดชัย กลองสะบัดชัย เป็นกลองสองหน้าใบเดียว เล็กกว่าก้องปู่จา ใช้ตีเพื่อเรียกขวัญกำลังใจในกองทัพ ก่อนทำศึก หรือเมื่อทำศึกเสร็จสิ้น ก็จะตีเฉลิมฉลองชัยชนะ ปัจจุบันใช้ตีเพื่อการบันเทิงในขบวนแห่ หรืองานประเพณีต่างๆ ผู้ตีใช้วิธีต่างๆ ในร่างกายตี เช่น มือเท้า เข่า ศอก ศีรษะ สะโพก เป็นต้น จังหวะหรือเพลงที่ใช้ตี จะใช้เพลงสะบัดชัยประยุกต์ เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน จะพบเห็นได้ในงานมงคล และงานประเพณีทั่วไปของภาคเหนือ

วงกลองจ้อยยะมงคล (สะบัดชัยโบราณ) กลองสะบัดชัยโบราณ เป็นกลองที่มีมานานแล้วนับหลายศตวรรษ ในสมัยก่อนใช้ตียามออกศึกสงครามเพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นขวัญกำลังใจให้แก่เหล่าทหารหาญในการต่อสู้ให้ได้ชัยชนะทำนองที่ใช้ในการตีกลองสะบัดชัยโบราณมี 3 ทำนอง คือ ชัยเกร์, ชัยดิถี และชนะมาร

วงกลองลึงค์หม้อง คือวงกลองยาวขนาดเล็กมีอยู่ตามวัดต่างๆ ประกอบด้วยกลองยาว 1 ใบ ลึงค์ (ปัจจุบันใช้ฉาบแทน) 1 คู่ ฆ้องขนาดเล็ก (เรียกตามเสียงว่าหม้องหรือหมอง) 1-3 ใบ หรือตามแต่จะหาได้ ปัจจุบันวัฒนธรรมแบบวงกลองยาวของภาคกลางที่ให้เสียงดังกว่าแพร่เข้ามา

เป็นผลให้วัดต่าง ๆ มีการเพิ่มจำนวนกลองเข้าไปทำให้วงกลองสั่งหม้องกลายเป็นวงกลองยาวแบบภาคกลางไปแทบหมดสิ้น อย่างไรก็ตามวงกลองยาวแบบดั้งเดิมหรือวงกลองสั่งหม้อง ยังพอหาชมได้ตามงานวัดและเทศกาลทั่วไป

สาระเกี่ยวกับเครื่องดนตรีพื้นเมือง อาทิก

สะล้อหรือ ทะล้อ เป็นเครื่องสายบรรเลงด้วยการสี ใช้คันชักอิสระ ตัวสะล้อที่เป็นแหล่งกำเนิดเสียงทำด้วยกะลามะพร้าว ตัดและปิดหน้าด้วยไม้บาง ๆ มีช่องเสียงอยู่ด้านหลัง คันสะล้อทำด้วยไม้สักหรือไม้เนื้อแข็งอื่น ๆ โดยปกติจะยาวประมาณ 60 เซนติเมตร ลูกบิดอยู่ด้านหลัง นิยมทำเป็นสองสาย แต่ที่ทำเป็นสามสายก็มี สายทำด้วยลวด (เดิมใช้สายไหมพ่น) สะล้อนี้นี้มี 3 ขนาด คือ สะล้อเล็ก สะล้อกลาง และสะล้อใหญ่ 3 สาย

ซึง เป็นเครื่องสายชนิดหนึ่งใช้บรรเลงด้วยการดีด ทำด้วยไม้สักหรือไม้เนื้อแข็ง มีช่องเสียงอยู่ด้านหลัง กำหนดระดับเสียงด้วยนมเป็นระยะ ๆ ดีดด้วยเขาสัตว์บาง ๆ มีสายทำด้วยโลหะ เช่น ลวด หรือทองเหลือง (เดิมใช้สายไหมพ่น) 2 สาย

ขลุ่ย ขลุ่ยของไทยเป็นขลุ่ยในตระกูลรีคอร์เดอร์ คือ มีที่บังคับแบ่งกระแสม ทำให้เกิดเสียงในตัว ไม่ใช่ขลุ่ยผิวตระกูลฟลูตแบบจีน ขลุ่ยไทยมีหลายขนาด ได้แก่ ขลุ่ยอู้ มีเสียงต่ำที่สุด ระดับกลาง คือ ขลุ่ยเพียงออ เสียงสูง ได้แก่ ขลุ่ยหลีบ และยังมีเสียงสูงกว่านี้ คือ ขลุ่ยกรวดหรือขลุ่ยหลีบกรวด อีกด้วย ขลุ่ยเป็นเครื่องดนตรีในวงเครื่องสายและวงมโหรี

ปี่ เป็นปี่ลิ้นเดียว ที่ตัวลิ้นทำด้วยโลหะเหมือนลิ้นแคน ตัวปี่ทำด้วยไม้ซาง ที่ปลายข้างหนึ่งฝังลิ้นโลหะไว้เวลาเป่าใช้ปากอม ลิ้นที่ปลายข้างนี้ อีกด้านหนึ่งเจาะรู บังคับเสียงเรียงกัน 6 รู ใช้ปิดเปิดด้วยนิ้วมือ ทั้ง 2 นิ้ว เพื่อให้เกิดทำนองเพลง มี 3 ขนาด ได้แก่ ขนาดใหญ่เรียก ปี่แม่ ขนาดรองลงมาเรียก ปี่กลาง และขนาดเล็กเรียก ปี่ก้อย นิยมบรรเลงประสมเป็นวงเรียก วงจุมปี หรือปี่จุม หรือบรรเลงร่วมกับซึงและสะล้อ ปี่แน มีลักษณะคล้ายปี่ไฉน หรือปี่ชวา แต่มีขนาดใหญ่กว่า เป็นปี่ประเภทลิ้นคู่ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง มีรูบังคับเสียงเช่นเดียวกับปี่ใน นิยมบรรเลงในวงประกอบกับฆ้อง กลอง ตะโหลกปด และกลองแอว เช่น ในเวลาประกอบการเล่น เป็นต้น มี 2 ขนาด ได้แก่ ขนาดเล็กเรียก แนน้อย ขนาดใหญ่ เรียก แนนหลวง

พิณเปี้ยะ หรือ พิณเพี้ยะ หรือบางทีก็เรียกว่า เพี้ยะ หรือ เปี้ยะ กะโหลกทำด้วย - กะลามะพร้าว เวลาดีดเอา กะโหลกประกบติดไว้กับหน้าอก ขยับเปิด-ปิด เพื่อให้เกิดเสียงกังวานตามต้องการ สมัยก่อนหนุ่มสาวเหนือนิยมเล่นดีดคลอการขับร้องในขณะไปเกี่ยวสวตามหมู่บ้าน ในยามค่ำคืน ปัจจุบันมีผู้เล่นได้น้อยมาก

กลองเต่งถึง เป็นกลองสองหน้า ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้แดง หรือไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้ขนุน หน้ากลองึงด้วยหนังวัว มีขาสำหรับใช้วางตัวกลอง ใช้ประสมกับเครื่องดนตรีอื่นๆ เพื่อเป็นเครื่องประกอบจังหวะ

ตะหลดปด หรือมะหลดปด เป็นกลองสองหน้า ขนาดยาวประมาณ 100 เซนติเมตร หน้ากลองขึงด้วยหนังโยง เร่งเสียงด้วยเชือกหนัง หน้าด้านกว้างขนาด 30 เซนติเมตร ด้านแคบขนาด 20 เซนติเมตร หุ่นกลองทำด้วยไม้เนื้อแข็งหรือเนื้ออ่อน ตีด้วยไม้หุ้มนวม มีซี่จำ (ข้าวสุกบดผสมขี้เถ้า) ถ่วงด้านหน้า

กลองตั้งโนง เป็นกลองที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ตัวกลองจะยาวมากขนาด 3-4 เมตรก็มี ใช้ดีเป็นอาณัติสัญญาณประจำวัด และใช้ในกระบวนแห่กระบวนพ้อนต่างๆ ประกอบกับตะหลดปด ปี่แน ฉาบใหญ่ และฆ้องหุ่ย ใช้ตีด้วยไม้ เวลาเข้ากระบวน จะมีคนหาม

กลองสะบัดชัยโบราณ เป็นกลองที่มีมานานแล้วนับหลายศตวรรษ ในสมัยก่อนใช้ตียามออกศึกสงคราม เพื่อเป็นสิริมงคลและเป็น ขวัญกำลังใจให้แก่เหล่าทหารหาญในการต่อสู้ให้ได้ชัยชนะ ทำนองที่ใช้ในการตีกลองสะบัดชัยโบราณมี 3 ทำนอง คือ ชัยเกร์ ชัยดีถี และชนะมาร

เพลงพื้นเมือง

จ้อย ซอ คำว เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านภาคเหนือ ที่มีมาแต่เนิ่นนาน ปัจจุบันเริ่มเลือนรางหายไปด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ หลายประการ อาจเป็นไปได้ว่า ในอนาคตจะหายไปจากสังคมชนบท ในสมัยโบราณประมาณ 60-100 ปีที่ผ่านมา จ้อย ซอ คำว มักใช้ในงานกิจกรรมในชุมชนที่เป็นงานรื่นเริง งานเฉพาะกิจ เช่น ไปจีบสาวตอนกลางคืน เป็นคติเตือนใจ ถ่ายทอดความรู้สึกต่างๆ เช่น ความรัก ความคิดถึง ความน้อยเนื้อต่ำใจ ความลำบากยากเข็ญ พรรณนาเรื่องราว นิทานพื้นบ้าน เป็นต้น เช่น คำวทหาร ก็บรรยายถ่ายทอดบทกวีถึงความทุกข์ยากลำบากของการอยู่ค่ายและการออกรบ ที่เป็นเรื่องราว เช่น ซอ หรือคำวฮ่ำเจ้าสุวัตร นางบัวคำ เรื่องหมาขนคำ มีศิลปินภาคเหนือหลายท่านที่มีความชำนาญในด้านนี้ เช่น คำวพญาพรหม และศิลปินอีกหลายท่าน อาทิ หน้อย หนาน ทหารเก่า

สาระเกี่ยวกับเพลงพื้นเมืองภาคเหนือ แบ่งออกตามลักษณะการเล่น 2 อย่าง คือ เป็นเพลงบรรเลงเมื่อเล่นในดนตรีพื้นเมือง เช่น ในวงสะล้อ ซอ ซึง วงแห่ปีพาทย์ เป็นต้น ส่วนเพลงพื้นเมืองในลักษณะการขับร้อง บางทีเราก็มักเรียกว่าเพลงคำเมือง หรือเพลงกำเมือง ในปัจจุบันเพื่อให้เพลงพื้นเมือง เพลงกำเมือง มีบรรยากาศสนุกสนาน ตื่นเต้นเร้าใจ ก็มีเครื่องดนตรีที่ทันสมัย เครื่องดนตรีสากลเข้าประกอบ มีแนวโน้มเป็นเชิงธุรกิจ เรียกว่าเพลงกำเมืองประยุกต์ มีศิลปินล้านนาหลายคนสร้างสรรค์ผลงานไว้ เช่น จริญญา มะโนเพชร บุญศรี รัตน์ สนั่น เมืองเหนือ สุนทรี เวชานนท์ นิทัศน์ ละอองศรี ครูแอ๊ด ภาณุทัต และคนอื่นๆ เป็นต้น เพลงเดิมก็มีเพลงปอกำหมูน้อย เพลงน้อยใจยา เพลงบ่าวเค็น เป็นต้น

ตัวอย่างเพลงคำเมืองของลำปาง เช่น เพลง “ร่ำเปิงลำปาง” แต่งบทร้องและทำนองโดยนายสักรัตน์ (ศักดิ์) รัตนชัย เพลง “ร่ำเปิงลำปาง” มีความหมาย ดังนี้

“เรือเร่รอนแสงทองต้องฉัตรธาตุเจดีย์ยามอรุณ ณ วัดพระธาตุลำปางหลวง ประนมมือเหนือเศียรด้วยช่อบุปผาชาติ เกล็ดน้ำค้างก็ละลายไหลลาดลงตามร่องกลีบใบพฤกษาสู่ดินมวลเสียงอีกทีก็ประสมศัพท์แสงจ่อแจของตลาดยามเช้า ทั้งกระจาด ตะกร้า กล่องข้าว ทั้งกระชู

ผัก แตง กระบุง เนื้อ อีกทั้งสินค้าพืชผักสวนครัว พรวัวตาลทั้งมวล กล้วย ผลส้ม ผลมะตูม สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลงที่บินไปบินมา เสียงพ้อ เกวียนโคต่าง ทั้งเสียงผางลงกระดิ่งแขวนบนหลังวัว ออกแดง (กระดิ่งไม้ กระดิ่งโลหะ) ยามเหยะย่าง อีกทั้งเสียงเอ็ดอึงและเสียงกุกก้องทั่วตลาดเพื่อขอทางของพ่อค้า สินค้าข้างต่างมาต่างสินค้าจากป่าละเมาะ สินค้าป่าใหญ่ ป่าเล็ก สินค้าจากท้องทุ่ง และโรงงาน ที่ได้จากการประดิษฐ์และการจัดแต่ง

ครั้นถึงเทศกาลปีใหม่ เข้าพรรษา ออกพรรษา และประเพณีเป็ง (เพ็ญเดือน 12 ใต้) เสียงปะปะปะ (ตึงๆ) จากหอกลองพระดั่งป๊ะตึงๆ ซอสะล้อ ซอสี ดีด วงกลองถึดทึง และฆ้องวง เสียงโหม่งเหม่ง เรืองอารมณ์ในชั้นเชิงที่ถนัด ต่างก็วาดลีลา ฟ้อนผีมด แซมผีเหม่ง เหงาใจก็ครวญ เพลงทำให้คิด “รำเป็ง-ลำปาง” (รำฟ้างถึงลำปาง)”

สาระเกี่ยวกับการแสดงพื้นเมือง อาทิ

ฟ้อนเล็บ เป็นการฟ้อนที่เป็นเอกลักษณ์ของ “คนเมือง” ซึ่งหมายถึงคนในถิ่นล้านนาที่มีเชื้อสายไทยวน และเนื่องจากการเป็นการแสดงที่มักปรากฏในขบวนแห่ครุฑทวนของวัดจึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ฟ้อนแห่ครุฑทวน” ต่อมามีการสวมเล็บที่ทำด้วยทองเหลืองทั้ง 8 นิ้ว (ยกเว้น นิ้วหัวแม่มือ) จึงได้ชื่อว่า “ฟ้อนเล็บ”

ฟ้อนเมืองเผียใหม่ป็นด้าย นายสักรสิริ (ศักดิ์) รัตนชัย เป็นผู้คิดประดิษฐ์ทำรำเพื่อใช้ในการสอน จากภาพจิตรกรรมฝาผนังรูปแต้มวัดนาแสง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นภาพการรำรำซึ่งวาดโดย สล่าน้อยชาว ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นทำรำก่งยิง 1 และก่งยิง 2 และประยุกต์กับภาพจิตรกรรมฝาผนังรูปแต้ม วัดเวียงต้า อำเภอลอง สมัยขึ้นกับนครลำปาง เป็นทำก่งยิง 3 เวียงต้า และภาพจิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดพระธาตุลำปางหลวง เป็นทำยอพนมตั้งเกล้า นำมาประดิษฐ์เรียบเรียงให้เป็นทำรำ ฟ้อนเผียใหม่ลำปาง 58 ทำรำ ประกอบดนตรีเพลงเผียใหม่ลำปาง เผยแพร่ในจังหวัดลำปางและมีการถ่ายทอดสืบต่อกันเป็นรุ่นๆ

ฟ้อนเหมียง เหมียงคือใบชาชนิดหนึ่งที่อยู่ในรูปของอาหารที่ผลิตโดยวิธีการหมักชาเหนือใช้เป็นของรับประทาน หรืออมหลังอาหาร หรือเป็นของว่าง การอมเหมียงจึงเป็นกรรมวิธีอย่างหนึ่งของการลิ้มรสใบชาโดยไม่ต้องใช้น้ำร้อนชงอย่างที่เคยพบกันทั่วไป

ลำปางมีหมู่บ้านประกอบอาชีพทำสวนเหมียง คือ บ้านป่าเหมียง อำเภอเมืองปาน การแสดงชุดฟ้อนเหมียง นอกจากเป็นการสาธิตถึงขั้นตอนต่างๆ ในการแปรรูปใบชาให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่เรียกว่า เหมียง ในรูปแบบของการรำรำแล้ว ผู้ชมที่โชคดีอาจได้รับแจกเหมียงเป็นของที่ระลึกจากนักแสดงในตอนจบอีกด้วย

การฟ้อนเหมียงประดิษฐ์ทำรำโดยนางกนกรัชต์ เก่าศิริ ภาควิชานาฏศิลป์ สถาบันราชภัฏลำปาง บรรจุเพลงประกอบการแสดงโดยนายศรชัย เต็งรัตน์ล้อม ภาควิชาดนตรี จากสถาบันราชภัฏลำปาง (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง)

ในตอนสุดท้ายของกรอบสาระการเรียนรู้มีการอ้างอิงแหล่งข้อมูล

สาระที่ 8 เรื่องนิทาน เรื่องเล่า ตำนาน และวรรณกรรมพื้นบ้าน ประกอบด้วย สาระนิทานหรือเรื่องเล่าพื้นบ้าน อาทิ นิทานพื้นบ้านเรื่องหมาฮุ่ย หรือ หมาขนคำ นิทานพื้นบ้านเรื่องชาตาปากอกแห้ง

สาระเกี่ยวกับตำนานพื้นบ้าน อาทิ ตำนานชื่อเมืองลำปาง ตำนานชื่อเมืองแจ้ซ้อน แจ้ห่ม ตำนานเจ้าพ่อประตูปา ผาสามเล้า ตำนานหมาขนคำ

สาระเกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้าน อาทิ วรรณกรรมพื้นบ้านที่เป็นบทกวีของชาวล้านนา ได้แก่ สุดเสียงสายปลายฟ้า สัญญา รักแพง วอนขอ ทิพพะเกส้ามั่นแก่นตา เป็นต้น

ในตอนสุดท้ายของกรอบสาระการเรียนรู้มีการอ้างอิงแหล่งข้อมูล

สาระที่ 9 เรื่อง เกมและการละเล่นพื้นบ้าน ประกอบด้วย สาระเกมและการละเล่นพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง อาจแยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

การเสี่ยงเลือกก่อนเล่น การเสี่ยงเลือกก่อนเล่นที่พบในจังหวัดลำปางมีหลายชนิด เช่น ทำมือเป็นกระดาด-กรรไกร-ค้อน คว่ำฝ่ามือ-หงายฝ่ามือ สัมผัสฝ่ามือ ใช้กำปั้นทุบ ประเภทจับนิ้วมือ กระดิกนิ้วมือ ชีตัวผู้เล่น จับฉลาก จับไม้สั้นไม้ยาว ใช้ลูกแก้ว ใช้ก้อนหิน ใช้กระเบื้อง นับเลขหัวเราะ ขยับตัว หรือให้เดินผ่านเครื่องหมาย แม้กระทั่งเสี่ยงทายเลือกโดยการดำนน้ำแข่งกัน เป็นต้น

การละเล่นพื้นบ้านของเด็ก การละเล่นพื้นบ้านของเด็กในจังหวัดลำปางมีหลายชนิด แต่ละชนิดของแต่ละหมู่บ้านต่างก็มีลักษณะเฉพาะตนแตกต่างกันออกไป เช่น จิ้งจูงจ่า โป้นโป้นหางไหน จูงจี่โปโป จุ่มจะลี สองคนพี่น้อง ไล่ตีเนต กระต่ายขาเดียว หลับตาขวาม หมาติดโป้ง มะบ้าตาแสง ไม่เก็บ ดิดลูกแก้ว ลิกก่องก้อ นำมาเสนอเป็นบางตัวอย่าง ดังนี้

การละเล่นจุ่มจะลี การละเล่นแบบจุ่มจะลีนี้ พบว่าบางหมู่บ้านมีชื่อเรียกและมีบทร้องประกอบแตกต่างกัน เช่น อุ่มจี่ลี โดยมีบทประกอบว่า อุ่มจี่ลี บาลีตาแสง อุ่มแมงแจง บาลี ตาหลุบแมงซ่อนไหน แมงซ่อนนี้ ลีบาลี บาลีตาหลุบ

การเล่นลิกก่องก้อ เป็นการละเล่นที่สร้างความรักความอบอุ่นในครอบครัวระหว่างเด็กเล็ก ๆ กับพ่อแม่หรือญาติ โดยผู้ใหญ่หนึ่งบนเก้าอี้ แคร่ หรือนอนหงาย แล้วขอเข้าให้เด็กนั่งบนหลังเท้า กอดเข้ากับผู้ใหญ่ไว้ จากนั้นผู้ใหญ่จะยกหน้าแข้งขึ้นลงพร้อมกับร้องว่า ลิกก่องก้อ กะลอยยอแข้ง เก็บผักแว่นตาคันนา ทางดีจา ทางนี้ๆ ตู๊ป พอขาดคำว่าทางนี้ๆ ผู้ใหญ่จะเอียงตัวไปทางซ้ายหรือทางขวา หากเป็นการละเล่นกับเด็กเล็ก ผู้ใหญ่มักจะเล่นบนที่นอนหรือฟูกรองรับ โดยปล่อยเด็กให้หล่นลงบนฟูก นอกจากจะทำให้เด็กสนุก ตื่นเต้นแล้ว การเล่นลิกก่องก้อยังเป็นการฝึกการทรงตัว ฝึกความกล้าหาญอีกด้วย คำร้องประกอบบางแห่งอาจร้องแตกต่างกันออกไป เช่น ลิกก่องก้อ กะลอหน้าแข้ง หัวเข้าป้อม หัวนมปิว ปีกจะริว ตกน้ำแม่วัง ตู๊ป

การเล่นดิดลูกแก้ว ผู้เล่นชุดหลุมขนาดเบ้าขนมครก 1 หลุม แล้วกำหนดเส้นโยนห่างจากหลุมประมาณ 3 เมตร เริ่มเล่นโดยให้ทุกคนดิดลูกแก้วจากเส้นโยน วิธีดิดคือให้ใช้นิ้วหัวแม่มือข้างหนึ่งกดตั้งลงบนพื้นดินตรงเส้นโยน แล้วใช้นิ้วที่เลื้อยที่ถนัดที่สุด ส่วนมากใช้นิ้วชี้หรือนิ้วกลาง ดิดลูกแก้วจากมืออีกข้างหนึ่งที่ใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้จับลูกแก้วไว้ โดยดิดเข้าไปที่หลุม เมื่อผู้เล่น

ตีตลกแก้วไปที่หลุมหมดทุกคนแล้ว ให้ช่วยกันดูว่าใครตีตลงหลุมหรือใกล้หลุมกว่ากัน ผู้ตีตลงหลุมจะได้เล่นก่อนแล้วพิจารณาหาผู้อยู่ใกล้หลุมเรียงไปตามลำดับ สำหรับผู้ตีตลกแก้วลงหลุมนอกจากจะได้สิทธิในการเล่นก่อน มีประโยชน์ในการฝึกการบังคับนิ้วมือ และเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน

การเล่น กิ่ง ก้อง แก้ว แบ่งผู้เล่นเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่ยืนขึงยาง ในท่าแรกนั้นให้ขึงยางสูงแค่ตาตุ่มแล้วให้ผู้เล่น อีกฝ่ายหนึ่งยืนคร่อมยางคนละข้าง จากนั้นให้กระโดดให้พ้นเส้นยางแล้วไขว้ขาคร่อมยางพร้อมกับพูดว่า “กิ่ง” แล้วกระโดดให้พ้นเส้นยาง ให้อยู่ในท่าคร่อมยางเหมือนท่าแรกพร้อมกับพูดว่า “ก้อง” จากนั้นให้กระโดดให้พ้นเส้นยางไขว้ขาคร่อมยางอีกครั้งพร้อมกับพูดว่า “แก้ว” เป็นการจบการเล่นด้านหนึ่ง ผู้เล่นต้องเดินวนไปโดยให้ขาข้างหนึ่งอยู่ด้านในเขตยางที่ขึง แล้วยกขาอีกด้านหนึ่งไปคร่อมยาง โดยต้องไม่ให้โดนตัวผู้ขึงยาง จากนั้นก็เริ่มเหมือนเดิมเป็นการจบท่าแรกแล้วเล่นท่าใหม่ โดยเปลี่ยนยางขึ้นไปที่หัวเข่า สะโพก สะเอว ตามลำดับ ใครเล่นผ่านท่าขึงยางถึงสะเอวก่อนจะเป็นผู้ชนะ การหยุดเล่นนั้นหยุดเล่นเมื่อไม่สามารถกระโดดข้ามยาง หรือกระโดดผิดท่าเรียกว่า “ตาย” ให้เป็นผู้ยืนขึงยางแล้วให้ผู้ขึงยางมาเล่นแทน สลับกันไปเช่นนี้เรื่อย ๆ ถ้าผู้เล่นเล่นตายท่าไหน ก็ต้องกลับมาเล่นท่าที่ตายนั้นก่อนเสมอ

การเล่นกระโดดหนังยาง (ยก) โอกาสหรือเวลาที่เล่น เล่นได้ทุกโอกาสที่มีเวลาว่างและสภาพอากาศเหมาะสมและต้องการออกกำลังกายหรือหย่อนใจ คุณค่าเป็นการออกกำลังกายและเพิ่มพูนทักษะทางด้านยิมนาสติก และช่วยให้มีไหวพริบ รู้แพ้รู้ชนะ มีจิตใจแจ่มใส ช่วยสร้างความคิดสร้างสรรค์

การเล่นชนกว้าง เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่เด็กๆ เล่นกันโดยทั่วไป กว้างในบรรดาการละเล่นพื้นบ้านทางภาคเหนือ โดยเฉพาะการละเล่นที่เกี่ยวข้องกับสัตว์นั้น การเล่นชนกว้างนับได้ว่าเป็นที่นิยมไม่น้อยกว่าการชนไก่ กัดปลา ชนวัว หรือวิ่งควาย ของภาคอื่นๆ กว้างเป็นแมลงปีกแข็งชนิดหนึ่ง อยู่ในตระกูลด้วงมี 6 ขา แต่ละขามีเล็บสำหรับเกาะยึดกิ่งไม้ใบไม้ได้อย่างมั่นคง กว้างบางชนิดมีเขา บางชนิดไม่มีเขา บางชนิดไม่นิยมนำมาเลี้ยง บางชนิดนิยมเลี้ยงไว้ดูเล่น เช่น กว้างซาง กว้างวง กว้างกิ กว้างกือ และกว้างอีหลุ่ม หรือกว้างแม่มุด เป็นกว้างตัวเมีย ไม่มีเขามักนิยมนำมาใช้ล่อในการชน กว้างที่นิยมนำมาเลี้ยงไว้ชนนั้น จะเป็นกว้างตัวผู้และมีเขาทั้งบนและล่าง ปลายเขาจะแยกออกเป็นแฉกและแหลมคม เขาบนติดกับส่วนหัวไม่สามารถขยับได้ ส่วนเขาล่างสามารถขยับหนีได้ ซึ่งส่วนเขานี้เองคืออาวุธสำคัญในการต่อสู้กับศัตรู

ผู้เลี้ยงจะฝึกฝนทักษะการต่อสู้ด้วยเทคนิคต่างๆ เช่น ใช้ไม้ไผ่เหลากลมสอดระหว่างเขากิ่งคู่แล้วปั้นขี้ขี้บั้ง ขวบบ้าง เพื่อฝึกปฏิบัติการในการต่อสู้ บางครั้งก็ใช้เชือกเส้นเล็กผูกติดกับเขาบนแล้วแกว่งเป็นวงกลมให้กว้างบินเป็นระยะๆ เพื่อฝึกกำลัง บางครั้งก็หากกว้างตัวอื่นๆ ที่มีกำลังด้อยกว่าคู่ซ้อมให้เกิดความฮึกเหิม ฝึกฝนจนเห็นว่าพอนำไปเปรียบชนกับคนอื่นได้แล้ว ฤดูกาลเล่นชนกว้าง จะเริ่มต้นตั้งแต่กลางฤดูฝนไปจนถึงต้นฤดูหนาว โดยชาวบ้านจะไปจับตามกอไม้รวก

ด้วยการเขย่าให้ตกลงมา ถ้าเห็นว่ามีลักษณะดีตรงตามชนิดที่จะสามารถนำมาเลี้ยงไว้ชนได้ก็จะนำมาเลี้ยงโดยให้อาหารจำพวกหน่อไม้ ลูกบวบ กล้วยสุก อ้อย

การเล่นไม้โก้งแก้ง เป็นการละเล่นของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรียกว่า เดินขาโก้งแก้ง มักใช้ไม้ไผ่เป็นไม้เท้า มีงามสองอันสำหรับยืนเหยียบเพื่อใช้เดินต่างเท้า เวลาเดินมีเสียงดัง ก้าวจะยาว มักใช้แข่งเรื่องความเร็ว ผู้เล่นใช้มือถือไม้โก้งแก้งตั้งขึ้นให้ตรง แล้วค่อยก้าวเท้าใดเท้าหนึ่งขึ้นเหยียบบนไม้โก้งแก้ง ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้เท้าซ้ายขึ้นก่อน แล้วก้าวเท้าขวาตาม ตั้งตัวให้สมดุลแล้วค่อยๆ ก้าวเท้าใดเท้าหนึ่งออกไป ถ้าล้มก็ขึ้นใหม่เดินใหม่จนคล่อง การชกโก้งแก้ง เป็นการละเล่นพื้นบ้านของเด็กๆ ที่เล่นกันเพื่อความสนุกสนาน ปัจจุบันการชกโก้งแก้งจะเหลือน้อย นอกจากจะเป็นการแสดงหรือสาธิต และเป็นกีฬาของชาวเขาที่ใช้ทำการแข่งขันอยู่ ชกโก้งแก้งเกิดขึ้นในชนบท ซึ่งในสมัยก่อนถนนหนทางไม่สะดวกเป็นโคลนเป็นฝุ่น เมื่อเดินด้วยเท้าธรรมดา จะทำให้เกิดโรคเท้าขึ้น ชาวล้านนาเรียกว่า หอกินดิน ชาวชนบทล้านนาถึงคิดหาวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้เท้าเปื้อนโคลนฝุ่นและเชื้อโรค จึงคิดทำโก้งแก้งออกมาเพื่อใช้เดินอุปการณ์

การเล่นปั้นหนังว่อง คือการปั้นยางวงที่ใช้รัดของ เป็นการละเล่นของเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายเล่นโดยการจับคู่เล่นบนพื้นราบที่ไม่สกปรก เช่น พื้นเรือน หรือบนโต๊ะ อุปกรณ์ที่ใช้คือยางรัดของจำนวนมากน้อยเท่าที่ทำได้ กติกาการเล่นมีอยู่ว่าหากผู้เล่นฝ่ายใดสามารถคลายยางรัดของออกจากกันเป็นเส้นปกติได้ก็จะได้อย่างรัสนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ เป็นการละเล่นที่ใช้เล่นในยามว่าง คุณค่าของการเล่นปั้นหนังว่อง เล่นได้ทั้งเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง พ่อแม่สามารถให้ลูกเล่นในบ้านและคอยสังเกตพฤติกรรมนิสัยใจคอของลูก หากพบความผิดปกติจะแก้ไขได้ทันทีว่่งที่ นอกจากนี้ยังเป็นการเก็บรักษายางรัดของไว้ใช้ในโอกาสต่อไปอีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากนี้ยังมีการละเล่นที่เหมือนกับการเล่นของเด็กภาคอื่นๆ เช่น การเล่นเกม หนึ่งสามเหลี่ยม การเล่นไม้ก๊อบแก๊บ การบอกถามหรือกลองถาง เป่าปี่ตอซังข้าว กงจักร (ปั้นเชือกผูกร้อยกับฝาขวดน้ำอัดลมที่ทูปแบน) กองขี้หมา (ทอยลูกกระสุนหรือลูกก่ง) ขี้ม้า ก้านกล้วย ป่าช่าง (ลูกป้าง) ป้อกคอ (ขี้หลังวิ่งแข่งกัน) ปืนฉะลาบ (ปืนก้านกล้วย) ยู้สาว (ชักคะเย่อโดยใช้ไม้ไผ่แทนเชือก) หมากเก็บ (หิน) หมากเก็บ (ไม้) ลิกจุงจา (เล่นชิงช้า)

สาระเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านของผู้ใหญ่ สังคมในยุคสมัยก่อนที่เป็นสังคมแบบเกษตรกรรมนั้น เวลาส่วนใหญ่หมดไปกับการทำมาหากินหรือการประกอบอาชีพ กิจกรรมการเล่นของผู้ใหญ่นอกจากการเล่นชนไก่ ชนวัว ชนควาย ชนกว่าง กัดปลา หรือการเล่นที่เป็นการเล่นอื่น ๆ ส่วนมากการเล่นที่เป็นความบันเทิงร่วมกันเป็นหมู่เหล่าจะมีเฉพาะในเทศกาลงานบุญ งานสงกรานต์ เช่น เล่นสละบ้า ม้าจกคอก เป็นต้น

ในตอนสุดท้ายของกรอบสาระการเรียนรู้มีการอ้างอิงแหล่งข้อมูล

สาระที่ 10 เรื่อง แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย สาระแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น อาทิ

อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

หมู่บ้านนักท่องเที่ยว OTOP บ้านหนองนา อำเภोज้าห่ม, วัดอักโขชัยคีรี, อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาคำลือ, พิพิธภัณฑ์สถานโรงเรียนแจ้ห่มวิทยา, วัดพระบาทบุปผาแดง และวัดดง - นั้งชัยคีรี

อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน, ศูนย์ศิลปาชีพ โครงการพระราชดำริบ้านทุ่งจี๋

อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

หมู่บ้านนักท่องเที่ยว OTOP บ้านฮ้างวังแก้ว, อุทยานแห่งชาติดอยหลวง(อำเภอวังเหนือ), น้ำตกวังแก้ว, วัดบ้านก่อ, วัดพระเกิด นอกจากนี้แล้วในอำเภอวังเหนือยังมีแหล่งเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์นิเวศธรรมชาติ (วัดบ้านใหม่) โบราณสถานสำคัญ ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อพญาวัน พระธาตุวัดพระเกิด พระธาตุผาติณ รอยพระพุทธรูป พระธาตุเกศาคำ และโบราณวัตถุที่สำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปทองสำริด (วัดพระเกิด)

สาระเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น อาทิ

ภูมิปัญญาการทำล่องข้าว (ก่องข้าว) ที่หมู่บ้านไผ่ปง ตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อในการทำล่องข้าวเป็นอย่างมาก กว่าร้อยปีมาแล้วที่ชาวบ้านที่นี่สืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมในการทำล่องข้าวเหนียวมาจากบรรพบุรุษ

บ้านม่วง เป็นชุมชนหนึ่งของอำเภอแจ้ห่มที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร เนื่องจากสภาพภูมิอากาศ สิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็น ดิน น้ำ อุดมสมบูรณ์ พืช ผักสวนครัวต่าง ๆ ที่ผลิตจากชาวบ้านเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ถูกส่งจำหน่ายให้คนในจังหวัด และต่างจังหวัดได้นำไปประกอบเป็นอาหารมานานนับชั่วอายุคน

ในตอนสุดท้ายของกรอบสาระการเรียนรู้มีการอ้างอิงแหล่งข้อมูล

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี (ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม : 2541) ได้กล่าวถึงความเป็นชุมชนว่า ชุมชนหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีความเอื้ออาทรต่อกันมีความพยายามทำอะไรร่วมกันมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสาร (communicate) กันด้วย ความเป็นชุมชนจะมีลักษณะ 4 ประการ คือ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการกระทำร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ จากลักษณะองค์ประกอบทั้ง 4 ลักษณะนี้จะมีสิ่งที่ผุดบังเกิด (emerge)

ออกมาอีก 2 อย่าง คือ ความมีจิตวิญญาณ (ของกลุ่ม) และผู้นำตามธรรมชาติและการจัดการ ความเป็นกลุ่มก้อนหรือความเป็นชุมชน ทำให้กลุ่มมีศักยภาพสูงมากเพราะเป็นกลุ่มก้อนที่มี วัตถุประสงค์ร่วมกัน นั่นคือมีความรัก มีการกระทำ และมีการเรียนรู้ร่วมกัน ความเป็นชุมชน แก้ปัญหาได้ทุกชนิดทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมืองและสุขภาพ

กระบวนการศึกษาชุมชนจึงเริ่มมีบทบาทความสำคัญยิ่งขึ้นในรอบ 10 ปี ที่ผ่านมา โดยเน้นถึงการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือหรือกลไกสร้าง ชุมชนเข้มแข็งด้วย ดังที่ ดร.สีลาภรณ์ นาคทรพรพ (แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและ สังคม : ระดับกลุ่ม/ชุมชน, อ้างถึงใน รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยและพัฒนา รูปแบบ การจัดการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ “ซากอเลาะ กิดอ...เพื่อความเป็น โรงเรียนของเราทุกคน” โดย ดร.อมรวิทย์ นาคทรพรพ และคณะ สถาบันรามจิตติ, 2550 : 25) นักวิชาการท่านหนึ่งที่บุกเบิกความคิดเรื่องการศึกษากับการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนว่า

“กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้ เนื่องจากการยกระดับ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ หาทางเลือกของการแก้ปัญหา การตัดสินใจเลือก ทางเลือกในการแก้ปัญหาและสรุปบทเรียน เพื่อยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น กระบวนการดังกล่าว เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งเรื่องการปลูกจิตสำนึกของคนในการที่มุ่งมั่นจะแก้ปัญหาและ พึ่งตนเอง และเรื่องของการพัฒนาความรู้และทักษะในการจัดการกับปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นได้ อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง”

ศาสตราจารย์ ดร.เสนห์ จามริก (ชุมชนไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ใน พลวัตชุมชน ไทยในสมัยโลกาภิวัตน์, 2543, อ้างถึงใน รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ “ซากอเลาะ กิดอ...เพื่อ ความเป็นโรงเรียนของเราทุกคน” โดย ดร.อมรวิทย์ นาคทรพรพ และคณะ สถาบันรามจิตติ, 2550 : 26) ซึ่งท่านเป็นนักคิดอีกท่านหนึ่งที่ตอกย้ำความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ภายใต้กระบวนการ ทักษะชุมชนเข้มแข็งว่า

“ในช่วงสิบปีที่ผ่านมา ได้มีการคิดการเขียนและอภิปรายกันอย่างกว้างขวางในแทบทุก วงการ ทางวัฒนธรรม ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน การพัฒนาทางเลือก การพัฒนา พึ่งตนเอง แล้วเราก็เห็นพ้องต้องกันว่า การพัฒนาพึ่งตนเองโดยสาระ ก็คือการกระตุ้น ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อว่าชุมชนชาวบ้านจะได้เรียนรู้ถึงพื้นฐาน ศักยภาพ ของตนเอง ทั้งในด้านภูมิปัญญาความรู้ และในฐานทรัพยากรอันเป็นรากฐานสำคัญและจำเป็นต่อ กระบวนการพัฒนาตนเองและพึ่งตนเอง และในที่สุดต่อการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริง ทั้งหมดในเชิงของวิชาการและในระดับความคิด ถือได้ว่าลงตัว แทบไม่ต้องมาถกเถียงอะไรกันอีก ประเด็นจริงๆ ที่ยังจำเป็นต้องคิดและทำกันต่อไปจากนี้ ก็คือ กระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการ ทางปัญญาที่ว่านี้ จะแปลความให้เกิดความหมายเป็นภาคปฏิบัติอันแนบเนื่องอยู่ในกระบวนการ ทางสังคม ในวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นชนบทอย่างไร หาไม่แล้ว

คำวลีற்றுๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ก็จะกลายเป็นเพียงสูตรสำเร็จอันว่างเปล่าปราศจากความหมายอะไรในชีวิตที่เป็นจริง”

ดร.อมรวิรัช นาคกรรพ และคณะ (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยและพัฒนา รูปแบบ การจัดการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ “ชากอเลาะ๊ะ กิตอ...เพื่อความเป็นโรงเรียนของเราทุกคน, สถาบันรามจิตติ, 2550 : 26) ได้สรุปประมวลแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ร่วมกัน ปฏิบัติการร่วมกัน เรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

“หากประมวลแนวคิดของนักวิชาการทั้งไทยและเทศเข้าด้วยกัน ก็อาจสรุปได้ว่าอำนาจทางเศรษฐกิจ หรือแม้แต่อำนาจทางวัฒนธรรม โลกจะก้าวเข้าสู่ยุคที่เต็มไปด้วยการกระจายอำนาจไปสู่ปัจเจกบุคคลและชุมชน ความหลากหลายของวิถีชีวิตและการผสมผสานทางวัฒนธรรม ความหลากหลายของภาคการผลิตทั้งในแง่ขนาดและความซับซ้อนและแนวโน้มเหล่านั้นปรากฏเด่นชัดมากเป็นลำดับ

ชุมชนและบุคคลที่จะอยู่รอดได้อย่างสง่างามจึงต้องเป็นชุมชนและบุคคลที่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีทั้งภูมิปัญญาและขีดความสามารถในการ “เลี้ยววิกฤต-เสาะโอกาส” จากความเปลี่ยนแปลงที่เข้ามากระทบจากรอบข้าง มีความสามารถในการจัดการวิถีชีวิตและการทำมาหากินของตนได้อย่างสอดคล้องกับความเป็นไปได้ในสังคม มีโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมที่เปิดกว้าง แต่ในขณะเดียวกันก็ตระหนักในคุณค่าแห่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนหรือชุมชนของตนเอง และที่สำคัญที่สุดคือความสามารถในการพึ่งพาตนเอง บุคคล และชุมชนที่จะช่วยให้สามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเข้มแข็ง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน

ทีมประสานงานชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2541, อ้างถึงใน จำลอง คำบุญชู และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่องกล่อ่งข้าวตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง : บทบาทและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และพัฒนากระบวนการผลิตกล่อ่งข้าว, 2545 : 33-34) ได้สรุปว่า

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นผลมาจาก “สภาวะพื้นฐาน” นับตั้งแต่วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญา ภาวะผู้นำ รูปแบบการทำมาหากิน สภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร การปกครองตนเอง ตลอดจน “กระบวนการทางสังคมในชุมชน” นั้นๆ เองที่เกี่ยวข้องกันตามมา เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน การร่วมกันเรียนรู้และแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยกันในชุมชน ลักษณะสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มคนฝ่ายต่างๆ ในชุมชนทั้งในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น

สภาวะพื้นฐานของชุมชนและกระบวนการทางสังคมต่างๆ ในชุมชนนั่นเองที่จะมีปฏิสัมพันธ์กันและหล่อหลอมกันเข้าเป็น “พลังชุมชน” ที่อาจเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นการมีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงยั่งยืนในรูปของการเกษตรผสมผสานหรือธุรกิจชุมชนด้านต่างๆ การมีการออม

ทุนร่วมกันในชุมชนในรูปกลุ่มออมทรัพย์หรือธนาคารชุมชน เพื่อเป็นสวัสดิการและหลักประกันความมั่นคงให้คนในชุมชน การมีสภาพครอบครัวที่อบอุ่นแน่นแฟ้นอยู่กันพร้อมหน้า การมีสภาพแวดล้อมในชุมชนที่สมบูรณ์ยั่งยืนในรูปของการร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้และต้นน้ำลำธาร การมีกลไกปกครองตนเองที่เข้มแข็งในรูปขององค์กรท้องถิ่นที่มีผลงานประจักษ์ชัด การมีการศึกษาที่เหมาะสมแก่ท้องถิ่นในรูปของหลักสูตรท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น

พลังชุมชนในรูปต่างๆ เหล่านี้เองจึงจะบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของชุมชนที่สะท้อนให้เห็นในรูปของการกินดีอยู่ดี การเอื้ออาทร ความสัมพันธ์อันอบอุ่นระหว่างสมาชิกของชุมชนและการมีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ และจะเป็นความเข้มแข็งที่ชุมชนใช้ในการเผชิญกับ “แรงปะทะ” ต่างๆ จากโลกภายนอกไม่ว่าจะเป็นแรงปะทะจากกระแสเศรษฐกิจทุนนิยม กระแสการเมืองระดับชาติและท้องถิ่น กระแสสื่อมวลชนซึ่งชุมชนจะได้ใช้ความเข้มแข็งนี้ในการต้านแรงปะทะต่างๆ ด้วยการพินิจ พิเคราะห์ ไตร่ตรองและเลือกสรรวิถีชีวิตและวิถีทางการพัฒนาที่เหมาะสมให้แก่ตนเอง

ทีมประสานงานชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541, อ้างถึงใน จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2545 : 34-36) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาบทบาทของโรงเรียนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

โรงเรียนและสถานศึกษาเป็นองค์ประกอบที่หลอมรวมอยู่ในสภาพของความเป็นชุมชนไม่ว่าจะในแง่ “สถานะพื้นฐาน” ของชุมชนก็ย่อมมีโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งในคำอธิบายสถานะพื้นฐานของชุมชนนั้น หรือในแง่ “กระบวนการชุมชน” ก็ย่อมมีโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่มีปฏิสัมพันธ์กับกระบวนการชุมชนรูปแบบต่างๆ และในแง่ “พลังชุมชน” ก็ย่อมมีโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถแสดงพลังเสริมพลังชุมชนในวิถีทางต่างๆ ที่เหมาะสม ดังนั้นในการศึกษาบทบาทของโรงเรียนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จึงอาจวางกรอบการศึกษาได้ดังนี้

1. สถานะพื้นฐานของชุมชน สถานะพื้นฐานของโรงเรียนในเชิงสัมพันธ์กับชุมชน ควรมีทั้งการศึกษาสถานะพื้นฐานของชุมชนด้านต่างๆ ควบคู่ไปกับการศึกษาสถานะพื้นฐานของโรงเรียนซึ่งจะเป็นเครื่องชี้ศักยภาพเบื้องต้นของโรงเรียน ในการทำงานร่วมกับชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียนนั้นอยู่ อาทิ

- วิสัยทัศน์และขีดความสามารถของบุคลากรของโรงเรียนโดยเฉพาะวิสัยทัศน์เกี่ยวกับชุมชนและขีดความสามารถของบุคลากรในการทำงานร่วมกับชุมชน
- ทรัพยากรของโรงเรียน ขีดความสามารถของผู้บริหารในการริเริ่มและรักษาสัมพันธภาพที่ดีและการทำงานร่วมกับชุมชน
- ทรัพยากรของโรงเรียน สภาพทางกายภาพโดยทั่วไป และศักยภาพในการใช้ทรัพยากรเหล่านั้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยของชุมชน
- ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนในเชิงความสัมพันธ์กับชุมชน หลักฐานแสดงความสัมพันธ์ที่เคยมีระหว่างผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนกับชุมชน

ทั้งนี้ สภาวะพื้นฐานของโรงเรียนเหล่านี้ ในบางเรื่องอาจมีความสัมพันธ์กับสภาวะพื้นฐานของชุมชนซึ่งควรได้รับการศึกษาวิเคราะห์ด้วย เช่น การศึกษาวิเคราะห์ขีดความสามารถของบุคลากรและภาวะผู้นำของโรงเรียนในเชิงที่มีปฏิสัมพันธ์กับภาวะผู้นำของชุมชนหรือแหล่งผู้รู้ ผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชน การศึกษาทรัพยากรของโรงเรียนในเชิงปฏิสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชุมชน เป็นต้น

2. การศึกษากระบวนการชุมชนและกระบวนการโรงเรียน - ชุมชน บนฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาวะพื้นฐานของชุมชนและโรงเรียนนี้ สิ่งสำคัญต่อมาที่ควรศึกษาคือ “กระบวนการชุมชน” เช่น ลักษณะการทำงานและแก้ปัญหาด้วยกันในชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ การศึกษากระบวนการชุมชนควรมีควบคู่ไปกับการศึกษา “กระบวนการโรงเรียน-ชุมชน” ซึ่งหมายถึงกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ที่เน้นลักษณะการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อาทิ

- การนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานของโรงเรียน เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับ นักเรียน การนำผู้รู้ในชุมชนมาช่วยสอน การจัดทำสื่อการเรียนการสอน การวางหลักสูตรท้องถิ่น การรับบริจาคหรือระดมทรัพยากรจากท้องถิ่นมาสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

- การที่โรงเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสวงหาของคนในชุมชน เช่น การพบปะกันตามสถานที่ต่างๆ ในชุมชนโดยมีครูหรือผู้บริหารเข้าไปมีส่วนร่วม การที่ครูหรือผู้บริหารเข้าร่วมมีบทบาทในการประชุมชาวบ้านหรือการประชุมผู้นำท้องถิ่นที่จัดขึ้นอย่างเป็นทางการ เป็นต้น

- การมีกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เช่น การจัดให้มีวันสำคัญของชุมชน วันแข่งขันกีฬา งานทำบุญตามประเพณีต่างๆ ร่วมกัน เป็นต้น

การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการโรงเรียน - ชุมชนนี้ควรศึกษาในลักษณะที่อาจมองถึงความสัมพันธ์กับกระบวนการชุมชนเองด้วย เช่น การศึกษากิจกรรมที่โรงเรียนนำชุมชนเข้ามามีทำกิจกรรมของโรงเรียนหรือการที่โรงเรียนเข้าไปร่วมทำกิจกรรมของชุมชนในเชิงที่อาจมีปฏิสัมพันธ์หรือผลกระทบต่อกระบวนการการเรียนรู้และแก้ปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน เป็นต้น

3. พลังโรงเรียนที่ช่วยเสริมพลังชุมชน ท้ายที่สุดจากสภาวะพื้นฐานและกระบวนการทำงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชนดังที่กล่าวไป อาจนำไปสู่การแสดงผลของโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างพลังและความเข้มแข็งของชุมชนในรูปลักษณะและกิจกรรมต่างๆ อาทิ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาและความต้องการของชุมชน การริเริ่มโครงการพัฒนาอาชีพเสริมของนักเรียนและผู้ปกครองร่วมกับชุมชนที่จะเสริมความเข้มแข็งในเชิงเศรษฐกิจ การริเริ่มกลุ่มออมทรัพย์ในโรงเรียนที่สัมพันธ์กับกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน การริเริ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและรักษาความสะอาดร่วมกับชุมชน เป็นต้น

รุ่ง แก้วแดง (2541, อ้างถึงใน จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2545 : 36-37) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยใช้คำกลางๆ ว่า ภูมิปัญญาไทย และให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาไทยหมายถึงองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539, อ้างถึงใน จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2545 : 37) ได้เสนอแนวคิดในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 อย่างคือ

1. ความรู้และระบบความรู้ ภูมิปัญญาไม่ใช่สิ่งที่คนแต่ละคนคิดแวบขึ้นมาในหัว ปัญญาในโลกแห่งความเป็นเมือง ก็คือคนที่ฉลาด คนที่คิดอะไรแวบออกได้สำเร็จ อันนี้เป็นภูมิปัญญาแบบสมัยใหม่ ไม่ใช่ภูมิปัญญาแบบชาวบ้าน เราต้องไปดูองค์ความรู้และระบบความรู้ ระบบความรู้มีความสำคัญตรงที่ว่าสิ่งต่างๆ ในโลกนี้มีความสัมพันธ์กัน ไม่ใช่ดูจากความรู้เพียงอย่างเดียว แต่ดูที่ตัวระบบความรู้คือชาวบ้านหรือคนในท้องถิ่นนั้นๆ เห็นว่า สิ่งต่างๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างไรและต้องรู้ว่าชาวบ้านเขาคิดเขาทำสิ่งต่างๆ ให้สัมพันธ์กันอย่างไรด้วย คือรู้ถึงระบบความรู้ด้วย

2. การสั่งสมการกระจายความรู้ ความรู้หรือภูมิปัญญาของชาวบ้านไม่ได้เกิดจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เกิดจากการสั่งสม การกระจายความรู้และการเข้าถึงตัวความรู้ หรือการบริการความรู้นั้นๆ ความรู้มันไม่ได้ลอยอยู่ เราจำเป็นจะต้องดูด้วยว่า คนมีความรู้แล้วคนๆ นั้นเอาความรู้ไปใช้ไปบริการคนอื่นได้อย่างไร

3. การถ่ายทอดความรู้และระบบความรู้ ภูมิปัญญาของชาวบ้านในท้องถิ่นไม่มีสถาบันที่จะถ่ายทอดการศึกษาให้เห็นอย่างชัดๆ แต่เป็นกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อนถ้าจะให้เข้าใจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เราก็ต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนชั่วอายุหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

4. การสร้างสรรค์และการปรับปรุง ภูมิปัญญาความรู้หรือระบบความรู้ของชาวบ้านนั้นไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่มีปรับเปลี่ยนตลอดเวลาโดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านนั่นเอง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (อ้างถึงใน จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2545 : 38) ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของโรงเรียนต่อการจัดการศึกษาที่ถูกรวมอำนาจสู่ส่วนกลางจนเกิดปัญหากระทบต่อชุมชนว่า การศึกษาสมัยใหม่ได้แยกนักเรียนออกจากชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง เนื่องจากการเรียนการสอนทั้งหมดเป็นไปตามหลักสูตรจากส่วนกลาง ความแปลกแยกนี้มีลักษณะที่รุนแรงถึงกับทำให้นักเรียนบางคนถูกวิถีชีวิตของชุมชน ไม่ยอมรับ ไม่อยากศึกษา ไม่มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและท้องถิ่นของตน และไม่รู้จักที่จะนำไปใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ความแปลกแยกดังกล่าวยังทำให้เกิดช่องว่างระหว่างพ่อแม่กับลูก เกิดช่องว่างระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่า ลูกไม่สืบสานอาชีพของพ่อแม่ คนรุ่นใหม่เข้ากับชุมชนเดิมไม่ได้ วัฒนธรรม ภูมิธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่นจึงถูกละเลยทอดทิ้งจนค่อยๆ สูญหายไป ไม่มีผู้สืบทอด

2.2.1 แนวคิดจากบทเรียนและประสบการณ์จากการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษา

โครงการวิจัยเรื่องกลองข้าวตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง : บทบาทและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และพัฒนากระบวนการผลิตกลองข้าวจากการดำเนินการวิจัยพบกระบวนการกระตุ้นให้ผู้มีอาชีพไปสานกลองข้าวเข้าสู่กระบวนการกลุ่มและการมีส่วนร่วมได้ 6 ลักษณะ จำลอง คำบุญชู และคณะ (2545 : 255-257) ดังนี้

ลักษณะที่หนึ่ง ทบทวนประวัติศาสตร์ชุมชนกลองข้าว โดยการจัดเวทีเสวนาชาวบ้านในประเด็น “อดีต ปัจจุบัน แนวโน้มของกลองข้าวตำบลเมืองมาย”

ลักษณะที่สอง การจัดประกวดฝีมือการไปสานกลองข้าว ควบคู่กับการทบทวนประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นกระบวนการหนึ่งที่กระตุ้นให้ผู้มีฝีมือได้รับการยอมรับ เกิดกำลังใจ เกิดความภาคภูมิใจ กระตุ้นให้พัฒนาฝีมือต่อมา

ลักษณะที่สาม การจัดเสวนาเวทีชาวบ้านกลุ่มใหญ่เป็นระยะอย่างต่อเนื่อง โครงการนี้ได้จัดการเสวนาเช่นนี้ทุก 6 เดือน รวม 6 ครั้ง นับเป็นกระบวนการที่ช่วยให้เกิดการกระตุ้น ติดตาม รายงานความเคลื่อนไหว และผลการดำเนินงานการวิจัยระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้าน

ลักษณะที่สี่ การจัดสนทนากลุ่มย่อยอย่างไม่เป็นทางการ สนทนาวงเล็กอย่างไม่เป็นทางการ และต่อเนื่องบ่อยครั้งซึ่งเป็นกระบวนการที่สามารถช่วยกระตุ้นการสร้างความเข้าใจ การขยายกลุ่ม การสื่อสารขยายวงกว้างขึ้น และขยายจำนวนผู้สนใจเพิ่มขึ้น สู่การเข้าร่วมกลุ่มใหญ่ต่อไป

ลักษณะที่ห้า การศึกษาดูงานเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน และการเข้าสู่กระบวนการกลุ่มที่ได้ผลดีที่สุดวิธีหนึ่งที่กระตุ้นไปสู่การทดลองปฏิบัติการร่วมกันและกระบวนการกลุ่มได้ในโอกาสต่อไป

ลักษณะที่หก การเผยแพร่ผลงานกิจกรรมผ่านสื่อมวลชน ได้มีส่วนกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มเกิดความภาคภูมิใจและมีกำลังใจที่ผลงานและกิจกรรมได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน และเผยแพร่ให้สังคมภายนอกได้รับรู้ ส่งผลให้มีผู้สนใจเดินทางเข้ามาในชุมชนติดตามผลงานการผลิตกลองข้าวอยู่บ่อยครั้ง

จากบทบาทความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่ปรากฏผลดังกล่าวแล้วนั้น สามารถสรุปถึงกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ตามลักษณะต่างๆ ดังนี้ คือ

ลักษณะที่หนึ่ง จัดเวทีเสวนาสร้างความเข้าใจร่วมกัน

ลักษณะที่สอง นักเรียนเป็นสะพานเชื่อม โดยพานักเรียนไปเรียนไปสานกลองข้าวกับชาวบ้าน โดยอาศัย “พ่อแม่สอนลูก – ลูกสอนเพื่อน” ครูมอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าความรู้จากชุมชน ผู้ปกครอง ผู้เฒ่าผู้แก่ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนข้อมูลกันในชั้นเรียน การจัดกิจกรรมจัดหาทุนสนับสนุนโรงเรียนเพื่อประโยชน์ของนักเรียน

ลักษณะที่สาม กล่องข้าวเป็นเอกลักษณ์ร่วมกัน การนำกล่องข้าวมาเป็นเอกลักษณ์ ความภูมิใจของโรงเรียนและชุมชนร่วมกันนี้มีส่วนช่วยกระตุ้นความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

ลักษณะที่สี่ การประชุมชี้แจงผู้ปกครอง กระบวนการจัดประชุมเช่นนี้ได้สร้างความเข้าใจระหว่างครูกับผู้ปกครองทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตามมา

ลักษณะที่ห้า การเผยแพร่ผลงานกิจกรรมผ่านสื่อมวลชน กิจกรรมและผลงานซึ่งเกี่ยวข้องกับกล่องข้าวที่ชาวบ้าน ครู และนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการนั้นได้รับการเผยแพร่ผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ทั้งในท้องถิ่นและส่วนกลาง ทำให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความภูมิใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาการผลิตกล่องข้าว ทำให้ชุมชนเข้าใจบทบาทของโรงเรียนและการร่วมมือกับชุมชนเพิ่มขึ้น

ในส่วนของการข้อเสนอแนะจากกรณีศึกษาวิจัยดังกล่าว สามารถนำมาเป็นแนวคิดในการเรียนรู้ท้องถิ่นร่วมกันของนักเรียน ครู ชุมชน และเครือข่ายต่าง ๆ ดังนี้

บทบาทความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะเป็นไปด้วยดีควรเอาปัญหาของชุมชนเป็นตัวตั้ง เพราะความต้องการของชุมชนจะทำให้เกิดความร่วมมือได้ง่าย ดังนั้นจากความร่วมมือที่อาศัยกล่องข้าวเป็นตัวตั้งจึงอาจขยายไปสู่ปัญหาความต้องการของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาการหาไม้ไผ่มาทำกล่องข้าวได้ยากและต้องไปหาไกลขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากร และเพิ่มปริมาณแหล่งวัตถุดิบในการผลิตกล่องข้าว และการรักษาระบบนิเวศวิทยา นอกจากนี้ควรขยายผลไปสู่การศึกษารวบรวมข้อมูลความรู้เกี่ยวกับชุมชน และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียนอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่แท้จริงต้องอาศัยกระบวนการจัดทำโดยคนในท้องถิ่นทุกขั้นตอนเริ่มตั้งแต่วิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการ กำหนดจุดหมาย โครงสร้าง สารการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาท โดยคนในชุมชนท้องถิ่นคือผู้รู้ ผู้ชำนาญการในเรื่องต่างๆ ของท้องถิ่น

กรณีการศึกษาเรื่องกล่องข้าวของชุมชน ตำบลเมืองมายนี้ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องอาชีพเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่ครอบคลุมถึงเรื่องวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ภาษาและศิลปะ ดังนั้นโรงเรียนจึงควรขยายบทบาทความร่วมมือเพื่อช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นและเชื่อมโยงไปสู่ระดับชาติ

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ถิ่นฐานบ้านเกิดร่วมกัน

ดร.อมรวิทย์ นาคทรัพย์ และคณะ (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ “ชากอเลาะ กิตอ ...เพื่อความเป็นโรงเรียนของเราทุกคน, สถาบันรามจิตติ, 2550 : 35) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ดีของผู้เรียนไว้ดังนี้

“การที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ที่ดี ย่อมต้องอาศัยสาระการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมซึ่งขึ้นกับการจัดการของครูผู้สอน ดังนั้น การปฏิรูปการเรียนรู้จึงหมายถึง การปรับวิธีเรียนของผู้เรียนและการเปลี่ยนวิธีการสอนของครู แต่เนื่องจากทั้งครูและผู้เรียนดำเนินชีวิตอยู่ในบริบทของโรงเรียนและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษามีอิทธิพลต่อการทำงานของครู ในขณะที่ผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อชีวิตของผู้เรียน การปรับเปลี่ยนจะเกิดผลสมบูรณ์ได้ ก็ต่อเมื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจและให้การสนับสนุนส่งเสริมการปรับเปลี่ยนแนวคิดและการกระทำของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ในการจัดการศึกษา และจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สาระที่เป็นประโยชน์ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม อันจะส่งผลให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ดีตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

นอกจากนี้เมื่อนำแนวคิดการพัฒนาทั้งโรงเรียน (Whole school reform) ซึ่งเป็นแนวคิดการปฏิรูปการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่า การปฏิรูปการเรียนรู้ให้ได้ผลจะต้องครอบคลุมการปรับเปลี่ยนทั้งทางด้านสาระและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน จึงจะส่งผลให้เกิดผลการเรียนรู้ตามความคาดหวัง แต่การปรับเปลี่ยนดังกล่าวไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นขึ้นกับปัจจัยหลายด้าน ด้านที่สำคัญมากก็คือการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (paradigm) หรือแนวคิด ซึ่งมีอิทธิพลสูงต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ขั้นตอนสำคัญของการดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงก็คือการทำให้ผู้ที่ปรับเปลี่ยนตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการปรับเปลี่ยน และยอมรับการเปลี่ยนแปลง แต่การปรับเปลี่ยนทั้งกระบวนทัศน์และพฤติกรรมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมเกิดขึ้นได้ยาก หากผู้เกี่ยวข้องและสิ่งแวดล้อมไม่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยน แม้ครูผู้สอนยินดีที่จะเปลี่ยนแปลง แต่หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร เพื่อนครูด้วยกัน หรือผู้ปกครอง ครูก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคปัญหานานาประการ ซึ่งอาจทำให้ครูดำเนินการไม่ได้จนเกิดความท้อถอย การพัฒนาที่เกิดขึ้นเฉพาะบุคคลเพียงบางคน จึงไม่มีพลังพอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาพใหญ่ หรือในวงกว้างได้ แนวคิดการพัฒนาทั้งโรงเรียน (whole school approach) จึงเป็นแนวคิดที่สำคัญในการช่วยให้การปฏิรูปการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากเป็นแนวคิดที่มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ (full participation) ในการดำเนินการ”

รุ่ง แก้วแดง (2541, อ้างถึงใน จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2545 : 38) ได้แสดงแนวคิดว่า ต้องให้ความสำคัญกับบทบาทการศึกษาของครอบครัวมากขึ้น การที่จะทำให้บทบาทการศึกษาของครอบครัวประสบความสำเร็จจำเป็นจะต้องสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนกับครอบครัวให้มีบทบาทหน้าที่และศักยภาพทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน เรื่องไหนที่โรงเรียนมีมากกว่าก็ต้องถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ปกครอง ในทำนองเดียวกันถ้าผู้ปกครองมีมากกว่าก็จะถ่ายทอดกลับไปยังโรงเรียน เพื่อที่จะให้ครูเกิดการเรียนรู้ ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ในอนาคตทั้งโรงเรียนและชุมชนก็จะเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ทั้งทางภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เช่น สื่อมวลชนต่างๆ ที่ให้ความรู้ให้ประสบการณ์ตลอดเวลา

อภิชาติ พันธเสน (2539, อ้างถึงใน จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2545 : 38) ได้แสดงแนวคิด ว่า ถ้าหากโรงเรียนไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับชุมชน โรงเรียนก็จะมียุทธศาสตร์ความรู้สองชุดที่มี ลักษณะเป็นอิสระต่อกัน คือวิชาการและวิชาชีพ โดยที่ทั้งสองชุดไม่มีความสัมพันธ์กัน แต่อย่างไร ในทางปฏิบัติถ้าหากไม่นำชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ทางโรงเรียนจะจัดการสอนและลงมือปฏิบัติ เกี่ยวกับวิชาชีพด้วยความยากลำบาก เพราะครูส่วนใหญ่ของโรงเรียนถูกสอนให้มีความรู้เฉพาะ ด้านวิชาการเป็นหลัก การที่จะลงมือไปสอนในเรื่องอาชีพด้วยตนเองมักจะไม่มีเวลาและ ประสบการณ์ในการจัดเฉพาะเรื่องอย่างเพียงพอ ผลที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่คือหลังจากดำเนินโครงการ คู่ขนานในลักษณะดังกล่าวไปไม่นาน โรงเรียนมักจะประสบความล้มเหลวในเรื่องการจัดการสอน วิชาชีพและเลิกล้มความตั้งใจไปในที่สุด เพราะทำไม่ได้ผลในขณะเดียวกัน เนื่องจากการสอน อาชีพไม่ใช่หน้าที่หลักของโรงเรียน จึงมีแนวโน้มที่จะเลิกสอนวิชาชีพเสีย ถ้าหากโรงเรียนนำ ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการสอนของโรงเรียน ผลดีประการแรกคือภูมิปัญญาของ ชาวบ้านจะเข้ามามีส่วนสำคัญในฐานะที่เป็นองค์ความรู้เพิ่มขึ้นให้แก่ระบบการศึกษาทั้งหมดของ โรงเรียน ประการต่อมาโรงเรียนจะได้อาศัยประสบการณ์และความรู้ต่างๆ จากชุมชนเข้ามาช่วยใน เรื่องการจัดการศึกษาเกี่ยวกับอาชีพของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ถ้าหากโรงเรียนจะทำให้การศึกษาในลักษณะที่กลมกลืนกับการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ก็จะมี ประยุกต์วิชาสามัญต่างๆ เข้ามาใช้กับกิจกรรม เพื่อการเพิ่มผลิตภาพของโรงเรียน ดังนั้นกิจกรรม เพื่อการเพิ่มผลิตภาพของโรงเรียนจะยิ่งมีความสมบูรณ์ขึ้น เพราะได้มีการนำความรู้จากวิชา สมัญญเข้ามาประยุกต์ใช้ร่วมกับภูมิปัญญาของชาวบ้าน จึงเป็นการสังเคราะห์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น ในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ ครูและนักเรียนจะได้ความรู้และประโยชน์จากกิจกรรม เพื่อเพิ่มผลิตภาพ ชาวบ้านก็จะได้แง่คิดจากวิชาการเพิ่มขึ้น เพื่อปรับปรุงการประกอบอาชีพของ ตนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น อันมีส่วนสำคัญในการเพิ่มปัจจัยนำเข้าปัญญาให้แก่ชุมชน ช่วยให้มีความ ยกระดับขีดความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาของตนเองได้อีกระดับหนึ่ง

การทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชาวบ้านในชุมชนเพื่อศึกษาพัฒนาองค์ความรู้และ ชุมชนนั้นย่อมเกิดการพบกันระหว่างวัฒนธรรมของโรงเรียน (วัฒนธรรมภายใน) กับวัฒนธรรม ชาวบ้าน ซึ่งเรื่องนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2538, อ้างถึงใน จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2545 : 39) ได้เสนอแนวคิด ว่า นักพัฒนาจากภายนอกเมื่อลงไปทำงานกับชาวบ้าน ก็มีความหมายเท่ากับการ พบกันทางวัฒนธรรม การพบกันระหว่าง 2 วัฒนธรรมนี้ ถ้าเป็นการพบกันอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน คือต่างฝ่ายต่างเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน (เป็นความสัมพันธ์ในแนวนอน) ย่อมจะเกิดความเข้าใจและเรียนรู้จากกันและกัน แต่ถ้าเป็นการพบกันในแนวตั้งคือมีฝ่ายใดถือว่า วัฒนธรรมของตัวสูงกว่าเหนือกว่าเกิดอาการดูแคลนวัฒนธรรมของผู้อื่น และเห็นว่าวัฒนธรรมของ ตนเท่านั้นที่เป็นมาตรฐานก็เท่ากับเป็นจุดเริ่มต้นที่ชักนำไปสู่การครอบงำทางวัฒนธรรม ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนากับชาวบ้าน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติวัฒนธรรม) จะต้องเป็น ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเสมอภาคเท่าเทียม

วิธีการที่จะอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่ในสังคมใด ๆ ได้คือการให้การศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการสร้างสังคมปรกติ (การขัดเกลาทางสังคม) สำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียนจะบรรจุสาระที่ต้องถ่ายทอดลงในหลักสูตรเพราะเป็นเครื่องมืออันหนึ่งของสังคมที่จะใช้เป็นข้อกำหนดสำหรับการอบรมบุคคลต่าง ๆ ให้เป็นไปตามความต้องการของสังคม (สังคอรุทธานันท์, 2532, อ้างถึงใน จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2545 : 39) แต่อย่างไรก็ตาม ตามหลักการของหลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ เพราะสังคมหรือชุมชนแต่ละแห่งนั้นมักจะมีสภาพปัญหาและความต้องการแตกต่างกัน หลักสูตรที่จะสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมหรือชุมชนนั้น จะต้องเปิดโอกาสให้บุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรเพราะบุคคลในชุมชนจะเป็นผู้รู้จักชุมชนดี หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นโดยบุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินใจในกระบวนการพัฒนาเรียกว่าหลักสูตรท้องถิ่น

2.2.3 การเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นจังหวัดลำปางในมุมมองของการศึกษาท้องถิ่นใน 6 มิติ

โรงเรียนเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก ได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของเราเพื่อศึกษาท้องถิ่นใน 6 มิติ ประกอบด้วย มิติสังคม มิติวัฒนธรรม มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มิติคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น มิติทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง โดยได้ประสานเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนตำบลบ้านเอื้อม ตำบลบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง และอาจารย์ณัฐติกาญจน์ สีเหนียง นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้นำแนวคิดจากการสังเคราะห์ชุดความรู้ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาของชุมชน (Synthesis of Local Knowledge sets for The Promotion of Community Education) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการทดลองวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก และชุมชนท้องถิ่น สำหรับการศึกษาวิจัยในหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา โดย อาจารย์ณัฐติกาญจน์ สีเหนียง ดำเนินการศึกษาระหว่างเดือนมิถุนายน – ธันวาคม 2554

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก (2554) ได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของเราที่สอดคล้องกับหลักสูตรโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก พุทธศักราช 2553 เพื่อศึกษาท้องถิ่นในมิติสังคม มิติวัฒนธรรม มิติเศรษฐกิจ มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มิติคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น มิติทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ความรักหวงแหนในท้องถิ่น พร้อมทั้งให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจ ความสามารถในการวิเคราะห์และการใช้เหตุผลเกี่ยวกับความเป็นมาในสภาวะการณ์ ปัญหาและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนในมิติต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานต่อการพัฒนา และเป็นแนวทางการพัฒนาตนเองและท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

ในการอนุมัติการใช้หลักสูตรดังกล่าวนี้ อาศัยคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ สพฐ.291/2551 ลงวันที่ 11 กรกฎาคม 2551 โดยตามการพิจารณาความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียน อนุมัติให้ใช้หลักสูตรโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา ราชมงคลภิเชก พุทธศักราช 2553 ตามหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรอิงมาตรฐานและตัวชี้วัดตามหลักสูตรท้องถิ่น จึงมอบหมายภารกิจให้กับครูผู้สอนในการนำหลักสูตรโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา ราชมงคลภิเชก พุทธศักราช 2553 ตามหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้าร่วมประชุม เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2554 ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้แทนองค์กรศาสนา ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนครู และผู้อำนวยการสถานศึกษา รวม 9 ท่าน

หลักสูตรโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา ราชมงคลภิเชก พุทธศักราช 2553 ตามหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีคำอธิบายรายวิชา ดังนี้

ศึกษาความรู้ท้องถิ่นในมิติสังคม มิติวัฒนธรรม มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มิติคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น มิติทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง ช่วยให้เกิดความเข้าใจความรักหวงแหนในท้องถิ่น พร้อมทั้งให้เยาวชนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์และการใช้เหตุผลเกี่ยวกับความเป็นมา สภาพการณ์ ปัญหา ความเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตน ในมิติต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานต่อการพัฒนา และเห็นแนวทางการพัฒนาตนเองและท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

ความรู้ท้องถิ่นในมิติคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีสาระสำคัญ คือ การศึกษาภูมิปัญญาถือว่าเป็นการสืบทอดระบบคุณค่าและความเชื่อ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับทุกชุมชนและท้องถิ่น เทียบได้กับเป็นการสืบทอดจิตวิญญาณ สำนึก ความผูกพัน ตัวตนและศักดิ์ศรีที่ช่วยให้ฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือของชาติให้ดำรงอยู่ต่อไป

ความรู้ท้องถิ่นในมิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีสาระสำคัญ คือ ประชาชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังมุ่งสร้างองค์ความรู้ที่ชัดเจนรอบด้านสำหรับการเรียนรู้ในชุมชน เป็นพื้นฐานให้แก่สาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่มีความหลากหลายและซับซ้อน มีฐานคิด ขั้นตอน วิธีการที่เหมาะสมตลอดจนพัฒนาสัมพันธ์สอดคล้องไปกับกระแสวัฒนธรรม การสังเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะทำให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นระบบชัดเจน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงมีความสำคัญในฐานะองค์ความรู้ที่จะช่วยยกระดับให้ท้องถิ่นมีศักดิ์ศรี

ความรู้ท้องถิ่นในมิติสังคม มีสาระสำคัญ คือ การศึกษาที่สร้างความเข้มแข็งทางสังคม และการรักษาตัวตนทางวัฒนธรรม ตลอดจนมิติของการรู้สิทธิหน้าที่และการมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมของท้องถิ่นในกิจการที่มีผลโดยตรงต่อท้องถิ่นเอง

ความรู้ท้องถิ่นในมิติวัฒนธรรม มีสาระสำคัญ คือ ความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมของชุมชนต่างๆ ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่รัดร้อยความ

เป็นพวกพ้องเดียวกันไว้ให้แต่ละกลุ่มชนมีอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรม โดยผ่านวัฒนธรรมเป็นสื่อ นำเพื่อใช้ในการถ่ายทอดระบบคิด ความเชื่อ บรรทัดฐานทางสังคม ของกลุ่มชนนั้นๆ ในรูปของ ประเพณี พิธีกรรม ภูมิปัญญาพื้นถิ่นเกิดขึ้น

ความรู้ท้องถิ่นในมิติเศรษฐกิจ มีสาระสำคัญ คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานของชุมชน

ความรู้ท้องถิ่นในมิติทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีสาระสำคัญ คือ การจัดการทรัพยากร ชุมชน ได้มีการเชื่อมโยงความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ของชุมชน โดยอาศัย ความรู้เดิมในการใช้ทรัพยากรและความรู้ใหม่เกี่ยวกับการอนุรักษ์เชิงระบบที่นำมาปรับใช้โดย เชื่อมโยงกับความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม

สำหรับในแผนการสอนครั้งสุดท้ายนั้น มีสาระสำคัญ คือ การเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นในมิติ ต่างๆ ได้อย่างเข้าใจ เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ท้องถิ่นของตนเอง

2.2.4 แนวคิดเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและ การพัฒนาเด็กและเยาวชนจังหวัดลำปาง : การขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน

จำลอง คำบุญชู และคณะ (รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเพื่อพัฒนายุทธศาสตร์ มหภาค สสส. ด้านข้อมูลเฝ้าระวังและการขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชนระดับชาติและท้องถิ่น : ภาคเหนือ, ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนล้านนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2554 : 21-26) มีผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ภาคเหนือ และเครือข่ายเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน จากการศึกษาในพื้นที่ที่ศึกษา 4 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ตาก และสุโขทัย สามารถสรุปการขับเคลื่อนงานด้าน การพัฒนาเด็กและเยาวชนในภาคเหนือได้ 3 ด้าน คือ ประเด็นเนื้อหาการขับเคลื่อน กลไกการ ขับเคลื่อน และรูปแบบการขับเคลื่อน ดังต่อไปนี้

ประเด็นเนื้อหาการขับเคลื่อน การขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชนของหน่วยงาน องค์กร ภาคีต่างๆ ในพื้นที่ภาคเหนือ มีประเด็นเนื้อหาการขับเคลื่อนงานหลากหลายแตกต่างกัน ตามนโยบาย เป้าหมาย พันธกิจการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงาน ได้แก่ ประเด็นเนื้อหาด้าน เพศศึกษา ด้านโรคเอดส์ ด้านยาเสพติด เหล้า บุหรี่ ด้านครอบครัว ด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการดูแลช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส ด้านความ รุนแรง และด้านสื่อ

ประเด็นเนื้อหาในการขับเคลื่อนด้านเพศศึกษา ด้านโรคเอดส์ ด้านยาเสพติด เหล้า บุหรี่ เป็นประเด็นที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกัน ดังนั้นการขับเคลื่อนงานในประเด็นเหล่านี้จึงมักพบว่า มีการขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กันและกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ คือ นักเรียน เยาวชนในระบบ การศึกษา รูปแบบการขับเคลื่อนในเนื้อหาดังกล่าวมักใช้การอบรม เข้าค่าย การจัดทำหลักสูตร

การเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การขับเคลื่อนในเนื้อหาดังกล่าวจึงมุ่งสร้างความตระหนัก สร้างความรู้ความเข้าใจ สร้างภูมิคุ้มกันและทักษะชีวิตแก่เด็กและเยาวชน

ส่วนประเด็นเนื้อหาด้านครอบครัว ด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการดูแลช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส ด้านความรุนแรง และด้านสื่อ เป็นประเด็นที่มีเนื้อหากว้างและบริบทของการขับเคลื่อนมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับภาคี หน่วยงานและชุมชนที่หลากหลาย เช่น สถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้รูปแบบของการขับเคลื่อนก็มีความหลากหลาย อาทิ การสร้างภาคีเครือข่ายการทำงาน การใช้กระบวนการเรียนรู้ และการใช้กระบวนการในการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง การขับเคลื่อนในเนื้อหาดังกล่าวนอกจากจะสร้างความตระหนัก สร้างความรู้ความเข้าใจ สร้างภูมิคุ้มกันและทักษะชีวิตแก่เด็กและเยาวชนแล้วยังมุ่งการเฝ้าระวัง การป้องกัน และการเยียวยาเด็กและเยาวชนด้วย

1) กลไกการขับเคลื่อน ด้านกลไกการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนของ หน่วยงาน องค์กร ภาคีต่างๆ ในพื้นที่ภาคเหนือจะอาศัยกลไกในการขับเคลื่อนแตกต่างกันไปตาม ลักษณะงาน กลุ่มเป้าหมาย และพันธกิจของแต่ละหน่วยงาน องค์กร ภาคี ประกอบด้วยกลไกที่สำคัญ 6 กลไกดังต่อไปนี้

1.1) กลไกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนของหน่วยงาน องค์กร ภาคีต่างๆ ในพื้นที่ภาคเหนือโดยส่วนใหญ่อาศัยกลไกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อน เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีขอบเขตพื้นที่ชัดเจนและขนาดเล็กโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลมีจำนวนเด็กและเยาวชนไม่มากนัก และมีความใกล้ชิดกับชุมชนเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ประการที่สององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่โดยตรงในการรับผิดชอบเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ประการสุดท้ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีทรัพยากร งบประมาณและสามารถระดมทุนสนับสนุนได้

ดังนั้นการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนของหน่วยงาน องค์กร ภาคีต่างๆ ในทุกประเด็นเนื้อหาจึงสามารถอาศัยกลไกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินงาน อาทิ การขับเคลื่อนงานด้านครอบครัว ด้านการดูแลช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส เด็กกลุ่มเสี่ยง ด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและด้านสิ่งแวดล้อม

1.2) กลไกโรงเรียน / สถาบันการศึกษา ในการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนของหน่วยงาน องค์กร ภาคีต่างๆ ที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษา จำเป็นต้องอาศัยกลไกโรงเรียนและสถาบันการศึกษาในการขับเคลื่อนงาน เพราะโรงเรียนและสถาบันศึกษามีกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นเป้าหมายชัดเจน

ดังนั้นการขับเคลื่อนงานของหน่วยงาน องค์กร ภาคีต่างๆ ที่มุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จึงอาศัยโรงเรียน สถาบันการศึกษา เป็น

กลไกสำคัญในการขับเคลื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาทักษะชีวิตเด็ก และเยาวชน ด้านเพศศึกษา ด้านโรคเอดส์ ด้านยาเสพติด ด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและด้านสิ่งแวดล้อม

1.3) กลไกสภาเด็กและเยาวชน / กลุ่มเด็กเยาวชน กลไกสำคัญของการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนอีกกลไกหนึ่งคือสภาเด็กและเยาวชน / กลุ่มเด็กเยาวชน ซึ่งเป็นกลไกที่เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงและสามารถเข้าถึงเด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายทั้งในและนอกระบบการศึกษา สภาเด็กและเยาวชน กลุ่มเด็กและเยาวชนสามารถเชื่อมต่อหน่วยงานองค์กร ภาคีต่างๆ ที่ขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชนได้ตรงกลุ่มเป้าหมาย

ดังนั้นหน่วยงาน องค์กร ภาคต่างๆ ที่ขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชนผ่านกลไกสภาเด็กและเยาวชน / กลุ่มเด็กเยาวชนนี้ส่วนใหญ่จึงมีการขับเคลื่อนในรูปแบบการสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนสถานที่จัดกิจกรรม การพัฒนาโครงการและกิจกรรมของเด็กและเยาวชน การพัฒนาทีมงานหรือคณะทำงาน เช่น โครงการกิจกรรมถนนเด็กเดิน โครงการคาราวานเสริมสร้างเด็ก โครงการกิจกรรมถนนเด็กเรียน โครงการแหล่งเรียนรู้ ICT ชุมชน โครงการเครือข่ายเด็กและเยาวชน ฯลฯ

1.4) กลไกสถาบันศาสนา สถาบันศาสนาเป็นสถาบันที่ผูกพันใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชุมชน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ดังนั้นหน่วยงาน องค์กร ภาคีต่างๆ ที่ขับเคลื่อนงานการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนจึงอาศัยสถาบันศาสนาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน เช่น โครงการพาลูกเข้าวัด โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โครงการรดน้ำศพบรรพชา โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการธรรมทายาท

1.5) กลไกสถาบันครอบครัว สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่อยู่ใกล้ชิดเด็กและเยาวชนมากที่สุด สถาบันครอบครัวจึงเป็นจุดเริ่มต้นหรือต้นทางของการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน การขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชน หน่วยงาน องค์กร ภาคีต่างๆ ในทุกประเด็นนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของครอบครัว

การขับเคลื่อนงานผ่านกลไกสถาบันครอบครัวนี้มีรูปแบบแตกต่างกันไปตามประเด็นตามพื้นที่ เช่น การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นรายครอบครัว เป็นรูปแบบเครือข่ายครอบครัว เครือข่ายผู้ปกครอง ตลอดจนระดับชุมชนหมู่บ้าน เช่น การขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนพ่อแม่ โครงการศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน โครงการครอบครัวอบอุ่น โครงการ / กิจกรรมเครือข่ายผู้ปกครอง ฯลฯ

1.6) กลไกการบังคับใช้กฎหมาย กฎหมาย ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ.2550 มีส่วนสำคัญต่อการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงาน องค์กรที่เป็นภาคราชการให้ดำเนินงานไปในทิศทางข้อบังคับของกฎหมาย ดังนั้นการใช้กลไกการบังคับใช้กฎหมายจึงปรากฏกับหน่วยงาน องค์กร ภาคีต่างๆ ของภาค

ราชการ เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานตำรวจ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

2) รูปแบบการขับเคลื่อน การขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามประเด็นเนื้อหาและกลไกการทำงานดังกล่าวข้างต้นนั้นหน่วยงาน องค์กร ภาคีต่างๆ มีรูปแบบการขับเคลื่อนงานแตกต่างกันไปตามประเด็นและพื้นที่การทำงาน ซึ่งในภาพรวมของรูปแบบการขับเคลื่อนงานมี 4 ลักษณะ คือ การขับเคลื่อนด้วยเครือข่ายภาคี การขับเคลื่อนด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ การขับเคลื่อนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม และการขับเคลื่อนงานด้วยข้อมูลสภาวะการณ์เด็กและเยาวชน

2.1) การขับเคลื่อนด้วยเครือข่ายภาคี หน่วยงาน องค์กร ภาคีต่างๆ ที่ขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ภาคเหนือ มีรูปแบบการขับเคลื่อนงานลักษณะหนึ่ง คือ การสร้างเครือข่ายภาคีคนทำงานขับเคลื่อนและอาศัยภาคีเครือข่ายร่วมมือกันทำงานทั้งในเชิงประเด็นและในเชิงพื้นที่ เช่น เครือข่ายโรงเรียน เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายครอบครัว เครือข่ายผู้ปกครอง เป็นต้น

2.2) การขับเคลื่อนด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ การขับเคลื่อนงานอีกลักษณะหนึ่งที่มุ่งสร้างความตระหนัก สร้างความรู้ความเข้าใจ สร้างภูมิคุ้มกันและพัฒนาทักษะชีวิตแก่เด็กและเยาวชนก็จะอาศัยการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เด็กและเยาวชน อาทิ กิจกรรมอบรม กิจกรรมเข้าค่าย กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตรเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเด็นเนื้อหาต่างๆ และการศึกษาทางเลือก

2.3) การขับเคลื่อนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของผู้เกี่ยวข้องรวมทั้งเด็กและเยาวชนนั้นเป็นรูปแบบการขับเคลื่อนที่ทุกหน่วยงาน องค์กร ภาคี ต่างๆ คำนึงถึงและพยายามให้เกิดขึ้นกับการขับเคลื่อนงานในทุกประเด็นทุกพื้นที่ ดังนั้นจึงมีการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องกล่าวนี้นับว่ามีส่วนสำคัญหรือเป็นปัจจัยให้เกิดภาคีเครือข่ายการทำงานในพื้นที่อีกทางหนึ่งด้วย

2.4) การขับเคลื่อนงานด้วยข้อมูลสภาวะการณ์เด็กและเยาวชน การขับเคลื่อนในลักษณะนี้จะเป็นการขับเคลื่อนงานพัฒนาควบคู่กับงานจัดทำข้อมูลเฝ้าระวังสภาวะการณ์เด็กและเยาวชน เช่น โครงการ Child Watch และงานของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เป็นต้น

สรุป

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปางสำหรับโครงการวิจัย “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 ปี พ.ศ.2554” ประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาท้องถิ่นและหลักสูตรท้องถิ่นจังหวัดลำปาง แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ท้องถิ่นและการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นจังหวัดลำปาง แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและเครือข่ายต่างๆ แนวทางที่ได้รับจากแนวคิด 2 แนวคิดดังกล่าว ประกอบกับสภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และหน่วยงาน องค์กร ภาคีต่างๆ ที่ขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง คือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง ควรมีกลไกการดำเนินงานและเรียนรู้ร่วมกันระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับการปฏิบัติการจริงระหว่างนักเรียน เด็ก และเยาวชน ผู้ปกครอง ครู โรงเรียน ชุมชน สถาบันการศึกษาทุกระดับ องค์กรในท้องถิ่น แนวทางการดำเนินงาน “หนึ่งมหาวิทยาลัย หนึ่งจังหวัด” และการศึกษาวิจัยของชุมชนคนลำปาง หรือการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน บนพื้นที่เรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกาภิวัตน์ เพื่อความเข้มแข็งและยั่งยืนของกระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนลำปาง

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล :

สภาวะการณ์องค์ความรู้และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปางในระบบโรงเรียน

ในการทำวิจัยระยะที่ 1 นี้ เป็นการสำรวจวิเคราะห์สังเคราะห์สภาวะการณ์และทบทวนองค์ความรู้และความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ในพื้นที่จังหวัดลำปาง ทั้งด้านการสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง โดยใช้วิธีการศึกษาสังเคราะห์เอกสาร การใช้แบบสอบถาม การศึกษากรณีศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน และการจัดเวทีประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และระดมความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินงานวิจัยระยะเวลา 6 เดือนแรก ระหว่างเดือนมิถุนายน-เดือนธันวาคม 2554 ผู้วิจัยได้ประสานงานในเชิงสำรวจข้อมูลจากเครือข่ายครูที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง โดยอาศัยฐานข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1-3 (สพป.ลป. เขต 1-3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 (สพม. เขต 35) และเครือข่ายครูจาก โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง โครงการวิจัย การพัฒนาสมรรถนะการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 ด้วยเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้ จังหวัดลำปาง โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล โครงการ Child Watch ภาคเหนือ โครงการวิจัยที่ครูในจังหวัดลำปางได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และ โครงการวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ท้องถิ่นหรือการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาชีพ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัญหาต่างๆ ของท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

สภาวะการณ์องค์ความรู้และความเคลื่อนไหวของการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นในระบบ โรงเรียนของจังหวัดลำปาง : ผลการศึกษาวิเคราะห์

ผลจากการประสานงานและดำเนินการสำรวจเบื้องต้นนี้ สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ได้ดังนี้
สภาวะการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในระบบโรงเรียน

ในปัจจุบัน (ณ วันที่ 25 ธันวาคม 2554) จังหวัดลำปางมีโรงเรียนที่อยู่ในความดูแล - ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1, เขต 2, เขต 3, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35, สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, สำนักบริหารงานคณะกรรมการ

ส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, เทศบาลนครลำปาง, องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง, กองการศึกษาเทศบาลตำบลป่าตั้นนาครี และองค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ รวมจำนวน 467 โรงเรียน

โรงเรียนในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 ซึ่งครอบคลุมถึงโรงเรียนเอกชนที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 ดูแลด้วย รวมจำนวน 168 โรงเรียน ดังนี้ 1. พิชัยวิทยา 2. บ้านปงวัง 3. วัดต้นตอง 4. บ้านไร่ 5. วัดบ้านแลง 6. บ้านแม่อาจ 7. บ้านบุญนาคร 8. วัดศรีปริตตานุเคราะห์ 9. สบมายสามัคคีวิทยา 10. บ้านหัวทุ่ง 11. บ้านหมากหัววัง 12. นิคมสร้างตนเองก๊วลม 1 13. นิคมสร้างตนเองก๊วลม 3 14. บ้านท่าโทก 15. บ้านทุ่งฝาย 16. บ้านแพะหนองแดง 17. วัดนาบ้อย 18. บ้านทุ่งกู่ด้าย 19. บ้านป่าตั้นกุ่มเมือง 20. บ้านกาด 21. บ้านหมอสม 22. บ้านลำภา 23. บ้านลำปางกลาง 24. วัดน้ำโท้ง 25. บ้านหนองกระทิง 26. บ้านท่าล้อ 27. บ้านป่าเหียง 28. บ้านเอี่ยม 29. บ้านทุ่งกล้วย 30. วัดบ้านฮ้อง 31. วัดบ้านแม่ต้า 32. วัดบ้านสัก 33. บ้านแม่เฟือง 34. บ้านปงสนุก 35. อนุบาลลำปาง 36. อนุบาลเมืองลำปาง (ธงชัยศึกษา) 37. วัดแม่ทรายคำ 38. ธงชัยวิทยา 39. บ้านพระบาท 40. บ้านโทกหัวช้าง 41. วัดหลวงวิทยา 42. วัดพระเจ้านั่งแท่น 43. บ้านหัวฝาย 44. บ้านกล้วยแพะ 45. บ้านกาสมะ 46. บ้านศรีหมวดเกล้า 47. บ้านหนองยาง 48. ชุมชนบ้านฟ่อนวิทยา 49. วัดบ้านเป้า 50. แม่ก่งวิทยา 51. บ้านบ่อหิน 52. วัดค่ากลาง 53. วัดทุ่งใจ 54. บ้านสบค่อม 55. บ้านห้วยเป้ง 56. ทุ่งฝางวิทยา 57. วัดเสด็จ 58. ชุมชน - บ้านทราย 59. บ้านทรายมูล 60. บ้านห้วยยาง 61. บ้านจำคำ 62. อนุบาลงาว (ภาณุนิยม) 63. บ้านหลวงเหนือวิทิตานุกูล 64. บ้านแหงใต้ 65. บ้านแหงเหนือ 66. บ้านบ่อห้อย 67. แม่บ้านวิทยา 68. บ้านแม่ฮ้าง 69. บ้านแม่ฮ้างสาขาแม่ฮ้างเหนือ 70. บ้านหลวงใต้ 71. บ้านน้ำจ้ำ 72. บ้านแม่ตึบ 73. บ้านวังงาม 74. บ้านทุ่ง 75. บ้านอ้อน 76. บ้านแม่กวัก 77. บ้านห้วยหก 78. บ้านโป่ง 79. บ้านสบพลึง 80. บ้านใหม่ 81. บ้านหวด 82. ไทยรัฐวิทยา (บ้านห้วยตาก) 83. บ้านปางหะ 84. ชุมชนบ้านร้อง 85. บ้านข่อยมิตรภาพที่ 110 86. บ้านข่อยมิตรภาพสาขานบ้านแม่งาว 87. ผาแดงวิทยา 88. บ้านแม่งาวใต้ 89. บ้านแม่งาวใต้ สาขาบ้านอีโก้แม่คำหล้า 90. บ้านปงเตา 91. บ้านห้วยอุ้น 92. บ้านขุนแหง 93. บ้านปันเหนือ 94. บ่อสี่เหลี่ยมวิทยา 95. อนุบาลห้างฉัตร 96. ชุมชนบ้านแม่ฮาว 97. บ้านปันจ้าว 98. บ้านสันทราย 99. บ้านยางอ้อย 100. บ้านทุ่งเกวียน 101. บ้านดอนหัววัง 102. บ้านแม่ - ตาลน้อย 103. บ้านปงยางคก 104. บ้านหม้อ 105. บ้านจำ 106. บ้านปงใต้ 107. บ้านสัน 108. บ้านป่าไคร้ 109. บ้านล้อง 110. ทุ่งหนองขามวิทยา 111. บ้านทุ่งผา 112. บ้านทุ่งหก 113. บ้านเหล่า 114. เมืองยาววิทยา 115. บ้านเวียงเหนือ 116. ชุมชนบ้านสันกำแพง 117. บ้านทุ่งหลวง 118. บ้านแม่ยามเหนือ 119. บ้านป่าเหียง 120. บ้านโป่งขวาง 121. บ้านหัวทุ่ง 122. บ้านปันเต้า 123. วัดหัวฝาย 124. วัดท่าสี่ 125. บ้านแม่ส้าน สาขา

บ้านกลาง 126. บ้านจำป๋วย 127. บ้านแม่สำน 128. บ้านหางสูง **129. วัดบ้านแหลม**
 130. บ้านปงชัย 131. วัดห้วยคิง **132. อนุบาลแม่เมาะ (ชุมชน 1)** 133. กอรวกพิทยาสรรค์
 134. บ้านทาน 135. บ้านวังตม **136. บ้านนาแซ่** 137. บ้านปงแท่น 138. บ้านนาสัก
 139. บ้านแม่หลวง 140. บ้านใหม่รัตนโกสินทร์ 141. บ้านแม่จาง **142. วัดสบจาง**
143. บ้านสบป่าด 144. บ้านสบเต็น **145. สบเมาะวิทยา** 147. ห้วยรากไม้

ในส่วน of โรงเรียนเอกชนที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 มีดังนี้ 147. อนุบาลเบญจมาศ 148. อนุบาลทิวฟ้า **149. พินิจวิทยา** 150. มัธยม
 วิทยา 151. ไตรภพวิทยา 152. อัสสัมชัญลำปาง 153. ลำปางวิทยา 154. อรุโณทัย
 155. ประชาวิทย์ 156. เคนเน็ตแม็คเคนซี **157. วิชชาhari** 158. วิสุทธิวิทยากร 159. ผดุงวิทย์
 (วัดศรีบุญเรือง) 160. ดอนไชยวิทยา 161. ไชยชุมพลศึกษา 162. ลำปางพาณิชย์การ ฯ
 163. ลำปางเทคโนโลยี **164. การศึกษาคนตาบอด** 165. อนุบาลพินิจวิทยา 166. สมฤทัยวิทยา
 167. นานาชาตินวตภูมิ 168. วิสิฐวิทยา (วัดนางแล)

โรงเรียนในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2
 ซึ่งครอบคลุมถึงโรงเรียนเอกชนที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 ดูแล
 ด้วย รวมจำนวน 163 โรงเรียน ดังนี้ 1. บ้านใหม่สบป่ง (เรียนรวม อบต.เกาะคา) 2. บ้านนางแตง
 3. บ้านท่าผา 4. บ้านศาลาสამัคคี 5. บ้านจอมปิง 6. สบตำวิทยา (แปงภักดีอุปถัมภ์)
 7. บ้านป่าแข (อุดมศรัทธาอนุกุล) 8. บ้านนาแก้วประชารัฐ 9. บ้านสองแควใต้ 10. บ้านสองแคว
 เหนือ 11. วัดหาดปู้ด้าย 12. วัดนาแก้ว 13. บ้านนาแสง-แม่ไฮ 14. ชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง
 15. วัดนางเหลียว (เรียนรวม ร.ร.ชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง) 16. บ้านจู้ด (วิชัยสามัคคีราษฎร์)
 (เรียนรวม ร.ร.ชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง) 17. วัดป่าเหียง 18. บ้านแม่หลง-สบจาง
 19. วังพร้าววิทยา 20. บ้านสาต-ผิงนาเกลือ 21. ศาลาวิทยา **22. อนุบาลเกาะคา**
 23. บ้านดอนธรรม 24. บ้านทุ่งขาม 25. บ้านดอนธรรมสาขาดันผิง **26. วัดมะกอก-นาบัว**
27. บ้านไหล่หิน 28. บ้านแม่ฮวก 29. บ้านเข้าซ้อน 30. วัดสาแล 31. ชุมชนบ้านมั่ว
 32. บ้านแม่ก๊ิด 33. อนุบาลเสริมงาม 34. บ้านกิ้วห้วยเบิก 35. บ้านโป่งน้ำร้อน 36. บ้านทุ่งตำ
 37. วัดนาเอี้ยง 38. ศรีลังกาวิทยา 39. บ้านเหล่ายาว 40. สันโป่งวิทยา 41. บ้านปงหลวง
 42. บ้านปงแพ่ง 43. บ้านปงหัวทุ่ง (เรียนรวมบ้านปงแพ่ง) 44. เสริมขวาวิทยา 45. บ้านแม่ผิง
 46. บ้านแม่เลียง 47. บ้านแม่เลียงพัฒนา 48. บ้านแม่ตำ 49. เสริมชัยวิทยา 50. วัดสบแม่ท่า
 51. ไทยรัฐวิทยา 47(วัดนาเดา) 52. บ้านท่าโป่ง 53. บ้านนาจะลา 54. บ้านท่า 55. วังหินวิทยา
 56. บ้านป่าตาล 57. บ้านสองแคว 58. ห้วยแก้ววิทยา 59. บ้านสันหลวง 60. บ้านนาโป่ง
 61. บ้านนาเบี้ย 62. นาบ้านไร่วิทยา 63. บ้านแม่เตี้ยะ 64. นาบ้านไร่วิทยาสาขานาแม่แก่ง
65. แม่ถอดวิทยา 66. บ้านแม่เต็น 67. บ้านแม่ปะ 68. เกิน-ท่าผา 69. บ้านท่ามะเกว่น

70. ปางกุ่มวิทยา 71. บ้านหัวน้ำ **72. แม่มอกวิทยา** 73. บ้านกุ่มเหน็ด 74. บ้านสะพานหิน
 75. บ้านน้ำดิบ 76. บ้านแม่วะเด่นชัย 77. แม่วะวิทยา 78. บ้านท่าช้าง 79. บ้านอุมลอง
 80. บ้านเวียง 81. อนุบาลเถิน (ท่านางอุปถัมภ์) 82. ล้อมแรดวิทยา 83. บ้านเหล่า
 84. บ้านดอนไชย 85. บ้านหนองเตา 86. แสลมวิทยา 87. บ้านสะเลียมหวาน 88. บ้านปางอ้า
 89. บ้านท่าเกวียน 90. แม่พุทธวิทยา 91. บ้านท่าเวียง 92. ผาปิงวิทยา 93. บ้านแม่ตั้ง
 94. แม่เชียงรายวิทยา 95. ชุมชนบ้านแม่ปุ 96. ดันธงวิทยา 97. ห้วยขึ้นกวิทยา 98. อนุบาล -
 แม่พริก (สุนันทสังฆประสิทธิ์) 99. บ้านแม่พริกบน 100. บ้านแม่เชียงรายลุ่ม 101. บ้านดอนไฟ
 102. บ้านนาบง 103. บ้านใหม่ 104. บ้านนาขวาง 105. อนุบาลแม่ทะ (ชุมชนบ้านน้ำโห่งบ้าน
 อ่อมอุปถัมภ์) 106. บ้านหนองถ้อย 107. บ้านหลวง 108. บ้านหลุก 109. นาครวัชระสามัคคี
 110. บ้านน้ำใจ 111. บ้านป่าจ้ำ 112. บ้านแม่ปุง 113. บ้านมอนแสนศรี 114. บ้านฮ้องห้า
115. ทองทิพย์วิทยา 116. บ้านหนอง 117. กิ่วประชาวิทยา 118. บ้านนาตัม 119. บ้านนา -
 กว้าว (กิ่ว) 120. บ้านบอม 121. บ้านแม่ไทย 122. บ้านปง 123. ป่าตันวิทยา 124. บ้านนาคด
 125. บ้านแม่ทะ 126. ชุมชนบ้านท่าแห่น 127. บ้านน้ำโทก-ห้วยดง 128. บ้านปางมะโอ
 129. บ้านทุ่งดอน 130. บ้านนาตู 131. บ้านนาดง 132. บ้านสันป่าเปา 133. บ้านอ้อวิทยา
 134. บ้านสันดอนแก้ว 135. บ้านแม่ทาน 136. บ้านแม่วะ 137. บ้านก้อมหนองมุง
 138. บ้านหัวเสือ 139. ห้วยมะเกลือวิทยา 140. วัดบ้านทุ่ง **141. บ้านสามขา** 142. บ้านผาแมว
 143. บ้านแก่น 144. นાયงวิทยา 145. บ้านหนองวัวแดง 146. ไตรมิตรสามัคคี 147. บ้านปงกา
148. บ้านแม่กัวะ 149. บ้านวังยาว 150. บ้านอ้อ 151. บ้านวัฒนา **152. อนุบาลสบปราบ**
153. บ้านหล่าย (อยู่ระหว่างถ้ำไฮไป อยปท.) **154. ชุมชนบ้านทุ่ง** 155. บ้านหล่ายฮ้องปู้
 156. บ้านวังพร้าว-สบเรียง **157. ชุมชนบ้านจัววิทยา** 158. บ้านเด่น 159. บ้านสมัย
 160. บ้านน้ำหลง 161. บ้านอุมลอง

ในส่วนของโรงเรียนเอกชนที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
 ประถมศึกษาลำปาง เขต 2 คือ **162. โรงเรียนสุนทรศึกษา** **163. โรงเรียนอ้อมอารีพิทยา**

โรงเรียนในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3
 ซึ่งครอบคลุมถึงโรงเรียนเอกชนที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3 ดูแล
 ด้วย รวมจำนวน 95 โรงเรียน ดังนี้ **1. อนุบาลแจ้ห่ม** **2. บ้านสบฟ้า** **3. บ้านม่วงงาม**
4. บ้านฮ้องลี **5. บ้านหนองนา** **6. บ้านทุ่งผึ่ง** **7. บ้านหัวฝาย** **8. แจ้คอนวิทยา** **9. บ้านทุ่งฮ้าง**
10. บ้านซ้อฟ้า **11. บ้านซ้อฟ้าสาขาน้ำแม่จอกฟ้า** **12. ชุมชนบ้านสา** **13. บ้านแป้น**
14. บ้านสาแพะ **15. บ้านแม่ตา** **16. บ้านแม่ตาโน** **17. บ้านปงดอน** **18. บ้านไฮ**
19. บ้านเปียงใจ **20. บ้านเลาสุ** **21. ไผ่งามวิทยา** **22. บ้านนางาม** **23. บ้านแม่เป็น**
24. บ้านนาใหม่ **25. ผาซ้อวิทยา** **26. บ้านใหม่สามัคคี** **27. บ้านศรีบุญเรือง** **28. บ้านหนองกอก**
29. บ้านแม่สุก **30. ทุ่งคาวิทยา** **31. บ้านปงคอบ** **32. บ้านสวนดอกคำ** **33. บ้านสันมะเกลือ**

34. บ้านใหม่เหล่ายาว 35. บ้านใหม่ผ้าขาว 36. หุ่นอ้ววิทยา 37. บ้านทุ่งปี่ 38. บ้านวังมน
 39. บ้านแม่มา 40. บ้านดอนแก้ว 41. บ้านวังใหม่ 42. บ้านทุ่งฝู 43. บ้านป่าคา
 44. ร่องเคาะวิทยา 45. บ้านแม่หืด 46. วังแก้ววิทยา 47. บ้านแม่สุขใน 48. บ้านป่าแหม
 49. บ้านหัวทุ่ง 50. บ้านแม่สุขวังเหนือ 51. บ้านวังโป่ง 52. บ้านแม่พริก 53. บ้านก่อ
 54. บ้านทุ่งฮี 55. วังทรายคำวิทยา (ปงวังอนุสรณ์) 56. บ้านปงถ้ำ 57. บ้านแม่เย็น
 58. บ้านเมืองตึง 59. วังทองวิทยา 60. อนุบาลวังเหนือ 61. ชุมชนบ้านใหม่ 62. บ้านทัพป่าเส้า
 63. บ้านป่าเหมี้ยง 64. บ้านทุ่ง 65. บ้านใหม่พัฒนา 66. บ้านสบลี 67. แจ้ซ้อนวิทยา
 68. บ้านหลวงแจ้ซ้อน 69. บ้านแม่แจ่ม 70. บ้านทุ่งจี้ 71. บ้านทุ่งปง 72. บ้านเฮีย
 73. ปลายนาวิทยา 74. บ้านถ้ำ 75. อนุบาลเมืองปาน (บ้านทุ่งกว่าว) 76. บ้านจ้ง 77. บ้านทุ่งช่วง
 78. บ้านทุ่งสำน 79. บ้านหนอง 80. บ้านแม่กองปิน 81. บ้านขอวิทยา 82. บ้านทุ่งสะแก
 83. บ้านป่าเหว 84. บ้านปางตะ 85. บ้านม่วง 86. บ้านห้วยก้อด 87. บ้านดอนไชย
 88. บ้านน้ำจำ 89. บ้านแพะ 90. บ้านทุ่งโป่ง 91. บ้านต้นงุ่น 92. บ้านขาม 93. บ้านกล้วย
 94. บ้านหัวเมือง 95. บ้านไร่

โรงเรียนในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35 ในจังหวัด
 ลำปาง รวมจำนวน 31 โรงเรียน ดังนี้ 1. โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย อำเภอเมืองลำปาง
 2. โรงเรียนลำปางกัลยาณี อำเภอเมืองลำปาง 3. โรงเรียนเขลางค์นคร อำเภอเมืองลำปาง
 4. โรงเรียนเสด็จวนชยางค์กุลวิทยา อำเภอเมืองลำปาง 5. โรงเรียนก๊วลมวิทยา อำเภอเมือง -
 ลำปาง 6. โรงเรียนปงแสนทองวิทยา อำเภอเมืองลำปาง 7. โรงเรียนเมืองมายวิทยา อำเภอ
 เมืองลำปาง 8. โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมืองลำปาง 9. โรงเรียน
 เกาะคาวิทยาคม อำเภอเกาะคา 10. โรงเรียนไหล่หินวิทยา อำเภอเกาะคา 11. โรงเรียน
 ประชาธิปไตยคุณ อำเภอองาว 12. โรงเรียนประชาราชาวิทยา อำเภอองาว 13. โรงเรียน
 แจ้ห่มวิทยา อำเภอแจ้ห่ม 14. โรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน 15. โรงเรียนเวียงมอกวิทยา
 อำเภอเถิน 16. โรงเรียนเมืองปานวิทยา อำเภอเมืองปาน 17. โรงเรียนทุ่งกว่าววิทยาคม
 อำเภอเมืองปาน 18. โรงเรียนเมืองปานพัฒนวิทย์ อำเภอเมืองปาน 19. โรงเรียนทุ่งอุดม -
 วิทยา อำเภอเมืองปาน 20. โรงเรียนแม่ทะวิทยา อำเภอแม่ทะ 21. โรงเรียนแม่ทะประชา -
 สัมพันธ์ อำเภอแม่ทะ 22. โรงเรียนแม่ทะพัฒนศึกษา อำเภอแม่ทะ 23. โรงเรียนแม่เกาะวิทยา
 อำเภอแม่เกาะ 24. โรงเรียนสบจางวิทยา อำเภอแม่เกาะ 25. โรงเรียนแม่พริกวิทยา อำเภอ
 แม่พริก 26. โรงเรียนวังเหนือวิทยา อำเภอวังเหนือ 27. โรงเรียนสบปราบพิทยาคม อำเภอ
 สบปราบ 28. โรงเรียนเสริมงามวิทยาคม อำเภอเสริมงาม 29. โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา
 อำเภอห้างฉัตร 30. โรงเรียนแม่สันวิทยา อำเภอห้างฉัตร 31. โรงเรียนเวียงตาลพิทยาคม
 อำเภอห้างฉัตร

โรงเรียนในความดูแลของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ คือ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จิตต์อารีในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

โรงเรียนในความดูแลของเทศบาลนครลำปาง รวมจำนวน 6 โรงเรียน ดังนี้ 1. โรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านแสนเมืองมูล) อำเภอเมืองลำปาง 2. โรงเรียนเทศบาล 3 (บุญทวงศ์อนุกุล) อำเภอเมืองลำปาง 3. โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อำเภอเมืองลำปาง 4. โรงเรียนเทศบาล 6 (วัดป่ารวก) อำเภอเมืองลำปาง 5. โรงเรียนเทศบาล 5 (บ้านศรีบุญเรือง) อำเภอเมืองลำปาง 6. โรงเรียนเทศบาล 7 (ศิรินาวิวิทยา) อำเภอเมืองลำปาง

โรงเรียนในความดูแลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง คือ โรงเรียนวอแก้ววิทยา อำเภอห้างฉัตร

โรงเรียนในความดูแลของกองการศึกษาเทศบาลตำบลป่าตันทนาครวั คือ โรงเรียนเทศบาลป่าตันทนาครวั อำเภอแม่ทะ

โรงเรียนในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ คือ โรงเรียนบ้านแม่สง

หมายเหตุ รายชื่อโรงเรียนที่พิมพ์เน้นตัวหนาเป็นโรงเรียนที่ร่วมเป็นเครือข่ายในการเรียนรู้ร่วมกับโครงการวิจัย “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” “โครงการวิจัย การพัฒนาสมรรถนะการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 ด้วยเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้ จังหวัดลำปาง” โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล” “โครงการ Child Watch ภาคเหนือ” และได้เข้ามาร่วมให้ข้อมูลและข้อคิดในระหว่าง การดำเนินงานโครงการวิจัยในครั้งนี้

จากโรงเรียน รวมจำนวน 467 โรงเรียน ดังกล่าวมาแล้วนี้ มีโรงเรียนที่เป็นเครือข่ายในการเรียนรู้ร่วมกับโครงการวิจัย “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” “โครงการวิจัย การพัฒนาสมรรถนะการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 ด้วยเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้ จังหวัดลำปาง” โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล” “โครงการ Child Watch ภาคเหนือ” และได้เข้ามาร่วมให้ข้อมูลและข้อคิดในระหว่าง การดำเนินงานโครงการวิจัยในครั้งนี้ รวมจำนวน 67 โรงเรียน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 มีจำนวน 15 โรงเรียน คือ 1. โรงเรียนบ้านปงสนุก 2. โรงเรียนอนุบาลลำปาง 3. โรงเรียนชุมชนบ้านพ่อนวิทยา 4. โรงเรียนแม่ก่งวิทยา 5. โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร 6. โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว 7. โรงเรียนบ้านปั้งจ้าว 8. โรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา 9. โรงเรียนบ้านทุ่งหก 10. โรงเรียนวัดบ้านเขม

11. โรงเรียนอนุบาลแม่เมาะ 12. โรงเรียนบ้านนาแซ่ 13. โรงเรียนวัดสบจาง 14. โรงเรียนบ้าน - สบป่าด 15. โรงเรียนสบเมะวิทยา

ในส่วนของโรงเรียนเอกชนที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาลำปาง เขต 1 มี 3 โรงเรียน คือ 1. โรงเรียนพินิจวิทยา 2. โรงเรียนวิชานารี 3. โรงเรียนการศึกษาคนตาบอด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 มีจำนวน 12 โรงเรียน คือ 1. โรงเรียนอนุบาลเกาะคา 2. โรงเรียนวัดมะกอก-นาบัว 3. โรงเรียนบ้านไหล่หิน 4. โรงเรียน - แม่ถอดวิทยา 5. โรงเรียนแม่มอกวิทยา 6. โรงเรียนทองทิพย์วิทยา 7. โรงเรียนบ้านสามขา 8. โรงเรียนบ้านแม่กัวะ 9. โรงเรียนอนุบาลสบปราบ 10. โรงเรียนบ้านหลาย (อยู่ระหว่างถ่ายโอนไป อปท.) 11. โรงเรียนชุมชนบ้านทุ่ง 12. โรงเรียนชุมชนบ้านจัววิทยา

ในส่วนของโรงเรียนเอกชนที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ลำปาง เขต 2 มี 2 โรงเรียน คือ 1. โรงเรียนสุนทรศึกษา 2. โรงเรียนอ้อมอารีพิทยา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3 มีจำนวน 12 โรงเรียน คือ 1. โรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม 2. โรงเรียนชุมชนบ้านสา 3. โรงเรียนบ้านแป้น 4. โรงเรียนบ้าน - สาแพะ 5. โรงเรียนบ้านแม่ตา 6. โรงเรียนไผ่งามวิทยา 7. โรงเรียนบ้านนางาม 8. โรงเรียน - บ้านใหม่ผ้าขาว 9. โรงเรียนบ้านดอนแก้ว 10. โรงเรียนร่องเคาะวิทยา 11. โรงเรียนวังทรายคำ วิทยา (ปงวังอนุสรณ์) 12. โรงเรียนบ้านห้วยกอด

สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 35 ในจังหวัดลำปาง มีจำนวน 20 โรงเรียน คือ 1. โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย อำเภอเมืองลำปาง 2. โรงเรียนลำปางกัลยาณี อำเภอเมืองลำปาง 3. โรงเรียนเขลางค์นคร อำเภอเมืองลำปาง 4. โรงเรียนปงแสนทองวิทยา อำเภอเมืองลำปาง 5. โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมืองลำปาง 6. โรงเรียน ไหล่หินวิทยา อำเภอเกาะคา 7. โรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ อำเภองาว 8. โรงเรียนประชาราช วิทยา อำเภองาว 9. โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา อำเภอแจ้ห่ม 10. โรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน 11. โรงเรียนเวียงมอกวิทยา อำเภอเถิน 12. โรงเรียนเมืองปานวิทยา อำเภอเมืองปาน 13. โรงเรียนทุ่งกว๋าววิทยาคม อำเภอเมืองปาน 14. โรงเรียนทุ่งอุดมวิทยา อำเภอเมืองปาน 15. โรงเรียนแม่เมาะวิทยา อำเภอแม่เมาะ 16. โรงเรียนวังเหนือวิทยา อำเภอวังเหนือ 17. โรงเรียนสบปราบพิทยาคม อำเภอสบปราบ 18. โรงเรียนเสริมงามวิทยาคม อำเภอเสริมงาม 19. โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา อำเภอห้างฉัตร 20. โรงเรียนแม่สันวิทยา อำเภอห้างฉัตร

โรงเรียนในความดูแลของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ คือ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จิตต์อารีในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

โรงเรียนในความดูแลของเทศบาลนครลำปาง คือ โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย)

โรงเรียนในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ คือ โรงเรียนบ้านแม่สง

สภาพการณ์องค์ความรู้ท้องถิ่นและการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง
ของโรงเรียนในระบบการศึกษานี้ มีหลายลักษณะ อาทิ

**การจัดทำกรอบสาระการเรียนรู้ระดับท้องถิ่นและนำกรอบสาระการเรียนรู้ระดับ
ท้องถิ่นสู่การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา**

1. สอดแทรกในรายวิชาพื้นฐานที่มีตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงความเป็นท้องถิ่น โดยอาจปรับ
กิจกรรมการเรียนการสอน ปรับเนื้อหา ปรับ / เลือกใช้สื่อการเรียนรู้ หรือบูรณาการเนื้อหาใน
รายวิชาต่างๆ

2. จัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติม โดยสถานศึกษาอาจจัดทำรายวิชาที่เป็นสาระการเรียนรู้
เพิ่มเติม ตัวอย่างเช่น

- รายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เช่น
การทอผ้าฝ้าย การทำกระดาษสา การทำกรอบรูปไม้สักแกะสลัก เป็นต้น

- รายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ วิถีชุมชน บุคคลสำคัญของท้องถิ่น
 เป็นต้น

3. จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพและ
ส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียน

4. จัดบรรยากาศที่ส่งเสริมจุดเน้น โดยการจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศทาง
กายภาพของโรงเรียนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาตามจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียน

ในส่วนขององค์ความรู้ท้องถิ่นนั้น ประกอบด้วยเรื่องราวของ

ภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น ประกอบด้วย สาระลักษณะทางกายภาพของท้องถิ่นจังหวัด
ลำปาง ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน แร่ธาตุ สภาพการเมืองการปกครอง ลักษณะทางกายภาพ
ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพการเมืองการปกครองของอำเภอต่างๆ ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบท
ของโรงเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง และสถานที่ท่องเที่ยวของอำเภอ
ต่างๆ ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบทของโรงเรียน รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

ประวัติและความเป็นมาของท้องถิ่น ประกอบด้วย สาระประวัติศาสตร์จังหวัดลำปาง
ประวัติศาสตร์และประวัติความเป็นมาของของอำเภอต่างๆ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่สำคัญทาง
ประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญของของอำเภอต่างๆ และชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบทของโรงเรียน

ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วย สาระประเพณีท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และ
ของอำเภอต่างๆ ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบทของโรงเรียน

บุคคลสำคัญของท้องถิ่น ประกอบด้วย สาระบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
จังหวัดลำปาง ของอำเภอต่างๆ และชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบทของโรงเรียน

ศิลปหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น ประกอบด้วย สารศิลปหัตถกรรมในจังหวัดลำปาง ในอำเภอต่างๆ และชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบทของโรงเรียน

อาชีพในท้องถิ่น ประกอบด้วย สารการประกอบอาชีพของชุมชนจังหวัดลำปาง อำเภอต่างๆ และชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบทของโรงเรียน

ดนตรี เพลงและการแสดงพื้นเมือง ประกอบด้วย สารดนตรีพื้นเมือง ดนตรีพื้นเมืองล้านนา และดนตรีในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบทของโรงเรียน

นิทาน เรื่องเล่า ตำนาน และวรรณกรรมพื้นบ้าน ประกอบด้วย สาร นิทานหรือเรื่องเล่าพื้นบ้านลำปาง และของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบทของโรงเรียน

เกมและการละเล่นพื้นบ้าน ประกอบด้วย สารเกมและการละเล่นพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง และของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบทของโรงเรียน

แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย สารแหล่งเรียนรู้ในที่เป็นบริบทของโรงเรียน

ในการสำรวจข้อมูลและความคิดเห็นของครูและผู้บริหารในระบบโรงเรียนด้วยแบบสอบถาม “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง” มีครูและผู้บริหารจากโรงเรียนต่างๆ ตอบแบบสอบถามรวมจำนวน 54 โรงเรียน มีครูและผู้บริหารตอบแบบสอบถามรวมจำนวน 230 คน โดยมีจำนวนครู 183 คน และผู้บริหารจำนวน 47 คน สรุปประเด็นที่ได้รับจากการสำรวจด้วยแบบสอบถามดังกล่าว ดังนี้

1. บริบท และสภาพทั่วไปของโรงเรียน

ผู้ตอบข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน เป็นบุคลากรในโรงเรียนในสังกัดและความดูแลของหน่วยงานต่างๆ รวมจำนวนทั้งสิ้น 54 โรงเรียน ประกอบด้วย

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 ครอบคลุมรวมโรงเรียนเอกชนที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 ดูแล และโรงเรียนในความดูแลของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ คือ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จิตต์อารีในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งในจังหวัดลำปางนั้น ก็ได้รับการดูแลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 เช่นกัน รวมจำนวน 16 โรงเรียน ประกอบด้วย 1. โรงเรียนบ้านปงสนุก อำเภอเมืองลำปาง 2. โรงเรียนอนุบาลลำปาง อำเภอเมืองลำปาง 3. โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมืองลำปาง 4. โรงเรียนชุมชนบ้านพ่อนวิทยา อำเภอเมืองลำปาง 5. โรงเรียนแม่ก่งวิทยา อำเภอเมืองลำปาง 6. โรงเรียนพินิจวิทยา อำเภอเมืองลำปาง 7. โรงเรียนวิชานารี อำเภอเมืองลำปาง 8. โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จิตต์อารี อำเภอเมืองลำปาง 9. โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร 10. โรงเรียนบ้านปั้งจ้าว อำเภอห้างฉัตร 11. โรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา อำเภอห้างฉัตร

12. โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว อำเภอห้างฉัตร 13. โรงเรียนอนุบาลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ
14. โรงเรียนวัดสบจาง อำเภอแม่เมาะ 15. โรงเรียนบ้านนาแซ อำเภอแม่เมาะ 16. โรงเรียน -
สบเมาะวิทยา อำเภอแม่เมาะ

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2
ครอบคลุมรวมโรงเรียนเอกชนที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 ดูแล
รวมจำนวน 12 โรงเรียน ประกอบด้วย 1. โรงเรียนบ้านไหล่หิน อำเภอเกาะคา 2. โรงเรียนอนุบาล
เกาะคา อำเภอเกาะคา 3. โรงเรียนวัดมะกอก-นาบัว อำเภอเกาะคา 4. โรงเรียนชุมชนบ้านจัว -
วิทยา อำเภอสบปราบ 5. โรงเรียนบ้านแม่กัว อำเภอสบปราบ 6. โรงเรียนชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอ
สบปราบ 7. โรงเรียนอ้อมอารีพิทยา อำเภอสบปราบ 8. โรงเรียนอนุบาลสบปราบ อำเภอสบปราบ
9. โรงเรียนสุนทรศึกษา อำเภอแม่ทะ 10. โรงเรียนทองทิพย์วิทยา อำเภอแม่ทะ 11. โรงเรียน
แม่มอกวิทยา อำเภอเถิน 12. โรงเรียนแม่ถอดวิทยา อำเภอเถิน

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3
ครอบคลุมรวมโรงเรียนเอกชนที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3 ดูแล
รวมจำนวน 8 โรงเรียน ประกอบด้วย 1. โรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม 2. โรงเรียนบ้าน -
หนองนา อำเภอแจ้ห่ม 3. โรงเรียนบ้านแม่ตา อำเภอแจ้ห่ม 4. โรงเรียนบ้านใหม่ผ้าขาว อำเภอ
แจ้ห่ม 5. โรงเรียนชุมชนบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม 6. โรงเรียนบ้านแป้น อำเภอแจ้ห่ม 7. โรงเรียน -
ร่องเคาะวิทยา อำเภอวังเหนือ 8. โรงเรียนบ้านดอนแก้ว อำเภอวังเหนือ

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35 ในจังหวัด
ลำปาง รวมจำนวน 15 โรงเรียน ประกอบด้วย 1. โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย อำเภอเมืองลำปาง
2. โรงเรียนโปงหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมืองลำปาง 3. โรงเรียนปงแสนทองวิทยา
อำเภอเมืองลำปาง 4. โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา อำเภอห้างฉัตร 5. โรงเรียนประชาราชาวิทยา
อำเภองาว 6. โรงเรียนไหล่หินวิทยา อำเภอเกาะคา 7. โรงเรียนแม่เมาะวิทยา อำเภอแม่เมาะ
8. โรงเรียนเถินวิทยา อำเภอเถิน 9. โรงเรียนเวียงมอกวิทยา อำเภอเถิน 10. โรงเรียนทุ่งกว๋าว -
วิทยาคม อำเภอเมืองปาน 11. โรงเรียนทุ่งอุดมวิทยา อำเภอเมืองปาน 12. โรงเรียนเมืองปาน -
วิทยา อำเภอเมืองปาน 13. โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา อำเภอแจ้ห่ม 14. โรงเรียนวังเหนือวิทยา
อำเภอวังเหนือ 15. โรงเรียนเสริมงามวิทยาคม อำเภอเสริมงาม

โรงเรียนในสังกัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) รวมจำนวน 3 โรงเรียน คือ
โรงเรียนในความดูแลของเทศบาลนครลำปาง คือ โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) โรงเรียน
ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ คือ โรงเรียนบ้านแม่สง และโรงเรียนบ้านหลาย
(อยู่ระหว่างถ่ายโอนไป อปท.)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและความคิดเห็นจากแบบสอบถามในประเด็นบริบทและสภาพทั่วไปของโรงเรียน

ผู้ตอบข้อมูลและแสดงความคิดเห็นสำหรับแบบสอบถามจำนวน 230 ชุดนี้ เป็นบุคลากรครูและผู้บริหารจากโรงเรียนในความดูแลของหน่วยงานต่างๆ เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 31.74 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35 จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 23.04 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
3. โรงเรียนในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 20.87 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
4. โรงเรียนในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3 จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 14.35 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
5. โรงเรียนในความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 6.09 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
6. โรงเรียนในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 2.17 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
7. โรงเรียนในความดูแลของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.30 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ประเด็นระดับการศึกษาที่โรงเรียนเปิดสอนการเรียนรู้ท้องถิ่นนั้น ผลการวิเคราะห์สรุปเรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1. โรงเรียนในระดับปฐมวัย – ประถมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุดคือจำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 39.13 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
2. โรงเรียนในระดับปฐมวัย – มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 26.09 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
3. โรงเรียนในระดับเฉพาะมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 มีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 21.30 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
4. โรงเรียนในระดับปฐมวัย – มัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 5.65 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
5. โรงเรียนในระดับประถมศึกษา – มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 3.04 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

6. มีผู้ตอบแบบสอบถามตอบข้อมูล “อื่นๆ” ซึ่งได้แก่การศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 2.61 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

7. โรงเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 2.17 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

8. โรงเรียนในระดับเฉพาะปฐมวัย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.30 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

9. โรงเรียนในระดับประถมศึกษา – มัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.43 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ประเด็นบริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนนั้น ผลการวิเคราะห์สรุปเรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปอย่างน้อยที่สุด ดังนี้

1. บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุดจำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 75.65 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

สำหรับความคิดเห็นประกอบการตอบแบบสอบถามในข้อ 1 บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้ประกอบด้วยประเด็นความคิดเห็นดังนี้

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ในลักษณะที่นักเรียนในโรงเรียน เด็กและเยาวชนในชุมชนได้รับความรู้และมีกระบวนการเรียนรู้จากปราชญ์ชุมชน ครูภูมิปัญญาในด้านต่างๆ มาช่วยสอน สาธิตด้วยการปฏิบัติจริงให้นักเรียน เด็กและเยาวชน ได้มีกระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงร่วมกัน ประเด็นความคิดเห็นนี้มีจำนวน 141 ความคิดเห็น อาทิ

การเรียนรู้เชิงวิถีวิทยาการภูมิปัญญาท้องถิ่น มาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ครูและนักเรียนด้านการประกอบอาชีพ ได้แก่ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ, หมอพื้นบ้าน, สมุนไพร, การทำสมุนไพรลูกประคบ, การนวดแผนโบราณ, เซรามิกส์, การเกษตร, การทอผ้า, การจักสาน, การจักสานเครื่องมือจับปลา, ฝาคา (หญ้าคา), การทำไม้กวาด, เครื่องปั้น, การทำหมวกจากกลองกระดาด, การทำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว เช่น กระดุม, การทำงานไม้, การทำตุ้ง, การทำโคม, การตีมีด เช่นที่อำเภอห้วยฉัตร, การทำขนมพื้นบ้าน อาหารพื้นเมือง, การทำบายศรี งานใบตอง, การถนอมอาหาร, การทอผ้าพื้นเมือง การทำน้ำปู การทำน้ำผัก การทำข้าวจี๋ ในเขตอำเภอแจ้ห่ม, การทำกาบสวย เครื่องสักการะ ขนมพื้นบ้าน ของชุมชนบ้านปงสนุก อำเภอเมือง, การนำนักเรียนไปเรียนการทำตุ้ง ที่กลุ่มสตรีบ้านหม้อ, การนักเรียนไปทำข้าวแต๋น การทำแหนม การตานตุ้ง ที่บ้าน

แม่มณี, การเรียนรู้เกี่ยวกับการเกษตรพอเพียง การทำแก้วโป่งขามและศิลปะมวยไทย จากปราชญ์ท้องถิ่น

การเรียนเชิงวิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น มาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ครูและนักเรียนด้านศิลปวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การประกอบอาชีพได้ ได้แก่ การเรียนเชิงวิทยากรด้านภูมิปัญญามาถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีพื้นเมือง ก่องปูจา (กลองบูชา), วรรณกรรมท้องถิ่นด้านอักษรล้านนา นิทาน คำว ซอ ฮ่า ให้แก่ครูและนักเรียน

การเรียนเชิงวิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น มาร่วมให้ความรู้ในการจัดการเรียนการสอนถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำหลักสูตรเช่น การแทรกเข้ากับวิชาสังคมศึกษา

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ในลักษณะของชุมชนมีการสืบสานและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาควบคู่กับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชน มีศูนย์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์ / แหล่งวัฒนธรรมของอำเภอ มีคำขวัญของอำเภอที่แสดงถึงความตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เช่น คำขวัญของอำเภอแจ้ห่ม “เจ้าพ่อพญาคำลือคู่บ้าน มะขามหวานคู่เมือง พระธาตุลือเลื่อง เมืองน้ำพุดี” มีการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมและหลากหลาย สำหรับประเด็นความคิดเห็นนี้มีจำนวน 15 ความคิดเห็น

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ในลักษณะของชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้ชุมชนดำรงอยู่อย่างสงบสุข เช่น การรักษาสภาพแวดล้อมของลำน้ำแม่ยาว สำหรับประเด็นความคิดเห็นนี้มีจำนวน 3 ความคิดเห็น

- จากแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นนั้น มีประเด็นความคิดเห็นหนึ่งที่ควรนำมาเป็นข้อสังเกต คือ **“ภูมิปัญญาท้องถิ่นนับวันหมดไปจากชุมชน เพราะไม่ได้รับการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังอย่างจริงจัง”**

2. บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนด้านวัฒนธรรม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 173 คน คิดเป็นร้อยละ 75.22 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

สำหรับความคิดเห็นประกอบการตอบแบบสอบถามในข้อ 2 บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนด้านวัฒนธรรม ดังกล่าวนี้นี้ประกอบด้วยประเด็นความคิดเห็นดังนี้

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรมในลักษณะของชุมชนที่มีวิถีชีวิตยึดหลักขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ชุมชนและโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน เรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน อาทิ วัฒนธรรมแห่ง

ช่างเผือกของกลุ่มน้ำแม่ตาน ทางโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา วันเข้าพรรษา ล่องสะเปา ลอยกระทง กลองปฐา แห่เทียนพรรษา สรงน้ำพระธาตุ ดนตรีพื้นเมือง การฟ้อนต่างๆ, การสืบสานวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมประจำปี เช่น ประเพณีแห่สรงหลวงประจำปี ประเพณีตานก๋วยสลาก ตานข้าวใหม่ ผ้าป่า กลืน ประเพณีรดน้ำดำหัว ประเพณีตานเปรตพลี การฟ้อนผี ประเพณีบวงสรวงผีฝ่าย ลงแขกเกี่ยวข้าว การตีกลองสะบัดชัย ประเพณีการแห่ช้างผ้า นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ สืบสาน ศิลปวัฒนธรรมไทลื้อ เช่น การแต่งกาย ภาษา ศิลปะการแสดงฟ้อน วัฒนธรรมไทลื้อ และภาษาไทลื้อ นอกจากนี้ยังมีการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ให้นักเรียนไปศึกษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ, นักเรียนแต่งกายพื้นเมือง ใช้ภาษาถิ่นคำเมือง อักษรพื้นเมือง เนื่องจากในชุมชนต่างๆ มีประเพณีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน และให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ประเด็นความคิดเห็นนี้มีจำนวน 158 ความคิดเห็น

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรมในลักษณะที่ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดงานประเพณีต่างๆ เช่นประเพณีตานก๋วยสลาก ฯลฯ และใช้วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้เปรียบเสมือนโรงเรียนที่นักเรียนมีส่วนร่วมอยู่เสมอ รวมไปถึงความคิดเห็นที่มีต่อโรงเรียนวิถิพุทธ และโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัดโดยที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี อยู่เสมอ ประเด็นความคิดเห็นนี้มีจำนวน 7 ความคิดเห็น

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรมในลักษณะของวัฒนธรรมด้านการประกอบอาชีพในชุมชน พัฒนาไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของนักเรียน เช่น การประกอบอาชีพทำนา อาชีพทำเซรามิกส์ในครัวเรือน การทำไร่ข้าวโพด ไร่อ้อย มันสำปะหลัง ประเด็นความคิดเห็นนี้มีจำนวน 5 ความคิดเห็น

3. บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 66.52 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

สำหรับความคิดเห็นประกอบการตอบแบบสอบถามในข้อ 3 บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดังกล่าวนี้นี้ประกอบด้วยประเด็นความคิดเห็นดังนี้

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในลักษณะของการใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์นครลำปางและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนต่างๆ ด้วยความรู้สึภาคภูมิใจว่าจังหวัดลำปางเป็นเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานถึง 1300 กว่าปี ชุมชนในจังหวัดลำปางมีแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่สามารถให้นักเรียนไปศึกษาหาความรู้ได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยเฉพาะ วัด อนุสรณ์สถาน สำหรับบรรพชนของชุมชนต่างๆ และบรรพชนของจังหวัดลำปาง มีประวัติของชุมชนที่สามารถสืบค้นได้จากเอกสาร ผู้รู้ในชุมชน มีผู้สูงอายุที่เก็บรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และ

สามารถบอกเล่าประวัติศาสตร์ได้ ประเด็นความคิดเห็นนี้มีจำนวน 114 ความคิดเห็น อาทิ ประวัติเมืองลำปาง, ตำนานจามเทวี, เจ้าพ่อขุนตาน, หนานทิพย์ช้าง, เจ้าอนันตยศ, วัดไหล่หินหลวง, คุรุบามหาปาเกศรปัญญา, วัดปลายนา (พระพุทธรูป), การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ณ วัดปงสนุก, วัดพระธาตุลำปางหลวง วิถีชีวิตในชุมชนวัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุดอยน้อย วัดไหล่หิน พระธาตุจอมปิง, การศึกษาประวัติศาสตร์เจ้าพ่อขุนตาน พระธาตุปางม่วง ประวัติบ้านแม่ฮาว ประวัติอำเภอห้างฉัตร, วัดปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง, การศึกษาธรณีศึกษา แหล่งกำเนิดถ่านหิน ความเป็นมาของชุมชนแม่เกาะ, วัดไถลื้อ ประวัติไถลื้อ ตำนานหมาขนคำ, ประวัติการก่อตั้งหมู่บ้าน อุทยานแจ้ซ้อน, ศึกษาประวัติศาสตร์เจ้าพ่อพญาคำลือ ประวัติเมืองแจ้ห่ม ประวัติอำเภอแจ้ห่ม ประวัติบ้านหนองนาหวา ประวัติเจ้าพ่อพระพญาคำลือ อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาคำลือ วัดอักโขชัยคีรี, ประวัติศาสตร์บ้านสบมอน, ประวัติศาสตร์เมืองวัง ศาลเจ้าพ่อพญาวัง วัดพระเกิด, ประเพณีรดน้ำพระธาตุแม่ยี่ ประเพณีพ่อนผี, ศาลเจ้าพ่อเมืองใจและเจ้าพ่อหอคำ.. รอยประวัติศาสตร์บนหินวัดสบลิน วัดมอนจอมแจ้ง / ศูนย์พุทธเสนาวัดสบลิน, โรงเรียนวิชานารี และโบสถ์คริสตจักรที่ 1 เป็นการศึกษาส่วนหนึ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์ของจังหวัดลำปาง รวมทั้งการศึกษาประวัติของแม่น้ำในจังหวัดลำปาง

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียน ครู ชุมชน และนักวิชาการผู้ทำงานวิจัย ประเด็นความคิดเห็นนี้มีจำนวน 8 ความคิดเห็น คือ โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และวัดบ้านเอื้อมร่วมวิจัยประวัติพุทธศาสนาล้านนาฉบับวัดบ้านเอื้อม

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในลักษณะของชุมชนมีศูนย์การเรียนรู้ในลักษณะของพิพิธภัณฑ์และศูนย์การเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อาทิ ศูนย์เรียนรู้บ้านสบลิน ประเด็นความคิดเห็นนี้มีจำนวน 4 ความคิดเห็น

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น - ท้องถิ่น ในลักษณะของการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา มีการเรียนการสอนตามหลักสูตร - สถานศึกษา, มีการสร้างหลักสูตรที่ให้นักเรียนได้ออกไปสำรวจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในวิชาสังคมศึกษา และมีครูวิทยากรภายนอกมาสอนประวัติศาสตร์ ประเด็นความคิดเห็นนี้มีจำนวน 3 ความคิดเห็น

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในลักษณะของความภาคภูมิใจในการที่ชุมชนมีแหล่งโบราณสถานที่เก่าแก่และมีคุณค่าจนได้รับรางวัล Award of Merit คือ วัดปงสนุก ประเด็นความคิดเห็นนี้มีจำนวน 1 ความคิดเห็น

4. บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนด้านสังคม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 54.78 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

สำหรับความคิดเห็นประกอบการตอบแบบสอบถามในข้อ 4 บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนด้านสังคม ดังกล่าวนี้นี้ ประกอบด้วยประเด็นความคิดเห็นดังนี้

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านสังคม กล่าวคือมีลักษณะทางสังคมที่เป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีลักษณะเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม แบบชนบท เป็นส่วนใหญ่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนหนึ่งแสดงความคิดเห็นว่า ในบางชุมชนมีบริบทของชุมชนเป็นสังคมเมืองผสมผสานชุมชนชนบท มีลักษณะของชุมชนแบบพอเพียง สังคมการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เช่น ชุมชนบ้านนาบอน ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ในบางชุมชนมีลักษณะของชุมชนแบบสังคมกึ่งในเมืองและชนบท ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็น จำนวน 81 ความคิดเห็น ที่แสดงบริบทของชุมชนในลักษณะดังกล่าวมาแล้วนั้นว่า วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเข้มแข็ง เป็นชุมชนแบบสังคมเครือญาติ อยู่แบบพี่น้องช่วยเหลือกัน เกื้อกูลกัน เอื้ออาทรกัน เป็นสังคมชนบทครอบครัวใหญ่ ยึดมั่นในจารีตประเพณี มีประเพณีลงแขก ช่วยเหลือกัน มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมเหมืองฝาย กิจกรรมงานบวช ขึ้นบ้านใหม่ งานวัด งานศพ การร่วมงานต่างๆ ในตำบล การร่วมแรงสร้างบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน มีความเชื่อ ประเพณี ร่วมกัน มีการนับถือผีปู่-ย่า เจ้าป่า-เจ้าเขา มีความศรัทธาและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นชุมชนที่มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ลักษณะทางสังคมดังกล่าวนี้ของชุมชนที่เป็นบริบทของโรงเรียนผู้ให้ข้อมูล จึงเป็นบริบททางด้านสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี โดยที่ทางโรงเรียนสามารถเชิญบุคคลในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียนได้ ได้แก่ 1.กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 2.ประเพณี งานเกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น ประเพณีล่องสะเปา ประเพณีเดือนแปดเป็ง การฟ้อนผีมดผีเม็ง การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ปอยหลวง งานกฐิน ลักษณะของสังคมเป็นสังคมรวมกลุ่มกันเป็นหมู่บ้านเล็กๆ อาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยกัน ไม่ค่อยเกิดความขัดแย้งในสังคม ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชนที่ให้ความร่วมมือในการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ท้องถิ่นนักเรียนเป็นอย่างดี ผู้ปกครองชุมชน หน่วยงาน มีส่วนร่วมกิจกรรมทุกครั้งของโรงเรียน ช่วยงานโรงเรียนอย่างเต็มที่ ร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เช่น กีฬาสี วันแม่ ฯลฯ ในชุมชนนั้น บ้าน วัด โรงเรียนร่วมกันจัดกิจกรรมตลอดมาเป็นสังคมพื้นเมืองและท้องถิ่น จึงเอื้อต่อการจัดหลักสูตร มีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกลุ่มชมรมผู้สูงอายุ มีศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตรพอเพียง ร้านค้าชุมชน ทางโรงเรียนสามารถเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน สภาพสังคมเอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการศึกษาแหล่งเรียนรู้ เช่น คุรุภูมิปัญญาด้านคำขอมหอมเมือง กลุ่มแกะสลัก การเลี้ยงผี กลุ่มจักสาน นอกจากนี้ชุมชนยังให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในด้านการจัดกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมวันเด็ก วันกีฬาสี วันวิชาการ วันวิทยาศาสตร์ วันพ่อ วันแม่ ชุมชนนำนักเรียนไปแสดงในงานกาชาดจังหวัดลำปาง ตัวแทนนักเรียนไปร่วมจัด

กิจกรรมวันเด็ก วันแม่ วันพ่อ วันวิชาการ วันวิทยาศาสตร์ วันคริสต์มาส กิจกรรมวันสำคัญต่างๆ และนักเรียนมีโอกาสร่วมกิจกรรมต่างๆ ในด้านวัฒนธรรม การเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีในท้องถิ่น เช่น วันสงกรานต์ รวมทั้งครูได้รับเชิญเป็นกรรมการตัดสินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะที่คนในชุมชนมีความรู้ ความตระหนัก ความซาบซึ้ง ความภาคภูมิใจ ในประวัติความเป็นมาของชุมชนตนเอง และมีกลุ่ม / ชุมชน ต่างๆ เพื่อบูรณาการความรู้ท้องถิ่นในชุมชนของตนเองร่วมกับการพัฒนาชุมชนด้วยความรู้สึกร่วมกันที่มีต่อชุมชน การบูรณาการเพื่อการพัฒนาทำให้เกิดการสืบสานการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่นไปกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนของชุมชนด้วย สำหรับประเด็นความคิดเห็นดังกล่าวนี้ มีผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้ จำนวน 23 ความคิดเห็น อาทิ กิจกรรมจิตอาสาเยาว์วัยใส่ใจผู้สูงอายุ, กลุ่มผู้สูงอายุกับการส่งเสริมจริยธรรมเยาวชน, การบูรณาการประเพณีในท้องถิ่นที่สำคัญๆ, ชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันสืบสานจากขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมของชุมชน ทั้งนี้มีผู้แสดงความคิดเห็นว่า กิจกรรมกลุ่ม / ชุมชน ในลักษณะการบูรณาการนี้ สืบเนื่องมาจากการที่คนในชุมชนปัจจุบันมีความรู้ ประชากรสำเร็จการศึกษาภาคบังคับ มีความรู้อ่านออกเขียนได้

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะที่ชุมชนมีการปกครองแบบชุมชนท้องถิ่น อยู่ในความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้ จำนวน 5 ความคิดเห็น

อนึ่ง มีผู้ตอบแบบสอบถามในอีก 2 ประเด็น ที่เป็นข้อสังเกตในเรื่องของการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ เรื่องของการสร้างองค์ความรู้และการสร้างความเข้าใจเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสุข ด้วยมนุษยธรรม ระหว่างกลุ่มชนต่างชาติพันธุ์ หรือคนต่างชุมชน ที่จำเป็นต้องมาอยู่ร่วมกัน รวมทั้งการที่คนในชุมชนลำปางต้องไปทำงานต่างถิ่น ต่างประเทศ ดังนี้

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะที่ชุมชนมีการรวมกลุ่ม การอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนต่างชาติพันธุ์ มีความจำเป็นต้องมีการเรียนรู้เพื่อเข้าใจการอยู่ร่วมกัน รวมทั้งการเรียนรู้ในเรื่องของสิทธิมนุษยชน มีผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้ จำนวน 7 ความคิดเห็น อาทิ มีชนเผ่าเข้ามาอยู่อาศัยในเขตอำเภอ เช่น อาข่า เย้า ในท้องถิ่นมีชนเผ่ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก คนต่างถิ่นมาอาศัยอยู่มาก เช่น คนอีสานมาอยู่บ้านผาซ้อ ตำบลแม่สุก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะที่มีการนำเสนอประเด็นปัญหาที่คนในชุมชนนิยมไปทำงานต่างถิ่น ต่างประเทศ ซึ่งถึงแม้ว่ามีผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้ จำนวน 1 ความคิดเห็น แต่ก็ยังเป็นข้อสังเกตในการพิจารณากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด เช่นเดียวกับในประเด็นเรื่องการย้ายถิ่นและความจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนเดิมกับชุมชนที่ย้าย

ถิ่นฐานมาจากชุมชนอื่น กลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน หรือแม้กระทั่งมีชาวพม่าย้ายมาอยู่ในชุมชนต่างๆ ของจังหวัดลำปาง

5. บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนด้านเศรษฐกิจ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 53.04 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

สำหรับความคิดเห็นประกอบการตอบแบบสอบถามในข้อ 5 บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนด้านเศรษฐกิจ ดังกล่าวนี้นี้ประกอบด้วยประเด็นความคิดเห็นดังนี้

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือมีการส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพต่างๆ ของคนในท้องถิ่น แนวคิดและวิทยาการด้านเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ มีจำนวน 93 ความคิดเห็น อาทิ การเรียนรู้เศรษฐกิจขั้นปฐมภูมิ คือ เกษตรกรรม ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์, การปลูกและจำหน่ายผักปลอดสารพิษ พืชสมุนไพรในชุมชน, การเพาะเห็ดฟาง, การทำนาปลูก, การปลูกถั่วลิสง, พืชผักสวนครัว, การทำไข่เค็ม, ข้าวแต่น, เซรามิกส์, เครื่องจักสาน, ถักเส้นข้าว, การแกะสลัก, การทอผ้าพื้นเมือง, การประดิษฐ์ดอกไม้, การทำผ้าเช็ดเท้า, การหาของป่ามาขาย (เห็ด), กลุ่มทำกระเป๋าน้อง, กลุ่มแกะสลัก, การผลิตและจำหน่ายของที่ระลึก ดังเช่น กระเป๋าน้อง (อำเภอองอาจ), สะพานโยงจำลอง (อำเภอองอาจ), รถม้าจำลอง, ผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว (อำเภอห้างฉัตร) ผลิตภัณฑ์จากโรงงานหินอ่อน และมีศูนย์สาธิตสวนเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน ในโรงเรียนเป็นต้น

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนที่เป็นผู้ประกอบอาชีพในด้านต่างๆ ที่มีฝีมือดี และมีความภาคภูมิใจในวิชาชีพของตนเอง มาสอนนักเรียนในด้านอาชีพและเพื่ออนุรักษ์การประกอบอาชีพด้วยการสร้างสรรค์ผลงานที่มีฝีมือควรค่าแก่การอนุรักษ์ มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นนี้ จำนวน 5 ความคิดเห็น

6. บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 50 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

สำหรับความคิดเห็นประกอบการตอบแบบสอบถามในข้อ 6 บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ดังกล่าวนี้นี้ประกอบด้วยประเด็นความคิดเห็นดังนี้

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเรื่องของการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน มีจำนวน 57 ความคิดเห็น อาทิ เขตห้าม

ล่าสัตว์ป่า, เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดอยพระบาท หน่วยจัดการต้นน้ำ, ป่าชุมชน พืชสมุนไพร, การบวชป่า การทำฝายทดน้ำขนาดเล็ก ฝายแม้ว, อ่างเก็บน้ำเพื่อการเกษตร ทำฝายชะลอน้ำ แหล่งน้ำ ป่าไม้ (ศูนย์อนุรักษ์ป่าไม้ขุนตาน), มีอ่างเก็บน้ำ มีป่าชุมชน ที่จัดเป็นแหล่งเรียนรู้, มีป่าชุมชนและป่า ต้นน้ำและอนุรักษ์, มีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าของชุมชน รักษาสภาพแวดล้อมชัดเจน, ผลิตน้ำดื่มเอง ธนาคารขยะ, ขยะรีไซเคิล, มีโครงการทั้งของภาครัฐและของโรงเรียนดังเช่นการศึกษานูรณาการ สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน กิจกรรมนักสืบสายน้ำ ป่าชุมชน, มีวิทยากรจากสำนักทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมลำปางมาให้ความรู้นักเรียน, มีการสำรวจทรัพยากรและศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อม ของท้องถิ่น, การศึกษาเกี่ยวกับอ่างเก็บน้ำแม่ทาน การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเหมืองแม่เกาะ โรงไฟฟ้า จังหวัดลำปาง ถ่านหินลิกไนต์, สนับสนุนงบประมาณในด้านการให้ความรู้แก่นักเรียน ในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม, ร่วมกันพัฒนาและปลูกต้นไม้ร่วมกัน ชุมชนทำความสะอาดร่วมกัน, โครงการขยะรีไซเคิลในโรงเรียน, กิจกรรมโรงเรียนปลอดขยะ, มีโครงการเรียนรู้สู่โลกสีเขียว ร่วมปลูกต้นไม้กับชุมชน, การเรียนรู้ทำฝายกันน้ำ, อ่างเก็บน้ำ, มีกลุ่มเยาวชนรักษ์สิ่งแวดล้อม, มีการเรียนรู้เรื่องของป่าชุมชน ห้วยโล่ง ตำบลปงเตา ป่าต้นแบบงาว

- โรงเรียนมีสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ใน ลักษณะของการพึ่งพิงธรรมชาติดั้งเดิมและอยู่ใกล้ชิดธรรมชาติ มีแหล่งเรียนรู้ให้นักเรียนศึกษาทั้ง ทางด้านธรรมชาติและเกษตรกรรม มีจำนวน 54 ความคิดเห็น ประกอบด้วยรายละเอียดตาม บริบทของโรงเรียนในด้านภูมิศาสตร์ ที่ตั้งที่มีสถานที่ที่เหมาะสม ใกล้ชิดกับการเรียนรู้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น อาทิ ด้านภูมิศาสตร์ประกอบด้วย ป่าเขา ห้วย หนอง แอ่ง น้ำแม่สอย น้ำแม่วง, ตั้งอยู่ในพื้นที่เชิงเขา มีป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำสายหลักคือลุ่มน้ำสอย และแม่น้ำวัง, ธรรมชาติที่มีทุกหมู่บ้าน, มีแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากร เช่น ป่าต้นยาง, มีทรัพยากร ไม่มีปัญหาด้านมลพิษ (แต่มีปัญหาจังหวัดใกล้เคียง นำขยะมาทิ้ง), สวนป่าทุ่งเกวียน, น้ำตกแจ้ซ้อน, อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน, ไปงร้อน, ป่าไม้ ลำน้ำแม่ยาว ถ้ำดอยเมือง, ป่าไม้, สวน ยางพารา, ลำน้ำแม่ยาว ฝายกันน้ำ ถ้ำดอยเมือง, กล้วย, รอยพระบาท, แม่น้ำวัง, มีทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม เช่น แม่น้ำ ป่าไม้ มีสภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างสมบูรณ์, อยู่ในชนบทเอื้อต่อการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีทรัพยากรเพียงพอ สิ่งแวดล้อมดี มีการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ เช่น ไม้ไผ่ ป่าไม้ พันธุ์กรรมพื้นบ้าน ไม้กวาดดอกหญ้า ป่าไม้ แม่น้ำ, มีทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นที่ ประจักษ์ เช่น ป่าไม้ ถ่านหิน ทรัพยากรเหมืองแร่ ถ่านหินลิกไนต์แม่เกาะ, ป่าไม้บริเวณน้ำตกแม่หอม, ต้นยาง แม่น้ำยาว, ดินขาว แร่ลิกไนต์ ถ่านหิน ซากหอยดึกดำบรรพ์ สวนป่าสักทอง, แม่น้ำวัง ลำไย ถังลิสง, ถ้ำผาชัน ป่าชุมชนต้นน้ำลำธารห้วยแม่ถอด, ถ้ำผาชัน ป่าชุมชนต้นน้ำลำธารห้วย แม่ถอด, ป่าชุมชนต้นกำเนิดน้ำลำธาร ถ้ำผาชัน น้ำตกตาดแม่ถอดน้อย, แม่น้ำยาว, มีทรัพยากร ทางธรรมชาติ เช่น หินปูน, มีทรัพยากรที่นำมาเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตกระแสไฟฟ้า, สถานที่ โรงเรียนตั้งติดกับแม่น้ำจาง ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมดีมาก

- โรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องของประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่นร่วมกับประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อความภาคภูมิใจใน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนของตนเอง ในลักษณะของ “ตามรอยบรรพชน” เพื่อการดูแล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจำนวน 8 ความคิดเห็น อาทิ ความเป็นมาของลำปาง วีรบุรุษเจ้าหนานทิพย์ช้างบูรณาการในวิชาประวัติศาสตร์, หนานตีบช้าง ยกทัพมาพักที่วัด บ้านพ่อน ต่อมาเรียกบ้านพ่อน, เงามพระธาตุ ดำนาจ้างหม่ ประวัติเจ้าพ่อพญาคำลือ, ตำบล เวียงมอก เป็นเส้นทางเดินทัพในสมัยโบราณ, พระธาตุถั่วแป้น แทนที่ประทับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช, การศึกษาประวัติของแม่น้ำแม่ตุ๋ย, วิถีชีวิตลุ่มน้ำแม่เลียง, ประวัติความเป็นมาของชุมชน และ สถานที่สำคัญต่างๆ เช่น เทศบาล อำเภอ ธนาคาร ฯลฯ,

7. บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นใน โรงเรียนด้านอื่น ๆ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.78 ของจำนวนผู้ตอบ แบบสอบถามทั้งหมด

สำหรับความคิดเห็นประกอบการตอบแบบสอบถามในข้อ 7 บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อ การเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนด้านอื่นๆ ดังกล่าวนี้นี้ประกอบด้วย ประเด็นความคิดเห็นดังนี้

- ภูมิศาสตร์ สหกรณ์ มี 2 ความคิดเห็น
- นอกจากนั้นเป็นประเด็นที่มีประเด็นละ 1 ความคิดเห็น คือ
- การอนุรักษ์ถิ่นเกิด
- การศึกษาเรียนรู้ร่องรอยของประวัติศาสตร์ในจังหวัดลำปาง เช่น กำแพงเมือง วัด

ถนน เป็นต้น

- การเรียนรู้จากหมู่บ้านพอเพียงในท้องถิ่น
- เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน
- การเพาะเห็ดต่างๆ
- โครงการธนาคารขยะ
- ภาษาถิ่น

2. กลไกสนับสนุนที่ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

2.1 กลไกสนับสนุนต่อการส่งเสริมกระบวนการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1) กลไกสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษาให้การสนับสนุน ส่งเสริม อย่างจริงจังเป็นรูปธรรม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 45.22 ของจำนวน ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2) กลไกสนับสนุนจากการให้ความรู้การพัฒนาระบบการเรียนรู้ท้องถิ่นเพิ่มเติมแก่ครู มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 44.35 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3) กลไกสนับสนุนจากงบประมาณสนับสนุน มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 35.22 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4) กลไกสนับสนุนจากการได้รับคำสั่งจากกระทรวงศึกษาธิการเพิ่มเติมรายวิชาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในหลักสูตรแกนกลาง มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 31.74 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

5) กลไกสนับสนุนจากการมีเครือข่ายครูพี่เลี้ยง/ อาจารย์มหาวิทยาลัยให้คำปรึกษา มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 24.35 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

6) กลไกสนับสนุนจากการนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่จัดทำ นำไปประเมินเลื่อนวิทยฐานะได้ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 16.96 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

7) กลไกสนับสนุนอื่น ๆ คือ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้วยตนเอง มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน และมีงบประมาณสนับสนุนที่เป็นรูปธรรม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.30 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

กรอบรูป 1 : บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ท้องถิ่นและพัฒนาระบบการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน และกลไกสนับสนุน

จากการศึกษาวิเคราะห์แบบสอบถามสภาวะการณ์ “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง” 2 ชุด ที่สอบถามครู / ผู้บริหาร และนักเรียน พบว่า

บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน คือ 1. ด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น 2. ด้านวัฒนธรรม 3. ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 4. ด้านสังคม 5. ด้านเศรษฐกิจ 6. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

กลไกสนับสนุนที่ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาระบบการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ กลไกสนับสนุนจาก 1. ผู้บริหารสถานศึกษา ให้การสนับสนุน ส่งเสริม อย่างจริงจัง เป็นรูปธรรม 2. การให้ความรู้การพัฒนาระบบการเรียนรู้ท้องถิ่นเพิ่มเติมแก่ครู 3. งบประมาณสนับสนุน 4. การได้รับคำสั่งจากกระทรวงศึกษาธิการเพิ่มเติมรายวิชาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในหลักสูตรแกนกลาง 5. จากการมีเครือข่ายครูพี่เลี้ยง / อาจารย์มหาวิทยาลัยให้คำปรึกษา 6. การนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่จัดทำ นำไปประเมินเลื่อนวิทยฐานะได้

2.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนรู้อะไรทั้งนี้

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคจากการขาดแคลนงบประมาณ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 45.65 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคจากการขาดความรู้ และทักษะในการจัดทำรายวิชาสาระการเรียนรู้ทั้งนี้ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 43.48 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคจากภาระงานของครูที่มีมาก จนไม่มีเวลาสอนสาระการเรียนรู้ทั้งนี้เพิ่มเติม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 36.96 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคจากเวลาเรียนไม่พอ ผู้เรียนต้องเรียนสาระหลักทั้ง 8 สาระ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 35.22 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

5) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคจากการที่ผู้ปกครองไม่เห็นถึงความสำคัญของการเรียนสาระการเรียนรู้ทั้งนี้ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 12.61 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

6) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคจากการที่ผู้บริหารสถานศึกษาไม่ให้การสนับสนุนส่งเสริมอย่างจริงจังเป็นรูปธรรม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 6.52 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

7) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคอื่น ๆ คือ ภาระงานครูมีมาก ไม่มีเวลามากเพียงพอเนื่องจากการที่จะสามารถบูรณาการสาระการเรียนรู้ทั้งนี้ได้นั้น ต้องให้เวลามากเพียงพอคือ การให้เวลาในการเรียนการสอน, ในส่วนของผู้เรียนนั้น พัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ ขาดความรู้ และอุปกรณ์ในการไปเรียนรู้มานำเสนอ เช่น กล้อง คอมพิวเตอร์ การเรียนรู้จากวิทยากรภายนอก นอกจากนี้อุปสรรคยังมาจากครูผู้สอนมีทัศนคติว่า ในการจัดการเรียนรู้ทั้งนี้หน้าเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาเท่านั้น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.87 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.3 ปัจจัยเงินทุนสนับสนุนที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้อะไรทั้งนี้

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1) ประเด็นไม่มีเงินทุนสนับสนุน เป็นประเด็นที่มีผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุดจำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 51.30 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2) ปัจจัยมีเงินทุนสนับสนุนจากสถานศึกษา เป็นปัจจัยสนับสนุนที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 31.31 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3) ปัจจัยมีเงินทุนสนับสนุนจากเขตพื้นที่การศึกษา เป็นปัจจัยสนับสนุนที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 15.65 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4) ปัจจัยครูผู้สอนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง เป็นปัจจัยสนับสนุนที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 13.48 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

5) ปัจจัยมีเงินทุนสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นปัจจัยสนับสนุนที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 8.26 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

6) ปัจจัยอื่นๆ คือ มีทุนสนับสนุนงบประมาณจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิต โรงไฟฟ้าแม่เมาะ สมาคมพัฒนาแม่เมาะ, งบประมาณจากโครงการเรียนฟรี เรียนดี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ โดยนำเงินจากทุนเรียนฟรี 15 ปี มาใช้ได้ส่วนหนึ่ง, ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นปัจจัยสนับสนุนที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 6.09 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

กรอบสรุป 2 : ตารางแสดงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและปัจจัยเงินทุนสนับสนุนการจัดการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น	ปัจจัยเงินทุนสนับสนุนที่ใช้ในการจัดการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
1. การขาดแคลนงบประมาณ 2. การขาดความรู้ และทักษะในการจัดทำรายวิชา สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น 3. ภาระงานของครูที่มีมาก จนไม่มีเวลาสอนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเพิ่มเติม 4. เวลาเรียนไม่พอ ผู้เรียนต้องเรียนสาระหลักทั้ง 8 สาระ 5. ผู้ปกครองไม่เห็นถึงความสำคัญของการเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น 6. ผู้บริหารสถานศึกษาไม่ให้การสนับสนุน ส่งเสริมอย่างจริงจังเป็นรูปธรรม	1. ประเด็นไม่มีเงินทุนสนับสนุน 2. มีเงินทุนสนับสนุนจากสถานศึกษา 3. มีเงินทุนสนับสนุนจากเขตพื้นที่การศึกษา 4. ครูผู้สอนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง 5. มีเงินทุนสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 6. ปัจจัยอื่นๆ คือ มีทุนสนับสนุนงบประมาณจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิต โรงไฟฟ้าแม่เมาะ สมาคมพัฒนาแม่เมาะ, งบประมาณจากโครงการเรียนฟรี เรียนดี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ โดยนำเงินจากทุนเรียนฟรี 15 ปี มาใช้ได้ส่วนหนึ่ง, ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ข้อสังเกต ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคอื่น ๆ ประการหนึ่งคือ ครูผู้สอนมีทัศนคติว่า ในการจัดการเรียนรู้ท้องถิ่นนั้น เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาเท่านั้น

2.4 หน่วยงาน / องค์กรหลักที่ให้การสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ ท้องถิ่น

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์
เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1) หน่วยงาน / องค์กรหลักที่ให้การสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้
ท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1, สำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต
3, และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35 มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 174 คน
คิดเป็นร้อยละ 75.65 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถาม
จากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุดสำหรับหน่วยงานดังกล่าว คือ

- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 มีผู้ตอบแบบสอบถาม
จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 27.83 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 มีผู้ตอบ
แบบสอบถามจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 18.26 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3 มีผู้ตอบ
แบบสอบถามจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 16.09 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35 มีผู้ตอบแบบสอบถาม
จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 13.48 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ในการสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของหน่วยงานทั้ง
4 หน่วยงานดังกล่าว มีการสนับสนุนในด้านต่างๆ ดังนี้

- การสนับสนุนด้านวิชาการ ได้แก่ การจัดทำกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น,
การอบรมการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น, การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความเข้าใจใน
กระบวนการจัดการเรียนรู้, การจัดอบรมครูวิชาการ จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น, การสนับสนุนข้อมูล
แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น ความรู้ความเข้าใจในการจัดทำสาระท้องถิ่น, การสนับสนุนวิทยากร
งบประมาณสำหรับวิทยากรท้องถิ่น, การอบรมวิชาการโดยได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัย
ราชภัฏลำปาง, การนิเทศ / ติดตาม / พัฒนาการจัดการเรียนรู้ท้องถิ่น และการพัฒนาศูนย์
การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในโรงเรียน เช่นที่โรงเรียนประชาราชาวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
- การสนับสนุนงบประมาณ วัสดุต่างๆ

ในส่วนของระยะเวลาในการสนับสนุนนั้น มีระยะเวลาตั้งแต่ตลอดปีการศึกษา
ทุกปีการศึกษาอย่างต่อเนื่อง, 1 ปีการศึกษา, เฉพาะต้นปีการศึกษา, 1 ภาคการศึกษา ตลอดจน
เป็นระยะเวลาดำเนินการตามโครงการที่โรงเรียนได้รับ หรือระยะเวลาประมาณ 20 ชั่วโมง

การสนับสนุนดังกล่าวนี้บางส่วนมีความต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 30.43 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดที่แสดงข้อมูลว่าหน่วยงานหลักดังกล่าวยังมีการดำเนินการให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

2) หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานเอกชนอื่น ๆ ที่ให้การสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 48.26 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด หน่วยงานดังกล่าวนี้ประกอบด้วย

- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีรายละเอียดคือ
 - : องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง โครงการส่งเสริมอาชีพชาวไทลื้อ
 - สำนักงานการศึกษาเทศบาลนครลำปาง โครงการยุวมัคคุเทศก์, โครงการส่งเสริมการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - องค์การบริหารส่วนตำบล โครงการสอนภาษาล้านนา
 - เทศบาลตำบลห้างฉัตร-แม่ตาล อำเภอห้างฉัตร โครงการสืบสานภูมิปัญญาชุมชน
 - เทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา
 - เทศบาลตำบลสบปราบ อำเภอสบปราบ โครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย (สะล้อ ซอ ซึง นาฏศิลป์)
 - เทศบาลตำบลแม่มอก อำเภอเถิน โครงการจัดการเรียนการสอนดนตรีพื้นเมือง
 - เทศบาลตำบลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน
 - องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป้า อำเภอเมืองลำปาง โครงการสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย
 - องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมืองลำปาง โครงการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด อำเภอเถิน
 - องค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ
 - สำนักงานประมงจังหวัดลำปาง โครงการเลี้ยงปลาในบ่อดิน
 - สำนักงานเกษตรตำบลบ้านเอื้อม ร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง
- โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งฟาร์ม
 - สำนักงานปศุสัตว์ที่ดิน โครงการยุวกษัตริย์
 - พลังงานจังหวัด หลักสูตรอนุรักษ์พลังงานท้องถิ่น
 - สถาบันวิจัยและพัฒนาาระบบสาธารณสุขชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาการเรียนรู้ประวัติศาสตร์

- ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพชุมชน โครงการศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญา ลานกีฬา

ลานกิจกรรม

- กรมศิลปากร โครงการสถานศึกษาดีเด่นในการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
- สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน โครงการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการจัดตั้ง

พิพิธภัณฑ์โรงเรียน

- สภาวัฒนธรรมภาคเหนือตอนบน โครงการสอบฮีต สานฮอยผญา ปัญญาไหล่อ
- สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง
- สภาวัฒนธรรมอำเภอวังเหนือ โครงการวัฒนธรรมไทย สายใยชุมชน
- กรมแรงงาน กระทรวงแรงงาน โครงการครูแนะแนวไปศึกษาดูงานการแนะแนว

งานอาชีพ

- มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง อาทิ โครงการ 10 กิจกรรมนำชีวิตพอเพียง /

จิตอาสาพัฒนาโรงเรียน / ส่วมสุขสันต์

นอกจากนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางมีโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สถาบันรามจิตติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ดังเช่น โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง, โครงการวิจัย การพัฒนาสมรรถนะการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 ด้วยเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้ จังหวัดลำปาง (LLEN.LPRU), โครงการวิจัย Child Watch ภาคเหนือ และโครงการวิจัยที่สืบเนื่องจากโครงการวิจัยทั้ง 3 โครงการวิจัยดังกล่าว โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางสนับสนุนงบประมาณ และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางได้รับการสนับสนุนค่าปรึกษาทางด้านวิชาการจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสถาบันรามจิตติ คือโครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายชุมชนและสังคม คือ โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง, โครงการวิจัย การพัฒนาสมรรถนะการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 ด้วยเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้ จังหวัดลำปาง (LLEN.LPRU) และโครงการวิจัยอื่นๆ ที่มีส่วนสนับสนุนการเรียนรู้ท้องถิ่น เช่น โครงการวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น รวมทั้งโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง เป็นต้น

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) ห้องเรียนวัดบุญวาทย์ - อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ร่วมกับวัดบ้านเอื้อม ดำเนินการวิจัยประวัติพุทธศาสนานับล้านหาวัดบ้านเอื้อม โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เช่น โครงการ
สถานสายใยรักครอบครัว, โครงการชุมชนร่วมใจกำจัดขยะ, โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพื้นบ้าน

- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) สนับสนุน
ทุนวิจัยสำหรับโรงเรียนในจังหวัดลำปางในเรื่องของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อ
พัฒนาคุณภาพของเยาวชน เช่น โครงการวิจัย เรียนเรื่องเก่าเล่าเรื่องใหม่ ของโรงเรียนบ้านไหล่หิน
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และโครงการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะการอ่านด้วย
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของโรงเรียนบ้านหนองนา อำเภोज้างหม จังหวัดลำปาง

- สถาบันพระปกเกล้า โครงการสร้างสำนักพลเมือง

- มูลนิธิหมอเสมพริ้งพวงแก้ว โรงเรียนปลอดสารพิษ

- มูลนิธิตาเฮอร์สยามวาลา โครงการส่งเสริมการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์เพื่อ
ลดสภาวะโลกร้อน

- สำนักพุทธศาสนา มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับธรรมเนียมปฏิบัติในโรงเรียนและชุมชน

- วัดในจังหวัดลำปาง เช่น วัดบ้านทุ่ง อำเภอสบปราบ อบรมคุณธรรมจริยธรรม
นักเรียน, วัดหลวงสบปราบ อำเภอสบปราบ ลานบุญลานปัญญา และแหล่งเรียนรู้ธรรม จริยธรรม
ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากวัดสบสัน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ โดยมีพระครูสถาพรปริยัติ
(พระมหาบุญมี) เจ้าอาวาสวัดสบสัน เป็นพระนักวิจัยและพัฒนาเด็ก เยาวชน การเรียนรู้ของเด็ก
และเยาวชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น พระครูสถาพรปริยัติท่านเคยดำเนินงานโครงการวิจัย “ศึกษา
รวบรวมประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง” ดำเนินการวิจัย
ระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม 2547 – วันที่ 31 ธันวาคม 2547 งานวิจัยนี้ดำเนินการศึกษาค้นคว้า
ทบทวนประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอวังเหนือ โดยการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอวังเหนือ
สำหรับใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชน

- ชมรมศิษย์เก่า เช่น โครงการจัดสร้างศูนย์เรียนรู้ร่วมพันธุ์ไม้หายาก “หมากไม้
เทิดไถ่องค์ราชันย์ 84 พรรษา”

- ชมรมผู้สูงอายุ เช่น โครงการเรียนรู้จากภูมิปัญญา, โครงการพาเด็กเข้าวัดไป
ปฏิบัติธรรมในเทศกาลเข้าพรรษา

- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะ กองทุนรอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ เช่น โครงการจัดทำ
หลักสูตรสาระท้องถิ่นแม่เมาะ, โครงการโรงเรียนสีขาว, โครงการส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำสาระ
การเรียนรู้ท้องถิ่น สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, สาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์,
สาระการเรียนรู้ศิลปะ และสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

- บริษัทบ้านปู จำกัด (มหาชน) เช่น โครงการนักเรียนเรียนดีแต่ยากจน

- บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) เช่น โครงการสร้างเงื่อนไข, โครงการ
นักเรียนดีแต่ยากจนในพื้นที่

- การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.)
- บริษัทฮอนด้า ประเทศไทย เช่น โครงการสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อม
- บริษัทถาวรลำปาง และธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)

ในการสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานเอกชนอื่นๆ ดังกล่าว มีการสนับสนุนในด้านวิชาการ และเงินทุนงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการโครงการ, ทู่นสำหรับนักเรียนที่มีฐานะยากจน, วัสดุอุปกรณ์ เช่น คอมพิวเตอร์ สื่อการเรียนรู้ สื่อเทคโนโลยี เครื่องดนตรี หนังสือ และวัสดุอุปกรณ์อื่นๆ สำหรับโรงเรียน

ในส่วนของระยะเวลาในการสนับสนุนนั้น มีระยะเวลาตั้งแต่ตลอดปีการศึกษา ทุกปีการศึกษาอย่างต่อเนื่อง, 1 ปีการศึกษา, 1 ภาคการศึกษา ตลอดจนเป็นระยะเวลาสั้นๆ ตามโครงการที่โรงเรียนดำเนินการ หรือระยะเวลาประมาณ 1-3 เดือน

การสนับสนุนดังกล่าวนี้บางส่วนมีความต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 30.43 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดที่แสดงข้อมูลว่าหน่วยงานหลักดังกล่าวยังมีการดำเนินการให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

กรอบสรุป 3 : ตารางแสดงลักษณะความร่วมมือและการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

ลักษณะความร่วมมือของเครือข่ายในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น	การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ควรจะเป็น
เครือข่ายความร่วมมือด้าน 1. การสนับสนุนงบประมาณ 2. ด้านวิชาการ การจัดอบรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ, การประชุมสัมมนา, การจัดนิทรรศการ นำเสนอผลงานวิชาการ เผยแพร่ความรู้, การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยงานเครือข่าย โรงเรียน และชุมชน 3. การวางแผนจัดทำโครงการ จัดทำหลักสูตรแกนกลางที่บูรณาการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น	1. การสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องและจริงจัง 2. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้ชนรุ่นหลังได้เห็นและตระหนักถึงคุณค่าของท้องถิ่น อยู่อย่างต่อเนื่อง 3. การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารอย่างต่อเนื่องและขอความร่วมมือในกลุ่มเครือข่าย และในอำเภอ จังหวัดใกล้เคียง มีการเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะที่สร้างความเข้าใจและความตระหนัก 4. ชุมชนแต่ละหมู่บ้านต้องหาเอกลักษณ์ของตนเอง และทำให้เด่น เป็นจุดขายของชุมชน 5. การจัดทำข้อมูลความรู้ท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยควรมีหน่วยงาน องค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นผู้ประสานงาน

2.5 การร่วมมือกันเป็นโรงเรียนเครือข่ายเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ พบว่ามีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นการร่วมมือกันเป็นโรงเรียนเครือข่ายเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 26.09 มีเครือข่ายดังนี้

1) โรงเรียนเครือข่ายในกลุ่ม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 โรงเรียนชีวิต

2) โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย อำเภอเมืองลำปาง เป็นโรงเรียนต้นแบบ ประชาธิปไตย สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนในจังหวัดลำปางที่มี กิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างสำนึกพลเมือง

3) กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายจามเทวี ซึ่งโรงเรียนอนุบาลลำปาง อำเภอเมือง ลำปาง ร่วมเป็นเครือข่าย มีกิจกรรมการแข่งขันทางด้านวิชาการ / การอบรมทางวิชาการ / กีฬา เครือข่าย

4) โรงเรียนแม่กวงวิทยา เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนบ้านเอื้อม, โรงเรียนบ้านเป้า และโรงเรียนบ้านบ่อหิน อำเภอเมืองลำปาง ในด้านของกิจกรรมพุทธศาสนา

5) โรงเรียนปงแสนทองวิทยามีเครือข่ายโรงเรียนกัลยาณมิตรกลุ่มยุววิจัย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปางและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

6) โรงเรียนเครือข่ายของโรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อำเภอเมือง ลำปาง เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ กิจกรรมโครงการการเรียนรู้โดยใช้ โครงงานเป็นฐาน Project Based Learning

7) กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายในอำเภอแม่เมาะ มีกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเหมือง ลิกไนต์, การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสาระการงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี

8) โรงเรียนสบเมะวิทยา อำเภอแม่เมาะ มีเครือข่ายโรงเรียนศูนย์ต้นแบบ ปฐมวัย

9) โรงเรียนเครือข่ายอนันตยศ (โรงเรียนบ้านปันจ้าว, โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร, โรงเรียนบ้านทุ่งหก, โรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา) มีกิจกรรมโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรม วันภาษาไทย ร่วมกัน

10) โรงเรียนเครือข่ายกลุ่มเกาะคา ซึ่งโรงเรียนวัดมะกอก-นาบัว อำเภอ เกาะคา ร่วมเป็นเครือข่ายมีกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน

11) โรงเรียนเครือข่ายในอำเภอแม่ทะ มีกลุ่มเครือข่ายป่าต้น, น้ำใจ ดำเนิน กิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมในสถานศึกษา (โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ) มีโรงเรียนเครือข่าย คือ โรงเรียนบ้านหนอง, โรงเรียนน้ำใจ, โรงเรียนบ้านแม่ปง, โรงเรียนบ้านฮ่องห้า, โรงเรียนบ้านป่าจำ ดำเนินกิจกรรม การเรียนรู้ท้องถิ่นสาระการงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี เช่น การเพาะเห็ด, การทำน้ายาล้างจาน และการทำขนม

12) โรงเรียนแม่มอกวิทยา เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนบ้านกุ่มน้ำใต้ อำเภอเถิน ดำเนินกิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล บ้านหัวน้ำ, กิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล บ้านสะพานหิน

13) โรงเรียนเครือข่าย บ้านปงวัง ซึ่งโรงเรียนเวียงมอกวิทยา อำเภอเถิน ร่วมเป็นเครือข่าย มีกิจกรรม ขบวนการลูกเจี๊ยบอาสาพาพ่อแม่ ลด ละ เลิก บุหรี่ เหล้า ให้ - องค์ราชันย์

14) โรงเรียนชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอสบปราบ ร่วมเป็นเครือข่ายกับโรงเรียนอนุบาลสบปราบ อำเภอสบปราบ ดำเนินการโครงการอบรมคุณธรรม

15) โรงเรียนเสริมงามวิทยาคม มีกิจกรรมการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการปลูกสมุนไพรในโรงเรียน เป็นเครือข่ายร่วมกับโรงเรียนบ้านทุ่งตำ อำเภอเสริมงาม

16) โรงเรียนเครือข่ายกลุ่มพญาวัง อำเภอแจ้ห่ม กิจกรรมใช้หลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน, กิจกรรมการใช้หลักสูตรท้องถิ่นสู่การพัฒนาการเรียนการสอน, กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา

17) กลุ่มเครือข่ายโรงเรียนตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม เช่น การประกวดโครงการคุณธรรมซึ่งมีเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นร่วมด้วย, โครงการเข้าค่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นและประกวดบทความ

18) โรงเรียนบ้านสบฟ้า โรงเรียนม่วงงาม โรงเรียนหนองนา โรงเรียนฮ้องลี อำเภอแจ้ห่ม มีเครือข่ายกิจกรรม การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

19) โรงเรียนเครือข่ายอนันตยศ อำเภอวังเหนือ กิจกรรมแข่งขันด้านวิชาการ ทำสื่อ กีฬา

20) โรงเรียนเครือข่ายในตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ สร้างเครือข่ายโครงการคุณธรรม / ศูนย์วัดสบสัน แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

21) โรงเรียนเครือข่ายของโรงเรียนอนุบาลวังเหนือ คือโรงเรียนวังเหนือวิทยา ร่วมเรียนรู้ใน โครงการย้อนรอยเมืองวัง ซึ่งเป็นโครงการของยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ของโรงเรียนวังเหนือวิทยา โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

2.6 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จำนวน 169 คน คิดเป็นร้อยละ 73.48 มีลักษณะการมีส่วนร่วมดังนี้

1. การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม

2. วิทยาการภูมิปัญญาท้องถิ่น, ปราชญ์ชาวบ้าน, ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน, พระ - ผู้นำ บุคคลในท้องถิ่น และศิษย์เก่าที่มีความสามารถ (เช่น ความสามารถทางด้านดนตรีพื้นเมือง) มาให้ความรู้, เล่าประสบการณ์ และถ่ายทอดทักษะกระบวนการที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิชาชีพในท้องถิ่นให้แก่ นักเรียน

3. ผู้ปกครอง ชุมชน โรงเรียนเทศบาล 4 และคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการประชุม เปิดโอกาสให้เสนอแนะแนวทาง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จัดกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งการแทรกเนื้อหาการเรียนรู้ท้องถิ่นมาบูรณาการให้เข้ากับรายวิชาในหลักสูตร

4. นักเรียนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ในเรื่องของประเพณีในท้องถิ่น, ดนตรีพื้นเมือง เพลงพื้นเมือง, ก่อ่งปู่เจ้า, อักษรระพื้นเมือง, การประดิษฐ์โคมตุงซ่อ, การทอผ้า การแปรรูปผลผลิต, สมุนไพร, ทำบายศรี, การนวดแผนไทย, การจักสานใบลาน, การทำน้ายาล้างจาน น้ายาล้างห้องน้ำ หรือน้ำยาสารพัดประโยชน์, การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น, เศรษฐกิจพอเพียง, การอบรมทักษะชีวิตป้องกันโรคเอดส์, การเรียนรู้หลักสูตรอนุรักษ์พลังงานท้องถิ่น

5. การสนับสนุนด้านทรัพยากรและมอบทุนทรัพย์แก่นักเรียน

กรอบสรุป 4 : โรงเรียนเครือข่ายกลุ่มต่าง ๆ

-โรงเรียนเครือข่ายในกลุ่ม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 โรงเรียนชีวิต - โรงเรียนบุญญาวิทยายาลัย อำเภอเมืองลำปาง เป็นโรงเรียนต้นแบบประชาธิปไตย สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนในจังหวัดลำปางที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างสำนึกพลเมือง - กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายจามเทวี ซึ่งโรงเรียนอนุบาลลำปาง อำเภอเมืองลำปาง ร่วมเป็นเครือข่าย มีกิจกรรมการแข่งขันทางด้านวิชาการ / การอบรมทางวิชาการ / กีฬาเครือข่าย - โรงเรียนแม่ก่งวิทยา เป็นเครือข่ายกับ โรงเรียนบ้านเอื้อม, โรงเรียนบ้านเป้า และโรงเรียนบ้านบ่อหิน อำเภอเมืองลำปาง ในด้านของกิจกรรมพุทธศาสนา - โรงเรียนปงแสนทองวิทยามีเครือข่ายโรงเรียนกัลยาณมิตรกลุ่มยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดลำปางและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง	- โรงเรียนเครือข่ายของโรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อำเภอเมืองลำปาง เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ กิจกรรมโครงการการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน Project Based Learning - กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายในอำเภอแม่เมาะ มีกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเหมืองลิกไนต์, การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสาระการงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี - โรงเรียนสบเมฆวิทยา อำเภอแม่เมาะ มีเครือข่ายโรงเรียนศูนย์ต้นแบบปฐมวัย - โรงเรียนเครือข่ายอนันตยศ (โรงเรียนบ้านป่านจ้าว, โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร, โรงเรียนบ้านทุ่งหก, โรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา) มีกิจกรรม โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรมวันภาษาไทย ร่วมกัน

กรอบสรุป 5 : โรงเรียนเครือข่ายกลุ่มต่างๆ (ต่อ)

- โรงเรียนเครือข่ายกลุ่มเกาะคา ซึ่งโรงเรียนวัดมะกอก-นาบัว อำเภอเกาะคา ร่วมเป็นเครือข่ายมีกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน - โรงเรียนเครือข่ายในอำเภอแม่ทะ มีกลุ่มเครือข่ายป่าต้น, น้ำใจ ดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมในสถานศึกษา (โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ) มีโรงเรียนเครือข่าย คือ โรงเรียนบ้านหนอง, โรงเรียนน้ำใจ, โรงเรียนบ้านแม่ปุง, โรงเรียนบ้านฮ่องห้า, โรงเรียนบ้านป่าจำ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ท้องถิ่นสาระการงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี เช่น การเพาะเห็ด, การทำน้ายาล้างจาน และการทำขนม - โรงเรียนแม่มอกวิทยา เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนบ้านกุ่มเงี้ยว อำเภอเถิน ดำเนินกิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล บ้านหัวน้ำ, กิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล บ้านสะพานหิน	- โรงเรียนเครือข่าย บ้านปางวัง ซึ่งโรงเรียนเวียงมอกวิทยา อำเภอเถิน ร่วมเป็นเครือข่ายมีกิจกรรม ขบวนการลูกเจี๊ยบอาสาพาพ่อแม่ลด ละ เลิก บุหรี่ เหล้า เติบโตอย่างมีคุณธรรม - โรงเรียนชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอสบปราบ ร่วมเป็นเครือข่ายกับโรงเรียนอนุบาลสบปราบ อำเภอสบปราบ ดำเนินการโครงการอบรมคุณธรรม - โรงเรียนเสริมงามวิทยาคม มีกิจกรรมการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการปลูกสมุนไพรในโรงเรียนเป็นเครือข่ายร่วมกับโรงเรียนบ้านทุ่งต้า อำเภอเสริมงาม - โรงเรียนเครือข่ายกลุ่มพญาวัน อำเภอแจ้ห่ม กิจกรรมใช้หลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน, กิจกรรมการใช้หลักสูตรท้องถิ่นสู่การพัฒนาการเรียนการสอน, กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา

กรอบสรุป 6 : โรงเรียนเครือข่ายกลุ่มต่าง ๆ (ต่อ) และเครือข่ายกัลยาณมิตรก่อเกิดการเรียนรู้ระหว่างครู ชุมชน และนักเรียน

- กลุ่มเครือข่ายโรงเรียนตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม เช่น การประกวดโครงงานคุณธรรมซึ่งมีเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นร่วมด้วย, โครงการเข้าค่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นและประกวดบทความ - โรงเรียนบ้านสบฟ้า โรงเรียนม่วงงาม โรงเรียนหนองนา โรงเรียนฮ่องสี่ อำเภอแจ้ห่ม มี - เครือข่ายกิจกรรม การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น - โรงเรียนเครือข่ายอนันตยศ อำเภอวังเหนือ กิจกรรมแข่งขันด้านวิชาการ ทำสื่อ กีฬา - โรงเรียนเครือข่ายในตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ สร้างเครือข่ายโครงงานคุณธรรม / ศูนย์วัดสบสัน แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น - โรงเรียนเครือข่ายของโรงเรียนอนุบาลวังเหนือ คือโรงเรียนวังเหนือวิทยา ร่วมเรียนรู้ในโครงการย้อนรอยเมืองวัง ซึ่งเป็นโครงการของยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ของโรงเรียนวังเหนือวิทยา โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	-ครู ชุมชน นักเรียน ... เรียนรู้ ..มีกระบวนการเรียนรู้ผ่านงานวิจัยด้วยเครือข่าย สกว. ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สสส. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร สสส. สถาบันคลังสมองของชาติ SCG การไฟฟ้ามหาวิทยาลัยในท้องถิ่น ฯลฯ เช่น “การสร้างการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของเยาวชนบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอ - เกาะคา จังหวัดลำปาง” “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องป่าไม้ลุ่มแม่น้ำงาว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ อำเภองาว จังหวัดลำปาง” “รูปแบบการแก้ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง” ฯลฯ

2.7 การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1) การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้าน

คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 23.48 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2) การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้าน

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 23.04 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3) การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้าน

วัฒนธรรม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 20 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4) การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้าน

ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 10.87 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

5) การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้าน

สังคม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 6.96 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

6) การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้าน

เศรษฐกิจ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 6.52 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

7) การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้านอื่น ๆ คือ

นักรรณกิจน้อยมีคุณธรรมนำสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์งานเสน่ห์ไม้ และโครงการลดละเลิกบุหรี่ของนักเรียนบ้านปางวัง มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.74 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

กรอบสรุป 7 : การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนและชุมชน

การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน 1. การศึกษาวิจัยด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น 2. การศึกษาวิจัยด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 3. การศึกษาวิจัยด้านวัฒนธรรม 4. การศึกษาวิจัยด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 5. การศึกษาวิจัยด้านสังคม 6. การศึกษาวิจัยด้านเศรษฐกิจ 	การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยชุมชน ครู ผู้บริหาร 1. เศรษฐกิจชุมชน (การจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนทางการพัฒนาอาชีพต่างๆ หรือการดำรงชีวิตเพื่อการพึ่งตนเองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน) 2. การศึกษากับชุมชน 3. เด็ก เยาวชน และครอบครัว 4. ศิลปวัฒนธรรม / ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 5. สุขภาพ หมอเมืองและสมุนไพร 6. ชุมชนกับการจัดการทรัพยากร 7. การบริหารจัดการท้องถิ่น 8. เกษตรกรรมยั่งยืน 9. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ข้าวแต๋น น้ำผัก น้ำปู

3. กระบวนการจัดการเรียนรู้ท้องถิ่น

3.1 การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1) การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา

มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 65.22 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2) การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 47.39 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3) การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในระดับปฐมวัย

มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 37.39 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4) การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 21.74 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3.2 ระยะเวลาดำเนินการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1) ระยะเวลาดำเนินการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
มากกว่า 3 ปีการศึกษา มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 39.57 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2) ระยะเวลาดำเนินการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
1 ปีการศึกษา มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 33.04 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3) ระยะเวลาดำเนินการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
2 ปีการศึกษา มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 10.87 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4) ระยะเวลาดำเนินการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
3 ปีการศึกษา มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 8.26 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3.3 ลักษณะของการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น

1) ระดับปฐมวัย

1.1) บุรณาการผ่านการจัดประสบการณ์หรือหน่วยการเรียนรู้ใน
กิจกรรมต่าง ๆ

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

- บุรณาการผ่านการจัดประสบการณ์หรือหน่วยการเรียนรู้ในกิจกรรม
เสริมประสบการณ์ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 48.70 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- บุรณาการผ่านการจัดประสบการณ์หรือหน่วยการเรียนรู้ในกิจกรรม
ศิลปะ สร้างสรรค์ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 34.78 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- บุรณาการผ่านการจัดประสบการณ์หรือหน่วยการเรียนรู้ในกิจกรรม
เคลื่อนไหวและจังหวะ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 22.17 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- **บูรณาการผ่านการจัดประสบการณ์หรือหน่วยการเรียนรู้ในกิจกรรม**

เสรี มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 20.87 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- **บูรณาการผ่านการจัดประสบการณ์หรือหน่วยการเรียนรู้ในกิจกรรม**

กลางแจ้ง มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 19.13 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- **บูรณาการผ่านการจัดประสบการณ์หรือหน่วยการเรียนรู้ในกิจกรรม**

เกมการศึกษา มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 18.70 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.2) การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นผ่านการจัดสภาพแวดล้อมทั้ง

ภายใน ภายนอกห้องเรียน และจัดผ่านทางแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

- **การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นผ่านการจัดผ่านทางแหล่งการเรียนรู้ใน**

ชุมชน มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 36.96 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและกิจกรรม ดังนี้

- การนำนักเรียนไปเรียนรู้ที่วัด เป็นข้อมูลให้ผู้ตอบแบบสอบถามให้ข้อมูลในระดับมากที่สุด ประกอบด้วยวัดพระธาตุลำปางหลวง, วัดปงสนุก, วัดพระแก้วดอนเต้า สุชาดาราม, วัดพระเจ้าทันใจ, วัดเจดีย์ขาว, วัดไหลหิน, วัดศรีบุญเรือง, วัดศรีบุญโยง, วัดเมะหลวง, วัดบ้านหล่าย, วัดบ้านทุ่ง, วัดปอนหินขาว, วัดพระธาตุปางม่วง, วัดต้นซอแม่ฮาว, วัดอักษะชัยคีรี, วัดแม่ก่ง เป็นต้น

- การนำนักเรียนทัศนศึกษานอกสถานที่ ทำกิจกรรมนอกสถานที่ โดยมีชุมชนเป็นสถานที่แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี อาชีพของคนในชุมชนต่างๆ อาทิ การแกะสลัก, การทำกระทงใบตอง, การทำโคมลอย, การเกษตรและเลี้ยงสัตว์, การทำข้าวแต๋น, การทำเครื่องจักสาน เป็นต้น นอกจากนี้นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากกลุ่มอาชีพผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ต่างๆ

- การนำนักเรียนทัศนศึกษานอกสถานที่ เรียนรู้โบราณสถาน โบราณวัตถุ เช่น กำแพงเมือง ประตุมือง แม่น้ำวัง ศาลเจ้าพ่อขุนताल รวมทั้ง ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ศูนย์เชรามิกส์ จังหวัดลำปาง และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน กศน.ตำบล เป็นต้น

- **การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นผ่านการจัดสภาพแวดล้อมภายนอก**

ห้องเรียน มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 36.09 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ลักษณะกิจกรรมการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนมีดังนี้

- กิจกรรมเสริมประสบการณ์ โดยการลงมือปฏิบัติจริง เช่น กิจกรรมการนวด, การทำข้าวเกรียบ, การจัดสวนหย่อม, การสืบค้นเมืองโบราณ, กิจกรรมกลุ่มสี่, กิจกรรมประชาธิปไตย, สวนสมุนไพร, การปลูกพืช, การเลี้ยงปลา, การเลี้ยงกบ, การเรียนรู้ร่วมกัน ณ ศาลาพระพุทธรูป, การจัดทำป้ายนิเทศ, กิจกรรมรักการอ่านในห้องสมุด, กิจกรรมเรียนรู้จากชุมชนดนตรี ชุมชนนาฏศิลป์, กิจกรรมจิตนิทรรศการ, การจัดกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ, การจัดกิจกรรมสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้าน ปีการศึกษาละ 1 ครั้ง

- กิจกรรมการศึกษาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น ห้องดนตรี, ห้องสมุด ห้องอาหาร เรียนรู้การทำอาหารท้องถิ่น, อาคารภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเรียนรู้ประเพณีท้องถิ่น และมีแบบจำลองแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ดังเช่นที่โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อำเภอเมืองลำปาง มีพิพิธภัณฑ์ในโรงเรียน นอกจากนี้โรงเรียนต่างๆ ยังมีธนาคารขยะรีไซเคิล, ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง แปลงเกษตรปลอดสารพิษ, ศูนย์เรียนรู้ห้องเรียนธรรมชาติ, สวนป่า "หมากไม้เกิดไทรงค์ราชันย์ 84 พรรษา" เช่นที่โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว อำเภอห้างฉัตร

- ฝึกกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นบูรณาการร่วมกับบทเรียน
- การอบรมเด็กร่วมกับผู้ปกครอง
- กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมกลางแจ้ง
- การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นผ่านการจัดสภาพแวดล้อม

ภายในห้องเรียน มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 35.22 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ลักษณะกิจกรรมการจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนมีดังนี้

- การจัดบอร์ดความรู้ในห้องเรียน, จัดมุมประสบการณ์ต่างๆ เช่น มุมการปลูกข้าว การทำน้ำปู เป็นต้น, จัดป้ายนิเทศ จัดมุมสื่อ, จัดมุมหนังสือ, จัดนิทรรศการเกี่ยวกับท้องถิ่นลำปาง, มุมแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น

- การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน มีกิจกรรมการเล่าเรื่องในชุมชน ครอบครัวในท้องถิ่น โดยมีรูปภาพชุมชน, กิจกรรมวาดภาพประกอบเรื่องเล่า รูปภาพชุมชน, กิจกรรมจำลองเหตุการณ์

- กิจกรรมการเรียนการสอนบทเรียนโยงไปถึงการเรียนรู้ลักษณะท้องถิ่น วัฒนธรรม ความเป็นอยู่, เรียนรู้ประวัติประเพณีท้องถิ่น, เครื่องดนตรีในท้องถิ่น, กิจกรรมภาษาถิ่น, กิจกรรมภาพวาด, กิจกรรมฝึก ตัด ปะ ภาพวาด และการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในเรื่องต่างๆ กิจกรรมการเขียนเรียงความ กิจกรรม ศิลปะ สร้างสรรค์ กิจกรรมเสริมที่เชื่อมโยงไปถึงการเรียนรู้ท้องถิ่นและประเพณีท้องถิ่น

2) ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา

2.1) บุคลากรในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

- บุคลากรในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 86.09 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- บุคลากรในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 70 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- บุคลากรในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 69.13 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- บุคลากรในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 65.22 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- บุคลากรในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 57.39 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- บุคลากรในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 40.43 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- บุคลากรในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 39.13 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- บุคลากรในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 38.70 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.2) การจัดเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมในกลุ่มสาระต่าง ๆ จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

- การจัดเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 30.43 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด โดยมีสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ได้แก่ ประวัติศาสตร์ลำปาง,

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, สังคมศึกษา ประวัติศาสตร์, ท้องถิ่นศึกษา นครลำปางเขลางค์บ้านเรา
ท้องถิ่นศึกษา เมืองถิ่นศึกษา (โรงเรียนถิ่นวิทยา อำเภอเถิน), วัฒนธรรม, วัฒนธรรมพื้นบ้าน
ประวัติศาสตร์เมืองวัง (โรงเรียนวังเหนือวิทยา อำเภอวังเหนือ), ย่อนรอยเมืองวัง ลำปางเมือง
น่ายุ (โรงเรียนวังเหนือวิทยา อำเภอวังเหนือ), ลำปางเมืองน่ายุ, วัฒนธรรมพื้นบ้าน, ท้องถิ่น
ศึกษา ส 22001, ท้องถิ่นของเรา, ประเพณีท้องถิ่น, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ภาษาล้านนา,
การปฏิบัติตนตามกณฑ์, เศรษฐกิจพอเพียง, การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา,
สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และการพัฒนาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาท้องถิ่น

- การจัดเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงาน

อาชีพและเทคโนโลยี มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 22.61 ของจำนวน
ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด โดยมีสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ได้แก่ การปลูกพืชผัก, การปลูกพืชผัก
สวนครัว, การเลี้ยงปลาน้ำจืด, การเกษตร (โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมือง
ลำปาง), การขยายพันธุ์พืช (โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว อำเภอห้างฉัตร), ข้าวไทย การปลูกข้าว
ตามนโยบายของสำนักบริหารการการศึกษา (โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จิตต์อารีใน พระอุปถัมภ์ของ
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี อำเภอเมืองลำปาง), งานเกษตร งานประดิษฐ์ (โรงเรียน
ชุมชนบ้านแม่ฮาว อำเภอห้างฉัตร), งานใบตอง เช่น บายศรี (โรงเรียนชุมชนบ้านพ่อนวิทยา
อำเภอเมืองลำปาง), การประดิษฐ์โคม ตุง ช่อ (โรงเรียนแม่ก่งวิทยา อำเภอเมืองลำปาง),
ผลิตภัณฑ์ผ้าทอในท้องถิ่น ผ้าทอทุ่งกว๋าว (โรงเรียนทุ่งกว๋าววิทยาคม อำเภอเมืองปาน), งานทอ
ผ้าจก (โรงเรียนสบเมะวิทยา อำเภอแม่เมะ), งานไม้ไผ่ (โรงเรียนถิ่นวิทยา), การปลูกพืช
สมุนไพร อาหารเครื่องดื่ม (โรงเรียนเสริมงามวิทยาคม อำเภอเสริมงาม), งานประดิษฐ์ งานช่าง
(โรงเรียนแม่มอกวิทยา อำเภอเถิน, โรงเรียนร่องเคาะวิทยา อำเภอวังเหนือ), งานช่าง คหกรรม
(โรงเรียนอ้อมอารีพิทยา อำเภอเกาะคา) คอมพิวเตอร์ (โรงเรียนอนุบาลลำปาง อำเภอเมืองลำปาง,
โรงเรียนชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอสบปราบ, โรงเรียนวัดมะกอกนาบัว อำเภอเกาะคา), การบริหารน้ำดื่ม
สะอาดในโรงเรียน (โรงเรียนร่องเคาะวิทยา อำเภอวังเหนือ), การประกอบอาชีพในท้องถิ่น
(โรงเรียนบ้านหนองนา อำเภอแจ้ห่ม, โรงเรียน บ้านดอนแก้ว อำเภอวังเหนือ) และการประกอบ
อาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว อำเภอห้างฉัตร)

- การจัดเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 15.65 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
โดยมีสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ได้แก่ ภาษาพื้นเมือง ภาษาคำเมือง, อักษรพื้นเมือง, วรรณกรรม
ท้องถิ่น, การเขียน, ทักษะการเขียน, อ่านคล่องเขียนคล่อง และเสริมทักษะภาษา

- การจัดเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 7.39 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด โดยมีสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ได้แก่ หัตถกรรมพื้นบ้าน, ดนตรีพื้นเมือง, ก่อรูปจาก, ฟ้อนเล็บ และ วาดภาพระบายสี งานปั้น

- การจัดเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้

วิทยาศาสตร์ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 6.96 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด โดยมีสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ได้แก่ วิทยาศาสตร์, โครงการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น, สิ่งแวดล้อม, ธรณีวิทยาแม่เมาะ พรรณไม้ในท้องถิ่น สารเคมีให้ชีวิตกระจาย (โรงเรียนแม่เมาะวิทยา อำเภอแม่เมาะ) และเคมีสีย้อมผ้า (โรงเรียนทุ่งกวาววิทยาคม อำเภอเมืองปาน)

- การจัดเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้

คณิตศาสตร์ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 5.65 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด โดยมีสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ได้แก่ คณิตคิดสนุก, รักคณิตศาสตร์, คิดเลขเร็ว และนักสืบสายน้ำ (โรงเรียนเทศบาล 4 บ้านเชียงราย อำเภอเมืองลำปาง)

- การจัดเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้

สุขศึกษาและพลศึกษา และสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ มีผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับสาระการเรียนรู้ทั้งสองนั้น จำนวนเท่ากัน คือจำนวนสาระการเรียนรู้ละ 7 คน คิดเป็น ร้อยละ 3.04 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

มีสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและ

พลศึกษา ได้แก่ ฟิตเนสในชุมชน, การรักษาสุขภาพด้วยสมุนไพร และกีฬาต่าง ๆ

มีสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

ได้แก่ ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และ ภาษาเพื่อการสื่อสาร

2.3) การจัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็น

รวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปอย่างน้อยที่สุด ดังนี้

- การจัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน “กิจกรรมชุมนุม” มีผู้ตอบ -

แบบสอบถาม จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 49.57 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด มีกิจกรรมชุมนุมต่างๆ ดังนี้ ชุมนุมสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น, ชุมนุมสังคมศึกษา, ชุมนุมประวัติศาสตร์, ชุมนุมยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, ชุมนุมศิลปะ, ชุมนุมกีฬา, ชุมนุมดนตรี, ชุมนุมดนตรีพื้นเมือง, ชุมนุมกลองปี่พาทย์, ชุมนุมนานาชาติ, ชุมนุมศิลปะ, ชุมนุมการประดิษฐ์ การทอผ้าพื้นเมือง, ชุมนุมริ้วขบวนงานประเพณี, ชุมนุมดอกไม้แห่ง, ชุมนุมนันทนาการ, ชุมนุมอังกาเมือง, ชุมนุมยุวภาษา, ชุมนุมอาสาชวภาษา, ชุมนุมช่วงจุมสระหรือแจ่ม, ชุมนุมสังคมน่ารู้, ชุมนุมรักษาสีสิ่งแวดล้อม, ชุมนุมยุวเกษตรกร, ชุมนุมวิชาการต่าง ๆ, ชุมนุมภาษาไทย, ชุมนุมอีก

กำแพง, ชุมชมอนุรักษ์ภาษาล้านนา, ชุมชมรักการอ่าน, ชุมชมรักโรงเรียน, ชุมชมการบริหาร
น้ำดื่ม, ชุมชมสรรพสาระ, ชุมชมพฤกษศาสตร์, ชุมชมคนรักต้นไม้ และชุมชมโยธวาทิต

- การจัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน “กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี” มีผู้ตอบ
แบบสอบถามจำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 43.04 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- การจัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน “กิจกรรมแนะแนว” มีผู้ตอบแบบสอบถาม
จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 31.30 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

- การจัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน “กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์” มีผู้ตอบ
แบบสอบถามจำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 28.70 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด
มีกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ดังนี้ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ด้วยจิตอาสา บำเพ็ญประโยชน์ในวัด
และสุสานในชุมชน, ทำความสะอาดวัด พัฒนาวัด พัฒนาอ่างเก็บน้ำ ปลูกต้นไม้, พัฒนาทำความสะอาด
ถนนในชุมชน, กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ปลูกพืชสมุนไพรในชุมชน, กิจกรรมบำเพ็ญ
ประโยชน์ปลูกป่า ปลูกหญ้าแฝก, กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ทำฝายชะลอน้ำ, โครงการความดี 5
กิจกรรม น้อมนำสู่ความพอเพียง และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ด้วยการอาสาเป็นมัคคุเทศก์

- การจัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในลักษณะอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าว
มาแล้ว มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 10.43 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม
ทั้งหมด มีกิจกรรมในลักษณะต่างๆ คือ กิจกรรมโรงเรียนสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อม, กิจกรรมสร้างสรรค์
ประโยชน์, กิจกรรมยุวกาชาดโรงเรียน และกิจกรรมพี่สอนน้อง เช่น ดนตรีพื้นเมือง การฟ้อน เป็นต้น

3.4 การส่งเสริมและพัฒนาครูฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการ เรียนรู้ท้องถิ่น

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้
ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามว่ามีการส่งเสริมและพัฒนาครูฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา
กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด
ดังนี้

1) การส่งเสริมและพัฒนาครูฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา
กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยเข้าร่วมโครงการที่จัดโดยเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) หรือ
โครงการอบรมต่าง ๆ ของ สพฐ. มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 57.83
ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2) การส่งเสริมและพัฒนาครูฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา
กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยโรงเรียนจัดเอง ในลักษณะกิจกรรมทัศนศึกษาดูงาน
มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 43.91 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม
ทั้งหมด

3) การส่งเสริมและพัฒนาครูฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยเข้าร่วมโครงการอบรมต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจัด มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 26.09 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4) การส่งเสริมและพัฒนาครูฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยโรงเรียนจัดเอง ในลักษณะของโครงการฝึกอบรมและพัฒนาครูเอง โดยเชิญผู้รู้ภายนอกมาให้ความรู้ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 18.70 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

5) การส่งเสริมและพัฒนาครูฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา - กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยเข้าร่วมโครงการอบรมจากสถาบันฝึกอบรมสังกัดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 16.09 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่เคยได้รับการส่งเสริมและพัฒนาครูฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 44.35 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3.5 การเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นการเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากทีสุดไปย้งน้อยทีสุด ดังนี้

1) การเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยเข้าร่วมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 24.35 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2) การเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยเข้าร่วมโครงการวิจัย การพัฒนาสมรรถนะการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 ด้วยเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้ จังหวัดลำปาง (LLEN.LPRU) ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 13.91 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3) การเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยเข้าร่วมโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4) การเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
โดยเข้าร่วมโครงการอื่น ๆ ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 5.65 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด โครงการวิจัยดังกล่าวนี้ได้แก่

- โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล
ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และได้รับความร่วมมือสนับสนุนแนวคิดทางด้านวิชาการจากสถาบันรามจิตติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และโครงการนี้ดำเนินการสืบเนื่องมาจากโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโครงการChild Watch

- การเรียนรู้ศิลปะบนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน โรงเรียนท่าหนึ่งวัฒนธรรม
ได้รับการสนับสนุนโดยความร่วมมือของสถาบันรามจิตติและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และโครงการนี้ดำเนินการสืบเนื่องมาจากโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

- โครงการวิจัยตำนานพระพุทธรูปศาสนาฉบับวัดบ้านเอื้อม โครงการวิจัยใน
ความดูแลของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- โครงการเครือข่ายเยาวชนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

- โครงการโลกศึกษา

5) การเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
โดยเข้าร่วมโครงการวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 4.35 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่เคยเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นจำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 13.04 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3.6 การกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนเรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1) โรงเรียนมีการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในด้านประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 83.48 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2) โรงเรียนมีการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 185 คน คิดเป็นร้อยละ 80.43 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3) โรงเรียนมีการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในด้าน

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 149 คน คิดเป็นร้อยละ 64.78 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4) โรงเรียนมีการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในด้านทรัพยากร

และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 57.39 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

5) โรงเรียนมีการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในด้านอาชีพและ

การทำมาหากินในท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 52.17 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

6) โรงเรียนมีการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในด้าน -

ความสัมพันธ์ของผู้คนในท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 29.13 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ซึ่งมีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามเท่ากับประเด็นการตั้งถิ่นฐาน ชุมชนในท้องถิ่น ในข้อ 7

7) โรงเรียนมีการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในด้านการตั้ง

ถิ่นฐาน ชุมชนในท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 29.13 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

8) โรงเรียนมีการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในด้านการสร้าง

ความเข้มแข็งในท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 20 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

9) โรงเรียนมีการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในด้าน -

การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 18.70 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

10) โรงเรียนมีการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในด้านอื่น ๆ ซึ่ง

ได้แก่ เศรษฐกิจพอเพียง, การมีส่วนร่วมอนุรักษ์, การลงทะเบียน การลงบัญชี, วรรณกรรมพื้นบ้าน มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 6.09 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

กรอบสรุป 8 : การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในระดับปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา

- การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในระดับปฐมวัย มีการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการผ่านการจัดประสบการณ์หรือหน่วยการเรียนรู้ในกิจกรรมดังนี้ 1. กิจกรรมเสริมประสบการณ์ 2. กิจกรรมศิลปะ สร้างสรรค์ 3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ 4. กิจกรรมเสรี 5. กิจกรรมกลางแจ้ง - การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นผ่านการจัดสภาพแวดล้อมใน 3 ลักษณะ คือ 1. การจัดผ่านทางแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน 2. การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน 3. การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน	<u>การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา</u> - มีลักษณะการบูรณาการในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ คือ 1. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 2. การงานอาชีพและเทคโนโลยี 3. ภาษาไทย 4. ศิลปะ 5. วิทยาศาสตร์ 6. คณิตศาสตร์ 7. ภาษาต่างประเทศ 8. สุขศึกษาและพลศึกษา - มีการจัดเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ในกลุ่มสาระต่างๆ ดังนี้ -1. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 2. การงานอาชีพและเทคโนโลยี 3. ภาษาไทย 4. ศิลปะ 5. วิทยาศาสตร์ 6. คณิตศาสตร์ 7. ภาษาต่างประเทศ 8. สุขศึกษาและพลศึกษา - มีการจัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ 1. กิจกรรมชุมนุม 2. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี 3. กิจกรรมแนะแนว 4. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

3.7 วิธีการวัดและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของโรงเรียน

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นวิธีการวัดและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของโรงเรียน เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1) โรงเรียนมีวิธีการวัดและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

จากผลงานของนักเรียน มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 202 คน คิดเป็นร้อยละ 87.82 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2) โรงเรียนมีวิธีการวัดและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

จากแบบสอบถามความคิดเห็น แบบประเมินเจตคติ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 57.39 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3) โรงเรียนมีวิธีการวัดและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

จากแบบทดสอบ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 55.21 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4) โรงเรียนมีวิธีการวัดและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นใน

ลักษณะอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 9 คน คิดเป็น ร้อยละ 3.91 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ซึ่งวิธีการวัดและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในลักษณะอื่นๆ ได้แก่

- การประเมินตามสภาพจริง การสังเกตพฤติกรรม
- การสังเกต สัมภาษณ์ ส่องแบบสอบถามให้ผู้ปกครอง
- แบบสังเกต
- การสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่นของตนเอง และนำมาบรรยายเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน บุคคลสำคัญในหมู่บ้านของตนเอง
- การเขียนรายงานกลุ่ม

กรอบสรุป 9 : วิธีการวัดและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของโรงเรียน

วิธีการวัดและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของโรงเรียน คือ

1. จากผลงานของนักเรียน
2. จากแบบสอบถามความคิดเห็น แบบประเมินเจตคติ
3. จากแบบทดสอบ
4. จากการประเมินตามสภาพจริง การสังเกตพฤติกรรม
5. จากการสังเกต สัมภาษณ์ ส่องแบบสอบถามให้ผู้ปกครอง
6. จากแบบสังเกต
7. จากการสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่นของตนเอง และนำมาบรรยายเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน บุคคลสำคัญในหมู่บ้านของตนเอง
8. จากการเขียนรายงานกลุ่ม

4. ผลที่เกิดขึ้นกับ นักเรียน ครู โรงเรียน และชุมชน

4.1 ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

1) นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของท้องถิ่น

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนโดยที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของท้องถิ่น เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1.1) นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

วัฒนธรรมของท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 89.13 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.2) นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 204 คน คิดเป็นร้อยละ 88.70 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.3) นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 73.04 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.4 นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอื่น ๆ คือ นักเรียนมีความสนใจในเรื่องราวของถิ่นที่อยู่ (หมู่บ้าน) ที่ตนเองอาศัยอยู่ และร่วมงานวิจัยหน่วยงานภายนอก รวมทั้งร่วมอนุรักษ์สืบสานศิลปะการแสดงพื้นบ้าน มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.78 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2) นักเรียนมีความรู้สึกสำนึกรัก ภูมิใจ และตระหนักในคุณค่าของความรู้ท้องถิ่น ในประเด็นนี้มีผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความรู้สึกสำนึกรัก ภูมิใจ และตระหนักในคุณค่าของความรู้ท้องถิ่นของนักเรียน จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 89.13 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งสามารถวิเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลที่การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นนั้น ทำให้นักเรียนมีความรู้สึกสำนึกรัก ภูมิใจ และตระหนักในคุณค่าของความรู้ท้องถิ่นได้ดังนี้

2.1) นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อคุณค่าของความรู้ท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากนักเรียนมีความผูกพันกับวิถีชีวิตท้องถิ่น การเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่นเป็นเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษในเรื่องวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของชุมชน นักเรียนมีสำนึกรักบ้านเกิดด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม เพราะนักเรียนส่วนใหญ่เติบโตในท้องถิ่นที่นักเรียนศึกษาอยู่ นักเรียนเป็นคนในท้องถิ่น ได้สัมผัสวิถีชีวิตตลอดเวลา จนเกิดความรักและภาคภูมิใจ จากการมีส่วนร่วมและภูมิใจในความเป็นเมืองเกิด มีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง นักเรียนมีความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมที่ดั่งามในท้องถิ่น และจะต้องอนุรักษ์ให้อยู่คู่กับท้องถิ่นตลอดไป มีความตระหนักว่าควรตามรอยบรรพชนที่จะต้องรักษาคุณค่าไว้ให้ชนรุ่นหลังได้สืบทอดเป็นของท้องถิ่นต่อไป

2.2) การแสดงออกทางพฤติกรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีใน - ท้องถิ่นด้วยความเต็มใจ ขณะเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนในท้องถิ่น นักเรียนรู้สึกภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ได้เข้าร่วมทำกิจกรรม และภูมิใจที่ได้ทำประโยชน์ให้กับชุมชน นักเรียนร่วมศึกษาเรียนรู้จากโบราณสถานที่สำคัญของจังหวัดลำปาง เช่น วัด กำแพงเมือง สายน้ำแม่วัง ทำให้เข้าใจรากเหง้าของตนเองมากขึ้น นักเรียนศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงร่วมกับชุมชนท้องถิ่น โดยการเข้าร่วมกิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น เช่น ประเพณีลอยกระทง การถวายสลากภัต งานกฐิน ทอดผ้าป่า วันเข้าพรรษา ได้เข้าร่วมกิจกรรมการขุดค้น ขุดแต่ง และศึกษาชั้นวัฒนธรรมทางโบราณคดี การทำหนังสือสารคดีวัฒนธรรมท้องถิ่น ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้นักเรียนเข้าใจและเห็นคุณค่าของการศึกษาท้องถิ่นของตนเอง เกิดสำนึกรักท้องถิ่น เห็นคุณค่าในภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียนยังได้เข้าร่วมกิจกรรมสืบสานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในชุมชน เช่น งานประเพณียี่เป็ง ตานก๋วยสลาก และในการร่วมเรียนรู้ด้วยการแสดงออกในกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นักเรียนยังได้แสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วม เนื่องจากมีความคิดว่ามีประโยชน์ต่อตนเองอย่างเห็นได้ชัดเจน

2.3) การแสดงออกทางพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนท้องถิ่น ครูใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้โดยการศึกษาสืบค้นด้วยตนเองในแผนการวิจัยทางประวัติศาสตร์ การเรียนโดยโครงงานเพื่อให้นักเรียนได้สัมผัสกับท้องถิ่นของตนเอง การส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วม อนุรักษ์ในสิ่งที่ศึกษา ได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเอง ทำให้นักเรียนเกิดความตระหนักและมีส่วนร่วม เพราะนักเรียนมีประสบการณ์ตรงที่ได้จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ สัมภาษณ์ ศึกษา สืบค้น ทำให้ได้รับทราบประวัติความเป็นมา เกิดสำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง

มีกระบวนการเรียนรู้ที่นักเรียนสามารถพูดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง สามารถบอกอธิบายถึงคุณค่าของความรู้ท้องถิ่น และที่สำคัญนักเรียนมีความต้องการที่จะศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่นให้มากกว่านี้ นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสนใจ วิเคราะห์และตระหนักถึงคุณค่าขององค์ความรู้ ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ การเรียนรู้ที่นักเรียนเกิดจากความสนใจ นักเรียนได้ไปขอข้อมูลของคนในชุมชนของตนเองเพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนภายในห้องเรียนของตนเอง ซึ่งแต่ละคนก็อาศัยอยู่กับคนละหมู่บ้านทำให้นักเรียนแต่ละคนสนใจในถิ่นฐานของผู้อื่น รวมทั้งความสนใจเรียนรู้เรื่องราวในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนท้องถิ่น ความศรัทธา / ความเชื่อ / สิ่งที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผู้คนให้เกิดความรักความสามัคคีในกลุ่ม ความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมากขึ้น รวมถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรท้องถิ่น การเรียนรู้ด้วยกระบวนการดังกล่าวนี้ส่งผลให้ “นักเรียนมีจิตอาสา เป็นสมาชิกในชุมชนส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์ องค์ความรู้ / การกระทำ / การดำเนินงาน เพื่อท้องถิ่นของตนเอง”

2.4) การแสดงออกทางพฤติกรรมของคนในชุมชนท้องถิ่นต่อการเรียนรู้ของ - นักเรียน คือ ผู้ปกครองนักเรียนให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ องค์การบริหารส่วนตำบลให้การดูแลและสนับสนุนงบประมาณ

3) นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นและพัฒนาความรู้ท้องถิ่นในชีวิตจริงมาสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน

ในประเด็นนี้มีผู้ตอบแบบสอบถามแสดงให้เห็นว่า นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นและพัฒนาความรู้ท้องถิ่นในชีวิตจริงมาสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน จำนวน 151 คน คิดเป็น ร้อยละ 65.65 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งสามารถวิเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นและพัฒนาความรู้ท้องถิ่นในชีวิตจริง มาสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ดังนี้

3.1) บุคลากรจากชุมชน คือ ปราชญ์ชาวบ้าน, ผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น, ผู้มีความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพต่างๆ ในชุมชน มาร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้ และฝึกทักษะการปฏิบัติจริงให้แก่นักเรียนและครู เช่น ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น, การจักสาน, การถนอมอาหาร, การทอผ้า, การทำไม้กวาด, การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ, การทำขนมจีน การทำน้ำหมักชีวภาพ นอกจากนี้ผู้ปกครองที่มีความรู้เข้ามาเป็นวิทยากรในโรงเรียน

3.2) นักเรียนมีบุคลากรจากชุมชนเป็นครูผู้ถ่ายทอดความรู้เมื่อนักเรียนเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์ สอบถามผู้รู้ในท้องถิ่นในรายวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและรายวิชาอื่นๆ เช่น นักเรียนไปเรียนรู้พุทธศาสนาที่วัด

3.3) นักเรียนมีเครือข่ายผู้ปกครองในชุมชนเป็นครูผู้ถ่ายทอดความรู้ เช่น กลุ่มนักเรียนที่สนใจออกไปหาความรู้จากผู้ปกครองที่บ้าน ผู้ปกครองสนับสนุนและให้ความร่วมมือในการสืบค้นเป็นอย่างดี ทำให้เกิดการสืบทอดและถ่ายทอดความรู้จากผู้ปกครองสู่บุตรหลานของตนเอง ผู้ปกครองส่งเสริมสนับสนุนบุตรธิดาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและน่านักเรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้และเข้าร่วมประเพณีท้องถิ่น รวมทั้งผู้ปกครองอนุญาตให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมนอกสถานที่

3.4) นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีกรรมการสถานศึกษาซึ่งมาจากบุคคลในท้องถิ่น และครูมีการออกแบบสำรวจความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครอง

3.5) มีการจัดทำหลักสูตรสาระท้องถิ่นร่วมกันระหว่างองค์กร เอกชนและรัฐ โดยมีชุมชนผู้ปกครองมีส่วนร่วม เช่น การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาพุทธศักราช 2552 ตามหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ.2551 กำหนดสัดส่วนเนื้อหา ในหลักสูตรให้เรียนเรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นไว้ 30% การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านไหล่หิน โดยมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย คณะกรรมการศึกษา ครู ตัวแทนผู้ปกครองและชุมชน

3.6) ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการปลูกฝังให้มีความรักและหวงแหนสิ่งแวดล้อมในชุมชน การปลูกฝังจิตสำนึกในการร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น เช่น การศึกษาธรรมชาติกับทางโรงเรียนเมื่อจัดให้มีการน่านักเรียนศึกษาป่าชุมชน การทำฝายชะลอน้ำบ้านแม่ต๋ำนักเรียนเรียนรู้จากชุมชน

3.7) นักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน และชุมชน ร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนและเป็นกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้วยการมีส่วนร่วมของชีวิตทุกชีวิตในชุมชน รวมทั้งกิจกรรม / โครงการพิเศษต่างๆ เช่น การนำความรู้เกี่ยวกับการแต่งคำมาสอนนักเรียน ตลอดจน - การปฏิบัติเกี่ยวกับการทำดอกไม้ ทำไข่เค็ม, กิจกรรมวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน, โครงการ - ส่งเสริมภูมิปัญญาไทย กิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาไทย เป็นต้น

4) นักเรียนได้รับรางวัลหรือการยกย่องที่เกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อท้องถิ่น ในประเด็นนี้มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 28.26 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งสามารถวิเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการได้รับรางวัลหรือการยกย่องที่เกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่นของนักเรียน ดังนี้

- โครงการคุณธรรม รางวัลคุณธรรมดีเด่น
- โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง โรงเรียนท่าหนึ่ง -

วัฒนธรรม

- การจัดทำหนังสือสารคดีของสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง
- รางวัล ระดับเหรียญทอง โครงการรวมอาณาจักรล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่ง

ของรัฐไทย

- รางวัล ระดับเหรียญทอง โครงการลำปางใช้เป็นเพียงเมืองรถม้าเท่านั้น
- รางวัล ระดับเหรียญทอง โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ สู่ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น

- รางวัล ระดับเหรียญทอง โครงการวัดพม่ากับความสัมพันธ์กับคนในชุมชน
- รางวัล ระดับเหรียญทอง ชุมชนมมิ่งสาสายสืบ
- รางวัล "มหกรรมก่องปูจา"
- รางวัลเกี่ยวกับการพ่อนพื้นเมือง
- ยุวเกษตรกรดีเด่น
- โครงการนักสืบสายน้ำ
- โครงการอาชีพการประดิษฐ์
- รางวัลชนะเลิศดนตรีพื้นเมืองของกลุ่มเครือข่าย
- รางวัลการเป่าขลุ่ยเพียงออของกลุ่มเครือข่าย
- รางวัลชนะเลิศการประกวดสะล้อ ซอ ซึง ระดับศูนย์ / รองชนะเลิศ -

การประกวดวงสะล้อซอซึง ระดับจังหวัด

- รางวัลเหรียญทอง การประกวดดนตรีพื้นเมืองงานวิทยาศาสตร์นิทัศน์ราชภัฏ -

ลำปาง

- รางวัลจากสถาบันพระปกเกล้า โครงการสำนึกพลเมือง
- โรงเรียนภูมิปัญญาสุขภาพดีเด่น (งานมหกรรมหมอฟันบ้านนาชาติ)

เกียรติบัตรโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย (สาธารณสุขลำปาง)

- นักเรียนและครูได้รับคัดเลือกจัดทำรายการ TV ครู เพื่อเผยแพร่รายการให้ครู

5) ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนในด้านอื่น ๆ ในประเด็นนี้มีผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นจำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 51.74 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งสามารถวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ซึ่งพบว่ามีลักษณะเช่นเดียวกับในประเด็น ข้อ 2) คือนักเรียนมีความรู้สึกสำนึกรัก ภูมิใจ ผูกพันกับชุมชนท้องถิ่น ตระหนักในคุณค่าของความรู้ท้องถิ่น และแสดงออกถึงพฤติกรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีในท้องถิ่นด้วยความเต็มใจ ขณะเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนในท้องถิ่น นักเรียนรู้สึกภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ได้เข้าร่วมทำกิจกรรม และภูมิใจที่ได้ทำประโยชน์ให้กับชุมชน นักเรียนยังได้แสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วม มีจิตอาสาที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์ท้องถิ่น” เนื่องจากมีความคิดว่าเป็นประโยชน์ต่อตนเองอย่างเห็นได้ชัดเจน

กรอบสรุป 10 : ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน (ทัศนะของครูและผู้บริหาร)

ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน (ทัศนะของครูและผู้บริหาร) คือ

1. นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของท้องถิ่นในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี, การมีส่วนร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา, การมีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น
2. นักเรียนมีความรู้สึกสำนึกรัก ภูมิใจ และตระหนักในคุณค่าของความรู้ท้องถิ่น
3. นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นและพัฒนาความรู้ท้องถิ่นในชีวิตจริงมาสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน
4. นักเรียนได้รับรางวัลหรือการยกย่องที่เกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่น

4.2 ผลที่เกิดขึ้นกับครู

1) การผลิตสื่อ นวัตกรรมที่ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผล - การวิเคราะห์ได้ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นผลที่เกิดขึ้นกับครูซึ่งมีการแสดงออกจากการผลิตสื่อ นวัตกรรมที่ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1.1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 61.74 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.2) เอกสารประกอบการสอน ใบงาน ใบความรู้ มีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 53.48 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.3) สื่อเทคโนโลยี เช่น e-Learning e-book เว็บไซต์ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 18.70 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.4) Power Point มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 16.09 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.5) ชุดความรู้ที่เกิดจากการทำงานร่วมกับชุมชน มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 12.61 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.6) ผลงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของครู มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 10.87 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2) การได้รับการยกย่องหรือรางวัล การเลื่อนวิทยฐานะ จากการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่น

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นผลที่เกิดขึ้นกับครู ด้านการได้รับการยกย่องหรือรางวัล การเลื่อนวิทยฐานะ จากการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่น พบว่ามีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 16.52 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด และมีผู้ตอบว่าไม่เคยได้รับการยกย่องหรือรางวัล การเลื่อนวิทยฐานะ จากการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่น / ไม่ตอบ จำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 83.48 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3) การได้รับการยอมรับและความร่วมมือจากผู้ปกครอง / ชุมชน / ราษฎรชาวบ้าน / องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นผลที่เกิดขึ้นกับครู ด้านการได้รับการยอมรับและความร่วมมือจากผู้ปกครอง / ชุมชน / ราษฎรชาวบ้าน / องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่ามีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 60.43 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด และมีผู้ตอบว่าไม่ได้รับการยอมรับและความร่วมมือจากผู้ปกครอง / ชุมชน / ราษฎรชาวบ้าน / องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น / ไม่ตอบ จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 39.57 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4) การจัดการกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นทำให้ครู นักเรียน ผู้บริหาร โรงเรียน และชุมชน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ความรู้ท้องถิ่น และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่นร่วมกันเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและความเข้มแข็งของชุมชน

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นผลที่เกิดขึ้นกับครู ด้านการจัดการกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น ทำให้ครู นักเรียน ผู้บริหาร โรงเรียน และชุมชน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ความรู้ท้องถิ่น และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่นร่วมกันเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและความเข้มแข็งของชุมชน พบว่ามีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 51.30 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด และมีผู้ตอบว่าการจัดการกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นไม่ได้ทำให้ครู นักเรียน ผู้บริหาร โรงเรียน และชุมชน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ความรู้ท้องถิ่น และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่นร่วมกันเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและความเข้มแข็งของชุมชน / ไม่ตอบ จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 48.70 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

กรอบสรุป 11 : ผลที่เกิดขึ้นกับครู (ทัศนะของครูและผู้บริหาร)

ผลที่เกิดขึ้นกับครู คือ (จากแบบสอบถาม)

1. ครูผลิตสื่อ นวัตกรรมที่ใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้, เอกสารประกอบการสอน ใบงาน ใบความรู้, สื่อเทคโนโลยี, Power Point, ชุดความรู้ที่เกิดจากการทำงานร่วมกับชุมชน, ผลงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของครู
2. การได้รับการยกย่องหรือรางวัล การเลื่อนวิทยฐานะ จากการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่น
3. การได้รับการยอมรับและความร่วมมือจากผู้ปกครอง / ชุมชน / ปราชญ์ชาวบ้าน / องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
4. การจัดการกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นทำให้ครู นักเรียน ผู้บริหาร โรงเรียน และชุมชน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ความรู้ท้องถิ่น และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่นร่วมกันเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและความเข้มแข็งของชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นกับครู คือ (จากความคิดเห็นในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีต่างๆ)

-นักเรียนส่วนหนึ่งมีความสุขในการเรียนรู้และมีความรักความผูกพันกับท้องถิ่น
ตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.3 ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น

1) ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่นในประเด็นนี้ เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยัง น้อยที่สุด ดังนี้

1.1) ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น ระดับปานกลาง มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 36.09 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.2) ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น ระดับมาก มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 29.57 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.3) ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น ระดับน้อย มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 13.04 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.4) มีผู้ตอบแบบสอบถามว่ายังไม่เห็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 30.43 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2) กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ชุมชนให้ความสำคัญ

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่นในประเด็นนี้ เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

2.1) ชุมชนให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้านคุณค่า - ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ 72.61 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.2) ชุมชนให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 66.52 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.3) ชุมชนให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้านทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 53.48 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.4) ชุมชนให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้าน -

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 48.70 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.5) ชุมชนให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้านสังคม

มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 39.13 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.6) ชุมชนให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ

มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 31.74 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.7) ชุมชนให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้านอื่น ๆ

มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 2.17 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

กรอบสรุป 12 : ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น (ทัศนะของครูและผู้บริหาร)

ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น คือ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด คือ ระดับ ปานกลาง ระดับมาก และระดับน้อย
2. กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ชุมชนให้ความสำคัญ คือ ด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ

5. เครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

5.1 เครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของโรงเรียน

1) เครือข่ายความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) / เทศบาล

มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 34.78 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม - ทั้งหมด 230 คน

2) เครือข่ายความร่วมมือจากมหาวิทยาลัย มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน

59 คน คิดเป็นร้อยละ 25.65 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 230 คน

3) เครือข่ายความร่วมมือจากกลุ่มโรงเรียน มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 24.78 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 230 คน

4) เครือข่ายความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 16.09 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 230 คน เครือข่ายความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ดังกล่าว คือ

- วิทยาการท้องถิ่น
- ชมรมศิษย์เก่า ชมรมผู้สูงอายุ
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศาล กรมการศาสนา
- เกษตรอำเภอ
- กรมศิลปากร ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
- สภาวัฒนธรรมอำเภอ
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย กองทุนรอบโรงไฟฟ้า สมาคมพัฒนาแม่เมาะ
- มูลนิธิศุภนิมิต
- โรงพยาบาล
- โรงเรียนชีวิต
- บริษัทเซพรอนจำกัด

5) เครือข่ายความร่วมมือจากสถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 19.13 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

จากผู้ให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นรวมจำนวน 230 คน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่นในประเด็นนี้ เรียงลำดับตามที่มีผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1.1) กศน.อำเภอ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 5.22 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.2) กศน.ตำบล มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.78 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.3) กศน.ภาคเหนือ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.91 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.4) กศน.จังหวัดลำปาง มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.22 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

6) เครือข่ายความร่วมมือจากศูนย์การเรียนรู้ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 12.61 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 230 คน

5.2 ลักษณะความร่วมมือของเครือข่ายในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น
มีลักษณะความร่วมมือดังนี้

- 1) เครือข่ายความร่วมมือด้านการสนับสนุนงบประมาณ
- 2) เครือข่ายความร่วมมือด้านวิชาการ การจัดอบรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ, การประชุมสัมมนา, การจัดนิทรรศการ นำเสนอผลงานวิชาการเผยแพร่ความรู้, การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยงานเครือข่าย โรงเรียน และชุมชน
- 3) เครือข่ายความร่วมมือด้านการวางแผนจัดทำโครงการ จัดทำหลักสูตร แกนกลางที่บูรณาการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

5.3 การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น
ควรจะเป็น มีความคิดเห็นสรุปได้ดังนี้

1) การสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการประสานงานกันเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่น จัดทำหลักสูตรร่วมกัน จัดพัฒนาครูร่วมกัน จัดหางบประมาณมาสนับสนุนกิจกรรม จากองค์กรต่างๆ โดยมีการกระตุ้น ส่งเสริม ติดตาม และประเมินผล ให้ความร่วมมือในการติดตามปัญหาเพื่อแก้ไขร่วมกัน เป็นระยะๆ ไม่ทอดทิ้งละทิ้งฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งดำเนินการเอง มีการติดตาม มีการประชุมพบปะพูดคุยปัญหาถึงสิ่งที่ได้จัดทำไปแล้ว นำไปใช้เกิดผลอย่างไร มีปัญหาต้องแก้ไข ปรับปรุงหรือไม่ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นที่เครือข่ายรับผิดชอบ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โรงเรียนจัดทำขึ้นระหว่างเครือข่าย จัดทัศนศึกษาร่วมกันเพื่อศึกษาเรียนรู้ขั้นตอนจากหน่วยงานอื่นๆ หรือต่างจังหวัด เพื่อร่วมมือวางแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ควรมีการนำร่องทุกอำเภอโดยร่วมมือกับสภาวัฒนธรรมอำเภอ

2) การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้ชนรุ่นหลังได้เห็นและตระหนักถึงคุณค่าของท้องถิ่นอยู่อย่างต่อเนื่อง เยาวชนในชุมชนมีความตระหนักรักษามรดกภูมิปัญญา ประเพณี ได้เรียนรู้ และนำมาปฏิบัติเพื่อสืบสาน สืบทอดสู่เยาวชนรุ่นต่อไป / ปราชญ์ผู้รู้ควรได้รับการยกย่อง เพื่อเป็นแบบอย่างต่อเยาวชน

3) การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารอย่างต่อเนื่องและขอความร่วมมือในกลุ่มเครือข่ายและในอำเภอ จังหวัดใกล้เคียง มีการเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะที่สร้างความเข้าใจและความตระหนักเพื่อให้องค์กรในท้องถิ่นจัดกิจกรรมหรือส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ต่างๆ โดยเพิ่มงบประมาณสนับสนุน หน่วยงานในท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชนควรมีงบประมาณสนับสนุนให้กับปราชญ์ท้องถิ่น, ผู้รู้ในชุมชน

4) ผู้นำชุมชน วัด ผู้รู้ในชุมชน ต้องให้การสนับสนุน ชุมชนแต่ละหมู่บ้านต้องหาเอกลักษณ์ของตนเอง และทำให้เด่น เป็นจุดขายของชุมชน

5) การจัดทำข้อมูลความรู้ท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยควรมีหน่วยงาน องค์กร ได้องค์กรหนึ่งเป็นผู้ประสานงาน

6. ข้อคิดเห็นต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชน

มีผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นนี้จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 51.30 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 230 คน และมีความคิดเห็นสรุปได้ดังนี้

6.1 ข้อคิดเห็นต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียนเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง

1) กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นต้องสามารถสร้างความตระหนักในความรักความผูกพันระหว่างผู้เรียนกับชุมชนท้องถิ่น มีความตระหนักในสำคัญของการจัดกระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่น จัดทำกิจกรรมอย่างเป็นระบบ เป็นรูปธรรม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

มีกระบวนการสร้างความตระหนักให้แก่เด็กและเยาวชน บุคคลที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น สำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง ในเรื่องประเพณีและวัฒนธรรม ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการสืบค้นและการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

2) การจัดการเรียนรู้ท้องถิ่นควรมีกระบวนการที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม มีความต่อเนื่อง สร้างความเข้าใจที่ตรงกันด้วยการมีส่วนร่วม และร่วมดำเนินการอย่างจริงจังด้วยความร่วมมือของทุกหน่วยงาน / องค์กร / เครือข่าย / จังหวัด ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อย่างเป็นระบบ

การจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง หากมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน และครูผู้สอนหรือกระบวนการเรียนรู้ที่ปฏิบัติกิจกรรมอย่างจริงจัง เอาจริงเอาจังจากทุกภาคส่วน ซึ่งผู้เรียนพร้อมที่จะได้รับการเรียนรู้อยู่แล้ว ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้และทักษะปฏิบัติที่ได้รับเป็นประโยชน์และผลตอบแทนต่อชุมชนอย่างแท้จริง

3) การจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน ควรดำเนินการบูรณาการในทุกกลุ่มสาระ และเริ่มต้นปลูกฝังตั้งแต่ระดับปฐมวัย

6.2 องค์ความรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง

1) ควรมีการประสานงานร่วมมือกันในการจัดการศึกษาในเรื่ององค์ความรู้ - ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปางอย่างจริงจัง เช่น โรงเรียน, อบต., อบจ., ชุมชน, จังหวัด, สพป., สพม. และองค์กรที่เกี่ยวข้องต้องเข้าร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สนับสนุนแหล่งเรียนรู้และแหล่งฝึกงานให้กับเยาวชน

2) ควรมีการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ สถานที่ ประวัติศาสตร์ ปราชญ์ชาวบ้าน ของจังหวัด และมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้รับทราบอยู่เป็นประจำ มีการรวบรวมองค์ความรู้ให้เป็นระบบ มีศูนย์ข้อมูลสื่อสารไว้เป็นจุดที่สามารถเข้าใช้บริการได้ง่าย เช่น ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดโรงเรียน เว็บไซต์ของจังหวัด เป็นต้น ควรมีการให้คำตอบแทนแก่ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้มาช่วยสอน ช่วยแนะนำให้เกิดการเรียนรู้

3) ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ท้องถิ่นควรเสริมสร้างให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ในชุมชนที่หลากหลาย เช่น วิธีการสัมภาษณ์ สอบถาม เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้เกิดความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

4) เยาวชนได้รับองค์ความรู้ที่สามารถนำไปพัฒนาชุมชนได้อย่างมีศักยภาพ ตามบริบทของแต่ละชุมชน

5) หน่วยงาน / องค์กร ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญอย่างจริงจังกับการสนับสนุนกิจกรรมของท้องถิ่น ทั้งด้านอุปกรณ์ และงบประมาณอย่างเพียงพอต่อองค์กร

6.3 การพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่นและการสร้างความรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง

1) การรวบรวมองค์ความรู้ท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้จากนักปราชญ์ ผู้รู้ของชุมชน เป็นหมวดเป็นหมู่ เพื่อจะได้เป็นปัจจัยและพลังขับเคลื่อนในการขยายผลงานและส่งเสริมกิจกรรมหลากหลาย เพื่อให้มีวิทยากรท้องถิ่นในสถานศึกษาที่นักเรียนสามารถศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากตำราเรียน

2) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์องค์ความรู้ท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้โดยให้เยาวชนได้ร่วมปฏิบัติในการจัดทำหรือเผยแพร่ ส่งเสริมให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัย สืบค้นข้อมูล จัดเป็นโครงการตามอำเภอต่างๆ ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา เพื่อฝึกทักษะกระบวนการคิด วิเคราะห์ อันนำไปสู่การเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา

3) การถ่ายทอดความรู้ในเชิงลึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น (ล้านนา) - วัฒนธรรมที่โดดเด่น วิถีชีวิต และความสัมพันธ์ของชุมชนล้านนาที่นับวันจะถูกกลืนและหายไปจากชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้เกิดความตระหนัก และสามารถอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่น พร้อมรับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีภูมิคุ้มกัน

4) การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่นและการสร้าง - ความรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง ควรทำอย่างเป็นระบบ ทำอย่างจริงจัง และทำอย่างต่อเนื่อง ให้เห็นเป็นรูปธรรม ทำอย่างยั่งยืน

กรอบสรุป 13 : การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ควรจะเป็น

การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ควรจะเป็น คือ

1. การสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องและจริงจัง
2. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้ชนรุ่นหลังได้เห็นและตระหนักถึงคุณค่าของท้องถิ่นอยู่อย่างต่อเนื่อง
3. การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารอย่างต่อเนื่องและขอความร่วมมือในกลุ่มเครือข่ายและในอำเภอ จังหวัดใกล้เคียง มีการเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะที่สร้างความเข้าใจและความตระหนัก
4. ชุมชนแต่ละหมู่บ้านต้องหาเอกลักษณ์ของตนเอง และทำให้เด่น เป็นจุดขายของชุมชน
5. การจัดทำข้อมูลความรู้ท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยควรมีหน่วยงานองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นผู้ประสานงาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและความคิดเห็นจากแบบสอบถามนักเรียน

ผู้ตอบข้อมูลเป็นนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 รวมจำนวน 579 คน จากโรงเรียนเดียวกับครูและผู้บริหารผู้ตอบแบบสอบถามที่ได้สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์มาแล้ว รวมจำนวน 54 โรงเรียน มีประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ความคิดเห็นของนักเรียนประเด็นความจำเป็นในการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นว่ามีความจำเป็นต้องเรียนจำนวน 459 คน คิดเป็นร้อยละ 79.27 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด เนื่องจากมีเหตุผลที่สามารถเรียงลำดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

1.1 เหตุผลเนื่องจากนักเรียนได้เรียนรู้ ความเป็นมาในท้องถิ่นของเราเอง มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 360 คน คิดเป็นร้อยละ 62.18 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.2 เหตุผลเนื่องจากนักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น
มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 264 คน คิดเป็นร้อยละ 45.60 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.3 เหตุผลเนื่องจากนักเรียนรู้จักอาชีพในท้องถิ่น สามารถพัฒนาเป็นอาชีพได้
มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 204 คน คิดเป็นร้อยละ 35.23 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.4 เหตุผลเนื่องจากนักเรียนได้เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น
มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 34.20 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

1.5 เหตุผลอื่น ๆ มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 0.69 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

สำหรับประเด็นความคิดเห็นที่ว่า ไม่จำเป็นต้องเรียน เพราะไม่ต้องใช้สอบเรียนต่อ มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพียงจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 1.38 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2. ความคิดเห็นของนักเรียนประเด็นความน่าสนใจของสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเรียงลำดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

2.1 ประเด็นความน่าสนใจของสาระการเรียนรู้ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น
มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 269 คน คิดเป็นร้อยละ 46.46 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.2 ประเด็นความน่าสนใจของสาระการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 252 คน คิดเป็นร้อยละ 43.52 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.3 ประเด็นความน่าสนใจของสาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 219 คน คิดเป็นร้อยละ 37.82 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.4 ประเด็นความน่าสนใจของสาระการเรียนรู้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 30.92 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.5 ประเด็นความน่าสนใจของสาระการเรียนรู้อาชีพและการทำมาหากิน
ในท้องถิ่น มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 140 คน
คิดเป็นร้อยละ 24.18 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.6 ประเด็นความน่าสนใจของสาระการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาท้องถิ่น มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน
120 คน คิดเป็นร้อยละ 20.73 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.7 ประเด็นความน่าสนใจของสาระการเรียนรู้การตั้งถิ่นฐาน ชุมชน
ในท้องถิ่น มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 105 คน
คิดเป็นร้อยละ 18.13 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.8 ประเด็นความน่าสนใจของสาระการเรียนรู้การสร้างความเข้มแข็งใน
ท้องถิ่น มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 102 คน
คิดเป็นร้อยละ 17.62 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.9 ประเด็นความน่าสนใจของสาระการเรียนรู้ความสัมพันธ์ของผู้คนใน
ท้องถิ่น มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 91 คน
คิดเป็นร้อยละ 15.72 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

2.10 ประเด็นความน่าสนใจของสาระการเรียนรู้อื่น ๆ มีนักเรียนผู้ตอบ
แบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.52 ของจำนวนผู้ตอบ
แบบสอบถามทั้งหมด

3. ความคิดเห็นของนักเรียนประเด็นกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นแบบที่
ผู้เรียนชอบ มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเรียงลำดับความคิดเห็นของผู้ตอบ
แบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

3.1 ประเด็นกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นแบบทัศนศึกษา มีนักเรียนผู้ตอบ
แบบสอบถามแสดงความคิดเห็นว่าชอบในประเด็นนี้มากที่สุดจำนวน 342 คน คิดเป็นร้อยละ
59.07 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3.2 ประเด็นกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นแบบกิจกรรมเรียนรู้นอกห้องเรียน
พาลงชุมชน มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นว่าชอบในประเด็นนี้จำนวน 261 คน
คิดเป็นร้อยละ 45.08 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3.3 ประเด็นกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นแบบค่าย / ชมรม มีนักเรียน
ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นว่าชอบในประเด็นนี้จำนวน 193 คน คิดเป็น ร้อยละ 33.33
ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3.4 ประเด็นกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นในลักษณะสอนแบบสืบค้น

จัดโครงการ / โครงการวิจัย มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นว่าชอบในประเด็นนี้จำนวน 121 คน คิดเป็น ร้อยละ 20.90 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3.5 ประเด็นกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นในลักษณะสอนเนื้อหาอิงตำราเรียน

มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นว่าชอบในประเด็นนี้จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 12.78 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

3.6 ประเด็นกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นในลักษณะอื่น ๆ มีนักเรียน -

ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นว่าชอบในประเด็นนี้จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.21 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4. ความคิดเห็นของนักเรียนประเด็น “หลังจากเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแล้ว ส่งผลต่อผู้เรียนอย่างไร” มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเรียงลำดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามจากมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ดังนี้

4.1 หลังจากเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแล้ว ส่งผลต่อผู้เรียน คือ ผู้เรียนรู้จัก และเข้าใจความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้มากที่สุดจำนวน 368 คน คิดเป็นร้อยละ 63.56 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4.2 หลังจากเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแล้ว ส่งผลต่อผู้เรียน คือ ผู้เรียนมี - **สำนึกรักท้องถิ่น รักชุมชนที่อาศัยอยู่มากขึ้น** มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 312 คน คิดเป็นร้อยละ 53.89 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4.3 หลังจากเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแล้ว ส่งผลต่อผู้เรียน คือ ผู้เรียน - **สามารถนำความรู้ที่มีอยู่ไปต่อยอดประกอบอาชีพได้** มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 266 คน คิดเป็นร้อยละ 45.94 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4.4 หลังจากเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแล้ว ส่งผลต่อผู้เรียน คือ ผู้เรียนมี - **กิจกรรมร่วมกับชุมชนมากยิ่งขึ้น** มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 225 คน คิดเป็นร้อยละ 38.86 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

4.5 หลังจากเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแล้ว ส่งผลต่อผู้เรียนในด้านอื่น ๆ **นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว** มีนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้จำนวน 18 คน คิดเป็น ร้อยละ 3.11 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

กรอบสรุป 14 : กระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่น / ประเด็นที่ผู้เรียนชอบ / สนใจ (ความคิดเห็นของนักเรียน)
เปรียบเทียบกับ การจัดการเรียนรู้ที่ดำเนินการในโรงเรียน ระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา

ความคิดเห็นของนักเรียนประเด็นกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นแบบที่ผู้เรียนชอบ 1. แบบทัศนศึกษา 2. แบบกิจกรรมเรียนรู้นอกห้องเรียน พาลงชุมชน 3. แบบค่าย / ชมรม 4. ลักษณะสอนแบบสืบค้น จัดโครงงาน / โครงการวิจัย 5. ลักษณะสอนเนื้อหาอิงตำราเรียน ความคิดเห็นของนักเรียนประเด็นความจำเป็นในการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น 1. เนื่องจากนักเรียนได้เรียนรู้ ความเป็นมาในท้องถิ่นของเราเอง 2. เนื่องจากนักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น 3. เนื่องจากนักเรียนรู้จักอาชีพในท้องถิ่น สามารถพัฒนาเป็นอาชีพได้ 4. เนื่องจากนักเรียนได้เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ของ คนในท้องถิ่น	ความคิดเห็นของนักเรียนประเด็นความน่าสนใจของสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น 1. สาระการเรียนรู้ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น 2. สาระการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3. สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 4. สาระการเรียนรู้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น 5. สาระการเรียนรู้อาชีพและการทำมาหากินในท้องถิ่น 6. สาระการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาท้องถิ่น 7. สาระการเรียนรู้การตั้งถิ่นฐาน ชุมชนในท้องถิ่น 8. สาระการเรียนรู้การสร้างเสริมความเข้มแข็งในท้องถิ่น 9. สาระการเรียนรู้ความสัมพันธ์ของผู้คนในท้องถิ่น
- การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในระดับปฐมวัย มีการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการผ่านการจัดประสบการณ์หรือหน่วยการเรียนรู้ในกิจกรรมดังนี้ 1. กิจกรรมเสริมประสบการณ์ 2. กิจกรรมศิลปะ สร้างสรรค์ 3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ 4. กิจกรรมเสรี 5. กิจกรรมกลางแจ้ง -การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นผ่านการจัดสภาพแวดล้อมใน 3 ลักษณะ คือ 1. การจัดผ่านทางแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน 2. การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน 3. การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน	<u>การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา</u> -มีลักษณะการบูรณาการในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ คือ 1. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 2. การงานอาชีพและเทคโนโลยี 3. ภาษาไทย 4. ศิลปะ 5. วิทยาศาสตร์ 6. คณิตศาสตร์ 7. ภาษาต่างประเทศ 8. สุขศึกษาและพลศึกษา - มีการจัดเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ในกลุ่มสาระต่าง ๆ ดังนี้ -1. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 2. การงานอาชีพและเทคโนโลยี 3. ภาษาไทย 4. ศิลปะ 5. วิทยาศาสตร์ 6. คณิตศาสตร์ 7. ภาษาต่างประเทศ 8. สุขศึกษาและพลศึกษา - มีการจัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ 1. กิจกรรมชุมนุม 2. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี 3. กิจกรรมแนะแนว 4. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

ในส่วนของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นนั้น กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ชุมชนให้ความสำคัญ คือ ด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ

กรอบสรุป 15 : ข้อเสนอแนะเชิงประเด็นจากผู้ให้ข้อมูลและความคิดเห็น

ข้อเสนอแนะเชิงประเด็นจากผู้ให้ข้อมูลและความคิดเห็น

1. หลักสูตรท้องถิ่นต้องตอบโจทย์และทำให้คนอยู่ในท้องถิ่นได้
2. ความรู้ที่ใช้ประกอบการทำหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นต้องสามารถใช้ได้จริง การสร้างความรู้ต้องสร้างในฐานของข้อเท็จจริง บนฐานความเป็นจริงบนฐานของนักวิชาการ
3. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นจากการสืบสานคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน สู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การมีอาชีพในสังคมปัจจุบัน...อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ...ป้องกันวิกฤตภัยธรรมชาติ...อยู่รอดได้อย่างมีจิตสาธารณะและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง ต้องอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างเข้มแข็งและจริงจัง
4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นบนรากฐานและพลังของชุมชนท้องถิ่น
5. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นควรคำนึงถึงนักเรียนเด็กและเยาวชนที่มีความหลากหลายกลุ่ม

กรอบสรุป 16 : ข้อเสนอแนะเชิงประเด็นจากผู้ให้ข้อมูลและความคิดเห็น (ต่อ)

6. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นควรคำนึงศูนย์ข้อมูลองค์ความรู้ท้องถิ่นและศูนย์ประสานงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จังหวัดลำปาง
7. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นด้วยปัญหาสื่อเทคโนโลยี “เด็กติดเกม ติดเน็ต” มาสร้าง “พลังแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นผ่านสื่อเทคโนโลยี”

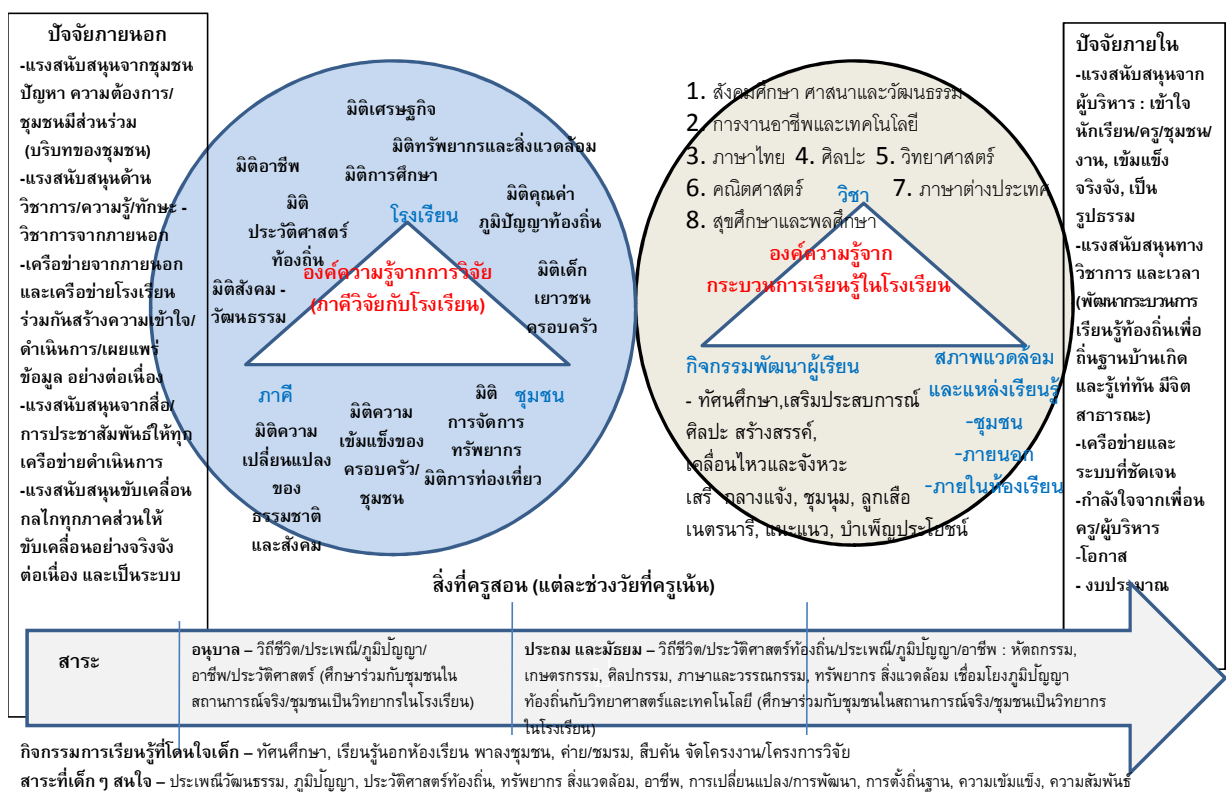
ข้อเสนอแนะในเชิงประเด็นดังกล่าวนี้จะดำเนินการให้เป็นรูปธรรมได้ ต้องอาศัยเครือข่ายกัลยาณมิตรทางวิชาการที่เข้มแข็ง ต่อเนื่อง จริงจัง และจริงใจ มีการพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง และเรียนรู้ร่วมกันในตัวอย่างความสำเร็จและบทเรียนของการจัดการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามีเครือข่ายกัลยาณมิตรทางวิชาการด้วยกระบวนการวิจัยร่วมเป็นสายใยสัมพันธ์การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว

สรุป

จากผลการศึกษาวิเคราะห์แบบสอบถามสภาวะการณ์ “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง” 2 ชุด ที่สอบถามครู / ผู้บริหาร และนักเรียน ดังกล่าวแล้วนี้ ผู้วิจัยขอสรุปผลการศึกษาออกมาในรูปแบบของผังการสังเคราะห์สถานภาพองค์ความรู้และความเคลื่อนไหวด้านกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น ดังนี้

กรอบสรุป 17 : ผังการสังเคราะห์สถานภาพองค์ความรู้และความเคลื่อนไหวด้านกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

ผังการสังเคราะห์สถานภาพองค์ความรู้และความเคลื่อนไหวด้านกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

จากการนำผลสรุปการวิเคราะห์แบบสอบถามดังกล่าว มาประมวลร่วมกับข้อมูลและ - ความคิดเห็นที่ได้รับจากครู, ผู้บริหาร, ชุมชน และนักเรียน จากเวทีเสวนาและจากการลงพื้นที่ ชุมชนใน 6 เดือน พบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจคือ การพัฒนาการสร้างความรู้ท้องถิ่นจังหวัด ลำปาง จากความรัก ความผูกพัน ความซาบซึ้ง และความตระหนักในคุณค่า ประเพณี วัฒนธรรม ในท้องถิ่น, ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นลำปางกับ ความรู้ด้านอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้ชีวิตในท้องถิ่นและอยู่รอดได้ใน สังคมโลกาภิวัตน์ โดยมีเครือข่ายกลายานมิตรวิชาการ / การก่อเกิดกิจกรรมร่วมกัน ซึ่ง ผู้วิจัยขอเสนอกล่าวถึงในบทที่ 6 และ 7 ต่อไป

บทที่ 6

เครือข่ายกลายานมิตรเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

การพัฒนาการสร้างความรู้ท้องถิ่นและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง มีเครือข่ายโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกันหรือมีบริบทของโรงเรียนในลักษณะใกล้เคียงกัน ดังที่ได้กล่าวถึงสรุปผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามรวมจำนวน 21 เครือข่ายโรงเรียน และผลการวิเคราะห์แบบสอบถามสรุปความคิดเห็นในประเด็นเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น เรียงลำดับตามที่มีผู้แสดงความคิดเห็นจากมากที่สุดไปอย่างน้อยที่สุด ดังนี้ เครือข่ายความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) / เทศบาล เครือข่ายความร่วมมือจากมหาวิทยาลัย เครือข่ายความร่วมมือจากกลุ่มโรงเรียน (จากแบบสอบถามรวม 21 เครือข่าย) เครือข่ายความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ และเครือข่ายความร่วมมือจากสถาบันพัฒนาการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

ในการดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าเครือข่ายกลายานมิตรทางวิชาการด้วยกระบวนการวิจัยร่วมเป็นสายใยสัมพันธ์การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายต่างๆ ดังกล่าวมาข้างต้นนี้ สายใยสัมพันธ์งานวิจัยนี้เองอาจจะเป็นสายสัมพันธ์เชื่อมโยงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นจากการสืบสานคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน สู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การมีอาชีพในสังคมปัจจุบัน...อนุรักษ์ทรัพยากร - ธรรมชาติ...ป้องกันวิกฤตภัยธรรมชาติ...อยู่รอดได้อย่างมีจิตสำนึกและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง

เครือข่ายกลายานมิตรวิทยาการงานวิจัย / งานวิชาการ เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

“1. กลายานมิตรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)”

ในปี พ.ศ.2541 – พ.ศ.2545 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ฝ่ายชุมชนและสังคม) ได้ให้การสนับสนุนโครงการวิจัย ชุดโครงการระบบการศึกษากับชุมชน ซึ่งเป็นชุดงานวิจัยที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา ชุมชนในจังหวัดลำปาง หลักสูตรท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่นพื้นที่วิจัย มีโครงการวิจัยในชุดโครงการนี้ คือ

1. งานวิจัยชุดโครงการระบบการศึกษากับชุมชน โครงการวิจัยเรื่อง กล่องข้าวตำบลงเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง : บทบาทความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตกล่องข้าว (จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2541-2545)
2. งานวิจัยชุดโครงการระบบการศึกษากับชุมชน โครงการวิจัยบทบาทและการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวงที่มีต่อชุมชนบ้านไหล่หิน : การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นวิชา - ศิลปศึกษาของโรงเรียนบ้านไหล่หิน (ชุดิมา เวทการ และคณะ, 2541-2545)

3. งานวิจัยชุดโครงการระบบการศึกษากับชุมชน โครงการวิจัย การศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาการศึกษาสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านวงปีพาทย์พื้นเมือง ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ประชุม บุญน้อม และคณะ, 2543-2545)

4. งานวิจัยชุดโครงการระบบการศึกษากับชุมชน โครงการวิจัยเรื่องการศึกษาบทบาทและความร่วมมือในการจัดการศึกษาในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนระหว่างองค์การ - บริหารส่วนตำบล (อบต.) และโรงเรียน (อนุชาติ ยศปิ่น และคณะ, 2543-2545)

5. งานวิจัยชุดโครงการระบบการศึกษากับชุมชน โครงการวิจัย การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนหมอสม วังแก้ว จำกัด (ประดิษฐ์ สรรพช่าง และคณะ, 2543-2545)

ในระหว่างปี พ.ศ.2550 – พ.ศ.2552 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว. ฝ่ายชุมชนและสังคม) และสถาบันรามจิตติ ได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย “โครงการติดตามสภาวะการเด็กและเยาวชนรายจังหวัด (Child Watch) ภาคเหนือตอนบน (จำลอง คำบุญชู และคณะ) ดำเนินการวิจัยและพัฒนาขับเคลื่อนงานทางด้านเด็ก เยาวชน การพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชน เครือข่ายผู้ใหญ่ สู่การสร้างพื้นที่ดี พื้นที่วิชาการ และความตระหนักในคุณค่าของถิ่นฐานบ้านเกิด

ในปี พ.ศ.2549 – พ.ศ.2554 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ทั้งในส่วนของการวิจัยที่มีนักศึกษา ร่วมเรียนรู้ทั้งนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท และในส่วนของการดำเนินงานวิจัยของอาจารย์โดยตรง ดังนี้

1. โครงการ IRPUS (โครงการสนับสนุนนักศึกษาระดับปริญญาตรีให้มีความพร้อมเป็นนักวิจัยหรือนักวิชาการศึกษาต่อในระดับสูงกว่าปริญญาตรี และเสริมสร้างให้นักศึกษาเกิดวิสัยทัศน์ใหม่ในการเป็นผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่ยุคนี้ใช้เทคโนโลยีทันสมัย) อาทิ โครงการวิจัยต่อไปนี้

1.1 การพัฒนาหลักสูตรการผลิตขนมขบเคี้ยวจากกากเหลือทิ้งในกระบวนการผลิตน้ำผัก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง” (นันทิมา ดำรงวัฒนกุล และคณะ, 2549)

1.2 การใช้โปรตีนถั่วเหลืองและแป้งตัดแปรในผลิตภัณฑ์ไส้วุ้นไขมัน (นันทิมา ดำรงวัฒนกุล, 2551)

1.3 การปรับปรุงคุณภาพและการพัฒนาสูตรการผลิตแฮมสุขภาพห่อใบตองเพื่อส่งเสริมการจำหน่าย (นันทิมา ดำรงวัฒนกุล, 2551)

1.4 การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมต่อสุขภาพและอายุการเก็บรักษาของเห็ดโคนญี่ปุ่น (ยานางิ) (ศรัญญา วัฒนานนท์, 2551)

1.5 การศึกษากระบวนการกำจัดคาเฟอีนออกจากกาแฟ โดยวิธีการสกัดด้วยน้ำ (ศรัญญา วัฒนานนท์, 2551)

2. โครงการวิจัย ENPUS (โครงการที่เน้นการวิจัยและการพัฒนาบัณฑิตให้มีทักษะ - สามารถนำความรู้ไปวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่มีอยู่จริงในภาคผู้ประกอบการวิสาหกิจ โดยเป็นความร่วมมือแบบไตรภาคีระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผู้ประกอบการ และมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มนาร่องที่มีความพร้อม) อาทิ โครงการวิจัยต่อไปนี้

2.1 การเปรียบเทียบประสิทธิภาพของพืชลอยน้ำต่อประสิทธิภาพการบำบัดน้ำเสียจากฟาร์มสุกร (พูนฉวี สมบัติศิริ, 2551)

2.2 การเพิ่มประสิทธิภาพเตาอบถ่านอัดแท่ง (ประสงค์ หน่อแก้ว, 2551)

3. โครงการวิจัย Window II ได้แก่ โครงการวิจัยต่อไปนี้

3.1 โครงการวิจัยที่ได้รับสนับสนุนทุนวิจัยระดับปริญญาตรี ภายใต้โครงการวิจัยสำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (Window II) อาทิ โครงการวิจัย การศึกษากระบวนการการผลิตน้ำปูและเรื่องราวของน้ำปูในมิติวัฒนธรรมในเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน จังหวัดลำปาง (ตรุณี นิพัทธ์สถานต์, 2550)

3.2 โครงการวิจัยที่ได้รับสนับสนุนทุนวิจัยระดับปริญญาโท ภายใต้โครงการวิจัยสำหรับนักศึกษาปริญญาโท (Window II) อาทิ

1) การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ลุ่มน้ำแม่ตาน เพื่อพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนห้วยฉัตรวิทยา อำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง (ดวงจันทร์ เตียววิไล, 2551)

2) การพัฒนาหลักสูตรการสอนบูรณาการเรื่องสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม (วิไลลักษณ์ จันวงษ์, 2551)

3) รูปแบบการจัดการข้อมูลด้านเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอแม่ทะ จังหวัด - ลำปาง, บุญทวรรณ วิงวอน และคณะ, 2551)

4. โครงการวิจัย ABC-PUS/MAG : โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อการเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโท อาทิ - โครงการวิจัยต่อไปนี้

4.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารในชุมชนบ้านปางชัย อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (สุดจินดา ดังก้อง, 2551-2552)

4.2 การจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคของบ้านปางชัย ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (พรชนก ทองลาด, 2551-2552)

4.3 การศึกษาและพัฒนาแบบที่เหมาะสมในการรณรงค์ ลด ละ เลิกการดื่มสุราของเยาวชนบ้านปางชัย ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (พรสวรรค์ มณีทอง และคณะ, 2552)

4.4 การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการโรงงานผลิตน้ำสะอาดเพื่อการบริโภคกรณีศึกษา ณ บ้านปางชัย ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (วิรัชฐา ภัคดี, 2552)

4.5 การพัฒนาฐานข้อมูลชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนางแล ตำบล -
ปงยางคก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดลำปาง (จารุวรรณ ลิ้มปี่ไพบูลย์, 2553)

4.6 แนวทางในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้เพาะเลี้ยงเห็ด บ้านทุ่งบ่อแก้ว ตำบล -
ปงยางคก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดลำปาง (นงนุช สอนสุวิทย์, 2553)

4.7 แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิง
สุขภาพ ตำบลปงยางคก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดลำปาง, 2553)

5. โครงการวิจัย CBR (โครงการวิจัย งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น) อาทิ โครงการวิจัยต่อไปนี้

5.1 กระบวนการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์แคหมูบ้านหม้อ ตำบล -
ปงยางคก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดลำปาง (บุญทวรรณ วิงวอน และพรชนก ทองลาด, 2552)

5.2 การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ
ตำบลปงยางคก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดลำปาง (บุญทวรรณ วิงวอน, 2552)

5.3 รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ บ้านจำ หมู่ 6 ตำบล
ปงยางคก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดลำปาง (บุญทวรรณ วิงวอน และขจรศักดิ์ วงศ์วิราช, 2552)

นอกจากนี้ มีโครงการวิจัยอื่นๆ ที่อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางเป็นผู้ดำเนินการวิจัย
 อาทิ

โครงการวิจัย การศึกษาสำรวจโครงการและทุนในพื้นที่ในการสร้างเครือข่าย -
สถาบันการศึกษาในพื้นที่เพื่อเสริมสร้างคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนจังหวัดลำปาง
(ดวงจันทร์ เตียววิไล และคณะ, 2552)

โครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทาง
การเกษตรของชุมชน บ้านแม่แจ่ม ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอมืองปาน จังหวัดลำปาง (ณัฐนันท์ ฐิติยา
ปราโมทย์, 2552)

ในปี พ.ศ.2551 – 2553 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ฝ่ายชุมชนและสังคม)
ได้ให้การสนับสนุนโครงการวิจัย โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง (ชุตินา คำบุญชู
และคณะ, 2551-2553) ต่อมากระทรวงวัฒนธรรมได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับกิจกรรม
โครงการโรงเรียนทำหนังวัฒนธรรม ปีที่ 1 (พ.ศ.2553) และปีที่ 2 (พ.ศ.2554) โดยได้รับการสนับสนุนด้าน
วิชาการจากสถาบันรามจิตติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ในระหว่างการทำโครงการ
โรงเรียนทำหนังวัฒนธรรมปีที่ 2 นี้ สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และ
สถาบันรามจิตติ ได้ลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ การจัดการเรียนรู้และการผลิตสื่อสารคดี
ทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างความ
เข้มแข็งทางวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น และการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม ด้วยความตระหนักถึง
ความจำเป็นในการร่วมขยายผลโครงการโรงเรียนทำหนังวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็ก
และเยาวชนภายใต้ “ยุทธศาสตร์สื่อสร้างวัฒนธรรม” เป็นเครื่องมือสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและ
เยาวชนในพื้นที่จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการทำนงานวิจัยและ

พัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการแก่สังคม เป็นทุนในสร้างภูมิคุ้มกันความมั่นคงทางสังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่อไปในระยะยาว

ในปี พ.ศ.2553 – 2554 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ฝ่ายชุมชนและสังคม) ได้ให้การสนับสนุนโครงการวิจัย การพัฒนาสมรรถนะการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 ด้วยเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้ จังหวัดลำปาง LLEN.LPRU

การดำเนินการโครงการวิจัยดังกล่าวมานี้เป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญปัจจัยหนึ่งในประเด็นที่สนับสนุนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง มีส่วนสำคัญในการพัฒนา การสร้างความรู้ท้องถิ่น หลักสูตรท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น และที่สำคัญ คือ เครือข่ายกลไกพันธมิตรวิชาการวิจัยด้วยความสำนึกในงานวิชาการรับใช้สังคม สร้างพลังใจให้อาจารย์มหาวิทยาลัย ครูในโรงเรียน นักเรียน ผู้บริหาร และชุมชน ส่วนหนึ่ง ให้มีจรรยาบรรณและจิตสำนึกต่องานวิชาการที่ตอบสนองต่อคนในชุมชน พื้นที่ของลำปาง ทั้งยังเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อพัฒนาถิ่นฐานบ้านเกิดและเด็กเยาวชน ให้แก่นักศึกษาในระดับปริญญาตรีส่วนหนึ่ง ดังเช่น การพัฒนานักศึกษาคณะครุศาสตร์ และคณะต่างๆ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จัดค่ายอาสาพัฒนาบริการวิชาการด้านการพัฒนาสมรรถนะการอ่านให้น้องๆ นักเรียนในโรงเรียนและชุมชน โดยนางงานวิจัยมาเรียนรู้เพื่อใช้ในการบริการวิชาการ หรือการบริการวิชาการพัฒนาทักษะการเขียนสร้างสรรค์สำหรับ - การสร้างสรรค์สื่อสารคดีทางวัฒนธรรม เรียนรู้ร่วมกับน้องๆ นักเรียนในโรงเรียน / ชุมชน เป็นการเรียนรู้ท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาในมหาวิทยาลัย และฝึกการพัฒนาการสร้างความรู้ กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น สำหรับการศึกษาสาขาการศึกษา จะได้ไปจัดกระบวนการเรียนรู้เมื่อไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หรือเมื่อประกอบวิชาชีพครูเมื่อสำเร็จการศึกษา

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ได้ให้การสนับสนุนโครงการวิจัยแก่คนในชุมชน, ครู, อาจารย์ และผู้บริหารสถานศึกษา ในประเด็นชุดโครงการต่างๆ ในจังหวัดลำปาง ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้ก็เป็นปัจจัยสำคัญเช่นเดียวกับงานวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ในประเด็นที่สนับสนุนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง งานวิจัยมีดังนี้

ชุดโครงการ : เด็ก เยาวชน และครอบครัว

1. โครงการวิจัย แนวทางการป้องกันเด็กไม่ให้เข้าสู่กระบวนการธุรกิจเพศพาณิชย์ กรณีศึกษา ตำบลวังซ้าย อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายอดุลย์ ดวงดีทวีรัตน์ ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 พฤศจิกายน 2544 – 31 ตุลาคม 2545)

2. โครงการวิจัย การพัฒนาศักยภาพเยาวชนให้มีคุณธรรม บ้านทุ่งโป่ง ตำบลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายอินสร อภิวันท์สนอง ระยะเวลา 6 เดือน วันที่ 1 มิถุนายน 2546 – 30 พฤศจิกายน 2546)

3. โครงการวิจัย การศึกษาปัจจัยและแนวทางการป้องกันการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นที่อยู่ในวัยเรียนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายประสิทธิ์ อิ่มปัญญา ระยะเวลา 7 เดือน วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2550 – 31 สิงหาคม 2551)

4. โครงการวิจัย แนวทางการพัฒนากลุ่มสภาเด็กและเยาวชนตำบลบ้านสาอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 (ผู้วิจัย นายนรากรณ์ คำลือ ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 ธันวาคม 2550 – 31 กรกฎาคม 2551)

5. โครงการวิจัย การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหน่วยฝึกพื้นบ้านลุ่มน้ำแม่ตาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางสมบุญ ไชยเชียงทอง ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 พฤศจิกายน 2551 – 31 ตุลาคม 2552)

6. โครงการวิจัย การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการแก้ไขปัญหาการติดสิ่งเสพติดของเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางรัศมี บัวบาน ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 พฤศจิกายน 2551 – 31 ตุลาคม 2552)

ชุดโครงการ : การศึกษากับชุมชน

1. โครงการวิจัย การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องป่าไม้ลุ่มแม่น้ำงาว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ อำเภองาว จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางจิรารัตน์ แก้วบุญเรือง ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 พฤศจิกายน 2551 – 31 ตุลาคม 2552)

2. โครงการวิจัย แนวทางการทำงานของเครือข่ายสถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยลำปาง เพื่อสร้างการเรียนรู้และเสริมศักยภาพชุมชนพื้นที่ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย ผศ. ดร.ดวงจันทร์ เตียววิไล ระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน วันที่ 1 มกราคม 2554 – 30 มิถุนายน 2555)

ชุดโครงการ : ศิลปวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

1. โครงการวิจัย การรวบรวมและพัฒนาศักยภาพฝึกพื้นบ้าน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางแสงจันทร์ คำตาเทพ ระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน วันที่ 1 กรกฎาคม 2547 – 31 ธันวาคม 2548)

2. โครงการวิจัย ศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย พระมหาบุญมี จิตฺตมโม ระยะเวลา 6 เดือน วันที่ 1 กรกฎาคม 2547 – 31 ธันวาคม 2547)

3. โครงการวิจัย แนวทางการสืบสานและถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำโคมบ้านวังหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายธิตวิวัฒน์ ตาคำ ระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน วันที่ 1 สิงหาคม 2550 – 31 มกราคม 2552)

4. โครงการวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสืบสานตำนานม่อนกองข้าว บ้านสาบหมูที่ 2 ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายเจริญ เชมมา ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 พฤศจิกายน 2551 – 31 ตุลาคม 2552)

5. โครงการวิจัย กระบวนการสร้างการเรียนรู้ตำนานมูลศาสนาฉบับวัดบ้านเอื้อม ตำบล - บ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย พระอธิการ สวัสดิ์ โสตุธิโก ระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน วันที่ 1 พฤศจิกายน 2551 – 30 เมษายน 2553)

6. โครงการวิจัย แนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก ทำนองแม่ปู้ชมดวงของจังหวัดลำปางเพื่อการเผยแพร่ (ผู้วิจัย นางเกษวีร์ สว่างวงศ์ ระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน วันที่ 1 กันยายน 2552 – 28 กุมภาพันธ์ 2553)

7. โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปงสนุก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางสิริวัฒนา ไจมา ระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน วันที่ 1 สิงหาคม 2553 – 31 มกราคม 2555)

ชุดโครงการ : เศรษฐกิจชุมชน

1. โครงการวิจัย รูปแบบการแก้ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายจำนงค์ จันทร์จอม ระยะเวลา 2 ปี วันที่ 1 มกราคม 2544 – 2 มกราคม 2546)

2. โครงการวิจัย การแก้ปัญหาหนี้สินแบบมีส่วนร่วมของสหกรณ์เครดิตยูเนียนแจ้ซ้อน จำกัด (ผู้วิจัย นายปราโมทย์ รุ่งเรือง ระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2544 – 31 กรกฎาคม 2545)

3. โครงการวิจัย การจัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อชุมชนเข้มแข็ง บ้านคลองน้ำลัด ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายศรีวรรณ สอนดี ระยะเวลา 6 เดือน วันที่ 1 ตุลาคม 2546 – 31 มีนาคม 2547)

4. โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน บ้านดง ตำบลนายาง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 (ผู้วิจัย นายอินแก้ว เรือนปานันท์ ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กรกฎาคม 2548 – 30 มิถุนายน 2549)

5. โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน บ้านร่มไทรรัตน์ ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 (ผู้วิจัย นายสำรวย จิตไส ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กรกฎาคม 2548 – 30 มิถุนายน 2549)

6. โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน บ้านสัมป่อย ตำบลแม่สั่น อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 (ผู้วิจัย นายเปี้ยก แก้วคำแดง ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กรกฎาคม 2548 – 30 มิถุนายน 2549)

7. โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้าน คลองน้ำลัด ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 (ผู้วิจัย นายศรีวรรณ สอนดี ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กรกฎาคม 2548 – 30 มิถุนายน 2549)

8. โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายชัชวาลย์ อุทธิยะ ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กรกฎาคม 2548 – 30 มิถุนายน 2549)

9. โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน บ้านส้มป่อย ตำบลแม่สั่น อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ระยะที่ 2 (ผู้วิจัย นายเปี้ยก แก้วคำแดง ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 ธันวาคม 2549 – 30 พฤศจิกายน 2550)

10. โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน บ้านดง ตำบล นายาง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ระยะที่ 2 (ผู้วิจัย นายอินแก้ว เรือนปานันท์ ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 มกราคม 2550 – 31 ธันวาคม 2550)

11. โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน บ้านร่มไทรรัตน์ ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ระยะที่ 2 (ผู้วิจัย นายสมลักษณ์ ทับทิมทอง ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 เมษายน 2550 – 31 มีนาคม 2551)

12. โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน บ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ระยะที่ 2 (ผู้วิจัย นายจำนงค์ จันทรจอม ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 – 30 มิถุนายน 2551)

13. โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย ผศ. บุรินทร์ รุจจนพันธุ์ ระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน วันที่ 1 สิงหาคม 2550 – 31 มกราคม 2552)

14. โครงการวิจัย การบริหารจัดการกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วม บ้านท่ากลาง-ท่าใต้ ตำบลบ้านกิว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายมนต์เทียน วั่งหล่อ ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กันยายน 2553 – 31 สิงหาคม 2554)

15. โครงการวิจัย แนวทางการพัฒนาตลาดปลอดภัยเพื่อการพึ่งตนเองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาบอน ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางผุสดี กันใจ ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กันยายน 2553 – 31 สิงหาคม 2554)

16. โครงการวิจัย การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษบ้านจำ หมู่ 6 ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายขจรศักดิ์ วงศ์วิราช ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 พฤศจิกายน 2551 – 31 ตุลาคม 2552)

17. โครงการวิจัย แนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของชุมชนบ้านแม่แจ่ม ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางสาว ณัฐนันท์ วุฒิยาปราโมทย์ ระยะเวลา 6 เดือน วันที่ 1 กันยายน 2552 – 28 กุมภาพันธ์ 2553)

18. โครงการวิจัย การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาตลาดปลอดภัยเพื่อการพึ่งตนเองบ้านนาบอน ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางผุสดี กันใจ ระยะเวลา 6 เดือน วันที่ 1 กันยายน 2552 – 28 กุมภาพันธ์ 2553)

19. โครงการวิจัย การสร้างการเรียนรู้ด้านการสื่อสารเพื่อเป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพร่วมใจ ตำบลแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายจรศักดิ์ วงศ์วิราช ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554 – 31 มกราคม 2555)

20. โครงการวิจัย แนวทางการจัดการปัญหาหนี้สินโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้าน - สบลิ้น ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางสาวรัตนภรณ์ มัชชะ ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กันยายน 2553 – 28 กุมภาพันธ์ 2554)

ชุดโครงการ : สุขภาพ หมอเมืองและสมุนไพรร

1. โครงการวิจัย การสืบสานภูมิปัญญาหมอเมืองแบบมีส่วนร่วม อำเภอเมืองปาน จังหวัด ลำปาง (ผู้วิจัย นายเนตร กองสิน ระยะเวลา 6 เดือน วันที่ 1 มิถุนายน 2546 – 30 พฤศจิกายน 2546)

2. โครงการวิจัย รวบรวมพลังเพื่อเด็กน้อยผู้ด้อยโอกาส ตำบลวังซ้าย อำเภอวังเหนือ จังหวัด ลำปาง (ผู้วิจัย นายคำอ้าย เสริมชัย ระยะเวลา 6 เดือน วันที่ 1 มิถุนายน 2546 – 30 พฤศจิกายน 2546)

3. โครงการวิจัย การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัด ลำปาง (ผู้วิจัย นายบุญทา เขียงคำ ระยะเวลา 6 เดือน วันที่ 1 มิถุนายน 2546 – 30 พฤศจิกายน 2546)

4. โครงการวิจัย การส่งเสริมภูมิปัญญาหมอเมือง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายบุญเกิด แก้วนารี ระยะเวลา 6 เดือน วันที่ 1 มิถุนายน 2546 – 30 พฤศจิกายน 2546)

5. โครงการวิจัย การแก้ไขปัญหาโรคความดันโลหิตสูงแบบมีส่วนร่วม ตำบลวังทรายคำ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางวิไลวรรณ กาวงศ์ ระยะเวลา 6 เดือน วันที่ 1 มิถุนายน 2546 – 30 พฤศจิกายน 2546)

6. โครงการวิจัย พัฒนาพฤติกรรมเพื่อป้องกันโรคเบาหวาน ตำบลร่องเคาะ อำเภอ - วังเหนือ จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางกัญจนา เทพา ระยะเวลา 6 เดือน วันที่ 1 กรกฎาคม 2547 – 31 ธันวาคม 2547)

7. โครงการวิจัย การอนุรักษ์และผสมผสานการแพทย์พื้นบ้านเข้าสู่ระบบบริการ - สาธารณสุขโรงพยาบาลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายกิตติพงศ์ เวชกุล ระยะเวลา 10 เดือน วันที่ 1 สิงหาคม 2548 – 30 เมษายน 2549)

8. โครงการวิจัย แนวทางการจัดการปัญหาสุขภาวะของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจาก โรงไฟฟ้าแม่เมาะ โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย อาจารย์สุดจินดา ปานคำ ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กันยายน 2553 – 31 สิงหาคม 2554)

ชุดโครงการ : ชุมชนกับการจัดการทรัพยากร

1. โครงการวิจัย การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ - ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำจาง จังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 (ผู้วิจัย นายชัย วงศ์ตระกูล ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 สิงหาคม 2548 – 31 กรกฎาคม 2549)
2. โครงการวิจัย การใช้ประโยชน์และการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมตามหลัก ภูมิสังคม กรณีศึกษากำแพงเมว ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายไพเวศ ศรีบุตตรา ระยะเวลา 9 เดือน วันที่ 1 กันยายน 2550 – 31 พฤษภาคม 2551)
3. โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายประยูรศักดิ์ บัวเทศ ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 มีนาคม 2552 – 28 กุมภาพันธ์ 2553)
4. โครงการวิจัย แนวทางการจัดการป่าชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแม่กิด ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางสาววิไลลักษณ์ พรหมเสน ระยะเวลา 6 เดือน วันที่ 1 กันยายน 2552 – 28 กุมภาพันธ์ 2553)
5. โครงการวิจัย แนวทางการจัดการทรัพยากรป่าห้วยหกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่ 2 บ้านสาสบก ต.บ้านสา อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง (ผู้วิจัย นายธงชัย งามสม ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กันยายน 2553 – 31 สิงหาคม 2554)
6. โครงการวิจัย แนวทางการสร้างการเรียนรู้เพื่อการบริหารจัดการคุณภาพน้ำที่เหมาะสม สำหรับการอุปโภคบริโภคของคนในชุมชนตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมว จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายอาทิตย์ วังนัยกุล ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554 – 31 มกราคม 2555)

ชุดโครงการ : การบริหารจัดการท้องถิ่น

1. โครงการวิจัย การแก้ไขปัญหาความยากจนของคนบ้านแลง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายอินทูล เป็งโต ระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน วันที่ 1 มีนาคม 2547 – 31 สิงหาคม 2548)
2. โครงการวิจัย การวิจัยสร้างยุทธศาสตร์การจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน บ้านนาบอน หมู่ 2 ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางสาวปิยรัตน์ วงศ์จุม - มะลิ ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กันยายน 2550 – 31 สิงหาคม 2551)
3. โครงการวิจัย การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตน้ำดื่ม ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายกฤตภาส เสมอพิทักษ์ ระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2551 – 31 กรกฎาคม 2552)
4. โครงการวิจัย กระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อสร้าง - ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนในชุมชนตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นายสมยศ ภูซัน ระยะเวลา 2 ปี วันที่ 1 ตุลาคม 2551 – 30 กันยายน 2553)

5. โครงการวิจัย การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการอนุรักษ์ สืบทอด อักษรคำเมือง โดย การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมาะหลวง หมู่ 8 ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางปวีณา ชุ่มเบี้ย ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 พฤศจิกายน 2551 – 31 ตุลาคม 2552)

6. โครงการวิจัย การบริหารจัดการกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมบ้านท่ากลาง - ท่าใต้ ตำบลบ้านก๊ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 (ผู้วิจัย นายมนต์เทียน วังหล่อ ระยะเวลา 6 เดือน วันที่ 1 สิงหาคม 2552 – 31 มกราคม 2553)

ชุดโครงการ : เกษตรกรรมยั่งยืน

1. โครงการวิจัย การถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำนาข้าวเฮี้ยะ ตำบลห้างฉัตร อำเภอ ห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางกมลธรรณ ยอดกำลัง ระยะเวลา 1 ปี วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2552 – 31 มกราคม 2553)

ชุดโครงการ : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. โครงการวิจัย แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน บ้านป่าเหมี้ยง จังหวัดลำปาง (ผู้วิจัย นางปัจฉิมา มูลเมือง ระยะเวลา 2 ปี วันที่ 1 กันยายน 2543 – 31 สิงหาคม 2545)

เครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการงานวิจัย “สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)” เพื่อ ถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง จากกรณีตัวอย่างโครงการวิจัยส่วนหนึ่งของจังหวัดลำปาง พบว่า มี ลักษณะของการวิจัยที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด จังหวัดลำปาง ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การศึกษา / ระบบการศึกษา กับชุมชน และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตใน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
2. การพัฒนา / การแก้ปัญหา เด็ก เยาวชน และครอบครัว และความสัมพันธ์กับ การดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
3. การอนุรักษ์ สืบทอด และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น / ศิลปวัฒนธรรม / ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของ สังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
4. การศึกษาวิถีชีวิตและอาชีพของคนในชุมชนท้องถิ่น ด้านการการอนุรักษ์ สืบทอด สืบสาน และการประกอบอาชีพในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคม โลก และธรรมชาติ
5. การศึกษา / การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
6. การศึกษา / การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งทางร่างกายและจิตใจ ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ

7. การศึกษา / การอนุรักษ์ / การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
8. การศึกษา / การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
9. การพัฒนา / การสร้างความตระหนัก จิตสาธารณะ คุณธรรม จริยธรรม สำหรับการดำรงชีวิตร่วมกัน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ

“2. กลยุทธ์มิตรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)”

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดูแล / การพัฒนา / การแก้ไขปัญหา เด็ก เยาวชน ครอบครัว สุขภาวะและสวัสดิภาพของคนในชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดลำปาง อาทิ โครงการต่อไปนี้

1. โครงการ Child Watch เพื่อการพัฒนาระบบเฝ้าระวังสถานการณ์และการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เด็กและเยาวชนภาคเหนือตอนบน (แผนงาน Child Watch เพื่อการพัฒนาระบบเฝ้าระวังสถานการณ์และการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เด็กและเยาวชนภาคเหนือตอนบน ระยะที่ 2) (จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2552)
2. โครงการความร่วมมือเพื่อการติดตามและพัฒนาระบบเฝ้าระวังสถานการณ์เด็กและเยาวชน (Child Watch) : ภาคเหนือ (จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2552)
3. โครงการแผนงาน Child Watch เพื่อการพัฒนาระบบเฝ้าระวังสถานการณ์และการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เด็กและเยาวชนระดับจังหวัด (ระยะที่ 3) : ภาคเหนือ (จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2552-2553)
4. ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในรายวิชาการวิจัยเพื่อ - พัฒนาการเรียนรู้ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 (วิดา เหล่มตระกูล, 2552)
5. ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในรายวิชาการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ 1 (อุไรวรรณ หาญวงศ์, 2552)
6. การสะท้อนผลการเรียนรู้จากกิจกรรมจิตตปัญญาต่อการเห็นคุณค่าและความสำคัญในรายวิชาการให้การศึกษาแก่ผู้ปกครองเด็กปฐมวัยและชุมชนของนักศึกษาสาขาการศึกษาปฐมวัย (จิตติ แก้ววรรณ, 2552)
7. การศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในรายวิชาเทคโนโลยีนวัตกรรมการศึกษาสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาคณิตศาสตร์ ระดับชั้นปีที่ 2 (มะยุรีย์ จันทะปัน, 2552)
8. การพัฒนาคุณภาพบัณฑิตการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาในรายวิชาทักษะการคิดสำหรับครู (จักรกฤษณ์ สาราญใจ, 2552)

9. ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในรายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู หลักสูตร ป.บัณฑิตศึกษา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 (อุษณีย์ เย็นสบาย, 2552)

10. ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในรายวิชาการพัฒนาทักษะทางวิทยาศาสตร์สำหรับเด็กปฐมวัย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 (อาภรณ์ เกษศิระ, 2552)

11. จิตตปัญญาศึกษา : การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู (มณฑา เขียวสะอาด, 2552)

12. จิตตปัญญาศึกษา : การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู (สุรัชย์ โค้วตระกูล, 2552)

13. โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาศาสตร์มหภาค สสส. ด้านข้อมูลเฝ้าระวังและขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชนระดับชาติและท้องถิ่น : ภาคเหนือ (จำลอง คำบุญชู และคณะ, 2554)

เครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการงานวิจัย “สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)” เพื่อถึ้นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง จากกรณีตัวอย่างโครงการวิจัยส่วนหนึ่งของจังหวัดลำปาง พบว่า มีลักษณะของการวิจัยที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานเพื่อถึ้นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การศึกษา / ระบบการศึกษา กับชุมชน และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
2. การพัฒนา / การแก้ปัญหา เด็ก เยาวชน และครอบครัว และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
3. การอนุรักษ์ สืบทอด และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น / ศิลปวัฒนธรรม / ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
4. การศึกษา / การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งทางร่างกายและจิตใจในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
5. การพัฒนา / การสร้างความตระหนัก จิตสาธารณะ คุณธรรม จริยธรรม สำหรับการดำรงชีวิตร่วมกัน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ

“3. กัลยาณมิตรสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)”

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ได้ให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เรื่องราวในชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดลำปาง อาทิ โครงการต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์กิจกรรมการเคลื่อนไหวตามบทเพลงของท้องถิ่นล้านนาที่มีผลต่อ - การพัฒนาของเด็กอนุบาลตามจุดประสงค์ของกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ (เฟิชญู ธีรานนท์, 2547)
2. การสร้างบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น เรื่อง การผลิตและการแปรรูปน้ำตาลโตนดของชุมชนอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (วิชาญ คงธรรม และคณะ, 2547)
3. การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ศูนย์วิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ประหยัด ช่างวาน และคณะ, 2547)
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการค้นคว้าหาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารบริเวณอุทยานแห่งชาติดอยจาง จังหวัดลำปาง (วิไลลักษณ์ จันทวงษ์ และคณะ, 2548, เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน)
5. การพัฒนาบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นเรื่องการผลิตข้าวหอมมะลิและการแปรรูปเป็นข้าวกลองโดยใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านของชุมชน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (ไกรสร คำมา และคณะ, 2548)
6. การสร้างบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นของเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏเขตภาคเหนือตอนบน โดยใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน (วิชาญ คงธรรม และคณะ, 2548)
7. การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม้แกะสลักบ้านหลุก มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ศักดิ์ชัย พวงจันทร์ และคณะ, 2548)
8. การศึกษาเรื่องราวเวียงละกอนเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวโดยเส้นทางรถม้า (สุนทรทิพย์ สุภจันทร์, 2549, เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน)
9. การศึกษาช่องทางการจัดจำหน่ายธุรกิจเพาะเลี้ยงกล้วยไม้กับการมีส่วนร่วมของชุมชน, ปิยะรัตน์ ทองธานี, 2549, เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน)
10. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของบ้านแม่แจ่ม ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (รัชฎาภรณ์ ทองแป้น และคณะ, 2553)
11. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของบ้านแม่แจ่ม ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (ประภาพร แสงบุญเรือง, 2553, เครือข่ายบริหารงานวิจัยภาคเหนือตอนบน)
12. การพัฒนาศักยภาพเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้าน - ป่าเหมี้ยง ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (ธนวิทย์ บุตรอุดม และกังสดาล กนกหงส์, 2553, เครือข่ายบริหารงานวิจัยภาคเหนือตอนบน)

เครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการงานวิจัย “สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)” เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง จากกรณีตัวอย่างโครงการวิจัยส่วนหนึ่งของจังหวัดลำปาง พบว่า มีลักษณะของการวิจัยที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การศึกษา / ระบบการศึกษา กับชุมชน และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
2. การพัฒนา / การแก้ปัญหา เด็ก เยาวชน และครอบครัว และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
3. การอนุรักษ์ สืบทอด และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น / ศิลปวัฒนธรรม / ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
4. การศึกษาวิถีชีวิตและอาชีพของคนในชุมชนท้องถิ่น ด้านการการอนุรักษ์ สืบทอด สืบสาน และการประกอบอาชีพในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
5. การศึกษา / การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
6. การศึกษา / การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งทางร่างกายและจิตใจ ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
7. การศึกษา / การอนุรักษ์ / การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
8. การศึกษา / การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
9. การพัฒนา / การสร้างความตระหนัก จิตสาธารณะ คุณธรรม จริยธรรม สำหรับการดำรงชีวิตร่วมกัน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ

“4. กัลยาณมิตรมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น”

มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น ได้ให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เรื่องราวในชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดลำปาง อาทิ โครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ซึ่งได้รับการพิจารณาสนับสนุนทุนดำเนินการวิจัยโดยงบประมาณของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โดยที่การพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยที่เสนอขอรับทุนงบประมาณตามยุทธศาสตร์ประเทศ จังหวัด และมหาวิทยาลัย ในจำนวนงบประมาณที่สูงนั้น ได้รับการพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำหรับข้อเสนอโครงการวิจัยที่เสนอขอรับทุนสนับสนุนในวงเงินงบประมาณไม่เกิน 50,000 บาท นั้นได้รับการพิจารณาโดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภายนอกและภายในของมหาวิทยาลัย ดังตัวอย่างโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางต่อไปนี้

1. การวิจัย สืบสานของเก่าคนเฒ่าเวียงละกอน กรณีศึกษาลีลาทำรำในป่าเวณิพ่อนผีแบบป่าเก่า (กนกวิชต์ เก่าศิริ, 2546)
2. การวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อบูรณาการการเรียนรู้ใน - สถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 1 (ดวงจันทร์ เตียววิไล และคณะ, 2549)
3. การบูรณาการเรียนการสอนงานเขียนสารคดีในชุมชนท้องถิ่นจากผลการศึกษาวิเคราะห์หลังปัญหาในงานเขียนสารคดีร่วมสมัย (ชุตินา คำบุญชู และคณะ, 2549)
4. การสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้านการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่นสู่ปทเรียนผ่าน - สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (นันทินา ดำรงวัฒนกุล และคณะ, 2550)
5. การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและการสร้างโครงข่ายคุ้มครองทางสังคม กรณีศึกษา : บ้านดอนแก้ว หมู่ที่ 8 บ้านแสนตอ หมู่ที่ 11 และบ้าน - จำตอง หมู่ที่ 15 ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (สุริยจรัส เตชะตันนินสกุล และคณะ, 2550)
6. การศึกษาประวัติศาสตร์ตามเส้นทางการเดินทัพของพม่าเพื่อจัดทำเส้นทาง - การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในจังหวัดลำปาง (กนกอร ศิริจิตติ และคณะ, 2550)
7. การพัฒนารูปแบบการทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายของนักศึกษาและชาวบ้านต่อ - การเรียนรู้เรื่องการออมเงิน (พวงน้อย แสงแก้ว, 2551)
8. การพัฒนาสูตรและรูปแบบขนมอบที่มีรสปรดกวนเป็นส่วนประกอบเพื่อเป็นของฝากจากจังหวัดลำปาง (วรรณณ วรค์สวัสดิ์, 2551)
9. การศึกษาเพื่อพัฒนาสมุนไพรสำหรับฤทธิ์ต้านการอักเสบในเซลล์เพาะเลี้ยงจาก - ช่องปากมนุษย์ (วิลาศ พุ่มพิมล, 2551)
10. การประยุกต์ภาพเขียนสีประติมา เพื่อใช้ในการตกแต่งผลิตภัณฑ์เซรามิกส์ (แหวีเลียส บินโซดาโอ และคณะ, 2551)
11. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านแม่แจ่ม ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (อนุชาติ ยศปิ่น, 2551)
12. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมบ้านม่อนเขาแก้ว หมู่ที่ 3 ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (จิตรกร แต้มคลอง, 2551)
13. การศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำหม้าจำลองชุมชนบ้าน - ต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (นันทิยา สมสรวย, 2551)
14. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน (ดวงจันทร์ เตียววิไล และคณะ, 2552)
15. การวิจัยวัดพม่า / ไทใหญ่ในจังหวัดลำปางกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (เจือจันทร์ วงศ์พลกานันท์ และคณะ, 2552)

16. การสร้างเครือข่ายครูศิลปะเพื่อการจัดการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน (ชุตีมา เวทการ และคณะ, 2552)

17. การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ - ทรัพยากรธรรมชาติป่าต้นน้ำบ้านสบสัน อย่างยั่งยืนตามวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (วิวัฒน์ หมั่นการ และคณะ, 2552)

18. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรถม้าจำลองของชุมชนบ้านต้นธงชัย สำหรับนักเรียน - ชั้นที่ 2 จังหวัดลำปาง (นันทิยา สมสรวย, 2552)

19. การจัดทำฐานข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง (สุภาพ ต๊ะใจ, 2552)

20. การวิจัยในชั้นเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยใช้โครงการผลิตภัณฑ์ชุมชนจังหวัดลำปาง : กรณีศึกษานักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการบัญชีต้นทุน 1 (กาญจนา กุมภาพันธ์, 2552)

21. การศึกษาเครือข่ายความร่วมมือของประชาชนในการอนุรักษ์อาชีพขั้วรถม้า จังหวัดลำปาง กรณีศึกษา ประชาชนที่อาศัยตามเส้นทางรถม้าเลียบบึงแม่ น้ำวัง (เนกวรรณ เนตรประดิษฐ์ และคณะ, 2552)

22. การบูรณาการการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก (ปุณรดา เชื้อมหาวัน, 2553)

23. การวิจัยการสร้างองค์ความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (ตฤณี นิพัทธ์ศานต์, 2553)

24. การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเยาวชนในเขตอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (พิบูลย์ หม่องเซย และคณะ, 2553)

25. การวิจัยสืบสานของเก่าคนเฒ่าเวียงละกอน กรณีศึกษา ศิลปะการแสดงในประเพณี ฟ้อนผี (กนกวิชต์ เกาศิริ, 2553)

26. การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา การทำตะเกียงโบราณ ชุมชนปางยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (ชัตติยา ขัตติยธา และอริยา วงศ์ชัย, 2553)

27. การรณรงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกในการจัดการขยะ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลปางยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง กรณีศึกษา : หมู่บ้านทุ่งป่อแป้น (เบญจวรรณ เลาลิต, 2553)

28. รูปแบบสารประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมในการส่งเสริมความรู้ของผู้บริโภคเกี่ยวกับผักปลอดภัย ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สุดจินดา ปานคำ, 2553)

29. การบูรณาการการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก, ปุณรดา เชื้อมหาวัน, 2554)

30. การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ระดับปฐมวัยจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง (ไพรินทร์ บุหลัน, 2554, ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการวิจัยและบริการวิชาการ)

31. การพัฒนาสินค้าของที่ระลึกเชิงวัฒนธรรมจากรูปแบบศิลปกรรมวัดพระธาตุ -
ลำปางหลวง (ธวัชไชย ปานดำรง และคณะ, 2554)

32. การศึกษาอัตลักษณ์ในงานจิตรกรรมฝาผนัง สกูลช่างลำปาง (สมชาย เยี่ยงพุกษาวลย์
และศิริกร อินคำ, 2554)

นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยโดยจังหวัดลำปาง และหน่วยงานราชการของ
จังหวัดลำปาง อาทิ พัฒนาชุมชน รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังตัวอย่างโครงการวิจัยคือ

1. การศึกษาศักยภาพและความต้องการเพิ่มทักษะด้านการผลิตและบริหารจัดการ
ผลิตภัณฑ์ OTOP (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2550, จังหวัดลำปาง)

2. การพัฒนาเครือข่ายองค์ความรู้ (Knowledge - Bascd OTOP : KBO) ปี 2550
หลักสูตรการพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร (สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2551, พัฒนาชุมชน จังหวัดลำปาง)

ในปี พ.ศ.2554 ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนล้านนา (ศศล.) โดย -
การสนับสนุนของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ได้ให้ทุนสนับสนุนโครงการ
ยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับตำบล ในพื้นที่ระดับตำบล จำนวน 15 แห่ง โดย
ยุววิจัยเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจาก 9 โรงเรียน มีโครงการวิจัยรวม 24 เรื่อง ขณะนี้การดำเนินงาน
โครงการได้เสร็จสิ้นตามระยะเวลาที่กำหนดแล้ว ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนล้านนา
(ศศล.) และยุววิจัยสังคมจาก 9 โรงเรียน ได้นำเสนอผลการวิจัยต่อโรงเรียน มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ลำปาง ผู้แทนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้แทนของชุมชนท้องถิ่น เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม
2554 การดำเนินงานโครงการวิจัยนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากอาจารย์ผู้วิจัยได้รับแนวคิดและพลัง
บันดาลใจจากโครงการวิจัยต่างๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว. ฝ่ายชุมชนและสังคม), สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ
สถาบันรามจิตติ สรุปผลการวิจัยมีประเด็นต่างๆ ในพื้นที่ 15 ตำบล ของจังหวัดลำปาง ดังนี้

● พื้นที่เสี่ยง-พื้นที่สร้าง

เรื่อง	ยุววิจัยโรงเรียน	พื้นที่ตำบล
แหล่งพ่นสัญญาณ พื้นที่เสี่ยงของเยาวชนบ้านคำ	โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก	ตำบลบ้านคำ
เธออยู่ไหนหลังเลิกเรียน	โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย)	เทศบาลนครลำปาง
เด็กห่างฉัตรปราศจากเกมส์	โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา	ตำบลห้างฉัตร
เด็กหัวสะพาน	โรงเรียนแม่มอกวิทยา	ตำบลแม่มอก
เยาวชนรุ่นใหม่ใกล้ชิดศาสนา	โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา	ตำบลหนองหล่ม

● เด็กเสี่ยงในระบบ-เด็กด้อยโอกาสนอกโรงเรียน

เรื่อง	ยูววิจัยโรงเรียน	พื้นที่ตำบล
เด็กหญิงในร้านนางสาว	โรงเรียนสบปราบพิทยาคม	ตำบลสมัย
ไอโซบ้านนอก	โรงเรียนสบปราบพิทยาคม	ตำบลสมัย
โรงเรียนดีมีใกล้บ้าน	โรงเรียนเวียงมอกวิทยา	ตำบลเวียงมอก
เด็กบ้านค่านทางสามแพร่ง	โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก	ตำบลบ้านคำ
เวลาที่ผ่านไปของเด็กที่ถูกเหยียด	โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก	ตำบลบ้านเอื้อม

● วิถีคน-วิถีชุมชน

เรื่อง	ยูววิจัยโรงเรียน	พื้นที่ตำบล
วิถีชุมชนคนทำไม้	โรงเรียนเวียงมอกวิทยา	ตำบลเวียงมอก
คุณแม่กำลังสอง	โรงเรียนสบปราบพิทยาคม	ตำบลแม่กัวะ
สร้างชีวิตใหม่ด้วยหัวใจที่ไม่พิการ	โรงเรียนวังเหนือวิทยา	ตำบลวังเหนือ
โอกาสการเรียนรู้ในชีวิตเบื้องหลังคนพิการ	โรงเรียนวังเหนือวิทยา	ตำบลวังเหนือ
ชีวิตใกล้ฝั่งที่ไม่ไร้ค่า	โรงเรียนวังเหนือวิทยา	ตำบลร่องเคาะ

● เส้นทางรัก-เส้นทางที่ก้าวพลาด

เรื่อง	ยูววิจัยโรงเรียน	พื้นที่ตำบล
การยอมรับรักในวัยเรียนโรงเรียนเทศบาล 4	โรงเรียนเทศบาล 4	เทศบาลนครลำปาง
แม่วัยกระเตาะ	โรงเรียนสบปราบพิทยาคม	ตำบลแม่กัวะ
คุณแม่วัยเอ๊ะกะเทาะสังคม	โรงเรียนวังเหนือวิทยา	ตำบลบ้านใหม่
เลิฟซีนายรักในวัยเรียน	โรงเรียนลำปางกัลยาณี	เทศบาลนครลำปาง

● เสพสิ่งติด-เสพความรุนแรง

เรื่อง	ยูววิจัยโรงเรียน	พื้นที่ตำบล
บุหรีมีดีอะไร	โรงเรียนแม่มอกวิทยา	ตำบลแม่มอก
ค่านิยมเข้าฮาเฮินเฮ	โรงเรียนสบปราบพิทยาคม	ตำบลนายาง
สุราผู้นำมาซึ่งปัญหาวัยรุ่น	โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก	ตำบลบ้านเอื้อม
ปัญหาการทะเลาะวิวาท 5 หมู่บ้าน	โรงเรียนสบปราบพิทยาคม	ตำบลสบปราบ
ศักดิ์ศรีของวัยรุ่น	โรงเรียนทุ่งอุดมวิทยา	ตำบลบ้านขอ

เครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการงานวิจัย “มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น”
เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง จากกรณีตัวอย่างโครงการวิจัยส่วนหนึ่งของจังหวัดลำปาง

พบว่า มีลักษณะของการวิจัยที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การศึกษา / ระบบการศึกษา กับชุมชน และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
2. การพัฒนา / การแก้ปัญหา เด็ก เยาวชน และครอบครัว และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
3. การอนุรักษ์ สืบทอด และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น / ศิลปวัฒนธรรม / ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
4. การศึกษาวิถีชีวิตและอาชีพของคนในชุมชนท้องถิ่น ด้านการการอนุรักษ์ สืบทอด สืบสาน และการประกอบอาชีพในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
5. การศึกษา / การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
6. การศึกษา / การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งทางร่างกายและจิตใจ ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
7. การศึกษา / การอนุรักษ์ / การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
8. การศึกษา / การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
9. การพัฒนา / การสร้างความตระหนัก จิตสาธารณะ คุณธรรม จริยธรรม สำหรับการดำรงชีวิตร่วมกัน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ

ในประเด็นต่างๆ ดังกล่าวนี้อาจมีลักษณะเช่นเดียวกับเครือข่ายกัลยาณมิตรเครือข่ายอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และยังมีการบูรณาการงานวิจัยกับการเรียนการสอนของนักศึกษา รายวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และการบริการวิชาการเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ก่อเกิดเครือข่ายกัลยาณมิตรระหว่างกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโท ที่มีต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ร่วมกับเด็กและเยาวชนจังหวัดลำปาง

“5. กัลยาณมิตรหน่วยงานอื่น ๆ ”

นอกจากเครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการวิจัยดังกล่าวมาแล้วนี้ ยังมีหน่วยงานอื่นๆ ที่สนับสนุนการดำเนินงานทางด้านวิชาการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง อาทิ

- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35
- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีรายละเอียดคือ

: องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง โครงการล่องสะเปาชาวไทลื้อ

สำนักงานการศึกษาเทศบาลนครลำปาง โครงการยุวมัคคุเทศก์, โครงการส่งเสริมการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบล โครงการสอนภาษาล้านนา

เทศบาลตำบลห้างฉัตร-แม่ตาล อำเภอห้างฉัตร โครงการสืบสานภูมิปัญญา

ชุมชน

เทศบาลตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา

เทศบาลตำบลสบปราบ อำเภอสบปราบ โครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ไทย (สะล้อ ซอ ซึง นาฏศิลป์)

เทศบาลตำบลแม่ต๋อน อำเภอเถิน โครงการจัดการเรียนการสอนดนตรี

พื้นเมือง

เทศบาลตำบลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป้า อำเภอเมืองลำปาง โครงการสืบสาน

ศิลปวัฒนธรรมไทย

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมืองลำปาง โครงการสืบสาน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ต๋อน อำเภอเถิน

องค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ

- สำนักงานประมงจังหวัดลำปาง โครงการเลี้ยงปลาในบ่อดิน
- สำนักงานเกษตรตำบลบ้านเอื้อม ร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง

โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งฟาร์ม

- สำนักงานปศุสัตว์ที่ดิน โครงการยุวกษัตริย์
- พลังงานจังหวัด หลักสูตรอนุรักษ์พลังงานท้องถิ่น

- สถาบันวิจัยและพัฒนาาระบบสาธารณสุขชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวง
สาธารณสุข โครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์

- ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพชุมชน โครงการศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญา ลานกีฬา
ลานกิจกรรม

- กรมศิลปากร โครงการสถานศึกษาดีเด่นในการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
- สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน โครงการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการจัดตั้ง
พิพิธภัณฑ์โรงเรียน

- สภาวัฒนธรรมภาคเหนือตอนบน โครงการสอบฮีต สานฮอยผญา ปัญญาไหล่อ
- สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง
- สภาวัฒนธรรมอำเภอวังเหนือ โครงการวัฒนธรรมไทย สายใยชุมชน
- กรมแรงงาน กระทรวงแรงงาน โครงการครูแนะแนวไปศึกษาดูงานการแนะแนว

งานอาชีพ

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) ห้องเรียนวัดบุญวาทย์
อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ร่วมกับวัดบ้านเอื้อม ดำเนินการวิจัยประวัติศาสตร์ฉบับ
ล้านนาวัดบ้านเอื้อม โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- สถาบันพระปกเกล้า โครงการสร้างสำนักพลเมือง
- มูลนิธิหมอเสมพริ้งพวงแก้ว โรงเรียนปลอดสารพิษ
- มูลนิธิตาเฮอร์สยามวาลา โครงการส่งเสริมการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์เพื่อ
ลดสภาวะโลกร้อน

- สำนักพุทธศาสนา มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับธรรมเนียมปฏิบัติในโรงเรียนและชุมชน
- วัดในจังหวัดลำปาง เช่น วัดบ้านทุ่ง อำเภอสบปราบ อบรมคุณธรรมจริยธรรม
นักเรียน, วัดหลวงสบปราบ อำเภอสบปราบ ลานบุญลานปัญญา และแหล่งเรียนรู้ธรรม จริยธรรม
ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากวัดสบลีน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ โดยมีพระครูสถาพรปริยัติ
(พระมหาบุญมี) เจ้าอาวาสวัดสบลีน เป็นพระนักวิจัยและพัฒนาเด็ก เยาวชน การเรียนรู้ของเด็ก
และเยาวชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น พระครูสถาพรปริยัติท่านเคยดำเนินงานโครงการวิจัย “ศึกษา
รวบรวมประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง” ดำเนินการวิจัย
ระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม 2547 – วันที่ 31 ธันวาคม 2547 งานวิจัยนี้ดำเนินการศึกษาค้นคว้า
ทบทวนประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอวังเหนือ โดยการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอวังเหนือ
สำหรับใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชน

- ชมรมศิษย์เก่า เช่น โครงการจัดสร้างศูนย์เรียนรู้ร่วมพันธุ์ไม้หายาก “หมากไม้
เทิดไท้องค์ราชันย์ 84 พรรษา”

- ชมรมผู้สูงอายุ เช่น โครงการเรียนรู้จากภูมิปัญญา, โครงการพาเด็กเข้าวัดไปปฏิบัติธรรมในเทศกาลเข้าพรรษา
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะ กองทุนรอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ เช่น โครงการจัดทำหลักสูตรสาระท้องถิ่นแม่เมาะ, โครงการโรงเรียนสีขาว, โครงการส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, สาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์, สาระการเรียนรู้ศิลปะ และสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
- บริษัทบ้านปู จำกัด (มหาชน) เช่น โครงการนักเรียนเรียนดีแต่ยากจน
- บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) เช่น โครงการสร้างเรือนถาวร, โครงการนักเรียนดีแต่ยากจนในพื้นที่
- การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.)
- บริษัทฮอนด้า ประเทศไทย เช่น โครงการสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อม
- บริษัทถาวรลำปาง และธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)

ในปี พ.ศ.2552 สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง 5 สถาบันการศึกษา ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (มรภ.) สถาบันวิจัยและพัฒนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) ห้องเรียนวัดบุญวาทย์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาวิทยาเขตลำปาง (มทร.) สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร, มหาวิทยาลัยเนชั่น (เดิมคือมหาวิทยาลัยโยนก), สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคเหนือ และ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง (กศน.) เริ่มดำเนินการประสานความร่วมมือดำเนินการงานวิชาการด้านการวิจัยร่วมกันจากแนวคิดของ “มหาวิทยาลัยลำปาง” และได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยโครงการ แนวทางการทำงานของเครือข่ายสถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยลำปางเพื่อสร้างการเรียนรู้และเสริมศักยภาพชุมชนพื้นที่ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ในปี พ.ศ.2553 จนถึงปัจจุบัน จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสถาบันคลังสมองของชาติ โดยความช่วยเหลือในการประสานความร่วมมือจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ในปี พ.ศ.2554 โรงเรียนในจังหวัดลำปางยังได้รับการสนับสนุนโครงการส่งเสริมนวัตกรรมสร้างสรรค์การเรียนรู้ระดับประถมศึกษา โดยการสนับสนุนของสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) สนับสนุนโรงเรียนในจังหวัดลำปางในเรื่องของการพัฒนาระบบการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน เช่น โครงการวิจัย เรียนเรื่องเก่าเล่าเรื่องใหม่ ของโรงเรียนบ้านไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และโครงการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะการอ่านด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ของโรงเรียนบ้านหนองนา อำเภोज้างหม จังหวัดลำปาง

เครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการงานวิจัย / วิชาการ / กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐาน - บ้านเกิดจังหวัดลำปาง ทุกเครือข่ายดังกล่าวมาข้างต้น มีลักษณะของการวิจัย / ผลการศึกษา ค้นคว้างานวิชาการ มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด จังหวัดลำปาง ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การศึกษา / ระบบการศึกษา กับชุมชน และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
2. การพัฒนา / การแก้ปัญหา เด็ก เยาวชน และครอบครัว และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
3. การอนุรักษ์ สืบทอด และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น / ศิลปวัฒนธรรม / ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของ สังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
4. การศึกษาวิถีชีวิตและอาชีพของคนในชุมชนท้องถิ่น ด้านการการอนุรักษ์ สืบทอด สืบสาน และการประกอบอาชีพในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
5. การศึกษา / การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
6. การศึกษา / การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งทางร่างกายและจิตใจ ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
7. การศึกษา / การอนุรักษ์ / การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ในท่ามกลาง ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
8. การศึกษา / การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของ สังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
9. การพัฒนา / การสร้างความตระหนัก จิตสาธารณะ คุณธรรม จริยธรรม สำหรับ การดำรงชีวิตร่วมกัน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
10. การบูรณาการงานวิจัยกับการเรียนการสอนของนักศึกษา การฝึกประสบการณ์ วิชาชีพ และการบริการวิชาการเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

การศึกษาวิจัยที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานเพื่อถิ่นฐาน บ้านเกิดจังหวัดลำปาง ในประเด็นต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วนี้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), สำนักงานคณะกรรมการการ อุดมศึกษา (สกอ.), มหาวิทยาลัย / สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น และหน่วยงานที่สนับสนุน การดำเนินงานวิจัยและวิชาการอื่นๆ ทุกเครือข่ายนั้น เป็นเครือข่ายกัลยาณมิตรเชื่อมโยงกันและ

กันเอง และยังเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งชุมชนในจังหวัดลำปาง ครู อาจารย์มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น นักวิชาการภายในท้องถิ่นและภายนอกจังหวัดลำปาง รวมทั้งเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่น จากความรักความผูกพัน ความซาบซึ้ง ความตระหนักในคุณค่า มาสู่การดำรงชีวิตในปัจจุบัน และบูรณาการร่วมกับศาสตร์ เทคโนโลยี โดยเชื่อมต่อนักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา มาสู่ เด็ก เยาวชน และชุมชน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ อย่างรู้เท่าทัน

ผู้เป็นนักวิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยในโครงการวิจัย / งานวิชาการ ที่ได้รับการสนับสนุนจาก เครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการงานวิจัย / งานวิชาการ หลายท่านเป็นบุคลากรผู้มีส่วนร่วมในการ สร้างกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน และยังได้นำข้อค้นพบ จากงานวิจัยมาร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดที่สามารถสืบสาน คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน สู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การมีอาชีพในสังคมปัจจุบัน...อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ...ป้องกันวิกฤติภัยธรรมชาติ...อยู่รอดได้ อย่างมีจิตสาธารณะและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงได้

เครือข่ายกัลยาณมิตรการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

“1. กัลยาณมิตร กศน.ภาคเหนือ และ กศน.ลำปาง”

จังหวัดลำปางมีสถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ภาคเหนือ (กศน.ภาคเหนือ) และ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง (กศน.ลำปาง) เป็นเครือข่ายกัลยาณมิตรในการดำเนินงานและ พัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน ครอบครัว และชุมชนจังหวัดลำปาง ร่วมกับเครือข่ายอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือเป็นสถานศึกษาที่จัดตั้งขึ้นตามประกาศของ กระทรวงศึกษาธิการเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2519 ก่อนการประกาศตั้งศูนย์ (15 ตุลาคม 2519) กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษาได้ดำเนินการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปของศูนย์ การศึกษาผู้ใหญ่ภาคเหนือ ซึ่งตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อได้ประกาศตั้งศูนย์การศึกษานอก โรงเรียนภาคเหนือที่จังหวัดลำปางแล้วได้ยุบศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ภาคเหนือ โดยแบ่งทรัพย์สิน และบุคลากรออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งไปจัดตั้งเป็นศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคเหนือ จังหวัดลำปาง ส่วนหนึ่งจัดตั้งเป็นศูนย์การศึกษาประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ ณ ที่เดิม คือ บริเวณตรงข้ามสนามกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อศูนย์ใหม่เป็น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ ส่วนศูนย์การศึกษาประชาชนจังหวัดเชียงใหม่เปลี่ยนเป็นศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ภาคเหนือได้ย้ายจากจังหวัดเชียงใหม่มาตั้ง ณ ที่บ้านน้ำไทรงาม หมู่ที่ 5 ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีเนื้อที่ประมาณ 220 ไร่ ซึ่ง

เป็นเวลาที่การก่อสร้างอาคารที่ทำการได้ก่อสร้างเสร็จแล้วรุ่นแรก (เริ่มลงมือก่อสร้างเมื่อเดือน พฤษภาคม 2519) มีเจ้าหน้าที่และข้าราชการจากศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ที่สมัครใจมาทำงานที่จังหวัดลำปาง 20 คน การก่อสร้างได้สร้างบ้านพักและที่ทำการต่างๆ เรื่อยมาและเสร็จเรียบร้อยตามโครงการเงินกู้จากธนาคารโลกเมื่อสิ้นปี 2523 และมีพิธีเปิดศูนย์ ฯ โดยอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียนคนแรก คือ นายบรรจง ชูสกุลชาติ ได้มาเป็นประธานเปิดในวันที่ 27 ธันวาคม 2522

ปัจจุบัน สถาบัน กศน.ภาคเหนือ ได้ยึดหลักการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม และกระจาย การบริหารงานในรูปแบบกลุ่มงาน เพื่อช่วยในการบริหารงานในระดับกลุ่ม เพื่อให้เกิดความคล่องตัว ในการบริหารงาน และสามารถตอบสนองต่อนโยบายของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ในปีงบประมาณ 2550 เป็นต้นมา (ตุลาคม 2549) จึงจัดโครงสร้างการบริหารงาน แบ่งเป็น 5 - กลุ่มงาน ดังนี้

1. กลุ่มอำนวยการ
2. กลุ่มวิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษานอกระบบและอัตรายศัย
3. กลุ่มจัดการศึกษานอกระบบและอัตรายศัย
4. กลุ่มเทคโนโลยีทางการศึกษา
5. กลุ่มพัฒนาการศึกษานพื้นที่สูงและโครงการพระราชดำริ ฯ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง มี - สถานที่ตั้งบริเวณเดียวกับสถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ภาคเหนือ การดำเนินงานของหน่วยงานทั้งสองหน่วยงานนี้เป็นเครือข่ายกัลยาณมิตรอีกเครือข่าย หนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานและพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัด ลำปาง ทั้งในส่วนการดำเนินงานโดยสถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยภาคเหนือ และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ลำปาง รวมทั้งในส่วนของ กศน.อำเภอ 13 อำเภอ ของจังหวัดลำปาง และ กศน.ตำบล ในแต่ละ อำเภอของจังหวัดลำปาง

นอกจากสนับสนุน ส่งเสริม การศึกษานอกระบบร่วมกับการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการประกอบอาชีพในชุมชนท้องถิ่นแล้ว สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยภาคเหนือ (กศน.ภาคเหนือ) และ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง (กศน.ลำปาง) ยังดำเนินการเชื่อมโยงการเรียนรู้ เรื่องราวท้องถิ่นกับศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคม โลก และธรรมชาติ อาทิ สื่อการเรียนรู้ผ่านทางเว็บไซต์ของ กศน. และยังเป็นเครือข่ายร่วม กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่น / การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด ให้แก่นักเรียน ครูในโรงเรียน นักศึกษา อาจารย์ นักวิชาการในมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษา

อื่นๆ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายกัลยาณมิตรการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และการวิจัย การบริการวิชาการร่วมกันด้วย

จาก กรณีศึกษาโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก, โรงเรียนบ้านสามขา, โรงเรียน การศึกษาคนตาบอด จังหวัดลำปาง ที่จะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไปนั้น จากการสำรวจข้อมูลทำให้ ทราบว่า การดำเนินงานที่มีผลในด้านการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด การเรียนรู้ งานอาชีพ และการดำรงชีวิตร่วมกันในชุมชนโดยมีทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เป็นวิถีชีวิตก็ ได้ได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายกัลยาณมิตรการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การวิจัย และการบริการวิชาการจากสถาบันต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น

“2. กัลยาณมิตรศูนย์การเรียนรู้ในจังหวัดลำปาง”

ในส่วนของการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น จังหวัดลำปางมีแหล่งเรียนรู้ในลักษณะของศูนย์ การเรียนรู้ต่างๆ ดังนี้

สำนักศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เลขที่ 119 ถนนลำปาง-แม่ทะ ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52100

ศูนย์วัฒนธรรมโรงเรียนลำปางกัลยาณี

โรงเรียนลำปางกัลยาณี อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

ศูนย์วัฒนธรรมเขลางค์นคร

โรงเรียนเขลางค์นคร อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

บ้านเสานัก

ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

บ้านป่องนก

ภายในมณฑลทหารบกที่ 32 ค่ายสุรศักดิ์มนตรี ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

พิพิธภัณฑวัดพระเจ้าทันใจ

วัดพระเจ้าทันใจ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

พิพิธภัณฑวัดพระธาตุเสด็จ

วัดพระธาตุเสด็จ เลขที่ 638 หมู่ 5 ถนนสายลำปาง-งาว ตำบลเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

ห้องแสดงศิลปวัตถุ วัดปงสนุก

ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

พิพิธภัณฑ์สถานเขลางค์นคร วัดเจติยชาวล้าง

เลขที่ 268 หมู่ 2 ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งล้านนา วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

พิพิธภัณฑ์ศูนย์ถ่านหินลิกไนต์ศึกษา

เหมืองแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง 52220

ศูนย์อนุรักษ์ภาพยนตร์ย้อนยุค

ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง 52110

ศูนย์ศิลปะชุมชนเมืองงาว (บ้านจ้างหลวง)

33 หมู่ 9 บ้านข่อย ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว จังหวัดลำปาง 52110

พิพิธภัณฑ์ประตุม้า

ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

ศูนย์บ้านปูนितศน์

กิโลเมตรที่ 555 ถนนพหลโยธิน บ้านวังยาว ตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง
52170

พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง วัดไหล่หินหลวง

หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 52130

พิพิธภัณฑ์วัดเสลาบัพพาธาราม (วัดไหล่หินหลวงแก้วช้างยืน)

ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง

ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 52130

พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุจอมปิง

วัดพระธาตุจอมปิง หมู่ 5 ตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 52130

พิพิธภัณฑ์สถานภูมิปัญญาท้องถิ่นโรงเรียนแจ้ห่มวิทยา

โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา 371 หมู่ 10 ถนนแจ้ห่ม-วังเหนือ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง 52120

หอศิลป์ลำปาง มุลนิธินิยม ปัทมะเสวี

256 ถนนตลาดเก่า ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52100

ศูนย์การเรียนรู้ปัทมะเสวี

อาคารด้านหลังหอศิลป์ลำปาง กาดกองต้า 256 ถนนตลาดเก่า ตำบลสวนดอก

อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52100

มิวเซียมลำปาง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น อยู่ในการดำเนินการดำเนินการโดยเทศบาลนครลำปาง

ดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบศาลากลางเก่า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

นอกจากนี้ยังมีศูนย์การเรียนรู้ในวัดในชุมชนต่างๆ รวมทั้งศูนย์การเรียนรู้เรื่องอาชีพ กลุ่มอาชีพในชุมชนต่างๆ ของจังหวัดลำปาง

กรณีศึกษา การรวมพลังเครือข่ายกลายณมิตรเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

พลังการเคลื่อนกระบวนกรเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนจังหวัดลำปางพล้งหนึ่งนั้น มาจากเครือข่ายกลายณมิตรการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และศูนย์การเรียนรู้ทั้งในระบบราชการ เอกชน และมูลนิธิ ที่ดำเนินการบนพื้นฐานความร่วมมือกับโรงเรียน สถาบันการศึกษา / มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น, ชุมชน นักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในจังหวัดลำปางและภายนอกจังหวัดลำปาง รวมทั้งหน่วยงานผู้สนับสนุนการดำเนินงานวิจัย / วิชาการ / กิจกรรมวิชาการต่างๆ จากกรณีตัวอย่างดังนี้

พลังการถ่ายทอดและสร้างพื้นที่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

: เครือข่ายกลายณมิตรกลุ่มโรงเรียนยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง

มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ และชุมชนท้องถิ่น

นับเนื่องจากวันที่ 1 สิงหาคม 2551 คือ วันเริ่มต้นของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จนถึงวันนี้ ยังคงมีเครือข่ายกลายณมิตรโรงเรียนยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง รวมจำนวน 24 โรงเรียน ประกอบด้วย

- เครือข่ายโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดลำปาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษาเขต 35 จำนวน 18 โรงเรียน คือ โรงเรียนลำปางกัลยาณี ตำบลสวนดอก อำเภอเมืองลำปาง, โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง, โรงเรียนเขลางค์นคร ตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมืองลำปาง, โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก ตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมืองลำปาง, โรงเรียนปงแสนทองวิทยา ตำบลปงแสนทอง อำเภอเมืองลำปาง, โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร, โรงเรียนแม่สันวิทยา ตำบลแม่สัน อำเภอห้างฉัตร, โรงเรียนแม่เกาะวิทยา ตำบลแม่เกาะ อำเภอแม่เกาะ, โรงเรียนประชาราชาวิทยา ตำบลบ้านร่อง อำเภอองาว, โรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอองาว, โรงเรียนไหล่หินวิทยา ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา, โรงเรียนสบปราบพิทยาคม ตำบลสบปราบ อำเภอสบปราบ, โรงเรียนเถินวิทยา ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน, โรงเรียนเมืองปานวิทยา ตำบลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน, โรงเรียนทุ่งอุดมวิทยา ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน, โรงเรียนทุ่งกว่าวิทยาคม ตำบลทุ่งกว่า อำเภอเมืองปาน, โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา ตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม และโรงเรียนวังเหนือวิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

- เครือข่ายโรงเรียนที่สอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำปาง
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 จำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียน
บ้านสบป่าด ตำบลสบป่าด อำเภอแม่เมาะ และโรงเรียนวิชชานารี ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง
ลำปาง จังหวัดลำปาง (โรงเรียนวิชชานารีเป็นโรงเรียนเอกชน ระดับมัธยมศึกษา ปัจจุบันโรงเรียน
อยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)

- เครือข่ายโรงเรียนที่สอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำปาง
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 จำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียน -
แม่มอกวิทยา ตำบลแม่มอก อำเภอเถิน, โรงเรียนแม่ถอดวิทยา ตำบลแม่ถอด อำเภอเถิน และ
โรงเรียนเอกชนที่สอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ โรงเรียนสุนทรศึกษา
ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2)

- เครือข่ายโรงเรียนที่สอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำปาง
สังกัดเทศบาลนครลำปาง จำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) ตำบล -
สวนดอก อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

เครือข่ายกัลยาณมิตรกลุ่มโรงเรียนยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปางและ
โรงเรียนทำหนังสือวัฒนธรรมเชื่อมโยงต่อกับเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนอื่นๆ และชุมชนท้องถิ่น

จากเครือข่ายกัลยาณมิตรกลุ่มโรงเรียนยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และ
โรงเรียนทำหนังสือวัฒนธรรม ซึ่งเริ่มต้นจากปี พ.ศ.2552 มีโครงการต่อยอดจาก “โครงการยุววิจัย
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” คือ “โรงเรียนทำหนังสือวัฒนธรรม ปีที่ 1” โดยได้รับ -
การสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สถาบันรามจิตติ และกระทรวง
วัฒนธรรม ต่อมาในปี พ.ศ.2553 ได้พัฒนาไปสู่การทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการจัดการ
เรียนรู้และการผลิตสื่อสารคดีทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชน ระหว่างสาขาวิชาภาษาไทย
คณะครุศาสตร์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง กับสถาบันรามจิตติ สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย ทำให้สาขาวิชาภาษาไทยได้รับการสนับสนุนเป็นศูนย์ของการจัด “โครงการโรงเรียน -
ทำหนังสือวัฒนธรรม ปีที่ 2” ในภาคเหนือ ได้ก่อเกิดเครือข่ายเชื่อมโยงกับโรงเรียนที่ยังไม่ได้ร่วม
โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง แต่ได้มามีส่วนร่วมในโครงการต่อยอดจาก
โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง คือ โครงการโรงเรียนทำหนังสือวัฒนธรรม ปีที่
1 และปีที่ 2 ได้แก่

- เครือข่ายโรงเรียนที่สอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดลำปาง
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 จำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียน
ทองทิพย์วิทยา ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

- เครือข่ายโรงเรียนในจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือ ได้แก่

โรงเรียนทุ่งหัวช้างพิทยาคม ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35

โรงเรียนทุ่งทรายวิทยา ตำบลทุ่งทราย อำเภอทรายทองวัฒนา จังหวัดกำแพงเพชร เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2

โรงเรียนบ้านโนนจั่น ตำบลพานทอง อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1

โรงเรียนงูไกรลาศวิทยา ตำบลไกรกลาง อำเภองูไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 38

โรงเรียนยางโองน้ำวิทยาคม ตำบลแม่สลิต อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เป็นโรงเรียนที่ - สอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1

เครือข่ายกัลยาณมิตรการบริการทางวิชาการจากองค์ความรู้โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปางและโรงเรียนทำหนังสือวัฒนธรรม

: จากมหาวิทยาลัยสู่สายสัมพันธ์โรงเรียนและชุมชน

ในปีการศึกษา 2553 องค์ความรู้จากการวิจัย “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโรงเรียนทำหนังสือวัฒนธรรม” ได้นำไปใช้ประโยชน์ในด้านการบริการวิชาการของคณะครุศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ได้แก่

1. กิจกรรมการให้บริการวิชาการอบรมครูผู้สอนประวัติศาสตร์ในสังกัด สพท.ลำปาง เขต 3 ประเด็น “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ด้วยโครงงานการศึกษา / สืบค้น และโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบูรณาการกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น” กิจกรรมดังกล่าวนี้คณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางได้รับเชิญจากโรงเรียนแจ้ห่มวิทยา จังหวัดลำปาง ให้เป็นวิทยากรอบรมครูผู้สอนประวัติศาสตร์ ในสังกัด สพท.ลำปาง เขต 3 ประเด็น “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ด้วยโครงงานการศึกษา / สืบค้น และโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบูรณาการกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น” ตามหนังสือเชิญที่ 04133.0102/ว 864 และได้รับอนุญาตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ตามคำสั่งที่ 2841/2553 โดยดำเนินการในวันที่ 30 สิงหาคม 2553 มีครูผู้เข้าร่วมกิจกรรมการอบรม 100 คน

- กิจกรรมการบริการวิชาการจากงานวิจัยดังกล่าวนี้ได้เริ่มสานสายสัมพันธ์เครือข่ายครู - จากโรงเรียนในอำเภอเมืองปาน, อำเภอแจ้ห่ม และอำเภอวังเหนือ

2. กิจกรรมการให้บริการวิชาการอบรมครูและบุคลากร โรงเรียนงูไกรลาศวิทยา ประเด็น “กระบวนการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” กิจกรรมดังกล่าวนี้สาขาวิชาภาษาไทยได้รับเชิญจาก - โรงเรียนงูไกรลาศวิทยา จังหวัดสุโขทัย ให้เป็นวิทยากรอบรมครูและบุคลากร โรงเรียนงูไกรลาศวิทยา ประเด็น “กระบวนการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ตามหนังสือเชิญที่ ศธ 04268.06/106 -

และได้รับอนุญาตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ตามคำสั่งที่ 3825/2553 โดยดำเนินการระหว่างวันที่ 5-6 ตุลาคม 2553 มีครูและบุคลากรของโรงเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมการอบรม 55 คน

- กิจกรรมการบริการวิชาการจากงานวิจัยดังกล่าวนี้ได้เริ่มสานสายสัมพันธ์เครือข่ายครู - และผู้บริหารโรงเรียนงาไกรลาศวิทยาและโรงเรียนใกล้เคียงในจังหวัดสุโขทัย

3. การนำองค์ความรู้จาก “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บริการทางวิชาการ - พัฒนาไปสู่การวิจัยประเด็นใหม่ คือ โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล” ผู้ช่วยศาสตราจารย์จำลอง คำบุญชู ได้ดำเนินการ “โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล” โดยในการดำเนินงานโครงการวิจัยครั้งนี้ได้นำข้อค้นพบจากการสังเคราะห์ผลการวิจัย “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” จาก รายงานวิจัย 3 เล่ม ประกอบด้วย 1. รายงานฉบับสมบูรณ์ “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” 2. รายงานผลการสังเคราะห์ประวัติศาสตร์ลำปางผ่านมุมมองยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และ 3. รายงานผลการสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของยุววิจัยร่วมกับครูที่ปรึกษาและกลไกในการเรียนการสอนยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง มาถอดความรู้เพื่อนำมาใช้กับ “โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล” ในการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนและเยาวชนจากโรงเรียน กลุ่มเยาวชนในตำบล เช่น สมาเด็กและเยาวชนของตำบลที่สนใจ พัฒนาเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยจากโจทย์วิจัยที่กลุ่มของเยาวชนสนใจ

4. การนำองค์ความรู้จาก “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” บริการทางวิชาการร่วมกับเครือข่ายความร่วมมือการวิจัย โครงการวิจัย การพัฒนาสมรรถนะ - การอ่านของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 ด้วยเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้ จังหวัดลำปาง (LLEN.LPRU) โดยการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในลักษณะของการจัดเวทีประชุมสัมมนาร่วมกับครูและนักเรียนในโรงเรียนเครือข่ายของ “โครงการวิจัย การพัฒนาสมรรถนะการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 ด้วยเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้ จังหวัดลำปาง” คือ กระบวนการเรียนรู้จากยุววิจัยสู่การพัฒนาและหนุนเสริมการอ่าน

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมบริการวิชาการในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือระหว่างอาจารย์ นักศึกษา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง 2 คณะวิชา รวม 4 หลักสูตร ประกอบด้วย คณะครุศาสตร์

หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย และสาขาวิชาภาษาไทยและการสื่อสารทางธุรกิจ ซึ่งมีทั้งนักศึกษาชาวไทย, ชาวจีน และชาวเวียดนาม มาร่วมในกระบวนการเรียนรู้และบริการวิชาการด้วยกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนา นักศึกษาให้มีจิตอาสา บริการวิชาการ “ค่ายการอ่านเพื่อชีวิต พินิจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” บริการวิชาการให้นักเรียนในโรงเรียนเครือข่ายโครงการวิจัย LLEN.LPRU รวม 20 โรงเรียน รวมทั้งจากการจัดกิจกรรมค่ายอาสา ฯ ดังกล่าว ทำให้เกิดเครือข่ายโรงเรียนอื่นๆ ที่มีความสนใจขอรับการบริการทางวิชาการในลักษณะเดียวกัน คือ โรงเรียนพินิจวิทยา (โรงเรียนเอกชนเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา สอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ตั้งอยู่ที่ตำบลพระบาท อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง), โรงเรียนเทศบาล 7 (ศรีนาวันวิทยา เป็นโรงเรียนในสังกัดของเทศบาลนครลำปาง สอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งอยู่ที่ตำบลพระบาท อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง), โรงเรียนบ้านสามขา (เป็นโรงเรียนในสังกัดของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 สอนระดับชั้นปฐมวัยจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ตั้งอยู่ที่ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง), โรงเรียนเวียงมอกวิทยา (เป็นโรงเรียนที่สอนในระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35 ตั้งอยู่ที่ตำบลเวียงมอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง) และโรงเรียนการศึกษาคนตาบอดลำปาง (เป็นโรงเรียนอยู่ในสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ด้วยพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดป้ายศูนย์พัฒนาสมรรถภาพ - คนตาบอดลำปางและโรงเรียนการศึกษาคนตาบอดลำปาง เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พุทธศักราช 2540 มูลนิธิ ฯ ได้ดำเนินงานด้านการบริการผู้ป่วยโรคตาผู้ชนบท บริการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนตาบอดและส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่คนตาบอดในชนบท โดยไม่จำกัด เพศ วัย ต่อมาจนถึงปัจจุบัน ตั้งอยู่ที่ตำบลพระบาท อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง)

- กิจกรรมการบริการวิชาการจากงานวิจัยดังกล่าวนี้มีการสานต่อกิจกรรมและเครือข่าย 4 ลักษณะ คือ

1) การเริ่มสานสายสัมพันธ์เครือข่ายครู นักเรียน เยาวชน สภาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน และจังหวัดเชียงราย ที่ร่วมเป็นเครือข่ายของโครงการ Child Watch ภาคเหนือ และกลุ่มเด็กและเยาวชนดำเนินการศึกษาชุมชนท้องถิ่นของตนเองด้วยกระบวนการยุววิจัย

2) การสานต่อกระบวนการเรียนรู้แบบยุววิจัยให้เกิดความต่อเนื่อง และประสาน -
ความร่วมมือจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เกิดโครงการวิจัยบนฐานความรู้ของ “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปางและโรงเรียนทำหนังสือวัฒนธรรม” คือ โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล ของจังหวัด

ลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัยและโจทย์การวิจัยภายใต้โครงการ - ยุววิจัยสังคม, ประสานงานติดตามและสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนทำวิจัยในแนวการศึกษาสภาพสังคม สร้างความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์สังคมและวิถีชีวิตในเชิงสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น, จัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ และการถอดบทเรียนระหว่างเด็กและเยาวชน นักวิจัย นักวิชาการและเครือข่ายการศึกษาและการพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับตำบล, ประสานงานให้เกิดการส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนและสถานศึกษา ในการเป็นกลไกสนับสนุนการวิจัยให้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ระดับตำบล และสังเคราะห์และประมวลองค์ความรู้ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ด้าน - การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การวิจัยของเด็กและเยาวชน และด้านการพัฒนาท้องถิ่น

3) การรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านกระบวนการเรียนรู้แบบยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เชื่อมโยงกับการพัฒนาการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และฐานข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้ท้องถิ่น การพัฒนาเด็กและเยาวชนจังหวัดลำปาง ให้แก่ “ศูนย์ศึกษาเพื่อ - การพัฒนาเด็กและเยาวชนล้านนา (ศศล.) โดยความร่วมมือระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง” บริการทางวิชาการให้แก่จังหวัดลำปางอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

4) การบริการทางวิชาการในลักษณะที่กล่าวมานี้ ได้นำนักศึกษาร่วมกิจกรรม - การให้บริการทางวิชาการ ทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นและสังคมในกลุ่ม นักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และได้นำไปบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอน เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาในหลักสูตร อาทิ รายวิชาการวิจัยภาษาและวรรณกรรมไทย, รายวิชาภาษาไทยกับการเรียนรู้ชุมชน, รายวิชาภาษาถิ่น, รายวิชาคติชนวิทยา และรายวิชาการเขียนสารคดี

5) การสานสายสัมพันธ์เครือข่ายกัลยาณมิตรกลุ่มโรงเรียนผ่านงานวิจัยและการบริการวิชาการของนักศึกษา คณาจารย์มหาวิทยาลัย ร่วมกับนักเรียน ครู เด็กในชุมชน และชุมชนท้องถิ่น

6) การนำองค์ความรู้จากโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ฯ ร่วมเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคณะนักวิจัยผู้ดำเนินงานวิจัยและผู้เสนอขอรับทุนสนับสนุนจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และนักวิจัยจากโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ร่วมเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัยของชุมชนและโรงเรียนบ้านไหล่หิน คือ โครงการวิจัยการสร้างการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของเยาวชนบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

- เครือข่ายกัลยาณมิตรโรงเรียนที่เพิ่มขึ้นมา คือ เครือข่ายโรงเรียนของโครงการวิจัย LLEN.LPRU รวม 20 โรงเรียน ประกอบด้วย

1. โรงเรียนอนุบาลแม่เมาะ ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
2. โรงเรียนวัดบ้านแหลม ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
3. โรงเรียนสบเมะวิทยา ตำบลสบป่าด อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
4. โรงเรียนวัดสบจาง ตำบลจางเหนือ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
5. โรงเรียนบ้านนาแซ ตำบลจางเหนือ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
6. โรงเรียนวัดท่าสี่ ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
7. โรงเรียนวัดหัวฝาย ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
8. โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จิตต์อารี ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ตำบลพระบาท อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง (โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา)
9. โรงเรียนชุมชนบ้านพ่อนวิทยา ตำบลชมพู อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง (โรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1)
10. โรงเรียนชุมชนบ้านทุ่ง ตำบลสบปราบ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2)
11. โรงเรียนชุมชนบ้านจาววิทยา ตำบลสมัย อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2)
12. โรงเรียนบ้านหลาย ตำบลสบปราบ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2)
13. โรงเรียนอนุบาลสบปราบ ตำบลสบปราบ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2)
14. โรงเรียนบ้านแม่กัวะ ตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2)
15. โรงเรียนบ้านแป้น ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3)
16. โรงเรียนชุมชนบ้านสา ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3)

17. โรงเรียนบ้านใหม่ผ้าขาว ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3)

18. โรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม ตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3)

19. โรงเรียนบ้านหนองนา ตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3)

20. โรงเรียนบ้านแม่ตา ตำบลปงดอน อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3)

นอกจากนี้ยังได้สานต่อเครือข่ายโรงเรียนในบริเวณตำบลพระบาท และตำบลเวียงเหนือ
อำเภอเมืองลำปาง, ตำบลห้างฉัตร และตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร, ตำบลหัวเสือ อำเภอ -
แม่ทะ, ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา, ตำบลเวียงมอก อำเภอเถิน และตำบลร่องเคาะ อำเภอ -
วังเหนือ จังหวัดลำปาง อีก 15 โรงเรียน ด้วยสายสัมพันธ์การบริการทางวิชาการบูรณาการกับ -
การเรียนการสอนนักศึกษาและการวิจัยโครงการยุทธศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง,
โครงการวิจัย LLEN.LPRU และโครงการวิจัย Child Watch คือ

1. โรงเรียนพินิจวิทยา (โรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา สอนระดับประถม
ศึกษาปีที่ 1-6 สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน) ตำบลพระบาท
อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

2. โรงเรียนเทศบาล 7 (ศรีนาวิณีวิทยา โรงเรียนในสังกัดของเทศบาลนครลำปาง
สอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น) ตำบลพระบาท อำเภอเมืองลำปาง จังหวัด
ลำปาง

3. โรงเรียนการศึกษาคนตาบอดลำปาง (เป็นโรงเรียนอยู่ในสังกัดสำนัก -
บริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน) ตำบลพระบาท อำเภอเมืองลำปาง จังหวัด
ลำปาง

4. โรงเรียนอนุบาลลำปาง (เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาลำปาง เขต 1 เปิดสอนระดับปฐมวัย) ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัด
ลำปาง

5. โรงเรียนบ้านปงสนุก (เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาลำปาง เขต 1 สอนระดับปฐมวัย) ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

6. โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร (เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาลำปาง เขต 1 สอนระดับปฐมวัย) ตำบลห้างฉัตร อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

7. โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว (เป็นโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 สอนระดับปฐมวัยจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6) ตำบลห้างฉัตร
อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

8. โรงเรียนบ้านปั้งจ้าว (เป็นโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาลำปาง เขต 1 สอนระดับปฐมวัยจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6) ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

9. โรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา (เป็นโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาสในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 สอนระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษา ตอนต้น) ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

10. โรงเรียนบ้านสามขา (เป็นโรงเรียนในสังกัดของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาลำปาง เขต 2 สอนระดับปฐมวัยจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6) ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง)

11. โรงเรียนบ้านไหล่หิน (เป็นโรงเรียนในสังกัดของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาลำปาง เขต 2 สอนระดับปฐมวัยจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6) ตำบลไหล่หิน อำเภอ - เกาะคา จังหวัดลำปาง

12. โรงเรียนเวียงมอกวิทยา (เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 35 สอนในระดับมัธยมศึกษา) ตำบลเวียงมอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

13. โรงเรียนร่องเคาะวิทยา (เป็นโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาสในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3 สอนระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษา ตอนต้น) ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ

14. โรงเรียนบ้านดอนแก้ว (เป็นโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3 สอนระดับปฐมวัยจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6) ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

15. โรงเรียนบ้านแม่สง (เป็นโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ร่องเคาะ สอนระดับปฐมวัยจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6) ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วนี้ ผู้รับผิดชอบในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ของจังหวัดลำปางได้ให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าว

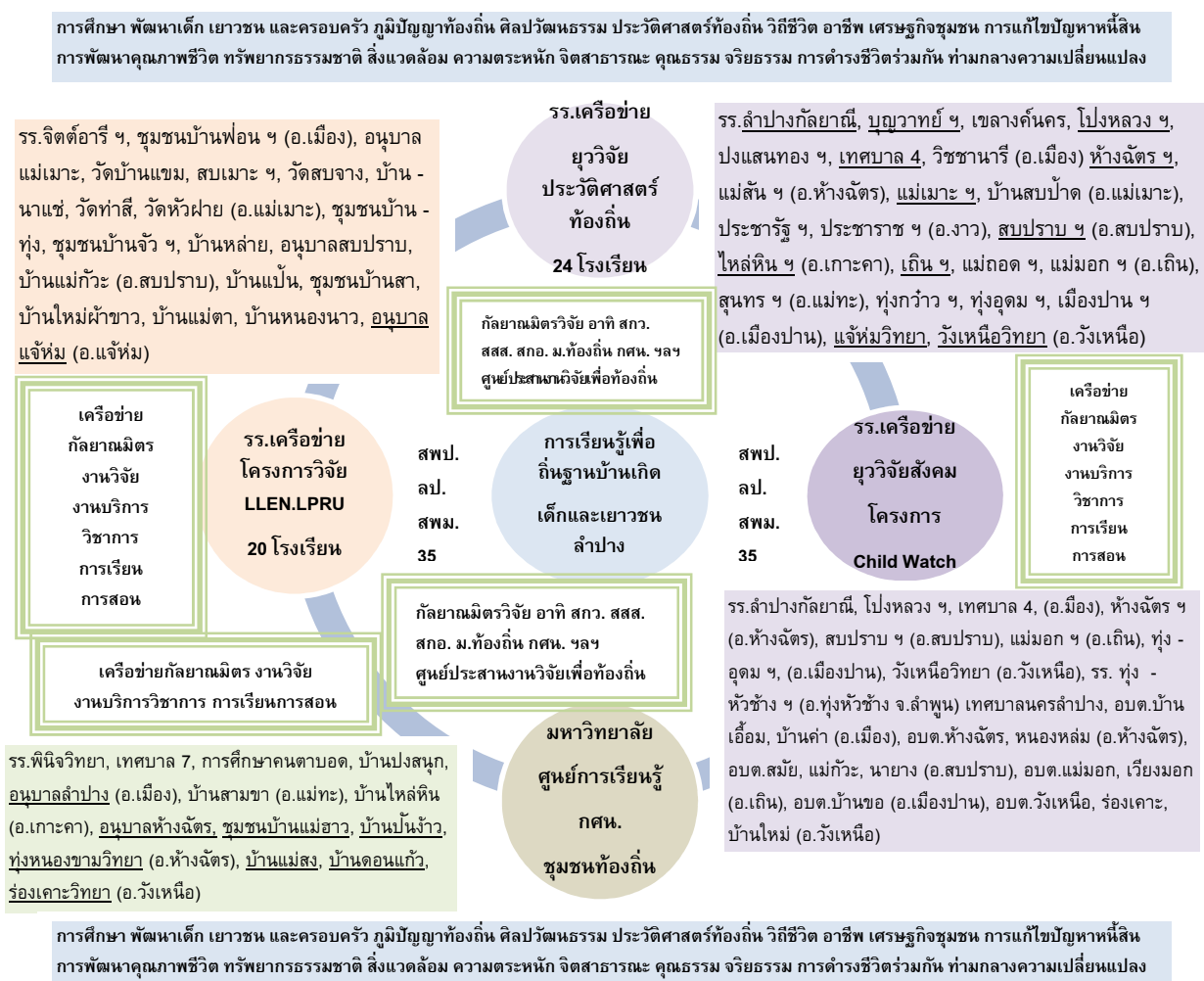
นอกจากนี้ยังได้ก่อให้เกิดเครือข่ายกัลยาณมิตรจากชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่วิจัย บริการ วิชาการ และการเรียนรู้ร่วมกันของนักเรียน นักศึกษา ครู ชุมชน คณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏ ลำปางและเพื่อนคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น นักวิจัยและนักวิชาการ กัลยาณมิตรที่เอื้อ อาทรวิชาการ สถานที่ หรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ อาทิ

- บริษัทปูนซีเมนต์ไทย (ลำปาง) จำกัด
- สำนักอุทยานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
- มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย (ลำปาง)
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (แม่เมาะ) อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

- เทศบาลนครลำปาง (กัลยาณมิตรยูววิจัย ฯ ของโรงเรียนเทศบาล 4 บ้านเชียงรายและโรงเรียนอื่นๆ ในเขตอำเภอเมืองลำปาง)
- เทศบาลตำบลเกาะคา (กัลยาณมิตรยูววิจัย ฯ ของโรงเรียนไหล่หินวิทยา, เครือข่ายยูววิจัย ฯ คือ โรงเรียนบ้านไหล่หิน และโรงเรียนอนุบาลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง)
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเอื้อม, บ้านคำ (กัลยาณมิตรยูววิจัย ฯ ของโรงเรียน - โป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง)
- องค์การบริหารส่วนตำบลห้างฉัตร และตำบลหนองหล่ม (กัลยาณมิตรยูววิจัย ฯ ของโรงเรียนห้างฉัตรวิทยา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง)
- องค์การบริหารส่วนตำบลสมัย, แม่กัว และนายาง (กัลยาณมิตรยูววิจัย ฯ ของโรงเรียนสบปราบพิทยาคม อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง)
- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่มอก และเวียงมอก (กัลยาณมิตรยูววิจัย ฯ ของโรงเรียน - แม่มอกวิทยา และโรงเรียนเวียงมอกวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง)
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขอ (กัลยาณมิตรยูววิจัย ฯ ของโรงเรียนทุ่งอุดมวิทยา อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง)
- องค์การบริหารส่วนตำบลวังเหนือ, ร่องเคาะ และบ้านใหม่ (กัลยาณมิตรยูววิจัย ฯ ของโรงเรียนวังเหนือวิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง)
- ศูนย์การเรียนรู้ภูมิคุ้มกันและหอศิลป์ลำปาง ตั้งอยู่บริเวณภาคกลางด้า บนถนนตลาดเก่า ตำบลสวนดอก อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง และชุมชนบริเวณภาคกลางด้า ได้ให้ความเอื้ออาทรสถานที่ในการเรียนรู้ยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และยูววิจัยสังคม รวมทั้งพื้นที่การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำเสนอผลงานของเด็กและเยาวชนโครงการยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดลำปาง, โครงการยูววิจัยสังคม, โครงการ Child Watch และการบริการวิชาการบูรณาการร่วมกับงานวิจัยและการเรียนการสอนนักศึกษามหาวิทยาลัยในท้องถิ่น

คณะผู้วิจัยขอแสดงกรอบความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกัลยาณมิตรทางวิชาการ โครงการวิจัย การบริการทางวิชาการ และการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนี้

กรอบสรุป 18 : ปัจจัยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกลยุธมิตรทางวิชาการ การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการเรียนรู้ร่วมกัน

หมายเหตุ โรงเรียนที่ขีดเส้นใต้ จำนวน 20 โรงเรียน ได้แก่ 1. โรงเรียนอนุบาลลำปาง 2. โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร 3. โรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม 4. โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว 5. โรงเรียนบ้านปิ่นจัว 6. โรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา 7. โรงเรียนร่องเคาะวิทยา 8. โรงเรียนบ้านดอนแก้ว 9. โรงเรียนบ้านแม่สง 10. โรงเรียนลำปางกัลยาณี 11. โรงเรียนบุนนาควิทยาลัย 12. โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา 13. โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) 14. โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา 15. โรงเรียนแม่เมาะวิทยา 16. โรงเรียนสบปราบพิทยาคม 17. โรงเรียนไหล่หินวิทยา 18. โรงเรียนเถินวิทยา 19. โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา และ 20. โรงเรียนวังเหนือวิทยา คือ โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายในโครงการวิจัย “การพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 ปี พ.ศ.2554”

เครือข่ายกัลยาณมิตรศูนย์การเรียนรู้และชุมชนจังหวัดลำปาง ได้มีส่วนร่วมในการ
ดำเนินงานขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็กและเยาวชนจังหวัดลำปาง

การรวมพลังเครือข่ายกัลยาณมิตรเพื่อเด็กและเยาวชนด้วยเครือข่ายแห่งน้ำใจ

พลังการเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนจังหวัดลำปางพลัง
หนึ่งนั้น มาจากเครือข่ายกัลยาณมิตรการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และศูนย์
การเรียนรู้ทั้งในระบบราชการ เอกชน และมูลนิธิ ที่ดำเนินการบนพื้นฐานความร่วมมือกับโรงเรียน
สถาบันการศึกษา / มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น, ชุมชน นักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายใน
จังหวัดลำปางและภายนอกจังหวัดลำปาง รวมทั้งหน่วยงานผู้สนับสนุนการดำเนินงานวิจัย /
วิชาการ / กิจกรรมวิชาการต่างๆ จากกรณีตัวอย่างของศูนย์การเรียนรู้ปัทมะเสวี

พลังการถ่ายทอดและสร้างพื้นที่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

: ศูนย์การเรียนรู้ ปัทมะเสวี และหอศิลป์ลำปาง

ศูนย์การเรียนรู้ปัทมะเสวี ตั้งขึ้นด้วยสำนึกในพระกรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสการครองราชย์ครบ 60 ปี คณะกรรมการ มูลนิธินิยม ปัทมะเสวี
ได้มีมติให้จัดตั้ง ศูนย์การเรียนรู้ ปัทมะเสวี เพื่อเด็กและเยาวชน ขึ้นในอำเภอเมือง จังหวัด
ลำปาง การตกแต่ง ติดตั้งอุปกรณ์ต่างๆ อบรมบุคคลากรเรียบร้อยและเปิดดำเนินการแล้วในเดือน
พฤษภาคม 2550 และมีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ โดยคุณอมรทิต นิรติศยกุล ผู้ว่าราชการจังหวัด
ลำปาง เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2550

กรรมการของมูลนิธิฯ ได้เลือกเอาอาคารฟองหลี ซึ่งเป็นอาคารเก่าอายุกว่า 100 ปี แห่ง
หนึ่งในบริเวณกาดกองต้า บนถนนตลาดเก่าในอำเภอเมืองลำปาง เป็นสถานที่ตั้งของศูนย์ ฯ
อาคารดังกล่าวเป็นอาคารที่ได้รับการบูรณะ ใหม่เรียบร้อยแล้ว แต่ยังคงสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของ
ล้านนาลำปางไว้ครบถ้วน ทั้งยังได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ปี พ.ศ.2551
ประเภทอาคารพาณิชย์ จากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ บริเวณดังกล่าวอยู่บน
ถนนซึ่งขนานกับแม่น้ำวัง และเคยเป็นศูนย์กลางการค้าขายของจังหวัดในสมัยรัตนโกสินทร์
ตอนต้น จนกระทั่งเมื่อการคมนาคมทางรถไฟมาถึงลำปางในสมัยรัชกาลที่ 5 ศูนย์การค้าขายของ
เมืองจึงย้ายไปอยู่บริเวณหน้าสถานีรถไฟ ปัจจุบันถนนสายนี้ยังคงความมีเสน่ห์ไว้ไม่จาง
ท่ามกลางความสงบ และอาคารเก่าๆ ทรงล้านนาลำปางอีกหลายหลัง ประดับด้วยไม้ฉลุลาย
ขนมปังขิงตลอดสองฟากถนน

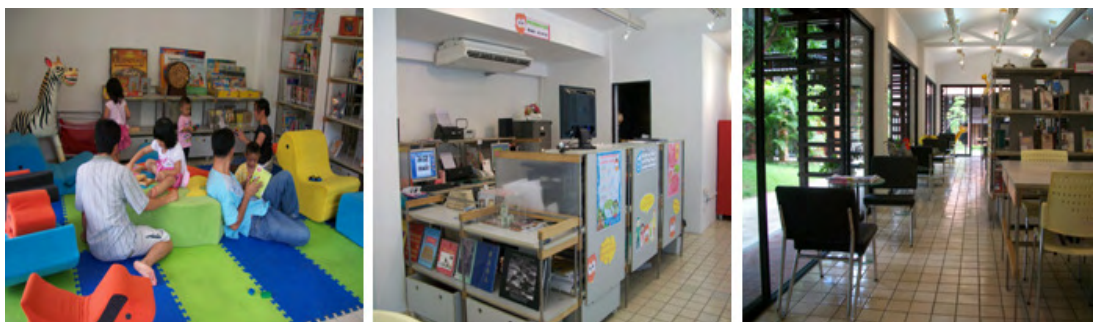
ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ มีเป้าหมายในการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านในเด็ก ๆ และเยาวชน
ปลูกฝังอุปนิสัยในการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันกับคนอื่น และเป็นสถานที่ให้เยาวชนได้มี
โอกาสทำงานร่วมกัน เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้รู้สึกรักและรับใช้ส่วนรวม การที่ศูนย์ ฯ ตั้งอยู่บริเวณ

เมืองเก่า จะช่วยให้เด็กๆ และเยาวชนรู้จักประวัติความเป็นมาของชุมชนและตนเอง สร้างจิตสำนึกให้รู้จักรักและหวงแหนมรดกท้องถิ่น เพื่อให้รู้จักการพัฒนาท้องถิ่นควบคู่ไปกับการอนุรักษ์

ต่อมาในวันที่ 3 พฤษภาคม 2554 ศูนย์การเรียนรู้ ปัทมะเสวี ได้ย้ายที่ทำการจากอาคารฟองหลีมาอยู่ที่อาคารด้านหลังหอศิลป์ลำปาง ซึ่งหอศิลป์ลำปางเป็นอาคารที่ได้รับรางวัลสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปี พ.ศ.2550 ประเภทอาคารอนุรักษ์สถาปัตยกรรมล้านนา โดยกรมการสถาปนิกล้านนา

ศูนย์การเรียนรู้ปัทมะเสวี ได้จัดเตรียมหนังสือหลากหลายสาระ นานาชนิดที่จะช่วยส่งเสริมการอ่าน และการเรียนรู้ มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและหนังสือใหม่เข้ามาเพื่อให้สมาชิกได้อ่านทุกเดือน มีหนังสือธรรมะเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมม่วนนอกม่วนใจ ให้กับเยาวชนและผู้สนใจได้ร่วมสนุก เรียนรู้ สร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มพูนทักษะ และประสบการณ์ชีวิต

มุมสบายๆ สำหรับเด็กและเยาวชนได้นั่งเล่น อ่านหนังสือ สร้างสรรค์ เรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ของเยาวชนกับผู้ปกครอง โดยเฉพาะกิจกรรมที่เน้นไปในเรื่องของพัฒนาการทางความคิดและอารมณ์ของเยาวชน

นอกจากการจัดกิจกรรมในลักษณะการสร้างพื้นที่ดี สื่อสร้างสรรค์ และการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนลำปางดังกล่าวแล้ว ปัจจุบันในวันเสาร์วันอาทิตย์ ช่วงเวลาเย็นจนถึง

หัวค่ำ (ระหว่างเวลา 17.00 น.-20.00 น.) บริเวณศูนย์การเรียนรู้ปัทมะเสวีและหอศิลป์ลำปาง บริเวณภาคกองต้าบนถนนตลาดเก่าในอำเภอเมืองลำปาง มีการจัดนิทรรศการทางศิลปวัฒนธรรม และความรู้เรื่องราวในท้องถิ่นจังหวัดลำปางโดยบุคคล / กลุ่มบุคคล / ชุมชน / เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา / ครู อาจารย์ นักวิชาการ บนพื้นที่ของศูนย์การเรียนรู้ปัทมะเสวี และหอศิลป์ลำปาง บริเวณภาคกองต้า ซึ่งมีคนในจังหวัดลำปางและนักท่องเที่ยวจากต่างที่ต่างถิ่น รวมทั้งชาวต่างประเทศมาเยี่ยมชม มีสื่อโทรทัศน์ / ภาพยนตร์ / ภาพยนตร์โฆษณา มาถ่ายทำอย่างต่อเนื่อง นับเป็นพื้นที่วิชาการการเรียนรู้ท้องถิ่นที่หลากหลาย อาทิ การสาธิตและสอนเด็ก เยาวชน ผู้สนใจ ทำบายศรี ทำตุง กล้องกระดาษสา ผลิตภัณฑ์กระดาษสา เซรามิกส์ การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ของใช้ จากดินขาว ดินหรือหินต่างๆ ของพื้นที่ในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดลำปาง รวมทั้งการสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะบนพื้นฐานของถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ดังตัวอย่างภาพกิจกรรมต่อไปนี้

“พื้นที่วิชาการเรียนรู้ถิ่นฐานบ้านเกิดและนำเสนอผลการเรียนเรียนรู้ สร้างพลังใจผ่านการประชาสัมพันธ์”

พลังเครือข่ายจากหลากหลายเครือข่ายเป็นแรงขับเคลื่อนการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่น เพื่อความรักความผูกพัน ความตระหนักในคุณค่าของเรื่องราวในท้องถิ่น การเรียนรู้และ - กระบวนการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่น คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เชื่อมโยงกับวิทยาการงานวิจัย วิชาการ และการพัฒนาอาชีพ การดำรงชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน ดำรงอยู่ร่วมกับ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดของคนลำปาง กรณีเครือข่ายดังกล่าวนี้ยังมี ปรากฏกรณีศึกษาอื่นๆ อีก ดังนี้

พลังการถ่ายทอดและสร้างพื้นที่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

: ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดลำปาง และโรงเรียนการศึกษาคนตาบอดลำปาง

ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดลำปาง และโรงเรียนการศึกษาคนตาบอดลำปาง ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2527 โดยแพทย์หญิงวิมลณี เย็นจิตร จักษุแพทย์ประจำ โรงพยาบาลลำปางในขณะนั้น ร่วมกับผู้มีจิตอันเป็นกุศลชาวลำปาง

มูลนิธิพิทักษ์ดวงตาลำปาง เริ่มก่อตั้งขึ้นจากคณะแพทย์พยาบาลของกลุ่มงานจักษุวิทยา ของโรงพยาบาลลำปาง เมื่อปี พ.ศ. 2521 โดยจัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อการบริการผู้ป่วยที่อยู่ห่างไกล ขัดสน และเข้าไม่ถึงบริการทางดวงตา รวมทั้งจัดหาอุปกรณ์ทางดวงตาที่ยังขาดแคลน ได้แก่ กล้องผ่าตัดตา และเลเซอร์เครื่องแรกในภาคเหนือ และสนับสนุนการศึกษาทางด้านดวงตาของ บุคลากรทุกระดับในลำปาง

ในปี พุทธศักราช 2527 จากการดำเนินงานของกองทุนช่วยให้การบริการตรวจรักษาของ กลุ่มงานจักษุวิทยา โรงพยาบาลลำปางเป็นไปด้วยดี เพื่อให้การดำเนินงานสามารถพัฒนา - การบริการให้ครอบคลุมผู้ป่วยด้อยโอกาสมากขึ้น จึงได้ดำเนินการเปลี่ยนจาก “กองทุน” เป็นมูลนิธิ โดยจดทะเบียนจัดตั้ง ใช้ชื่อว่า มูลนิธิพิทักษ์ดวงตาลำปาง เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2527 โดย ได้รับการบริจาคทุนทรัพย์เริ่มต้นจาก “นายประสิทธิ์-นางนวลศรี สุวรรณประทีป” จำนวน - 200,000 บาท และ “นายสันต์-นางสมิตรา วรวงษ์ประภา” จำนวน 60,000 บาท โดย นายแพทย์ บุญสม ผลดี นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดลำปางขณะนั้นเป็นประธานมูลนิธิ ๓ คนแรก และ แพทย์หญิงวิมลณี เย็นจิตร จักษุแพทย์ดำรงตำแหน่งเลขานุการมูลนิธิ ๓ และมีนายสันต์ วรวงษ์ ประภา, นางณัฐฉิณี ถิ่นพังงา, นางบุญเทียม สุวรรณอรรถ ร่วมเป็นกรรมการมูลนิธิ ๓ โดยเฉพาะ กลุ่มของนางสาวแสงจันทร์ วนชยางค์กุล, นางคำหลี ดันติพงศ์, นางสุนีย์ วิเลปนานนท์, นางสาวรัตนา เหมจินดา และนางมาลี สุเมตติกุล ซึ่งเป็นคณะกรรมการร่วมงานอย่างแข็งขันตั้งแต่ เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน

เมื่อปีพุทธศักราช 2536 มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย ในพระบรม ราชูปถัมภ์ โดย “นายประยัต ภูหนองโอง” ประธานมูลนิธิธรรมิกชน ๓ ในขณะนั้น ได้ดำเนิน กิจกรรมช่วยเหลือคนตาบอดในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อจัดบริการด้านพัฒนา

อาชีพและการศึกษาสำหรับคนตาบอดทุกเพศ ทุกวัย ได้มาร่วมมือกับมูลนิธิพิทักษ์ดวงตาลำปาง ก่อตั้ง “ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดลำปาง” ขึ้น โดยใช้เงินเริ่มต้นจากเงินที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพระราชทานแก่คนไทยตัวอย่าง (ของมูลนิธิธารน้ำใจ) จำนวน 50,000 บาท และด้วยความกรุณาจาก “คุณลุงนิวัฒน์ ศิรินาวิน” มีจิตศรัทธามอบที่ดิน จำนวน 12 ไร่ เพื่อเป็นที่ตั้งศูนย์ฯ ลำปาง ณ บ้านเลขที่ 128/1 ถนนสุขสวัสดิ์ ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยมีผู้เมตตาร่วมบริจาคเงินเพื่อการก่อสร้างอาคารจำนวน 3 หลัง ได้แก่ สโมสรไลออนส์ลำปาง สโมสรไลออนส์แห่งประเทศไทย ดร.มาร์ติน โคซิมสัน จักษุแพทย์ ชาวเนเธอร์แลนด์จาก มูลนิธิดาร์ค แอนด์ ไลท์ และพี่น้องชาวลำปางและชาวไทย ร่วมบริจาค มูลค่าการก่อสร้างกว่า 8.5 ล้านบาท การดำเนินงานช่วยเหลือ พัฒนาคุณภาพชีวิตคนตาบอด จังหวัดลำปาง จึงได้ถือกำเนิดขึ้นในปีพุทธศักราช 2539 ได้ดำเนินการขออนุญาตจัดตั้ง - “โรงเรียนการศึกษาคนตาบอดลำปาง” เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลและเฉลิมพระเกียรติในโอกาส งานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี พร้อมทั้งได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์งานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ประดิษฐานที่ประตูด้านหน้าศูนย์พัฒนาสมรรถภาพและโรงเรียนการศึกษาคนตาบอดลำปาง โดยได้รับใบอนุญาตจัดตั้งโรงเรียนเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2539 เป็นโรงเรียนอยู่ในสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ด้วยพระมหา - กรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดป้าย ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดลำปาง และโรงเรียน การศึกษาคนตาบอดลำปาง เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พุทธศักราช 2540 มูลนิธิฯ ได้ดำเนินงานด้านการบริการผู้ป่วยโรคตาผู้ชนบท บริการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนตาบอด และส่งเสริมพัฒนา คุณภาพชีวิตแก่คนตาบอดในชนบท โดยไม่จำกัด เพศ วัย ต่อมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีคำขวัญว่า “ช่วยคนให้มองเห็นเป็นกุศล ช่วยคนมีปัญญาหาเลี้ยงตน เป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ในโลกา”

การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดลำปาง และโรงเรียนการศึกษาคนตาบอดลำปาง ไม่ได้เพียงดำเนินงานตามคำขวัญที่ว่า “ช่วยคนให้มองเห็นเป็นกุศล ช่วยคนมีปัญญาหาเลี้ยงตน เป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ในโลกา” เท่านั้น หากแต่เมื่อคณะผู้วิจัยได้ขออนุญาตไปร่วมเรียนรู้กับศูนย์ฯ และโรงเรียน พบว่า มีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ ท้องถิ่นที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่นักเรียนผู้พิการทางสายตาและพิการซ้ำซ้อน และคนในชุมชนที่มีความบกพร่องจากร่างกายแต่กำเนิด จากการประสบอุบัติเหตุ จนมีการรวมกลุ่มที่ก่อเกิด รายได้ทั้งในโรงเรียน มูลนิธิฯ และชุมชนต่างๆ ของจังหวัดลำปาง

ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอด (24 มกราคม 2555) ให้ข้อคิดในเรื่องของการดำเนินชีวิต ความสามารถ ตลอดจนปัญหาของเด็กที่มีความบกพร่องด้านร่างกาย สายตา หู และสติปัญญา เพื่อให้คณะผู้วิจัยเข้าใจและยอมรับความสามารถของเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ด้วย “ความเข้าใจ” อย่างแท้จริง ไม่ใช่ยอมรับเพียงเพราะ “ความสงสาร” หรือ “เห็นใจ” ดังคำพูดที่ท่านผู้อำนวยการสะท้อนถึงทัศนคติของคนไทยโดยทั่วไปที่มีต่อผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายว่า

“...คนไทยส่วนใหญ่ใช้ฐานความสงสารเป็นหลัก ความเข้าใจเป็นรอง ซึ่งแตกต่างกับชาวต่างชาติที่ให้อำนาจตามสิทธิ์ ทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดจึงเปิดโอกาสให้เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายได้รับสิทธิเท่าเทียมกับคนปกติโดยทั่วไป โดยการช่วยฟื้นฟู ส่งเสริม พัฒนาศักยภาพและสมรรถภาพของผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายในด้านต่างๆ ในประเทศไทย ทั้งชาย หญิงและเด็ก ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี การศึกษาเป็นสิทธิ์พื้นฐานสำคัญอย่างหนึ่งที่ผู้มีความบกพร่องทางร่างกายทุกคนสมควรได้รับเป็นอย่างยิ่ง เพื่อช่วยพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีความรู้ความสามารถและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้มีความสุข...”

ทางศูนย์ ฯ และโรงเรียนมีช่วงเวลาที่นำนักเรียนของโรงเรียนไปร่วมเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น งานอาชีพ และวิถีชีวิตทั้งในบริเวณของโรงเรียนเองและเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนเช่นเดียวกับนักเรียนปกติทั่วไป

แหล่งเรียนรู้ภายในศูนย์ ฯ และโรงเรียน มีรายละเอียดตามที่นักศึกษาศาสาวิชาภาษาไทย ชั้นปีที่ 4 ได้ถ่ายทอดบันทึกส่วนหนึ่งของนักศึกษาไว้ดังนี้ (มินณา ธนไชย และคณะ, 24 มกราคม 2555, นักศึกษาศาสาวิชาภาษาไทย ชั้นปีที่ 4 ที่เตรียมจะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในปีการศึกษา 2555 ได้มาร่วมในกระบวนการเรียนรู้งานวิจัย คณะผู้วิจัยได้นำงานวิจัยครั้งนี้บูรณาการกับการเรียนการสอนในรายวิชาที่นักศึกษาต้องเรียนในหลักสูตร โดยมีความคาดหวังว่ากระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาจะเป็นพลังหนึ่งในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง)

...รุ่งเช้าวันใหม่ ดวงตะวันทอแสงท่ามกลางบรรยากาศที่เย็นสบาย นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาศาสาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จำนวนสามสิบห้าชีวิต ต่างมุ่งหน้าออกเดินทางไปยังโรงเรียนการศึกษาคนตาบอด อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

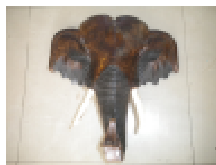
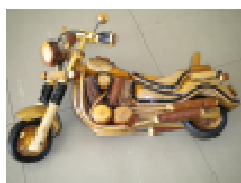

เมื่อก้าวเข้าสู่ประตูรั้วศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดที่เปิดกว้างต้อนรับผู้มาเยือนอย่างเต็มที่ สิ่งแรกที่เห็นคือบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่ดูไม่แตกต่างจากโรงเรียนของเด็กปกติโดยทั่วไป อาคารเรียนสีขาวฟ้าช่างดูสะอาดสะอ้านสบายตา มองไปทางซ้ายมือจะเห็นสนามเด็กเล่นเล็กๆ ซึ่งเต็มไปด้วยเครื่องเล่นมากมาย อาทิ กระดานลื่น ม้ากระดก ชิงช้า ม้าหมุน เป็นต้น เพื่อให้น้องๆ ได้ออกกำลังกายและเล่นสนุกสนานในช่วงเวลาพัก่อน พอมองลึกเข้าไปถัดจากสนามเด็กเล่นจะเห็นโครงการเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับให้นักเรียนทำ มีศูนย์สมุนไพร ปลูกผัก เลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ นอกจากนี้ยังมีโครงการธนาคารขยะที่ช่วยให้นักเรียนรู้จักนำขยะที่สามารถรีไซเคิลได้กลับมาใช้ประโยชน์อีกครั้ง เช่น นำกล่องกระดาษ ขวดพลาสติก มาสร้างสรรค์ประดิษฐ์เป็นผลงานต่างๆ

นอกจากสภาพแวดล้อมสวยงามร่มรื่นที่พวกเราทุกคนรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทางตาแล้ว พวกเรายังสัมผัสได้ถึงบรรยากาศอันแสนอบอุ่นซึ่งเต็มไปด้วยความรัก ความเมตตา ของคุณครูผู้เปี่ยมล้นด้วยความเสียสละและมีใจรักในงานที่ทำอย่างแท้จริง โดยการใช้หัวใจสัมผัสรับรู้ซึ่งเป็นประสาทสัมผัสสำคัญที่เด็ก ๆ ในโรงเรียนแห่งนี้ใช้มองและรับรู้ได้เป็นอย่างดี...

พลังสำคัญอีกประการหนึ่งที่ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดลำปาง และโรงเรียน การศึกษาคนตาบอดลำปาง ก่อเกิดร่วมกับชุมชนผู้มีปัญหาความบกพร่องในด้านต่างๆ จาก หลากหลายปัจจัยสาเหตุ และมีเครือข่ายกัลยาณมิตรมากมาย อาทิ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ลำปาง และมหาวิทยาลัย / สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง และจังหวัดอื่นๆ, โรงพยาบาล ศูนย์จังหวัดลำปาง, สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ (พก.), กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม สุขภาพ (สสส.), สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคเหนือ (กศน.ภาคเหนือ) และ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดลำปาง (กศน.ลำปาง), ชุมชนในจังหวัดลำปาง และบุคคล หน่วยงาน องค์กรต่างๆ จนในที่สุด ทางศูนย์ ฯ และโรงเรียน มีเครือข่ายนำผลงานของผู้พิการในชุมชนจังหวัดลำปาง มาวางจำหน่ายที่โรงเรียน และในขณะนี้กำลังดำเนินการก่อสร้างอาคารร้าน Power Blind Shop ซึ่งเป็นอาคารที่ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าของศูนย์ ฯ และโรงเรียน มีโครงการจำหน่าย กาแฟสด ผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากผลงานของนักเรียนและผู้พิการในชุมชน รวมทั้งการนัดแนะ ไทย เพื่อสร้างการทำงาน อาชีพ ที่สามารถก่อเกิดรายได้ให้แก่นักเรียนและผู้พิการ เช่น กรณี ของคุณป้าผู้พิการท่านหนึ่งที่อำเภอมะเข่ ท่านถูกถุงปูนจำนวนมากล้มลงมาทับ จนร่างกาย ท่อนล่างไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ ทางศูนย์ ฯ โรงเรียน และเครือข่ายกัลยาณมิตรได้ร่วมกัน ช่วยเหลือจนท่านสามารถสร้างสรรค์ผลงานรถมอเตอร์ไซด์จำลอง (แบบขอปเปอร์) จำหน่าย ซึ่งในขณะนี้จำหน่ายที่ศูนย์ ฯ และโรงเรียน ในระหว่างที่อาคารร้าน Power Blind Shop ยังไม่ เสร็จเรียบร้อย สินค้าจากผลงานของนักเรียนและผู้พิการจากชุมชนต่างๆ ในจังหวัดลำปาง รวมทั้งกาแฟสด มีจำหน่ายที่ศูนย์ ฯ และโรงเรียน

มูลนิธิพิทักษ์ดวงตาลำปาง ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดลำปาง และโรงเรียนการศึกษาคนตาบอดลำปาง เป็นกรณีศึกษาการรวมพลังเครือข่ายจากหลากหลายเครือข่ายเป็นแรงขับเคลื่อนการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่นเพื่อความรักความผูกพัน ความตระหนักในคุณค่าของเรื่องราวในท้องถิ่น การเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่น คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เชื่อมโยงกับวิทยาการงานวิจัย วิชาการ และการพัฒนาอาชีพ การดำรงชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน ดำรงอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดของคนลำปาง และเพื่อการดำรงชีวิตของเด็ก เยาวชน และคนในชุมชนผู้มีความบกพร่องไม่สมบูรณ์เช่นคนปกติ ให้ดำรงชีวิตและดำเนินชีวิตอยู่รอดได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจในตนเองและถิ่นฐานบ้านเกิดลำปาง

พลังการถ่ายทอดและสร้างพื้นที่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง : โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก

นอกจากนี้ในปี พ.ศ.2554 ได้มีความเคลื่อนไหวด้านองค์ความรู้ท้องถิ่นในระบบการศึกษาในโรงเรียนร่วมกับเครือข่ายกัลยาณมิตรของจังหวัดลำปาง คือ **กรณีศึกษาของโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก** ได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของเรา เพื่อศึกษาท้องถิ่นใน 6 มิติ ประกอบด้วย มิติสังคม มิติวัฒนธรรม มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มิติคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น มิติทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง โดยได้ประสานเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน ตำบลบ้านเอื้อม ตำบลบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง และอาจารย์ณัฐติกาญจน์ สีเหนียง นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้นำแนวคิดจาก - การสังเคราะห์ชุดความรู้ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาของชุมชน (Synthesis of Local Knowledge sets for The Promotion of Community Education) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการทดลองวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก และชุมชนท้องถิ่น สำหรับการศึกษาวิจัยในหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา โดย อาจารย์ณัฐติกาญจน์ สีเหนียง ดำเนินการศึกษาวิจัยระหว่างเดือนมิถุนายน – ธันวาคม 2554

หลักสูตรโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก พุทธศักราช 2553 ตามหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีคำอธิบายรายวิชา และศึกษาองค์ความรู้ท้องถิ่นดังนี้

ศึกษาความรู้ท้องถิ่นในมิติสังคม มิติวัฒนธรรม มิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มิติคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น มิติทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง ช่วยให้เกิดความเข้าใจความรักหวงแหนในท้องถิ่น พร้อมทั้งให้เยาวชนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์และการใช้เหตุผลเกี่ยวกับความเป็นมา สภาวะการณ์ ปัญหา ความเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตน

ในมิติต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานต่อการพัฒนา และเห็นแนวทางการพัฒนาตนเองและท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

1. ความรู้ท้องถิ่นในมิติคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีสาระสำคัญ คือ การศึกษา ภูมิปัญญาถือว่าการสืบทอดระบบคุณค่าและความเชื่อ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับทุกชุมชนและท้องถิ่น เทียบได้กับการสืบทอดจิตวิญญาณ สำนึก ความผูกพัน ตัวตนและศักดิ์ศรีที่ช่วยให้ฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือของชาติให้ดำรงอยู่ต่อไป

2. ความรู้ท้องถิ่นในมิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีสาระสำคัญ คือ ประชาชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังมุ่งสร้างองค์ความรู้ที่ชัดเจนรอบด้านสำหรับการเรียนรู้ในชุมชน เป็นพื้นฐานให้แก่สาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่มีความหลากหลายและซับซ้อน มีฐานคิด ขั้นตอนวิธีการที่เหมาะสม ตลอดจนพัฒนาสัมพันธสอดคล้องไปกับกระแสวัฒนธรรม การสังเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะทำให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นระบบชัดเจน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงมีความสำคัญในฐานะองค์ความรู้ที่จะช่วยยกระดับให้ท้องถิ่นมีศักดิ์ศรี

3. ความรู้ท้องถิ่นในมิติสังคม มีสาระสำคัญ คือ การศึกษาที่สร้างความเข้มแข็งทางสังคม และการรักษาตัวตนทางวัฒนธรรม ตลอดจนมิติของการรู้สิทธิหน้าที่และการมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมของท้องถิ่นในกิจการที่มีผลโดยตรงต่อท้องถิ่นเอง

4. ความรู้ท้องถิ่นในมิติวัฒนธรรม มีสาระสำคัญ คือ ความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมของชุมชนต่างๆ ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่รัดร้อยความเป็นพวกพ้องเดียวกันไว้ ให้แต่ละกลุ่มชนมีอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรม โดยผ่านวัฒนธรรมเป็นสื่อหน้าเพื่อใช้ในการถ่ายทอดระบบคิด ความเชื่อ บรรทัดฐานทางสังคม ของกลุ่มชนนั้นๆ ในรูปของประเพณี พิธีกรรม ภูมิปัญญาพื้นถิ่นเกิดขึ้น

5. ความรู้ท้องถิ่นในมิติเศรษฐกิจ มีสาระสำคัญ คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานของชุมชน

6. ความรู้ท้องถิ่นในมิติทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีสาระสำคัญ คือ การจัดการทรัพยากรชุมชนได้มีการเชื่อมโยงความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ของชุมชน โดยอาศัยความรู้เดิมในการใช้ทรัพยากรและความรู้ใหม่เกี่ยวกับการอนุรักษ์เชิงระบบที่นำมาปรับใช้โดยเชื่อมโยงกับความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม

สำหรับในแผนการสอนครั้งสุดท้ายนั้น มีสาระสำคัญ คือ การเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นในมิติต่างๆ ได้อย่างเข้าใจ เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ท้องถิ่นของตนเอง

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียนโรงเรียนโปงลางวิทยา รัชมังคลาภิเษก มีเครือข่ายความร่วมมือจากชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ภูมิปัญญาในด้านการหลอมรวมความศรัทธา ความเชื่อ กำลังใจ ที่นำมาสู่การรวมความเข้มแข็งของคนในชุมชน, ด้านอาชีพ, ด้านศิลปวัฒนธรรม มีเครือข่ายจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ

องค์การบริการส่วนตำบลบ้านเอื้อม, บ้านคำ มีเครือข่ายจากหน่วยงานราชการ เช่น หน่วยงานทางด้านการเกษตร, ชลประทาน มีเครือข่ายจากหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและการสนับสนุนนักเรียน รวมทั้งเครือข่ายจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และสถาบันรามจิตติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เนื่องจากครูและนักเรียนของโรงเรียนเข้าร่วมโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล

“ภาพกิจกรรมนักเรียนเรียนรู้การเพาะเห็ดร่วมกับชุมชนและเครือข่ายกัลยาณมิตร”

“ภาพกิจกรรมนักเรียนเรียนรู้เรื่องอาชีพในท้องถิ่นร่วมกับชุมชนและเครือข่ายกัลยาณมิตร”

“การเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่นร่วมกับชุมชน”

พลังการถ่ายทอดและสร้างพื้นที่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง : โรงเรียนบ้านสามขา

กรณีศึกษาแบบอย่างการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้วยกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด ด้วยเครือข่ายความรัก ความผูกพัน ความสำนึกร่วมกันของคนในชุมชน และความเอื้ออาทรจากเครือข่ายนักวิชาการภายนอกชุมชนของโรงเรียนบ้านสามขา ครูศรีนวล วงศ์ตระกูล, คุณพ่อจำนงค์ จันทรจ่อม ศิษย์เก่าของโรงเรียน และชุมชนบ้านสามขา เป็นกรณีศึกษาที่ควรค่าแก่การนำมาเรียนรู้ร่วมกัน

จากคำบอกเล่าผ่านสื่อมวลชน (สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย, หมู่บ้านสามขา ชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการเรียนรู้, นิตยสารผู้จัดการ เมษายน 2545) ที่กล่าวถึงชุมชนบ้านสามขาและโรงเรียนบ้านสามขาว่า...

...บนเส้นทางที่กันดาร ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านขนาด 152 ครอบครัวในตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ ชุมชนที่แบกหนี้สินรวมกว่า 18 ล้านบาท กำลังแสวงหาหนทางอยู่รอดใหม่ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ ที่อาจจะเป็นตัวอย่างสำหรับชุมชนแห่งอื่นในอนาคต หากพิจารณาจากบริบททางกายภาพของหมู่บ้านสามขา ซึ่งเป็นที่ราบต่ำระดับเชิงเขา ที่แวดล้อมด้วยภูเขาสูงต่ำลดหลั่น และผืนป่าที่บางส่วนยังได้รับการอนุรักษ์ไว้ ชุมชนหมู่บ้านสามขา ก็คงเป็นเพียงหมู่บ้านในชนบทเล็กๆ ที่ไม่ได้มีความพิเศษไปกว่าชุมชนแห่งอื่นๆ อีกทั้งยังอาจจะเป็นชุมชนที่มีความสำคัญน้อยกว่าด้วยซ้ำ เพราะมิได้มีสถานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อ หรือแม้แหล่งเพาะปลูกที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจใดๆ แต่ชุมชนนี้ก็กลับมีความน่าสนใจในระดับที่มูลนิธิไทยคม และมูลนิธิศึกษาพัฒนา

รวมถึงหน่วยงานอื่นๆ ทั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ภาคเหนือ, ปูนซิเมนต์ไทย ลำปาง หรือแม้กระทั่ง NECTEC ต่างหยิบยื่นความช่วยเหลือร่วมมือเข้าสู่ชุมชนแห่งนี้อย่างต่อเนื่อง ภายใต้ความมุ่งมั่นที่จะทำให้ชุมชนบ้านสามขา เป็นตัวอย่างหนึ่งของการแก้ไขปัญหาในระดับรากหญ้า

คงไม่เกินไปนักที่จะกล่าวว่า ผลพวงจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมา ส่งผลให้ชุมชนบ้านสามขาถูกดูดซับให้เป็นส่วนหนึ่งในกระแสบริโภคนิยม ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าชุมชนอื่นๆ ในสังคมไทย และต้องเผชิญกับวิบากกรรมร่วมกัน เมื่อฟองสบู่ที่พองโตในช่วงก่อนหน้านี้ได้แตกออก

“เราเริ่มจัดประชุมสมาชิกในหมู่บ้าน เพื่อหาทางแก้ไขปัญหา เพราะแต่ละครัวเรือนมีหนี้สินท่วมตัว และยังไม่มีความหวังว่าจะสามารถปลดหนี้สินเหล่านี้ได้” จำรงค์ จันทรหอม ผู้ใหญ่บ้าน ย่อน - อติตมหาดฯ ของชุมชนให้ฟัง

สภาพโดยทั่วไปของชุมชนบ้านสามขา ก่อนหน้านี้ จะเป็นภาพสะท้อนที่ย่อส่วนสังคมไทยไว้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงที่ว่า ชาวหมู่บ้านสามขาต่างพยายามแสวงหาเครื่องอำนวยความสะดวกทั้งวิทยุ โทรทัศน์ ตู้เย็น รวมถึงรถกระบะ และจักรยานยนต์ ซึ่งล้วนแต่มีเข็มมุ่งไปในทางที่ต้องการแสดงสถานะทางสังคม มากกว่าจะใช้ประโยชน์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการผลิต

“เวลานั้น ทุกคนพยายามที่จะมีของฟุ่มเฟือย เหมือนกับการแข่งกัน ถ้าบ้านนี้มีรถมอเตอร์ไซด์ พรุ่งนี้อีกบ้านหนึ่งต้องมีรถกระบะ ซึ่งทั้งหมดเป็นการกู้ยืมเงินคนอื่นมาซื้อทั้งนั้น” ปัญหาใหญ่ของชุมชนอยู่ที่การกู้ยืมเงินนอกระบบเพื่อมาใช้หนี้สินเดิม ทำให้มูลหนี้ซึ่งแต่เดิมมีอยู่น้อย เริ่มพอกพูนทับถม พร้อมกับภาระดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้นเป็นเงา และกลายเป็นมูลหนี้ก้อนใหญ่ในที่สุด โดยจากการสำรวจเมื่อปี 2543 หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนมีมากถึง 122,248 บาท และเป็นหนี้เสียถึง 591,543 บาท

“จากหนี้สินก้อนแรกประมาณ 1 หมื่นบาท ชาวบ้านต้องไปกู้เงินจำนวนมากขึ้นมาจ่ายเงินต้นและดอกเบี้ย เป็นอย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุด กระทั่งบางคนมีหนี้สินรวมกว่าแสนบาท ขณะที่รายได้ที่แท้จริงของชาวบ้านมีเฉลี่ยไม่ถึง 6 พันบาทต่อครอบครัว”

เมื่อปัญหาเริ่มพอกพูนและขยายตัวกว้างขวางขึ้นในปี 2541 แกนนำของชุมชนที่ประกอบด้วย จำรงค์ จันทรหอม ผู้ใหญ่บ้าน, ชาญ อุทธิยะ และ จสอ.ชัย พร้อมด้วยครูศรีนวล วงศ์ตระกูล จึงคิดริเริ่มที่จะจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เพื่อเป็นธุรกิจชุมชน โดยมีเงินออมในแต่ละเดือนกว่า 23,000 บาท มีทุนหมุนเวียน 700,000 บาท โดยส่วนหนึ่งของเงินปันผล นำไปเป็นสวัสดิการการรักษาพยาบาลและสมาชิกที่เสียชีวิต

ความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านหมู่บ้านสามขา ในความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาหนี้เสียของสมาชิกหมู่บ้าน ส่งผลให้ในปี 2542 สมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันตั้งคณะกรรมการเพื่อบริหารจัดการหนี้เสีย โดยสามารถเรียกคืนหนี้เสียได้รวม 102,580 บาท แต่นั่นอาจยังห่างไกลจากเป้าหมายที่สมาชิกหมู่บ้านคาดหวังไว้ โดยในปี 2543 สมาชิกหมู่บ้านได้ร่วมกันทบทวนวิธีใหม่เพื่อ

หารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

“เราพยายามเริ่มต้นจากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนของเราเอง ว่ามีลักษณะความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร มีภูมิประเทศเหมาะสมกับการประกอบกิจกรรมอะไรได้บ้าง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน ก่อนการวางแผนดำเนินงาน” จสอ.ชัย วงศ์ตระกูล แกนนำของชุมชน เล่าให้ “ผู้จัดการ” ฟัง

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ครูศรีนวล วงศ์ตระกูล ภรรยาของชัย ซึ่งรับราชการเป็นครูอยู่ในโรงเรียนบ้านสามขา ได้มีโอกาสเข้าร่วมฝึกอบรมในโครงการ Lighthouse ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ ซึ่งที่นี่ทำให้เธอได้รับแนวความคิดว่าด้วยการเรียนรู้ใหม่ๆ ตามแนวทาง Constructionism เข้ามา ซึ่งไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนในกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนบ้านสามขา ที่เธอรับผิดชอบอยู่เท่านั้น หากแต่เธอยังนำเอาความคิดความรู้ที่ได้จากการอบรมดังกล่าว ขยายผลให้สมาชิกชุมชนคนอื่นได้ร่วมรับรู้ด้วย

การประชุมเพื่อวิเคราะห์ปัญหาหนี้เสียของชุมชน ซึ่งดูจะเป็นเรื่องใหญ่ที่สร้างความกังวลใจมาอย่างต่อเนื่องถูกหยิบยกขึ้นมาหารือกัน ภายใต้บรรยากาศที่ไม่แตกต่างจากกระบวนการเรียนรู้ตามแนว Constructionism ที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง (immersion learning) เท่าใดนัก

ชาญ อุทริยะ แกนนำชุมชนอีกคนหนึ่ง เล่าให้ฟังว่า ในการประชุมสมาชิกหมู่บ้านเพื่อหามูลเหตุของปัญหานี้เสีย ทำให้พบว่าชาวบ้านใช้จ่ายเงินไปกับสินค้าฟุ่มเฟือย และกิจกรรมที่ไม่จำเป็นอย่างมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหนี้สินจากการบริโภคที่สิ้นเกินความจำเป็น ที่ประชุมจึงมีความเห็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต โดยเน้นไปที่การลดละเลิกค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นเหล่านี้เสีย

“เมื่อก่อนเวลาบ้านไหนมีงานบุญ ไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานศพ จะต้องจัดหาสุรา หรือบุหรีมาจ่ายแจก ซึ่งล้วนแต่เป็นรายจ่ายที่ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์เพิ่มพูนอะไร จึงมีการตกลงกันว่านับจากนี้ เจ้าภาพไม่จำเป็นต้องเสียเงินใช้จ่ายไปกับสิ่งเหล่านี้ ขณะที่ในชีวิตประจำวันชาวบ้านก็เลิกสูบบุหรี่ กินเหล้า ทำให้เริ่มจะมีเงินออมเงินเก็บมากขึ้น” ชาญ อุทริยะ ซึ่งครั้งหนึ่งก็เสียเงินจำนวนมากไปกับการดื่มกิน แต่วันนี้เขาเป็นหัวแรงสำคัญในการพัฒนาชุมชน กล่าวในอารมณ์ที่อยากย้อนเวลาได้

ขณะเดียวกันโรงเรียน ซึ่งแต่เดิมเป็นเพียงสถานที่ในการให้ความรู้แก่เยาวชน ที่ล้วนแต่เป็นลูกหลานของสมาชิกในชุมชน ก็ปรับเปลี่ยนบทบาท และเพิ่มสถานะของการเป็นศูนย์กลาง - การเรียนรู้ของชุมชนไปโดยปริยายโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อแกนนำชุมชนได้หารือกับ สุชิน เพ็ชรรักษ์ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ กศน.ภาคเหนือ ในฐานะผู้จัดการโครงการ Lighthouse และ Constructionism Lab จังหวัดลำปาง ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ระดับชุมชน ภายใต้กิจกรรมฝึกอบรมและแนะนำการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ร่วมกับสมาชิกเครือข่ายชุมชน

เข้มแข็งดีบ้าง ใน 10 ตำบลของจังหวัดลำปาง ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ภาคเหนือ ในช่วง
ต้นปี 2544 ที่ผ่านมา

กิจกรรมระหว่างชุมชนบ้านสามขา และ Constructionism Lab ดำเนินไปอย่าง
ต่อเนื่องโดยครูและเยาวชน รวมถึงผู้แทนชุมชนต่างมีโอกาสหมุนเวียนเข้าร่วมกิจกรรมของ กศน.
ภาคเหนือ ก่อนที่มูลนิธิศึกษาพัฒนา โดยพารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา จะให้ความสนใจการพัฒนา
ของหมู่บ้านสามขา ในฐานะที่เป็นกรณีตัวอย่างของ village that learn โดยเฉพาะอย่างยิ่ง -
การสนับสนุนในกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้เสียของชุมชน และความจำเป็นในการใช้เทคโนโลยี
พร้อมกับการรับเป็นธุระในการจัดหาอุปกรณ์ และจัดอบรมเพื่อพัฒนาสมาชิกของชุมชนมาอย่าง
ต่อเนื่อง ภายใต้เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่าง กศน.ภาคเหนือ และมูลนิธิศึกษาพัฒนา รวมถึง
มูลนิธิไทยคม ส่งผลให้ความช่วยเหลือร่วมมือที่หมู่บ้านสามขาได้รับจากองค์กรภายนอก ดำเนิน
ไปอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรมเยาวชนและผู้แทนชุมชนจากหมู่บ้านสามขา เพื่อเพิ่ม
ทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์และการสร้างกระบวนการคิด ผ่านโปรแกรม Micro Worlds และ
LEGO-Logo รวมถึงการส่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายบัญชีของปูนซีเมนต์ไทย ลำปาง เข้ามาเป็นวิทยากรใน
การจัดทำระบบบัญชีกองทุนหมู่บ้านและบัญชีครัวเรือนด้วย

กระบวนการสร้างเสริมชุมชนให้เข้มแข็งและเรียนรู้ร่วมกัน อีกประการหนึ่งอยู่ที่การพัฒนา
ให้เกิดแหล่งบริการสารสนเทศของโรงเรียนและชุมชน โดยนอกจากจะมีการสนับสนุนคอมพิวเตอร์
เครื่องพิมพ์ และอุปกรณ์เกี่ยวเนื่องอื่นๆ ในจำนวนที่มากพอจะตั้งเป็นศูนย์คอมพิวเตอร์ของชุมชน
ที่โรงเรียนบ้านสามขาแล้ว ยังมีการสนับสนุนติดตั้งจานดาวเทียมเพื่อเป็นช่องทางในการ
ติดต่อสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นการข้ามพ้นข้อจำกัดของชุมชนที่เครือข่ายสายโทรศัพท์ยัง
เข้ามาไม่ถึงอีกด้วย

แม้ว่าชุมชนบ้านสามขาจะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ และผู้แทนของชุมชนมี
โอกาสจะนำเสนอแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของชุมชน ให้สังคมในวงกว้างได้รับรู้ตามคำเชิญของ
หน่วยงานมากมาย รวมทั้งการที่ครูจากโรงเรียนบ้านสามขา อย่างครูศรีนวล วงศ์ตระกูล จะมี
โอกาสนำเสนอรายละเอียดโครงการวิจัยเพื่อการปฏิรูปการศึกษาทั้งโรงเรียน แต่ดูเหมือนว่าวิบาก
กรรมของชุมชนหมู่บ้านสามขายังมิได้สิ้นสุดลง โดยเฉพาะในประเด็นว่าด้วยอนาคตของโรงเรียน
บ้านสามขา ซึ่งมีจำนวนนักเรียนประมาณ 50 คน

“จริงๆ แล้วความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนเกิดขึ้นมานานมาแล้ว เพราะครูใหญ่
ของโรงเรียนบ้านสามขาในอดีต ก็ล้วนแต่เป็นสมาชิกของหมู่บ้านและเป็นผู้นำทางความคิดที่
สมาชิกส่วนใหญ่ให้การเคารพ วัด โรงเรียน และชุมชน เป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออก ซึ่งในวันนี้เรา
หวังว่าชุมชนจะมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนมากขึ้นเท่านั้น”

เป็นเพียงเสียงสะท้อนของแกนนำชุมชนบ้านสามขา ซึ่งกำลังกังวลใจเกี่ยวกับการยุบ
โรงเรียนบ้านสามขา ตามนโยบายของสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ ที่มีฐานของสมการใน
การจัดการศึกษาอยู่ที่จำนวนนักเรียนในแต่ละโรงเรียน ว่ามีมากน้อยเพียงใด และคุ้มค่าต่อ -

การลงทุนในการจัดจ้างครูหรือไม่ โดยมีเกณฑ์ขั้นต่ำของนักเรียนในโรงเรียนอยู่ที่ 80 คนต่อ 1 โรงเรียน

“การคิดคำนวณตัวเลขจำนวนนักเรียนอย่างที่ทำอยู่ เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงความไม่เข้าใจของหน่วยงานรัฐ จากส่วนกลางต่อสภาพที่เป็นอยู่จริงของพื้นที่ ทำไมไม่คิดว่าสมาชิกของชุมชนกว่า 600 คนได้ร่วมเรียนรู้กับโรงเรียน ความสำคัญของโรงเรียนต่อชุมชนอยู่ตรงนั้นมากกว่า”
ชาญ อุททัยยะ ย้ำความสัมพันธ์ของโรงเรียนบ้านสามขาที่มีต่อชุมชนแห่งนี้

เรื่องราวมากมายของชุมชนหมู่บ้านสามขา อาจบ่งบอกได้อย่างชัดเจนว่า ชนบทมิใช่ที่อยู่ของคนด้อยปัญญา หากแต่เพียงพวกเขาขาดโอกาสเท่านั้น ซึ่งบทเรียนของหมู่บ้านสามขาอาจเป็นแบบอย่างในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ที่หลายฝ่ายมุ่งหมายอยากให้เกิดขึ้น แต่สำหรับแกนนำชุมชนหมู่บ้านสามขา พวกเขามีได้ยึดติดกับคำว่าชุมชนเข้มแข็งมานาน ในทัศนะของพวกเขา สิ่งที่พวกเขากำลังทำ เป็นเพียงการรู้จักคิด รู้จักวิเคราะห์ปัญหาเก่า และเรียนรู้เพื่อแสวงหาหนทางในการยืนขึ้นอีกครั้ง ซึ่งนั่นอาจเป็นนิยามที่มีความหมายมากยิ่งขึ้นอีก...

โรงเรียนบ้านสามขา ชุมชนบ้านสามขา และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในวันนี้

เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2554 ผู้วิจัยและคณะนักวิจัย พร้อมด้วยนักศึกษาคณะครุศาสตร์ เดินทางไปเรียนรู้ร่วมกับนักเรียนโรงเรียนบ้านสามขาซึ่งในวันนี้ทั้งโรงเรียนมีจำนวน 27 คน ครูผู้รับผิดชอบและสร้างสรรค์ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียนน้อยๆ 27 ชีวิตนี้ คือ ครูศรีนวล วงศ์ตระกูล และคณะครู ผู้บริหารของโรงเรียนบ้านสามขา รวมทั้งหมด 4 ท่าน มีชุมชนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์นำความรู้ท้องถิ่น ความรู้ที่จำเป็นต้องใช้ในการสอบตามเกณฑ์และคำนิยมของการประเมินผลการเรียนรู้ มาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้ชีวิต ธรรมชาติ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ วิถีปัญหาต่างๆ เหมือนกับการเรียนคือชีวิต ภาพของเด็กๆ มาเรียนรู้ร่วมกับปราชญ์ชุมชนผู้มีภูมิปัญญาทางด้านอาชีพสานกลองข้าวในชุมชนและการทำผ้าย

การเรียนรู้ของนักเรียนไม่ได้สิ้นสุดตามเวลาการทำงานเหมือนโรงเรียนอื่นๆ สำหรับนักเรียนและครูของโรงเรียนบ้านสามขานั้น ประตูดของโรงเรียนและสถานที่ศึกษาค้นคว้าในลักษณะห้องสมุดของโรงเรียนเปิดจนถึง 1 ทุ่ม หรือ 3 ทุ่ม รวมทั้งวันเสาร์วันอาทิตย์ แล้วแต่ - ความสนใจเรียนรู้ของเด็กๆ รอบๆ โรงเรียน คือ ชุมชน ในชุมชน ในท้องทุ่งนา ธรรมชาติ บ้านของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน คือ สถานที่เรียนรู้ของเด็กๆ และทุกคนในชุมชน รวมทั้งคนนอกชุมชน ผู้สนใจด้วยเช่นกัน กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนมีลักษณะของการวิจัยชีวิตและท้องถิ่น แล้วเชื่อมโยงไปสู่วิชาการ สาระการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้

“วันนี้ชวนนักเรียนมาเรียนรู้การสานกลองข้าว คุณครูจะต้องดูว่ามันโยงไปกับตัวชีวิตอะไร อยู่ตรงไหน คือดูมาก่อนล่วงหน้ารอบหนึ่ง ตอนนี้อยู่กำลังเรียนเรื่องของสี่เหลี่ยมในกลุ่ม พวกนี้ถ้าเป็นคณิตศาสตร์ เรื่องของสี่เหลี่ยม การหาพื้นที่ มุม เรื่องสามเหลี่ยมสี่เหลี่ยมถ้าเอาไปเรียนเรื่องอะไรถึงจะเข้าใจตรงนี้ได้ นอกจากกลองข้าว และก็จะมีการแลกเปลี่ยนในนา โดยแปลง

เกษตรในนาก็จะมีสี่เหลี่ยมคางหมู สี่เหลี่ยมผืนผ้า พืชผักก็อยากให้เขาได้เรียนรู้ในเชิงกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ด้วย ทางคณิตศาสตร์ด้วย และทางภาษาไทยด้วย และก็ไปต่อโจทย์ในหลักสูตรนั้นด้วยในตัวชีวิตด้วย ขณะนั้นเราเรียนอะไรถ้าอยู่แต่ในห้องอย่างเดียวมันไม่ค่อยเห็นอะไร ก็เลยบอกถ้าช่วงไหนเรียนอะไรก็จะมีภูมิปัญญาอย่างนี้เข้ามา แต่ว่าท่านก็จะสอนได้ในสิ่งที่ป็นภูมิปัญญา แนวคิด วิธีดำรงชีวิตต่าง ๆ เราก็จะพยายามสรุปรวมให้ได้มองเห็น แต่ว่าที่เราต้องประเมินแน่ ๆ เราหลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าเราจะต้องมี O-NET NT อะไรต่าง ๆ เราต้องประเมินเพราะฉะนั้นอย่าให้มันเสียเวลาเปล่าก็เอาเข้าว่าในวันนั้นเกิดอะไรขึ้น วันนี้เกิดอะไรขึ้นประมาณนี้มันตั้งเร็วไม่ได้ ที่ครูไม่อยากจะทำงานพวกนี้มากมาย สอนแล้วจบไปเลย ถ้าโยงไม่เป็นมันเสียเวลานั้นก็ต้องสอนทั้งหมด บางคนยึดหนังสือเป็นหลักแต่ของพีไม่ได้อึดหนังสือเป็นหลัก จะยึดตัวชีวิตนี้ บางเรื่องที่เขามีตามหนังสือเด็กจะต้องฝึกเพราะเขาจะต้องไปสอบ สิ่งที่เขาอยากให้เราได้ออย่างนี้มากกว่า เราก็เลยค่อนข้างจะเรียนข้างนอกกับผู้เฒ่าผู้แก่เยอะ แต่ถามว่าถ้าเยอะอย่างนี้เราหนักไหม หนัก แต่พวกนี้ไต่เยอะกว่า ทางชุมชน พ่อแม่ ผู้ปกครองก็ได้เยอะ เป็นความปรารถนาที่อยากจะถ่ายทอดความรู้หลาย ๆ อย่าง

พีเคยสอนอย่างนี้มาตั้งแต่ปี 44 เพราะเราเริ่มจะไม่มีคุณครูในโรงเรียนแล้ว สอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน แล้วไม่ได้กังวลกับ O-NET A-NET เลย เพราะมองไม่เห็นความสำคัญของมันเท่าไร อยากรประเมินก็ประเมินไป ตอนนั้นท่านสมหวังท่านเคยมาที่โรงเรียนแล้วมีโอกาสดั้จับเข้าคุยกัน อาจารย์ขาหนูคงไม่ต้องมาติวคณิตศาสตร์มากมายแต่ว่าหนูก็ยังจะสอนอย่างนี้ อยากรจะทดลองดูก่อนนะคะแล้วหนูก็คือไปทางไหนหรือถ้าไปเขต เขตก็จะบอกว่าเทอมนี้คุณไม่ต้องสอนเนื้อหาอะไรมากมายสิ่งที่คุณจะต้องทำก็คือเอาข้อสอบ O-NET ก็ปี 5 ปี 10 ปีย้อนหลังให้เด็กเรียนเป็นข้อ ๆ เพื่อจะให้เขาเคยชิน แต่พีไม่ใช่ เป็นอะไรก็เป็น เกิดอะไรขึ้นก็เกิดทำอะไรก็ทำ ผ่านไม่ผ่านก็ลองดูจะเป็นไง แต่ที่ผ่านมานี้เด็กเราก็ผ่าน O-NET ทุกปี แม้จะไม่สูงเหมือนเด็กที่เตรียมมาอย่างเด็กโรงเรียนตรุลสิกขาลัย แต่ว่าเราอยากไปเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของเขาในเชิงอย่างนี้คะ ปรากฏว่าของเขาใช้วิธีติวเด็กอย่างเข้มข้นและเด็กเขาสอบได้เกือบ 100% แต่ว่าเราผ่านเราประเมิน สมศ.เราก็ผ่าน คะแนนที่อยู่ในระดับนี้เราไม่เลวร้ายจนเกินไปแต่เราก็ไม่ได้ดีเลิศ ขนาดที่เราติวตรงประมาณนี้ ยกเว้นเด็กที่พิเศษที่เขาถูกส่งไป ก็ยกให้เป็นประโยชน์ เพราะเด็กบางคนมีความสามารถดีจริง ๆ คะแนนความสามารถก็มี ประเภทเป็นดาวินชินโดรมมันก็มีละกันหมดคะ พอพีไม่ได้กังวลกับเรื่องพวกนี้แล้วก็จับหลักวิธีนี้ ผู้ปกครองพอใจในการที่จะมีส่วนร่วมในการที่จะสอนเด็กอย่างนี้แล้วเด็กก็ได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างนี้ก็สนุกด้วยกันทั้งสองฝ่าย เราก็เลยไม่ค่อยเครียด” (ศรีนวล วงศ์ตระกูล, ครูโรงเรียนบ้านสามขา, สัมภาษณ์ วันที่ 9 ธันวาคม 2554)

การเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านสามขาและครูศรีนวล มีเครือข่ายนักวิจัยในชุมชน และชุมชนซึ่งเป็นเสมือนครอบครัวให้ความรัก ความเอื้ออาทร ความผูกพัน และความรับผิดชอบร่วมกัน

ก่อนลาจากกันนั้น ครูศรีนวลได้ฝากประเด็นของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียนและ นักศึกษาระดับอุดมศึกษา ในลักษณะของการจัดค่ายทักษะวิชาการ เช่นนักศึกษามาสอนการแต่ง คำประพันธ์ให้น้องๆ นักเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ในขณะเดียวกันพี่ๆ นักศึกษาก็มา เรียนรู้การสอนน้องๆ นักเรียนโดยเรียนรู้จากถิ่นฐานบ้านเกิดเพื่อพัฒนาตนเองไปพร้อมกับถิ่นฐาน บ้านเกิด ในขณะเดียวกันคุณครูศรีนวล วงศ์ตระกูล และคุณพ่อจำนง จันทร์จอม ก็ให้ความสนใจ กับสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ในฐานะสื่อสืบสานการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่น เชื่อมโยงไปสู่ - การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การมีอาชีพในสังคมปัจจุบัน...อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ...ป้องกัน วิกฤตภัยธรรมชาติ...อยู่รอดได้อย่างมีจิตสาธารณะและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงได้

“อย่างทีหนึ่งบัญชีครัวเรือนตั้งแต่ปี 43 ที่เราเริ่มเรื่องต่างๆ ยาเสพติดประมาณ ปี 36-37 กระบวนการในการทำงานกับชุมชนบังเอิญที่บางคนบ้านเกิดโรงเรียนเก่าอยู่ที่นี้ เลยได้ทำงาน ร่วมกับเขาเลยมองเห็นปัญหาอะไรได้ค่อนข้างที่จะชัดเจนพอสมควร ทุกเวทีก็ร่วมแจมทำงานไป ด้วยตลอดค่ะ ทำงานกับชุมชนไปด้วยตลอด พอเห็นปัญหาแล้วบางเรื่องก็ต้องเริ่มจากการศึกษา มี อาจารย์ ดร.อมรรวิทย์เคยมาค้างที่นี้สองคืน อาจารย์บอกว่าทุกเรื่อง มันต้องมาจากการศึกษา ทั้งหมดเลยนะ ไปหน่วยงานไหนใครเขาฝากความหวังไว้กับการศึกษา ก็เลยเริ่มต้นจากการคลำ แต่ไม่คิดว่าพอทำแล้วไม่ได้คิดว่าสิ่งที่ตัวเองทำแล้วดี อย่างน้อยเด็กที่เป็นตัวทดลองเขาต้องมี สิทธิคุณค่าทางการเรียนรู้เขาจะต้องได้อะไร ไม่ใช่ที่เราลองกิจกรรมนี้ไปได้อย่างไร เช่นกล่องข้าว พี่ไม่สนใจว่ามันจะออกมาสวยหรือไม่สวย พี่ไม่ได้เห็นแต่ดูที่ กระบวนการตรงนั้นมากกว่า เห็นเรื่ององค์ความรู้นั้นมากกว่า พี่ไม่ได้มองผลิตภัณฑ์ เพราะฉะนั้นทุกคนก็จะถามว่าทำไมตั้งหลายครั้งหลายหน เหมือนทำกล้วย เบรกแตก ทำมาตั้ง แปด-เก้าครั้งทำไมมันไม่เป็น Product ที่เอามาขายสักที แต่ว่าระหว่างทางนี้ได้อะไรมันเกิด อะไรขึ้น พอทำงานกับคนในชุมชนในหมู่บ้านพอได้เห็นอย่างนี้แล้วมันก็ลงมาถึงการศึกษา แล้วก็ลองทำการศึกษแบบที่ไม่ใช่ครูในห้อง ดูว่าผลมันจะเป็นอย่างไร มีคำถามถามไปถึงพ่อ แม่ผู้ปกครองว่าแบบนี้พอไหวไหม ถ้าไม่ไหวเปลี่ยนกลับมาแบบเดิมไหม พอตอนนี้อยู่ใน แบบเดิมและอยู่ในห้องตลอดเวลาละ มันก็อย่างนี้ อย่างนี้ละ อยู่ ป.4 สนใจวิชาภาษาอังกฤษ ไป เก่งกว่า ป.6 ค่ะ พุดครั้งเดียวก็จะไปได้เรื่อยๆ ก็เห็นว่าเด็กอยู่ ป.๓ พอมาเรียนคละกับพี่ทำไมได้ หมด ไม่รู้อยู่ตรงไหน กระบวนการเรียนรู้ตรงนี้ ถ้ามีโอกาสมันสามารถจะทะเลาะอะไรได้หมด ผู้ปกครอง ชุมชนก็เหมือนกันค่ะ มันน่าที่จะต่อยอดได้ แต่กำลังมองว่าเคยมีความคิด ว่า กระบวนการเรียนรู้อย่างนี้มันอาจจะไม่ครบ บางคนเขาเห็นแล้วว่ามันค่อนข้างจะหนักแต่ว่ามันไม่ หนักนะ พี่ว่ามันเป็นความสุข หลายคนพอเห็นวิธีอย่างนี้แล้วทำไมคุณครูอยู่มีดอยู่ค่า ที่พี่อยู่มีด อยู่ค่าเพราะต้องการที่จะศึกษาในเรื่องของอิเล็กทรอนิกส์ เรื่องสื่อด้วย เพราะพี่ต้องดูว่าที่อื่น เขาทำอะไรกันบ้างมันเหมือนกับเราไหม เรามีปัญหาอย่างนี้คนอื่นเขาจะช่วยให้ไหม ฉะนั้นสื่อ - ตัวนั้นจึงมีความสำคัญไม่น้อยทีเดียว เด็กๆ ก็จะเข้าไปถึงว่าเพื่อนๆ เขาทำอะไรอยู่ เห็นด้วยสื่อ แล้วอย่างที่สองนี้เพื่ออาจารย์มี โรงเรียนแจ่มวิทยา อาจารย์ก็ลองมองดูว่าเด็กที่ outsource ของ

แจ้ห่มวิทยานิ้มาจากไหนมาจากโรงเรียนอะไรที่เขามองอยู่ว่าโรงเรียนแจ้ห่มวิทยามองว่าโรงเรียนประถมที่เราจะไปทำงานด้วยซึ่งส่งต่อเด็กถึงเขาเป็นส่วนมาก โรงเรียนนั้นน่าจะได้รับการเรียนรู้อาจารย์ กระบวนการเรียนรู้ทางวิจัยแล้วก็ส่งเด็กไปแม้จะไม่ได้เต็มร้อย แต่พีกก็ถือว่าอะไรก็แล้วแต่ที่อาจารย์ลองทำ ชุมชนลองทำ เราทำไปร้อยคนถ้าเราได้หนึ่งคนก็ถือว่าสุดยอด” (ศรีนวล วงศ์ตระกูล, ครูโรงเรียนบ้านสามขา, สัมภาษณ์ วันที่ 9 ธันวาคม 2554)

“กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นในเชิงบูรณาการของโรงเรียนบ้านสามขา”

กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นในเชิงบูรณาการของโรงเรียนบ้านสามขาดังกล่าวนี้นี้ ได้สร้างแรงบันดาลใจให้นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย ชั้นปีที่ 4 ได้ถ่ายทอดบันทึกส่วนหนึ่งของนักศึกษาไว้ดังนี้ (ยุทธภูมิ ปวงคำคง และคณะ, 9 ธันวาคม 2554, นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย ชั้นปีที่ 4 ที่เตรียมจะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในปีการศึกษา 2555 ได้มาร่วมในกระบวนการเรียนรู้วิจัย คณะผู้วิจัยได้นำงานวิจัยครั้งนี้บูรณาการกับการเรียนการสอนในรายวิชาที่นักศึกษาต้องเรียนในหลักสูตร โดยมีความคาดหวังว่ากระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาจะเป็นพลังหนึ่งในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง)

...ชีวิตที่มีความหมายของ “ลุงทอน”

การเดินทาง...

เช้าของวันที่ 9 เดือน ธันวาคม 2554 พวกเราออกเดินทางตั้งแต่เช้า ช่วงนี้เป็นฤดูหนาวหมอกจางๆ ทำให้ทีมงานต้องเตรียมอุปกรณ์อย่างรวดเร็ว แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือ เสื้อกันหนาว แล้วพร้อมจะเดินทางไปยังจุดหมาย จุดหมายของการเดินทางไปร่วมเรียนรู้นี้คือ บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงลือนาม แบบอย่างในการบริหารจัดการชุมชนและการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

จุดเริ่มต้นของความประทับใจ

รถของพวกเราแล่นผ่านสายหมอกและทิวทัศน์อันงดงามสองข้างทาง เสมือนภาพวาดธรรมชาติในจินตนาการของจิตรกร ที่สรรค์สร้างวาดฝันขึ้นมา ใช้เวลาในการเดินทางประมาณชั่วโมงกว่า ล้อรถก็หยุดหมุน หัวใจเราเริ่มเต้นแรง แสงแดดสาดส่องกระทบอาคารเรียน ทำให้เรารู้ว่าเรามาถึงโรงเรียนบ้านสามขา จุดหมายของเราแล้ว วินาทีที่เราก้าวเท้าลงจากรถ มันช่างเป็นภาพที่ประทับใจตราตรึงหัวใจ รอยยิ้มแสนบริสุทธิ์ของเด็กนักเรียนเป็นการสื่อความหมายถึงการต้อนรับผู้มาเยือนด้วยมิตรไมตรี

“สวัสดีครับ” “สวัสดีค่ะ” เสียงใสๆ ของเด็กนักเรียนดังกระทบโสตประสาทหู น้ำเสียงอันมีเสน่ห์ แผ่ความน่ารักที่แสดงออกมาจากหัวใจ พร้อมกับภาพของหญิงวัยกลางคน รูปร่างผอมบาง ผสมสีดอกเลา แต่งกายด้วยชุดหม้อฮ่อม ที่ออกมาต้อนรับทีมงานสารคดี ด้วยท่าทางอันยิ้มแย้มแจ่มใสตามสไตล์คุณครูศรีนวล วงศ์ตระกูล ครูผู้มีอุดมการณ์ในหัวใจเพื่อพัฒนาการเรียนรู้นักเรียนและชุมชน ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

หลังจากสนทนาพูดคุยกันสักพัก ครูศรีนวลก็พาชมบริเวณทั่วไปของโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นห้องสมุด มีหนังสือมากมายที่ได้รับการสนับสนุนจากซีเอ็ดร้านขายหนังสือชื่อดังที่ส่งเสริมการเรียนรู้นักเรียน และมูลนิธิไทยคมสนับสนุนจัดสร้างเรือนเพาะชำพันธุ์ไม้สมุนไพร ช่วงเวลาที่พวกเรากำลังเดินชมการเรียนการสอนตามห้องเรียนต่างๆ ก็ต้องสะดุดกับภาพของครูสูงวัย อายุประมาณเกือบ 70 ปี ท่านหนึ่ง ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากครูท่านอื่น แต่งกายเหมือนชาวบ้านทั่วไปกำลังสอนนักเรียนจักสานกล่องข้าวด้วยท่าทางจริงจัง แต่ใบหน้ากลับยิ้มแย้มแฝงด้วยความสุขความอิ่มเอมใจภายใต้แว่นตาที่สะท้อนออกมาให้เราสัมผัสถึงความรู้สึกที่อบอุ่นที่นักเรียนต่างได้รับ

ครูที่ไม่ใช่ครู

ใครจะไปรู้ครูสูงวัยที่เราเห็นอยู่เบื้องหน้ากลับไม่ใช่ครูที่จบปริญญาหรือวุฒิทางการศึกษาที่สูงแต่เป็นเพียงแค่ชาวบ้านธรรมดาที่มีความรู้ความสามารถเหนือครูปริญญาบางท่านทั่วไป

“ลุงทอน” ชื่อเสียงเรียงนามที่ครูศรีนวลและเด็กนักเรียนเรียกขานยกย่องว่าเป็น “ครู” ผู้ที่กำลังสอนวิธีการทำกระติบข้าว (กล่องสำหรับใส่ข้าวเหนียว) โดยใช้ใบของต้นตาล วัสดุจากธรรมชาติที่ชาวบ้านปลูกกันทั่วไปในหมู่บ้านสามขาให้แก่เด็กนักเรียน ลุงทอนพูดว่า “ใบตาล เรา

ไม่ต้องไปหาซื้อที่ไหน ไม่ต้องเสียเงิน เนื่องจากในหมู่บ้านของเรามีต้นตาลที่ชาวบ้านได้ปลูกไว้
อย่างมากมายเพื่อตัดเอาน้ำตาลสด ไว้ขายและบริโภค ส่วนใบตาลที่เหลือชาวบ้านจะตัดมาไว้
ให้กับนักเรียน นำมาใช้ในการจักสานฝึกทำอาชีพเสริมตามภูมิปัญญาชาวบ้าน” ประโยคคำพูด
สั้นๆ ตรงไปตรงมา แต่แฝงด้วยความจริงใจพร้อมที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ ภูมิปัญญาต่างๆ
ให้กับคนรุ่นใหม่อย่างพวกเรา

ลุงทอง ยโส เป็นคนบ้านสามขาโดยกำเนิด อาศัยอยู่กับป้าตัว ยโส มีลูกสาวด้วยกัน 2 คน
ซึ่งปัจจุบันทั้งสองเรียนจบหมดแล้วและแยกย้ายกันไปทำงานตามต่างจังหวัด ครูศรีนวล ยังแนะนำ
พวกเราว่า

“ลุงทองเป็นผู้ที่ชอบคิดสร้างสรรค์ทำสิ่งที่แปลกใหม่ สิ่งที่คุณทั่วไปคิดว่าทำไม่ได้ เป็นสิ่งที่
ยากเกินความสามารถของมนุษย์ ให้กลับกลายเป็นความจริงขึ้นมา”

ประปาไม่ใผ่ ใครหรือจะทำได้

“ประปาไม่ใผ่ ใครหรือจะทำได้ มีแต่คนบ้าเท่านั้นที่คิดทำ” คำพูดที่ฝังใจลุงทองมาแสน
นาน ทั้งยังเป็นคำพูดที่สบประมาทของชาวบ้านในอดีตเมื่อ 30 ปีก่อน ที่มีต่อลุงทอง ผู้ที่คิดจะนำ
น้ำจากลำห้วยบ้านสามขาบนภูเขาที่สูงชัน ส่งตามรางไม้ไผ่จนมาถึงหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้
อุปโภคและบริโภคในครัวเรือน ท่ามกลางความคิดที่เป็นไปไม่ได้ของชาวบ้าน พร้อมทั้งขาด -
การช่วยเหลือจากคนกลุ่มใหญ่ ลุงทองก็สามารถพิสูจน์ให้ชาวบ้านได้รู้ว่า ไม่มีสิ่งใดที่เกิน
ความสามารถของมนุษย์

พ.ศ.2521 ประปาไม่ใผ่แห่งแรกในประเทศไทยก็ถือกำเนิดขึ้น ณ หมู่บ้านสามขา โดยมีมือ
ของลุงทองและเพื่อนบ้านเรือนเคียงที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันนำน้ำจากลำห้วยบนภูเขามาใช้ใน
หมู่บ้านจนสำเร็จ จนมีนักวิชาการและกลุ่มผู้สนใจศึกษาการทำประปาไม่ใผ่จำนวนมากมาได้มา
ศึกษาดูงานที่หมู่บ้านสามขา ลุงทองยังอย่างภาคภูมิใจในผลงานจากความคิดความเสียสละของตน
ที่ได้ทำประโยชน์ให้กับหมู่บ้านและเป็นแนวทางให้ชุมชนอื่นนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตน
ต่อไป

ท่ามกลางความสงสัยของพวกเราเกี่ยวกับการทำประปาไม่ใผ่ ลุงทองก็ได้ไขข้อข้องใจให้
ความกระจ่างแก่พวกเราเกี่ยวกับวิธีการทำประปาไม่ใผ่ว่า “ลุงเอาไม้ไผ่มาผ่าออกเล็กน้อยพอที่จะ
กะเทาะเอาข้อของแต่ละปล้องที่คั่นข้างในไม้ไผ่ออก แล้วสร้างฐานเพื่อรองรับรางไม้ไผ่ที่ต่อๆ กัน
เพื่อใช้เป็นท่อลำเลียงน้ำจากลำห้วยสามขาบนภูเขา โดยอาศัยสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่มีความ
สูงชันเป็นแรงผลักดันน้ำให้ไหลลงมาตามท่อไม้ไผ่ที่ได้สร้างไว้ ซึ่งก็ถูกต้องตามความเป็นจริงว่าน้ำ
จะต้องไหลจากที่สูงลงมาสู่ที่ต่ำกว่า” ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้คิดสร้างสรรค์สร้างนำน้ำจาก
ธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในชุมชน หลังจากนั้นชุมชนบ้านสามขาก็มีน้ำในการอุปโภคบริโภคและใช้
ในการทำเกษตรกรรมอย่างเพียงพอโดยเฉพาะพื้นที่ที่ลำห้วยบ้านสามขาไหลไปไม่ถึง

ลุงทอง กับชีวิตที่พอเพียง

ลุงทอง เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ได้ดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยยึดเป็นหลักในการดำรงชีวิตและการสร้างรากฐานครอบครัว คือ พอมี พอกิน พอใช้ เหลือแบ่งปันและเอื้ออาทร ลุงทองพูดอยู่เสมอว่า “วันๆ หนึ่ง ลุงแทบไม่ต้องใช้เงินเพื่อหาซื้อของกินเลย เพราะลุงใช้ประโยชน์จากบริเวณบ้านของลุง ในการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวต่างๆ ที่กินได้มากมาย ไม่ว่าจะเป็น พริก ขิง ข่า ตะไคร้ กะเพรา ผักกาด ฯลฯ รวมไปถึงผลไม้อย่าง ส้มโอ มะม่วง มะละกอ และผลไม้อีกมากมาย นอกจากนี้ลุงทองยังเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู ไว้กินในครัวเรือน”

ลุงทองยังพูดต่อไปอีกว่า “ประตูบ้านลุงทองไม่เคยปิด เปิดต้อนรับเพื่อนบ้านเสมอ ไม่ว่าจะมาเยี่ยมเยียนหรือมาขอแบ่งปันพืชผักสวนครัวต่างๆ ของลุงไปใช้ในการทำกับข้าวกินในครัวเรือนของเพื่อนบ้าน ลุงก็ไม่เคยคิดจะหวงหรือคิดเงินกับเขาเลย ลุงถือว่ามีอะไรช่วยเหลือกันได้ ก็ช่วยเหลือกันไปตามประสานบ้านใกล้เรือนเคียงกัน” พวกเราสัมผัสได้ถึงคามมีน้ำใจที่กลั่นออกมาจากใจจริง ๆ ของลุงทองชายสูงวัยที่นั่งอยู่เบื้องหน้าของพวกเรา

บัญชีครัวเรือน ที่มาของรายรับรายจ่าย

อดีตที่ผ่านมา ชุมชนบ้านสามขาต้องประสบกับปัญหาหนี้สินของแต่ละครัวเรือน แต่ครอบครัวลุงทองกลับไม่ประสบปัญหาดังกล่าวเหมือนครอบครัวเพื่อนบ้านทั่วไป เพราะลุงทองมีการจดบันทึกเกี่ยวกับรายรับรายจ่ายในแต่ละวันของครอบครัวอย่างละเอียดและชัดเจน ลุงทองจึงกลายเป็นแรงบันดาลใจและแบบอย่างของคนในชุมชนในเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อหาที่มาของปัญหาหนี้สินว่า เงินต่างๆ ที่ได้รับมานั้นสอดคล้องกับการใช้จ่ายในครอบครัวหรือไม่ ลุงทองย้ำอยู่เสมอว่า “ปัญหานี้สินต่าง ๆ ล้วนต้องมีที่มา อยู่ๆ มันจะเกิดขึ้นเองไม่ได้” หลังจากที่ถูกครอบครัวในชุมชนบ้านสามขาเริ่มทำบัญชีครัวเรือนตามแนวคิดของลุงทอง ปัญหาหนี้สินต่างๆ ก็เริ่มลดน้อยลง และหายไปจากชุมชน เนื่องด้วยคนในชุมชนเริ่มรู้จักการเก็บออมใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด และเหมาะสม นอกจากนี้ลุงทองยังเป็นการริเริ่มในการหารายได้เพื่อสมทบทุนการศึกษาของเด็กนักเรียนในชุมชนบ้านสามขา ไม่ว่าจะเป็น ทุนเรียนดี ทุนยากจน ทุนความประพฤติดี และด้านอื่นๆ ซึ่งลุงทองและคนในชุมชนได้มอบทุนต่างๆ เหล่านี้มานานแล้ว เพื่อสร้างกำลังใจและส่งเสริมการศึกษาให้กับเยาวชนของชุมชน

คนขยันยังงี้ก็ไม่อดตาย

“คนขยันยังงี้ก็ไม่อดตาย” เป็นคำพูดของลุงทองที่ใช้สอนเด็กนักเรียนในชุมชนเสมอ ให้ทุกคนมีความขยันเพราะความขยันจะเป็นแนวทางในการสร้างสิ่งต่างๆ ให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในการดำรงชีวิต นี่คือนิยามของชีวิตลุงทอง

สิ่งที่ทำทุกวันนี้ทำไปเพื่ออะไร

ประโยคที่พวกเราประทับใจมากที่สุดจากการถามลุงทองว่า “สิ่งต่างๆ ที่ทำอยู่ในทุกวันนี้ทำไปเพื่ออะไร” ลุงทองยิ้มแล้วบอกไปด้วยความภาคภูมิใจว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างที่ลุงได้ทำลงไป

ไม่ใช่ทำเพื่อตัวเอง แต่เป็นการทำให้ชุมชนอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตน ได้รับการพัฒนาและมีชีวิตที่อยู่ดีกินดี เพื่อรากฐานที่มั่นคงของชุมชน”

พวกเรานักศึกษาได้ถ่ายทอดปรัชญาการดำเนินชีวิตและความเสียสละของ ลุงทอง ยโส ชาญสูงวัยผู้ที่ได้เสียสละทำคุณประโยชน์ต่างๆ มากมาย เพื่อเป็นการจตุประกายให้พวกเราและเพื่อนๆ ที่ได้อ่านบันทึกนี้ ได้เกิดความคิด...รักและอยากพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของตนเองเพื่อตอบแทนแผ่นดินเกิดของตน...

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้ที่โรงเรียนบ้านสามขา ซึ่งตรงกับผลการศึกษาวิเคราะห์ประเด็นหนึ่ง คือ นักเรียนส่วนหนึ่งสามารถศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปจนสำเร็จการศึกษาและส่วนใหญ่ทำงานต่างถิ่น ไม่ได้กลับมาทำงานสร้างครอบครัวในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง และมีนักเรียนอีกจำนวนหนึ่งไม่สามารถศึกษาต่อ ไม่สามารถทำงานในหน่วยงานต่างๆ ได้ เยาวชนกลุ่มนี้จะเป็นผู้ใหญ่ในชุมชน ชุมชนบ้านสามขาต้องพยายามพัฒนากระบวนการเรียนรู้และทักษะชีวิตให้เยาวชนกลุ่มนี้เป็นสมาชิกถาวรของชุมชนอย่างมีคุณภาพ

อย่างไรก็ตาม นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาและทำงานนอกชุมชน นอกถิ่นฐานบ้านเกิดส่วนใหญ่แล้วเยาวชนในกลุ่มนี้เมื่อเป็นผู้ใหญ่ ในขณะที่กำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี หรือเมื่อทำงานแล้ว หากมีเวลา ก็กลับมา เมื่อมีวันหยุดมาช่วยดูแลพัฒนานักเรียน เด็กและเยาวชนในโรงเรียนบ้านสามขา ในชุมชน ดังตัวอย่างที่ศิษย์เก่าของโรงเรียนจัดค่ายอาสาพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนบ้านสามขา สามารถคิดโครงการต่างๆ เพื่อเกื้อหนุนชุมชน เช่น โครงการธนาคารความสุข โครงการนี้ยังสามารถเกื้อกูลความสุข ความอยู่รอดให้ทั้งเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ในชุมชน

กรณีตัวอย่างความสำเร็จและบทเรียนของการจัดการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางยังมีปรากฏอีกหลายโรงเรียน เช่น โรงเรียนแม่มอกวิทยา มีชมรมคนแม่มอก กลับมาพัฒนาท้องถิ่น ประชาสัมพันธ์ข่าวสารสำคัญ เป็นตัวอย่างแก่คนรุ่นหลัง มีการระดมทุนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน หรือกรณีโรงเรียนบ้านไหล่หิน, โรงเรียนไหล่หินวิทยา, โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา, โรงเรียนอนุบาลลำปาง, โรงเรียนบ้านปงสนุก โรงเรียนประชาราษฎร์วิทยา และโรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ เป็นต้น

สรุป

เครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการงานวิจัย / วิชาการ / กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง เครือข่ายกัลยาณมิตรการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย “กศน.ภาคเหนือ และ กศน.ลำปาง” รวมทั้งศูนย์การเรียนรู้และเว็บไซต์เพื่อการเรียนรู้และประชาสัมพันธ์เรื่องราวท้องถิ่นในจังหวัดลำปางทุกเครือข่ายดังกล่าวนี้ มีลักษณะของการวิจัย /

ผลการศึกษาค้นคว้างานวิชาการ / การดำเนินกิจกรรม มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การศึกษา / ระบบการศึกษา กับชุมชน และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
2. การพัฒนา / การแก้ปัญหา เด็ก เยาวชน และครอบครัว และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
3. การอนุรักษ์ สืบทอด และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น / ศิลปวัฒนธรรม / ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
4. การศึกษาวิถีชีวิตและอาชีพของคนในชุมชนท้องถิ่น ด้านการการอนุรักษ์ สืบทอด สืบสาน และการประกอบอาชีพในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
5. การศึกษา / การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
6. การศึกษา / การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งทางร่างกายและจิตใจในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
7. การศึกษา / การอนุรักษ์ / การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
8. การศึกษา / การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
9. การพัฒนา / การสร้างความตระหนัก จิตสาธารณะ คุณธรรม จริยธรรม สำหรับการดำรงชีวิตร่วมกัน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ
10. การบูรณาการงานวิจัยกับการเรียนการสอนของนักศึกษา การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และการบริการวิชาการเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

เครือข่ายความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) / เทศบาล เครือข่ายความร่วมมือจากมหาวิทยาลัย เครือข่ายความร่วมมือจากกลุ่มโรงเรียน (จากแบบสอบถามรวม 21 เครือข่าย) เครือข่ายความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ เครือข่ายความร่วมมือจากสถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) และเครือข่ายงานวิจัยเพื่อชุมชนสังคมและท้องถิ่น เป็นเครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการงานวิจัย / วิชาการ / กิจกรรม เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาการสร้างความรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปางเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและอยู่รอดได้ในสังคมโลกาภิวัตน์ เป็นเครือข่ายกัลยาณมิตรเชื่อมโยง

กันและกันเอง และยังเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งชุมชนในจังหวัดลำปาง ครู อาจารย์มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น นักวิชาการภายในท้องถิ่นและภายนอกจังหวัดลำปาง รวมทั้งเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่น จากความรักความผูกพัน ความซาบซึ้ง ความตระหนักในคุณค่า มาสู่ - การดำรงชีวิตในปัจจุบัน และบูรณาการร่วมกับศาสตร์ เทคโนโลยี โดยเชื่อมต่อนักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา มาสู่เด็ก เยาวชน และชุมชน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก และธรรมชาติ อย่างรู้เท่าทัน

ผู้เป็นนักวิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยในโครงการวิจัย / งานวิชาการ ที่ได้รับการสนับสนุนจาก เครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยาการงานวิจัย / งานวิชาการ หลายท่านเป็นบุคลากรผู้มีส่วนร่วมในการ สร้างกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน และยังได้นำข้อค้นพบ จากงานวิจัยมาร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดที่สามารถสืบสาน คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน สู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การมีอาชีพในสังคมปัจจุบัน...อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ...ป้องกันวิกฤติภัยธรรมชาติ...อยู่รอดได้ อย่างมีจิตสาธารณะและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งยังครอบคลุมไปถึงกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นลำปางกับความรู้ด้านอื่นๆ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้ชีวิตใน ท้องถิ่นและอยู่รอดได้ในสังคมโลกาภิวัตน์ ด้วยจิตสาธารณะและความรับผิดชอบต่อชุมชนถิ่นฐาน บ้านเกิดของตนเองและทุกๆ ชุมชนในสังคม

คณะผู้วิจัยขอแสดงกรอบสรุป 3 ประเด็น ดังนี้

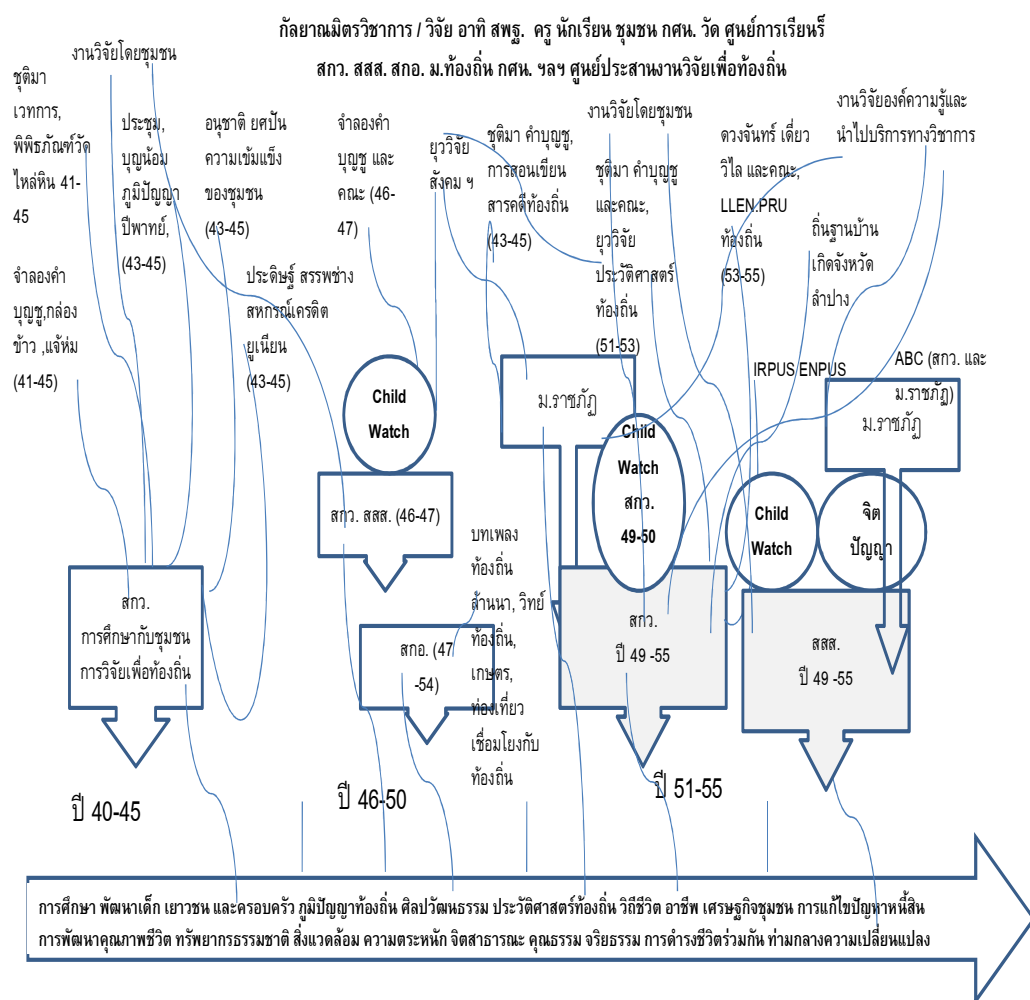
- ประเด็นความเคลื่อนไหวของแรงสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด
- ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกัลยาณมิตรทางวิชาการ โครงการวิจัย

การบริการทางวิชาการ และการเรียนรู้ร่วมกัน

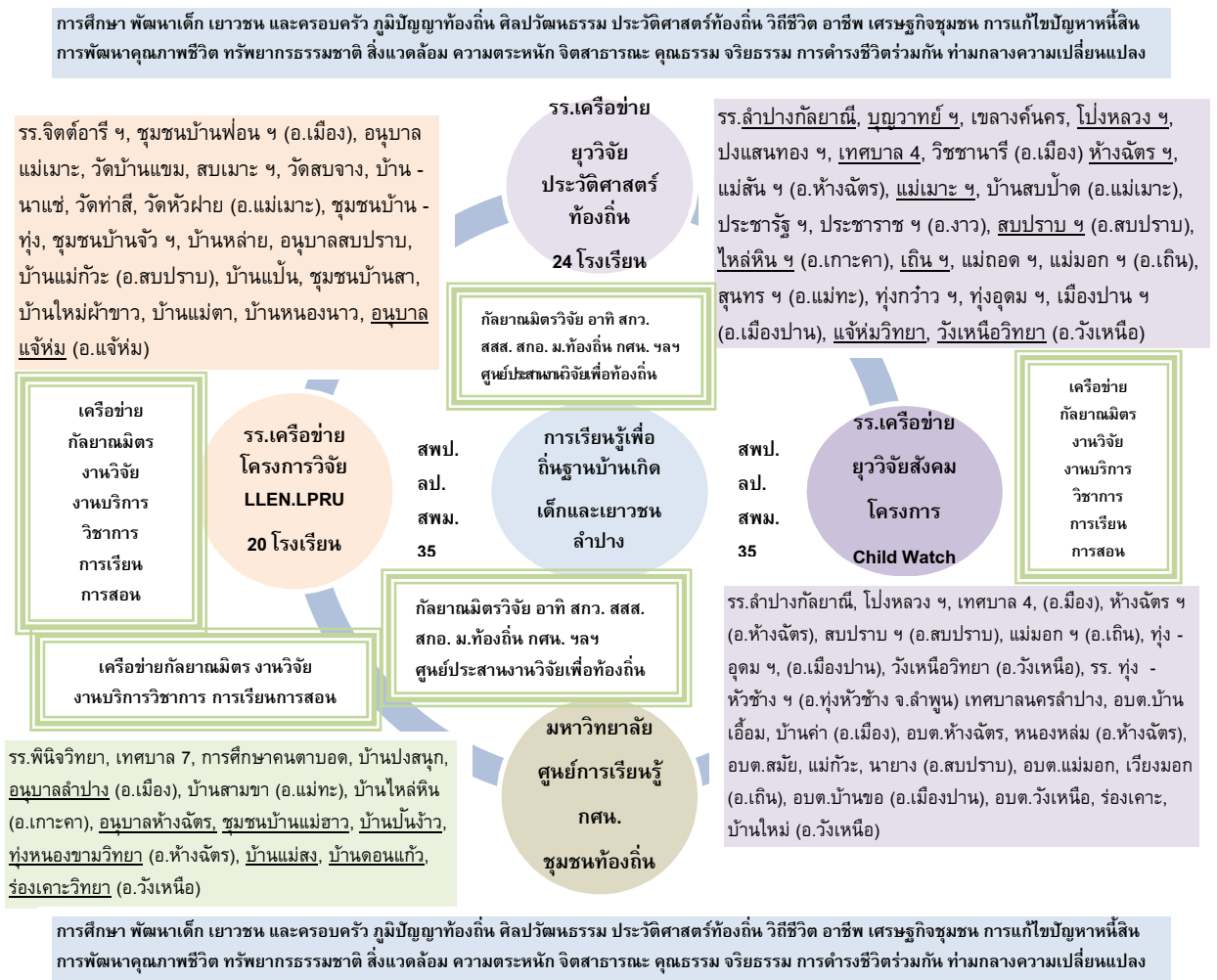
- ประเด็นพลังแห่งการเรียนรู้และกัลยาณมิตรเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

กรอบสรุป 19 : ผังการสังเคราะห์ความเคลื่อนไหวของแรงสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและตัวอย่างผลงานจากแรงสนับสนุน

Time line ทิศทางองค์ความรู้ตัวเชิงเนื้อหาและเครือข่าย

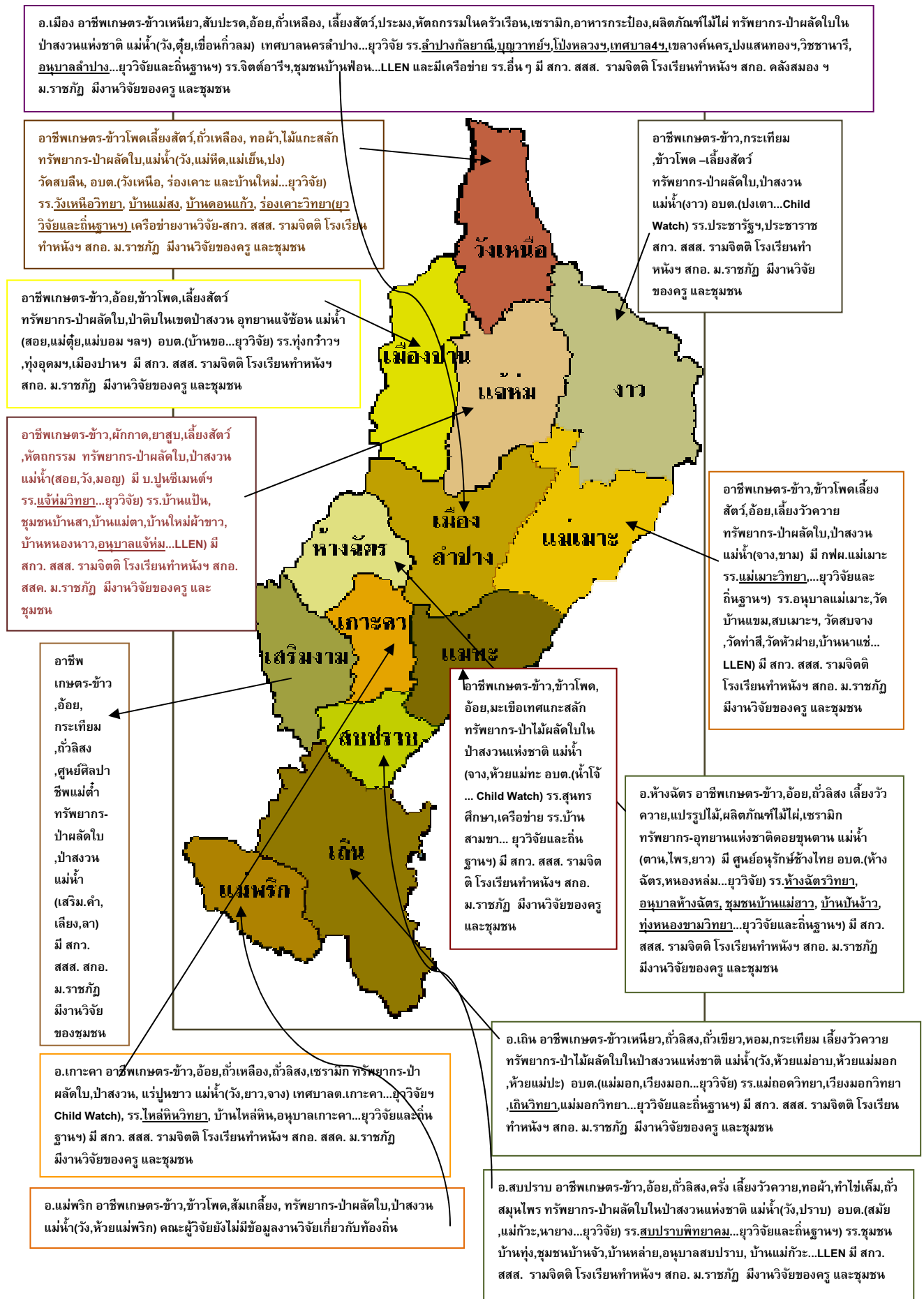

กรอบสรุป 20 : ผังการสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกลายณมิตรทางวิชาการ การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการเรียนรู้ร่วมกัน

หมายเหตุ โรงเรียนที่ขีดเส้นใต้ จำนวน 20 โรงเรียน ได้แก่ 1. โรงเรียนอนุบาลลำปาง 2. โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร 3. โรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม 4. โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ขาว 5. โรงเรียนบ้านปั้งจัว 6. โรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา 7. โรงเรียนร่องเคาะวิทยา 8. โรงเรียนบ้านดอนแก้ว 9. โรงเรียนบ้านแม่สง 10. โรงเรียนลำปางกัลยาณี 11. โรงเรียนบุนนาควิทยาลัย 12. โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา 13. โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) 14. โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา 15. โรงเรียนแม่เมาะวิทยา 16. โรงเรียนสบปราบพิทยาคม 17. โรงเรียนไหล่หินวิทยา 18. โรงเรียนเถินวิทยา 19. โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา และ 20. โรงเรียนวังเหนือวิทยา คือ โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายในโครงการวิจัย “การพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง ระยะที่ 1 ปี พ.ศ.2554”

กรอบสรุป 21 : ผังการสังเคราะห์พลังแห่งการเรียนรู้และกัลยาณมิตรเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

บทที่ 7

บทสรุป

โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยนี้ เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัย โรงเรียน - ประถมศึกษาขนาดเล็ก โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส และโรงเรียนมัธยมศึกษา รวมจำนวน 20 โรงเรียน ได้แก่

1. โรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัย รวม 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนอนุบาลลำปาง โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร และโรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม

2. โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส จำนวน 2 กลุ่ม รวม 6 โรงเรียน คือ

กลุ่มที่ 1 - โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียน - ขนาดเล็ก) โรงเรียนบ้านปิ่นจ้าว ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียนขนาดเล็ก) และโรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร (โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส)

กลุ่มที่ 2 -โรงเรียนบ้านแม่สง ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนขนาดเล็ก) โรงเรียนบ้านดอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนขนาดเล็ก) และโรงเรียน - ร่องเคาะวิทยา ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ (โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส)

3. โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา พิจารณาคัดเลือกแบบเจาะจงจากเครือข่ายครูและ - โรงเรียนในเครือข่ายโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโครงการยุววิจัย สังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล รวมจำนวน 11 โรงเรียน โดยครอบคลุม กลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่ประจำจังหวัด โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ โรงเรียน - มัธยมศึกษาประจำตำบล และโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่

-โรงเรียนขนาดใหญ่ประจำจังหวัด 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนลำปางกัลยาณี และ โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย

- โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนห้างฉัตรวิทยา โรงเรียนแม่เกาะวิทยา โรงเรียนเถินวิทยา โรงเรียนสบปราบพิทยาคม โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา โรงเรียนวังเหนือวิทยา

- โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา - รัชมังคลาภิเษก และโรงเรียนไหล่หินวิทยา

- โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย)

โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มหลัก ดังกล่าวนี มีโรงเรียนในหัวข้อที่ 3 เป็นโรงเรียนในเครือข่ายโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และโครงการยุววิจัยสังคมเพื่อ – การพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล รวม 11 โรงเรียน ส่วนโรงเรียนที่ปรากฏในหัวข้อที่ 1 และ 2 เป็นโรงเรียนที่ร่วมเป็นเครือข่ายกัลยาณมิตรสานต่อจากเครือข่ายโรงเรียนในโครงการ - ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง, โครงการวิจัย LLEN.LPRU, โครงการวิจัย Child Watch และเครือข่ายโรงเรียนที่รับการบริการทางวิชาการบูรณาการกับการเรียนการสอน นักศึกษาและการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง รวม 9 โรงเรียน รวมจำนวนทั้งสิ้น 20 โรงเรียน

จากผลการวิเคราะห์แบบสอบถามสรุปความคิดเห็นในประเด็นเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น การพัฒนาการสร้างความรู้ท้องถิ่น และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง มีเครือข่ายโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกัน หรือมีบริบทของโรงเรียนในลักษณะใกล้เคียงกัน ดังที่ได้กล่าวถึงสรุปผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามรวมจำนวน 21 เครือข่ายโรงเรียน ทั้งนี้โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวข้างต้นก็ปรากฏข้อมูลว่าร่วมอยู่ในโรงเรียนเครือข่าย 21 เครือข่าย ดังนี้

- 1) โรงเรียนเครือข่ายในกลุ่ม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 โรงเรียนชีวิต
- 2) โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย อำเภอเมืองลำปาง เป็นโรงเรียนต้นแบบ - ประชาธิปไตย สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนในจังหวัดลำปางที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างสำนักพลเมือง
- 3) กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายจามเทวี ซึ่งโรงเรียนอนุบาลลำปาง อำเภอเมือง - ลำปาง ร่วมเป็นเครือข่าย มีกิจกรรมการแข่งขันทางด้านวิชาการ / การอบรมทางวิชาการ / กีฬา เครือข่าย
- 4) โรงเรียนแม่ก่งวิทยา เป็นเครือข่ายกับ โรงเรียนบ้านเอื้อม, โรงเรียนบ้านเป้า และโรงเรียนบ้านบ่อหิน อำเภอเมืองลำปาง ในด้านของกิจกรรมพุทธศาสนา
- 5) โรงเรียนปงแสนทองวิทยามีเครือข่ายโรงเรียนกัลยาณมิตรกลุ่มยุววิจัย - ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปางและมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- 6) โรงเรียนเครือข่ายของโรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อำเภอเมือง - ลำปาง เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ กิจกรรมโครงการการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน Project Based Learning
- 7) กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายในอำเภอแม่เมะ มีกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเหมือง- ลิกไนต์, การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสาระการงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี
- 8) โรงเรียนสบเมะวิทยา อำเภอแม่เมะ มีเครือข่ายโรงเรียนศูนย์ต้นแบบ - ปฐมวัย

9) โรงเรียนเครือข่ายอนันตยศ (โรงเรียนบ้านปั้งจ้าว, โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร, โรงเรียนบ้านทุ่งหก, โรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา) มีกิจกรรม โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรม วันภาษาไทย ร่วมกัน

10) โรงเรียนเครือข่ายกลุ่มเกาะคา ซึ่งโรงเรียนวัดมะกอก-นาบัว อำเภอเกาะคา ร่วมเป็นเครือข่าย มีกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน

11) โรงเรียนเครือข่ายในอำเภอแม่ทะ มีกลุ่มเครือข่ายป่าต้น, น้ำใจ ดำเนิน กิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมในสถานศึกษา (โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ) มีโรงเรียนเครือข่าย คือ โรงเรียนบ้านหนอง, โรงเรียนน้ำใจ, โรงเรียนบ้านแม่ปุง, โรงเรียนบ้านฮ่องห้า, โรงเรียนบ้าน - ป่าจ้ำ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ท้องถิ่นสาระการงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี เช่น การเพาะเห็ด, การทำน้ายาล้างจาน และการทำขนม

12) โรงเรียนแม่มอกวิทยา เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนบ้านกุ่มเหน็ด อำเภอเถิน ดำเนินกิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล บ้านหัวน้ำ, กิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล บ้านสะพานหิน

13) โรงเรียนเครือข่ายบ้านปงวัง ซึ่งโรงเรียนเวียงมอกวิทยา อำเภอเถิน ร่วม เป็นเครือข่าย มีกิจกรรม ขบวนการลูกเจี๊ยบอาสา พาพ่อแม่ ลด ละ เลิก บุหรี่ เหล้า เติบโต - องค์กรชาชนย์

14) โรงเรียนชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอสบปราบ ร่วมเป็นเครือข่ายกับโรงเรียน อนุบาลสบปราบ อำเภอสบปราบ ดำเนินการโครงการอบรมคุณธรรม

15) โรงเรียนเสริมงามวิทยาคม มีกิจกรรมการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงและการปลูกสมุนไพรในโรงเรียน เป็นเครือข่ายร่วมกับโรงเรียนบ้านทุ่งตำ อำเภอเสริมงาม

16) โรงเรียนเครือข่ายกลุ่มพญาวัง อำเภอแจ้ห่ม กิจกรรมใช้หลักสูตรท้องถิ่น ร่วมกัน, กิจกรรมการใช้หลักสูตรท้องถิ่นสู่การพัฒนาการเรียนการสอน, กิจกรรมสิ่งแวดล้อม ศึกษา

17) กลุ่มเครือข่ายโรงเรียนตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม เช่น การประกวด โครงการคุณธรรมซึ่งมีเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นร่วมด้วย, โครงการเข้าค่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น และประกวดบทความ

18) โรงเรียนบ้านสบฟ้า โรงเรียนม่วงงาม โรงเรียนหนองนา โรงเรียนฮ้องลี อำเภอแจ้ห่ม มีเครือข่ายกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

19) โรงเรียนเครือข่ายอนันตยศ อำเภอวังเหนือ กิจกรรมแข่งขันด้านวิชาการ ทำสื่อ กีฬา

20) โรงเรียนเครือข่ายในตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ สร้างเครือข่าย โครงการงานคุณธรรม / ศูนย์วัดสบสัน แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

21) โรงเรียนเครือข่ายของโรงเรียนอนุบาลวังเหนือ คือโรงเรียนวังเหนือวิทยา ร่วมเรียนรู้ใน โครงการย้อนรอยเมืองวัง ซึ่งเป็นโครงการของยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น - จังหวัดลำปาง ของโรงเรียนวังเหนือวิทยา โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย (สกว.)

โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย : การพัฒนาการสร้างความรู้ท้องถิ่น เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดลำปาง ร่วมกับกัลยาณมิตรโรงเรียนและเครือข่ายอื่น

จากการศึกษาวิเคราะห์แบบสอบถามสภาวะการณ์ “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อ ถิ่นฐานบ้านเกิดและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดลำปาง” 2 ชุด ที่สอบถามครู / ผู้บริหาร และนักเรียน และการร่วมให้ข้อมูล ข้อคิดเห็น ในระหว่างการดำเนินงานโครงการวิจัยในครั้งนี้ ของ ครู ผู้บริหาร นักเรียน และชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบริบทของโรงเรียน รวมโรงเรียน กลุ่มเป้าหมายและเครือข่ายกัลยาณมิตรโรงเรียนอื่น รวมจำนวนทั้งสิ้น 67 โรงเรียน สรุป สภาวะการณ์โดยรวมเรียงตามลำดับความสำคัญที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

**บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นใน -
โรงเรียน คือ**

1. ด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ด้านวัฒนธรรม
3. ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. ด้านสังคม
5. ด้านเศรษฐกิจ
6. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

กลไกสนับสนุนที่ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. กลไกสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษา ให้การสนับสนุน ส่งเสริม อย่างจริงจัง เป็นรูปธรรม
2. กลไกสนับสนุนจากการให้ความรู้การพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเพิ่มเติมแก่ครู
3. กลไกสนับสนุนจากงบประมาณสนับสนุน
4. กลไกสนับสนุนจากการได้รับคำสั่งจากกระทรวงศึกษาธิการเพิ่มเติมรายวิชาสาระ การเรียนรู้ท้องถิ่นในหลักสูตรแกนกลาง
5. กลไกสนับสนุนจากการมีเครือข่ายครูพี่เลี้ยง / อาจารย์มหาวิทยาลัยให้คำปรึกษา
6. กลไกสนับสนุนจากการนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่จัดทำ นำไปประเมินขอวิทยฐานะ

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. การขาดแคลนงบประมาณ
2. การขาดความรู้และทักษะในการจัดทำรายวิชาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
3. ภาระงานของครูที่มีมาก จนไม่มีเวลาสอนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเพิ่มเติม
4. เวลาเรียนไม่พอ ผู้เรียนต้องเรียนสาระหลักทั้ง 8 สาระ
5. ผู้ปกครองไม่เห็นถึงความสำคัญของการเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
6. ผู้บริหารสถานศึกษาไม่ให้การสนับสนุน ส่งเสริม อย่างจริงจังเป็นรูปธรรม

ปัจจัยเงินทุนสนับสนุนที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. มีเงินทุนสนับสนุนจากสถานศึกษา
2. มีเงินทุนสนับสนุนจากเขตพื้นที่การศึกษา
3. ครูผู้สอนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง
4. มีเงินทุนสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
5. ปัจจัยอื่นๆ คือ มีทุนสนับสนุนงบประมาณจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิต โรงไฟฟ้าแม่เมาะ

สมาคมพัฒนาแม่เมาะ, งบประมาณจากโครงการเรียนฟรี เรียนดี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ โดยนำเงินจากทุนเรียนฟรี 15 ปี มาใช้ได้ส่วนหนึ่ง, ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กรณีของปัจจัยเงินทุนสนับสนุนหรือการขาดแคลนงบประมาณที่ใช้ในการจัดการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นนี้ จากผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม พบว่ามีผู้แสดงความคิดเห็นในระดับมากที่สุด แต่เมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับผลการวิเคราะห์ในประเด็นปัจจัยเงินทุนสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ที่มีผู้แสดงความคิดเห็น และเมื่อนำข้อมูลจากเวทีเสวนา เวทีประชุมกลุ่มย่อย การพูดคุยในระหว่างการดำเนินงานวิจัยมาพิจารณาร่วมด้วยแล้ว พบว่าปัจจัยไม่มีเงินทุนสนับสนุนเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคน้อยกว่าประเด็น “การขาดความรู้และทักษะในการจัดทำรายวิชาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น” และ “ภาระงานของครูที่มีมาก จนไม่มีเวลาสอนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเพิ่มเติม”

หน่วยงาน / องค์กรหลักที่ให้การสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 – 3
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 35
3. หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานเอกชนอื่น ๆ

การร่วมมือกันเป็นโรงเรียนเครือข่ายเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จากผล -
การศึกษาวิเคราะห์แบบสอบถาม มีกลุ่มโรงเรียนร่วมเป็นเครือข่าย 21 เครือข่าย ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว
การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน คือ

1. การศึกษาวิจัยด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. การศึกษาวิจัยด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
3. การศึกษาวิจัยด้านวัฒนธรรม
4. การศึกษาวิจัยด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
5. การศึกษาวิจัยด้านสังคม
6. การศึกษาวิจัยด้านเศรษฐกิจ

การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในระดับปฐมวัย มีการจัดการเรียนรู้แบบ -
บูรณาการผ่านการจัดประสบการณ์หรือหน่วยการเรียนรู้ในกิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมเสริมประสบการณ์
2. กิจกรรมศิลปะ สร้างสรรค์
3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
4. กิจกรรมเสรี
5. กิจกรรมกลางแจ้ง

มีการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นผ่านการจัดสภาพแวดล้อมใน 3 ลักษณะ คือ

1. การจัดผ่านทางแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
2. การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน
3. การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา มีลักษณะ
การบูรณาการในสาระแกนกลางกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ คือ

1. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
2. กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
3. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
4. กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
5. กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
6. กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์
7. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ
8. กลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษาและพลศึกษา

มีการจัดเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม ในกลุ่มสาระต่างๆ ดังนี้

1. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
2. กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
3. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
4. กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
5. กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
6. กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์
7. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ
8. กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

มีการจัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ

1. กิจกรรมชุมนุม
2. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี
3. กิจกรรมแนะแนว
4. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

กระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นแบบที่ผู้เรียนชอบ คือ

1. แบบทัศนศึกษา
2. แบบกิจกรรมเรียนรู้นอกห้องเรียน พาลงชุมชน
3. แบบค่าย / ชมรม
4. ลักษณะสอนแบบสืบค้น จัดโครงการงาน / โครงการวิจัย
5. ลักษณะสอนเนื้อหา อิงตำราเรียน

การส่งเสริมและพัฒนาครูโดยการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา -

กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. การเข้าร่วมโครงการที่จัดโดยเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) หรือโครงการอบรมต่างๆ

ของ สพฐ.

2. โรงเรียนจัดเอง ในลักษณะกิจกรรมทัศนศึกษา ดูงาน
3. การเข้าร่วมโครงการอบรมต่างๆ ที่มหาวิทยาลัยจัด
4. โครงการฝึกอบรมและพัฒนาครู โดยครูจัดเองและเชิญผู้รู้ภายนอกมาให้ความรู้
5. การเข้าร่วมโครงการอบรมโดยสถาบันฝึกอบรมสังกัดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

การเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. การเข้าร่วมโครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
2. การเข้าร่วมโครงการวิจัย LLEN
3. การเข้าร่วมโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. การเข้าร่วมโครงการยววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล
5. การเข้าร่วมโครงการการเรียนรู้ศิลปะบนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน โรงเรียนทำหนัง -

วัฒนธรรม

6. การเข้าร่วมโครงการวิจัยตำนานพระพุทธศาสนาฉบับวัดบ้านเอื้อม
7. การเข้าร่วมโครงการเครือข่ายเยาวชนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
8. การเข้าร่วมโครงการโลกศึกษา
9. การเข้าร่วมโครงการวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น

การกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน คือ

1. ด้านประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
5. ด้านอาชีพและการทำมาหากินในท้องถิ่น
6. ด้านความสัมพันธ์ของผู้คนในท้องถิ่น
7. ด้านการตั้งถิ่นฐาน ชุมชนในท้องถิ่น
8. ด้านการสร้างเสริมความเข้มแข็งในท้องถิ่น
9. ด้านการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาท้องถิ่น

นักเรียนมีความคิดเห็นในประเด็นความจำเป็นในการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. นักเรียนได้เรียนรู้ความเป็นมาในท้องถิ่นของตนเอง
2. นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น
3. นักเรียนรู้จักอาชีพในท้องถิ่น สามารถพัฒนาเป็นอาชีพได้
4. นักเรียนได้เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น

สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่นักเรียนสนใจ คือ

1. สาระการเรียนรู้ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. สาระการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. สาระการเรียนรู้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
5. สาระการเรียนรู้อาชีพและการทำมาหากินในท้องถิ่น
6. สาระการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาท้องถิ่น
7. สาระการเรียนรู้การตั้งถิ่นฐาน ชุมชน ในท้องถิ่น
8. สาระการเรียนรู้การสร้างเสริมความเข้มแข็งในท้องถิ่น
9. สาระการเรียนรู้ความสัมพันธ์ของผู้คนในท้องถิ่น

วิธีการวัดและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของโรงเรียน คือ

1. การวัดและประเมินผลจากผลงานของนักเรียน
2. การวัดและประเมินผลจากแบบสอบถามความคิดเห็น แบบประเมินเจตคติ
3. การวัดและประเมินผลจากแบบทดสอบ
4. การวัดและประเมินผลจากการประเมินตามสภาพจริง การสังเกตพฤติกรรม
5. การวัดและประเมินผลจากการสังเกต สัมภาษณ์ ส่งแบบสอบถามให้ผู้ปกครอง
6. การวัดและประเมินผลจากแบบสังเกต
7. การวัดและประเมินผลจากการสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่นของนักเรียน และนำมา

บรรยายเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน บุคคลสำคัญในหมู่บ้านของตนเอง

8. การวัดและประเมินผลจากการเขียนรายงานกลุ่ม

ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน คือ

1. นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น
2. นักเรียนมีความรู้สึกสำนึก รัก ภูมิใจ และตระหนักในคุณค่าของความรู้ท้องถิ่น
3. นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่นและพัฒนาความรู้ท้องถิ่นในชีวิตจริงมาสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน
4. นักเรียนได้รับรางวัลหรือการยกย่องที่เกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่น

ความคิดเห็นของนักเรียนประเด็น “หลังจากเรียนสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแล้ว
ส่งผลต่อผู้เรียนอย่างไร” มีประเด็นดังนี้

1. ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น
2. ผู้เรียนมีสำนึกรักท้องถิ่น รักชุมชนที่อาศัยอยู่มากขึ้น
3. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่มีอยู่ไปต่อยอดประกอบอาชีพได้
4. ผู้เรียนมีกิจกรรมร่วมกับชุมชนมากยิ่งขึ้น

ผลที่เกิดขึ้นกับครู คือ

1. ครูผลิตสื่อ นวัตกรรมที่ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น เรียงตามลำดับ
ความสำคัญที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

1.1 แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.2 เอกสารประกอบการสอน ใบงาน ใบความรู้

1.3 สื่อเทคโนโลยี

1.4 Power Point

1.5 ชุดความรู้ที่เกิดจากการทำงานร่วมกับชุมชน

1.6 ผลงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของครู

2. การได้รับการยกย่องหรือรางวัล การเลื่อนวิทยฐานะ จากการจัดกระบวนการเรียนรู้
เพื่อท้องถิ่น

3. การได้รับการยอมรับและความร่วมมือจากผู้ปกครอง / ชุมชน / ปราชญ์ชาวบ้าน /
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. การจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นทำให้ครู นักเรียน ผู้บริหาร โรงเรียน และชุมชน
มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ความรู้ท้องถิ่น และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่นร่วมกันเพื่อ -
ถิ่นฐานบ้านเกิดและความเข้มแข็งของชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น คือ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น
2. กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ชุมชนให้ความสำคัญ คือ ด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้านวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้านสังคม และ
ด้านเศรษฐกิจ

เครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น ประกอบด้วย

เครือข่ายความร่วมมือจาก

1. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) / เทศบาล
2. มหาวิทยาลัย
3. กลุ่มโรงเรียน
4. หน่วยงานอื่นๆ
5. สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

ลักษณะความร่วมมือของเครือข่ายในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ

1. เครือข่ายความร่วมมือด้านการสนับสนุนงบประมาณ
2. เครือข่ายความร่วมมือด้านวิชาการ การจัดอบรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ,

การประชุมสัมมนา, การจัดนิทรรศการ นำเสนอผลงานวิชาการเผยแพร่ความรู้, การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยงานเครือข่าย โรงเรียน และชุมชน

3. เครือข่ายความร่วมมือด้านการวางแผนจัดทำโครงการ จัดทำหลักสูตรแกนกลางที่บูรณาการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น - ที่ควรจะเป็น มีประเด็นดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องและจริงจัง
2. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้ชนรุ่นหลังได้เห็นและตระหนักถึงคุณค่าของท้องถิ่นอยู่อย่างต่อเนื่อง
3. การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารอย่างต่อเนื่องและขอความร่วมมือในกลุ่ม - เครือข่ายและในอำเภอ จังหวัดใกล้เคียง มีการเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะที่สร้างความเข้าใจและความตระหนัก
4. ชุมชนแต่ละหมู่บ้านต้องหาเอกลักษณ์ของตนเอง และทำให้เด่น เป็นจุดขายของชุมชน
5. การจัดทำข้อมูลความรู้ท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยควรมีหน่วยงาน องค์กรใด องค์กรหนึ่งเป็นผู้ประสานงาน

บริบทของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย 20 โรงเรียนนี้ มีบริบทที่เชื่อมโยงได้กับ “ต้นทุน” ทางด้านองค์ความรู้ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น การพัฒนาเด็กและเยาวชน จังหวัดลำปาง และเครือข่ายกัลยาณมิตรอื่นๆ ในจังหวัดลำปาง สรุปได้ 4 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีบริบทของชุมชนท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในด้านคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ประเด็นที่ 2 จังหวัดลำปางมีองค์ความรู้ท้องถิ่นสำหรับการจัดการเรียนรู้ ทั้งในส่วนของ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยองค์ความรู้ท้องถิ่นมีการสืบทอด ถ่ายทอดโดยชุมชนท้องถิ่น ทางด้านกระบวนการเรียนรู้นั้นมีองค์ความรู้และ - การเรียนรู้แบบวิจัย โดยมีเครือข่ายการเรียนรู้และการวิจัยร่วมกันของครู นักเรียน ชุมชน มหาวิทยาลัย และหน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่น

ประเด็นที่ 3 โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายกับโรงเรียนในโครงการวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) คือ โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง, โครงการวิจัย LLEN.LPRU และโครงการวิจัย Child Watch โดยได้รับการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ประเด็นที่ 4 โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายในการร่วมกิจกรรมวิชาการและกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับโรงเรียนอื่นๆ รวมทั้งมหาวิทยาลัย สถาบันพัฒนาการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคเหนือ (กศน.ภาคเหนือ) และ สำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง (กศน.ลำปาง) หน่วยงานต่างๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด ศูนย์การเรียนรู้ และชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง

ข้อค้นพบจากงานวิจัย / งานวิชาการ เชื่อมโยงสู่การเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดลำปาง

ในพื้นที่จังหวัดลำปางนับเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 จนถึงปัจจุบัน มีเครือข่ายกัลยาณมิตร วิทยาการงานวิจัย / วิชาการ / กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ที่ยังคงเป็นพลังสนับสนุนการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน รวม 7 เครือข่าย ดังนี้

1. กัลยาณมิตรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
2. กัลยาณมิตรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
3. กัลยาณมิตรสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)
4. กัลยาณมิตรมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น
5. กัลยาณมิตร กศน.ภาคเหนือ และ กศน.ลำปาง
6. กัลยาณมิตรศูนย์การเรียนรู้ในจังหวัดลำปาง
7. กัลยาณมิตรหน่วยงานอื่นๆ ภายในท้องถิ่นและภายนอกจังหวัดลำปาง

ข้อค้นพบจากผลการวิจัย / ผลการศึกษาค้นคว้างานวิชาการ มีความสัมพันธ์กับ -
กระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง ในประเด็นต่าง ๆ โดยมี
ข้อควรคำนึงถึงความสัมพันธ์ขององค์ความรู้กับ “การดำรงชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของ
สังคมไทย สังคมโลก ธรรมชาติ อย่างรู้เท่าทันและมีจิตสาธารณะ” ดังนี้

1. การศึกษา ระบบการศึกษา กับชุมชน
2. การพัฒนา การแก้ปัญหา เด็ก เยาวชน และครอบครัว
3. การอนุรักษ์ สืบทอด และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์
ท้องถิ่น
4. การศึกษาวิถีชีวิตและอาชีพของคนในชุมชนท้องถิ่น ด้านการการอนุรักษ์ สืบทอด
สืบสาน และการประกอบอาชีพ
5. การศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน
6. การศึกษา การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งทางร่างกายและจิตใจ
7. การศึกษา การอนุรักษ์ การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
8. การศึกษา การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
9. การพัฒนา การสร้างความตระหนัก จิตสาธารณะ คุณธรรม จริยธรรม สำหรับ
การดำรงชีวิตร่วมกัน
10. การบูรณาการงานวิจัยกับการเรียนการสอนของนักศึกษา การฝึกประสบการณ์
วิชาชีพ และการบริการวิชาการเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิดจังหวัดลำปาง

ผู้เป็นนักวิจัยและคณะผู้ร่วมวิจัยในโครงการวิจัย / งานวิชาการ ที่ได้รับการสนับสนุน
จากเครือข่ายกัลยาณมิตรวิทยากรงานวิจัย / งานวิชาการ หลายท่านเป็นบุคลากรผู้มีส่วนร่วม
ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในโรงเรียน และยังได้นำ –
ข้อค้นพบจากงานวิจัยมาร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อถิ่นฐานบ้านเกิด แต่
พบว่ายังมีปรากฏไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาวิจัยที่ดำเนินการในจังหวัดลำปาง

มีประเด็นที่ครูผู้ร่วมให้ข้อมูลทั้งที่ปรากฏในแบบสอบถามและเวทีประชุมเสวนา คือ
ประเด็นการเรียนรู้ที่นักเรียนร่วมศึกษาวิจัยในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น คือ การเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง
ครูกับนักเรียน มีครูหลายท่านนำเสนอข้อคิดเห็นซึ่งตรงกับคำกล่าวของครูมานะ ปัญญาแก้ว
(ครูโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา
กลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554) ว่า “เด็กนักเรียนกลายเป็นครูของผมหลาย ๆ อย่าง ใน
กระบวนการแก้ปัญหาท้องถิ่น ได้สัมผัสกับของจริง จากประสบการณ์ทำงานตรงนี้ได้
พบเรียน ซึ่งเมื่อก่อนนี้ผมไม่เคยสัมผัสกับของจริง สอนแต่ทฤษฎีกับนักเรียน พอลงทำงาน ลง
พื้นที่พร้อมกับนักเรียน เด็กนักเรียนกลายเป็นครูของผมหลาย ๆ อย่าง ในกระบวนการแก้ปัญหา

ท้องถิ่นได้สัมผัสกับของจริง เราคนต่างถิ่นบางทีการเจาะข้อมูลไม่ถึง ก็ต้องถามความคิดของเด็กนักเรียนว่า วิธีนี้ เธอคิดว่าอย่างไร ซึ่งตรงกันข้ามกับที่เราคิดไว้ในใจ ผมก็คิดว่าโครงการเช่นโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้น่าจะดี น่าจะทำอย่างต่อเนื่อง เท่าที่ผ่านมาส่วราชการหลายส่วนด้วยกันที่พยายามผลักดันเพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง อันนี้คือของจริงผมยังคิด อันนี้ผมคิดเมื่อคืนว่า เด็กเขาคุยกับผมวันก่อน ก่อนที่จะมาสัมภาษณ์ตรงนี้ว่า อาจารย์ครับ ผมว่าถ้าจะให้ยั่งยืน อาจารย์เอาอย่างนี้ไหม เขาก็พูดมา ครุสรุปความคิดของเด็กว่า เธอเสนอคือกินอ่อมนอนอุ่นไข่ไหม เขาก็มองว่ากินอ่อมนอนอุ่นของผมคืออะไร ผมก็อธิบายคร่าวๆ คือเรื่องเศรษฐกิจทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเขาน่าจะศึกษาข้อมูลได้ดีกว่าของเก่าที่มันเลื่อนราง”

ในส่วนของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ชีวิตในท้องถิ่นและอยู่รอดได้ในสังคมโลกาภิวัตน์ ด้วยความรักความผูกพันและตระหนักในคุณค่าของถิ่นฐาน - บ้านเกิดของตนเองนั้น มีข้อเสนอแนะในเชิงประเด็น รวม 7 ประเด็น ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ควรพัฒนา คือการนำนักเรียนร่วมศึกษาวิจัยในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน มีครูหลายท่านนำเสนอข้อคิดเห็นซึ่งตรงกับคำกล่าวของครูมานะ ปัญญาแก้ว (ครูโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอมือง จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554) ว่า “เด็กนักเรียนกลายเป็นครูของผมหลายๆ อย่าง ในกระบวนการแก้ปัญหาท้องถิ่น ได้สัมผัสกับของจริง”

2. องค์ความรู้ สารการเรียนรู้ท้องถิ่น และหลักสูตรต้องตอบโจทย์ของชุมชนและทำให้คนอยู่ในท้องถิ่นได้

3. ความรู้ที่ใช้ประกอบการทำหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นต้องสามารถใช้ได้จริง การสร้างความรู้ต้องสร้างในฐานของข้อเท็จจริง บนฐานความเป็นจริง บนฐานความถูกต้อง ได้รับการตรวจสอบจากนักวิชาการที่มีความรู้ในเนื้อหา นั้นๆ มีการพัฒนาความรู้บนฐานความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาความรู้และ - กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นควรพัฒนาการสืบสานคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน ไปสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การมีอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันวิกฤตภัยธรรมชาติ และอยู่รอดได้อย่างมีจิตสำนึก รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง โดยภาคีเครือข่ายทุกภาค - ส่วนต้องดำเนินการอย่างเข้มแข็งและจริงจัง

5. การพัฒนาหลักสูตร สารการเรียนรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นควรพัฒนาบนรากฐานและพลังของชุมชนท้องถิ่น

6. การพัฒนาหลักสูตร สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นควรคำนึงถึงนักเรียน เด็กและเยาวชนที่มีความหลากหลายกลุ่ม

7. ควรพัฒนาศูนย์ข้อมูลองค์ความรู้ท้องถิ่นและศูนย์ประสานงานการพัฒนา - กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จังหวัดลำปาง และพัฒนาให้เกิดเครือข่ายที่เข้มแข็งสามารถพัฒนาพร้อมกันในจังหวัดลำปางอย่างเป็นระบบและมีกลไกสนับสนุนดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสถานการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง พบว่ามีการจัดการเรียนรู้ทั้งในการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยจัดการเรียนรู้ในระดับปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายการเรียนรู้ท้องถิ่นระหว่างนักเรียน ครู โรงเรียน ชุมชน และมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น

สถานการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางมีจุดแข็งใน 4 ด้าน คือ

1. ด้านการจัดอบรมครูในการจัดการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น มีการจัดอบรมทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับโรงเรียน และมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น
2. ด้านองค์ความรู้ท้องถิ่น มีการสืบทอด ถ่ายทอดโดยชุมชนท้องถิ่น
3. ด้านกระบวนการเรียนรู้ มีองค์ความรู้และการเรียนรู้แบบวิจัย
4. ด้านเครือข่ายความร่วมมือ มีเครือข่ายการเรียนรู้และการวิจัยร่วมกันของครู นักเรียน ชุมชน มหาวิทยาลัย และหน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่น

สถานการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางมีจุดอ่อนใน 2 ประเด็น คือ

1. ถึงแม้จะมีการจัดอบรมการพัฒนาการเรียนรู้ท้องถิ่นและการศึกษาวิจัยให้แก่ครู แต่ครูส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และทักษะในการจัดทำรายวิชาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของสังคมชุมชน และสภาพความต้องการของผู้เรียนที่มุ่งเน้นการศึกษาต่อ
2. การสร้างความรู้ท้องถิ่นหรือการนำองค์ความรู้จากผลการวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นที่มุ่งแก้ไขปัญหาชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนยังมีน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับ - การศึกษาวิจัยที่ดำเนินการในจังหวัดลำปาง

ข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานในระยะต่อไป

จากสถานการณ์การเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางดังกล่าว สามารถเสนอแนะ - การพัฒนาโจทย์วิจัยการสร้างความรู้ท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และ - การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นในจังหวัดลำปางได้ 3 ประเด็น คือ

1. ประเด็นการสร้างเสริมและพัฒนาเครือข่ายครูที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นให้เป็นระบบเครือข่ายที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด เน้นการมีฐานข้อมูลความรู้และศูนย์ประสานงาน
2. ประเด็นการสร้างความรู้ท้องถิ่นที่มุ่งแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนโดยเน้นการนำองค์ความรู้จากผลการวิจัยมาสู่การจัดการเรียนรู้
3. ประเด็นการสร้างนวัตกรรมจัดการการเรียนรู้ด้วยการวิจัยและการมีส่วนร่วมของชุมชน

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). รายงานการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : ครูสภา. กาญจนนา แก้วเทพ. (2538). การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนโดยถือนุรักษ์เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ : สมาคมทอกลีกล้วยประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- จำลอง คำบุญชู และคณะ. (2545). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการกล่อมข้าวตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง : บทบาทและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตกล่อมข้าว. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2546). การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองท้องถิ่น : ความหมายและความสำคัญ เศรษฐศาสตร์การเมือง ปีที่ 4 ฉบับที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชุตินา คำบุญชู. (2553). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ดวงจันทร์ เตียววิไล. (2537). งานวิจัยเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการของครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดลำปาง เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามแนวการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533). ลำปาง : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏลำปาง.
- ทีมประสานงานชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษา กับชุมชน ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2541). แนวทางการพัฒนาประเด็นวิจัยชุดโครงการวิจัยการศึกษากับชุมชนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2539). “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร” ใน สังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง. จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. (2543). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนม : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี. กรุงเทพฯ : พี.เอ็น.การพิมพ์.
- ประเวศ วะสี. (2541). ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2541.
- รุ่ง แก้วแดง. (2541). ปฏิวัติการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

นามานุกรมผู้ให้ข้อคิดเห็นในเวทีเสวนาและการสัมภาษณ์

นางสาวกรัญญา เวชสุภา หัวหน้าระดับ ป.4 - ป.6 โรงเรียนวิชานารี อำเภอเมือง จังหวัด
ลำปาง

นางสาวจิรารัตน์ แก้วบุญเรือง ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ อำเภองาว
จังหวัดลำปาง

นายจำนงค์ จันทรจอม ปราชญ์ชุมชนและนักวิจัยชุมชน ชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ
จังหวัดลำปาง

นายเจริญ เซมา ครูโรงเรียนชุมชนบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

นายชัยรัตน์ ทองใบ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ องค์การบริหารส่วนตำบล
ร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

นายชาญณรงค์ ธีระวุฒิ ครูโรงเรียนโปงลางวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

นายชาติชาย สมศักดิ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนร่องเคาะวิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

นายเชาว์วัศ ร่วมชาติ ครูโรงเรียนประชาราษฎร์วิทยา อำเภองาว จังหวัดลำปาง

รองศาสตราจารย์ชุตินา เวทการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ลำปาง

นางดวงจันทร์ จันทะมาลา ครูโรงเรียนเมืองปานวิทยา อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

นายเดช จรลังกา ครูโรงเรียนวังเหนือวิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

นางถวิล มิ่งสมร ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

นายทอน ยโส ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

นางธนภรณ์ โกศล ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนลำปางกัลยาณี อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

นางสาวบัวจันทร์ บุญสม ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนแม่มอกวิทยา อำเภอเถิน จังหวัด
ลำปาง

นายปริญญา ธนาบดีจันทร์กุล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านป็น้ำ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

นางปารมี สุปินะ ครูโรงเรียนปงแสนทองวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

นางปาริฉัตร จุราเพชร ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3

นางพิกุลทอง เปล่งศิริ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนแจ้ห่มวิทยา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

นายพิชัย สดเอี่ยม ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

นางสาวเพ็ญภัค รัตนคำฟู นายกเทศมนตรีตำบลเกาะคา เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา
จังหวัดลำปาง

นายไพโรจน์ เสรีวงศ์ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนแม่มอกวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

นางมยุรี กอบคำ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านปงสนุก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

นายมานพ ภัคเณียรนาท ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
นายมานะ ปัญญาแก้ว รองผู้อำนวยการโรงเรียนโปงหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมือง
จังหวัดลำปาง

นายยันยงค์ สูงงาม ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
นายโรจนินทร์ บุญญะสิริพัฒน์ ศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง
เขต 2

นางวรางคณา ไชยเรือน รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง
เขต 3

ดร.วัชรวิทย์ เหล่มตระกูล ศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 3
นางวันเพ็ญ นาทาน ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายกิจกรรมนักเรียน โรงเรียนวิชชานารี อำเภอเมือง
จังหวัดลำปาง

นายวัลลภ นนทมาลย์ ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนประชารัฐธรรมคุณ อำเภองาว
จังหวัดลำปาง

นางสาววิจิตรา ใจเดช หัวหน้าฝ่ายวิชาการ โรงเรียนพินิจวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
นางสาววิลาวัลย์ แก้วก่อ ครูโรงเรียนวังเหนือวิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
นายวิสุทธิศักดิ์ เครือสาร ครูโรงเรียนบ้านดอนแก้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
นางศรีนวล วงศ์ตระกูล ครูโรงเรียนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
นางสาวศิรินุช ยุทธแสน ผู้อำนวยการโรงเรียนวังทรายคำวิทยา (ปวงวังอนุสรณ์) อำเภอวังเหนือ
จังหวัดลำปาง

นายสง่า จุราเพชร ครูโรงเรียนเสริมงามวิทยาคม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง
พระครูสุตาพรปริยัติ เจ้าอาวาสวัดสบสัน อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
นายสมโภช จำปาทิพย์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองนา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
นายสวรรณ สมกุล ครูโรงเรียนทุ่งอุดมวิทยา อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
นายสวาท เกษณา ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
นายสอาด ใจยาบุตร กำนันตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
นายสิงห์คำ สอนแปง ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนประชาราษฎร์วิทยา อำเภองาว จังหวัดลำปาง
นายสุชาติ เตจ๊ะ ผู้อำนวยการโรงเรียนทุ่งหนองขามวิทยา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
นายสุชาติ พวงแก้ว ศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1
นางสุธามาศ สักลอ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านไร่ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง
นางสุพัตรา โสรสิงห์ ครูโรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงใหม่) อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
นางสุภาพร ทองใบ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่สง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
นายสุเมธ วรรณรัตน์ ศึกษาธิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2

นายอรุณศักดิ์ ปัญญาเย็น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลร่องเคาะ องค์การบริหารส่วนตำบล
ร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

นายอำนาจ คำอักษร ครูโรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

นายอุทัย ไสรสังห์ ครูโรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านเชียงราย) อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายละเอียดข้อมูลจากเวทีเสวนาและการสัมภาษณ์พร้อมภาพประกอบ

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ชีวิตในท้องถิ่นและอยู่รอดได้ในสังคมโลกาภิวัตน์ ด้วยความรักความผูกพันและตระหนักในคุณค่าของถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองนั้น มีข้อเสนอแนะที่ได้รับจากเวทีเสวนาและการสัมภาษณ์ในระหว่างการทำโครงการวิจัยในเชิงประเด็น รวม 7 ประเด็น ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ควรพัฒนา คือการนำนักเรียนร่วมศึกษาวิจัยในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน มีครูหลายท่านนำเสนอข้อคิดเห็นซึ่งตรงกับคำกล่าวของครูมานะ ปัญญาแก้ว (ครูโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554) ว่า “เด็กนักเรียนกลายเป็นครูของผมหลายๆ อย่าง ในกระบวนการแก้ปัญหาท้องถิ่น ได้สัมผัสกับของจริง”

“ผมเคยร่วมงานกับทางโครงการนี้แต่เริ่มแรก ยุววิจัยประวัติศาสตร์ หนังสือยุววิจัยสังคม จากประสบการณ์ทำงานตรงนี้ได้บทเรียน ซึ่งเมื่อก่อนนี้ผมไม่เคยสัมผัสกับของจริง สอนแต่ทฤษฎีกับนักเรียน พอลงทำงานลงพื้นที่พร้อมกับนักเรียน เด็กนักเรียนกลายเป็นครูของผมหลายๆ อย่าง ในกระบวนการแก้ปัญหาท้องถิ่นได้สัมผัสกับของจริง เราคนต่างถิ่นบางทีการเจาะข้อมูลไม่ถึง ก็ต้องถามความคิดของเด็กนักเรียนว่า วิธีนี้ เธอคิดอย่างไร ซึ่งตรงกันข้ามกับที่เราคิดไว้ในใจ ผมก็คิดว่าโครงการนี้น่าจะดี น่าจะทำอย่างต่อเนื่อง เท่าที่ผ่านมามีส่วนราชการหลายส่วนด้วยกันที่พยายามผลักดันเพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง แต่การทำงานที่ผ่านมาผมว่าดีมากเลย อันนี้คือของจริงผมยังคิด อันนี้ผมคิดเมื่อคืนว่า เด็กเขาคุยกับผมวันก่อน ก่อนที่จะมาสัมภาษณ์ตรงนั้นว่า อาจารย์ครับ ผมว่าถ้าจะให้ยั่งยืน อาจารย์เอาอย่างนี้ไหม เขาก็พูดมาครูสรุปความคิดของเด็กว่า เธอเสนอคือกินอ่อมนอนอุ่นไข่ไหม เขาก็มองว่ากินอ่อมนอนอุ่นของผมคืออะไร ผมก็อธิบายคร่าวๆ คือเรื่องเศรษฐกิจ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเขาน่าจะศึกษาข้อมูลได้ดีกว่าของเก่าที่มันเลือนราง” มานะ ปัญญาแก้ว (ครูโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554)

การเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นแบบวิจัยเล็ก ๆ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่น่าสนใจ

“แนวทางที่จะนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน อย่างผมสอนวิชาประวัติศาสตร์เราก็มีแนวทางมากขึ้น อย่างเช่น การนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน อาจจะทำให้เด็กๆ ไปทำเหมือนกับการวิจัยเล็กๆ ไม่ได้เป็นทางการมากนัก เช่น ชื่อหมู่บ้าน สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน อย่างวัดพระธาตุจอมทอง จากแต่ก่อนเด็กไม่ได้ให้ความสนใจ ชื่อหมู่บ้านก็ไม่มีที่มาที่ไป ก็ได้นำไปประยุกต์ใช้ ก็เป็นโครงการที่ดี เป้าหมายก็คือเพื่อเด็กและเยาวชนในจังหวัด -

ลำปาง” (วิสุทธิศักดิ์ เครือสาร, ครูโรงเรียนบ้านดอนแก้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554)

“แม่มอกเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำยม อยู่หลังเขา หรือว่าอยู่ชายขอบ เป็นชายแดนของอำเภอเถิน หมู่บ้านจะมีฝน ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แล้วก็บัดนี้โชคดีที่เราเป็นครู แม่มอกมีประสบการณ์เกี่ยวกับการทำวิจัย ส่วนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนคือเรื่องของการจัดการเรียนรู้ ผมจะว่า - การจัดการเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือเรื่องแผนการสอน เราจะเอาเรื่องที่ใกล้ตัวเรา ความจริงที่ผมมาวันนี้ก็เพราะ ความรู้พื้นฐานที่เราู้กันในวันนี้มันค่อนข้างที่หลากหลาย เพราะเราความคิดเห็นไม่เหมือนกัน แต่ถ้าเราได้จับจุดแล้วเอากระบวนการไปใช้ ผมคิดว่ากรอบทั้ง 14 กรอบที่ได้นำเสนอ หรือหลักสูตรท้องถิ่น หรือโรงเรียนเราใช้คำว่าสาระท้องถิ่น ตัวท้องถิ่นเราไม่ได้ใช้ เพราะภารกิจงานเราก่อนข้างจะห่วงงานประจำของเรา แต่ถ้าเรานำตรงนี้มาเป็นส่วนหนึ่งของงานประจำ คงจะช่วยให้สบายมากยิ่งขึ้นในการทำงาน แต่เราจะดึงเอาสาระในท้องถิ่นเอามาใช้ในทั้งหมดสาระที่เราจัดการเรียนรู้ ผมเป็นครูวิทยาศาสตร์ แต่ผมก็เน้นในเรื่องของสังคมเหมือนกัน ผมจะเน้นเรื่องใกล้ตัว วันนี้โจทย์วิจัยอาจจะไม่ชัดเจน แต่ก็มีความคิดในตัวเองว่าเราจะทำในสิ่งที่ใกล้ตัวเอามาเป็นองค์ความรู้ ที่จริงมันมีอยู่แล้ว ชาวบ้านเขาเก่ง เรื่องของครกกระเดื่องที่ชาวบ้านใช้ก็เป็นเรื่องของคาน มันเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว ถ้าเรามองจุดนี้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ครูจะเข้าไปเกี่ยวข้องได้มากที่สุด และอีกอย่างคาถาของโจทย์วิจัย บอกว่าโจทย์ต้องมาจากในชุมชน เริ่มแรกคงต้องเป็นเรื่องของเขต ในการจัดการเรียนรู้ ถ้าเด็กอยากจะเรียนรู้อะไร แล้วครูสามารถที่จะดึงโยงเข้ามาสู่กระบวนการเรียนการสอนในห้องได้ เด็กเป็นคนจัดเตรียมจัดหาสื่อพวกนั้น โดยมีครูเป็นคนรวบรวม เราจะกลายเป็นคนที่มองอยู่ข้างบน พอเด็กนำเสนอมา เราจะเป็นคนจัดให้ แก่งแคต้องรู้ว่าอะไรจะใส่ฝักอะไรบ้าง ดังนั้นในท้องถิ่นก็เหมือนกัน ทำไมคนช่วงนี้คนแม่มอกกินยวม หรือเตรียมกำลังช้างสาร เราไม่เคยรู้จักแต่ถ้าคนในท้องถิ่นกินแล้วเราจะรู้จัก ถ้าเราได้จัดสิ่งที่ใกล้ตัวของเขาเอามาเป็นองค์ความรู้ ผมคิดว่าหลักสูตรก็คงไม่หนีไปไหน แล้วอีกเรื่องหนึ่งขอขอบคุณครูทุกท่านลองทำเรื่องที่จะทำวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนจริงๆ ก็คงไม่เกินกำลังความคิดของเรา” (ไพโรจน์ เสรีวงศ์, ครูโรงเรียนแม่มอกวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง, ครูผู้ร่วม “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” และ “โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล” โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายชุมชนและสังคม และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554)

2. องค์ความรู้ สารการเรียนรู้ท้องถิ่น และหลักสูตรต้องตอบโจทย์ของชุมชนและ ทำให้คนอยู่ในท้องถิ่นได้

ในประเด็นนี้ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ที่มีผลการเรียนดี มีศักยภาพที่จะไปศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยใหญ่ ๆ ทั้งในจังหวัดลำปาง และจังหวัดอื่นๆ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะได้รับโอกาสในการทำงานในเมืองใหญ่ และส่วนใหญ่ไม่กลับมาทำงานในจังหวัดลำปาง ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อสอบเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยและสามารถประกอบอาชีพ มีรายได้ / เงินเดือนแน่นอน ในเกณฑ์ที่น่าพอใจสำหรับครอบครัวของนักเรียน ทั้งนี้ทำให้หลักสูตรท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จึงสร้างกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะของความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่น แต่ยังไม่สามารถสร้างรากฐานแนวคิด - ความต้องการอย่างมุ่งมั่นที่นักเรียนปรารถนาจะประกอบอาชีพในท้องถิ่น โดยเฉพาะเกษตรกรรม, หัตถกรรม, กลุ่มอาชีพดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่น และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นของโรงเรียนหลายโรงเรียนได้พัฒนาเพื่อเชื่อมโยงไปให้ถึงประเด็นนี้ เพราะเมื่อได้ลงพื้นที่ไปในชุมชนและโรงเรียนในชุมชนข้อความหนึ่งที่ผู้วิจัยได้รับฟังเสมอ คือ “ในชุมชนมีเพียงคนแก่คนเฒ่า ผู้สูงอายุ ส่วนเด็ก ๆ และคนหนุ่มสาวออกไปทำงานต่างถิ่น ถึงแม้ต้องการจะสร้างครอบครัวในชุมชน แต่ไม่มีงานให้ทำ”

“พวกผมก็อยากอยู่ที่บ้าน กับยาย กับย่า นะครับ แต่พวกผมก็อยากมีงานที่มีรายได้แน่นอน พอที่จะมาช่วยครอบครัวได้ ครอบครัวที่ดูแลพวกผม เพื่อนบางคนก็มีเพียงยา หรือยาย หรือตา เท่านั้นครับ เพราะพ่อแม่ของพวกเรา ก็ไปทำงานที่กรุงเทพฯ ฯ หรือต่างประเทศ พวกผมสนใจเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่น อาชีพในท้องถิ่น เช่น การเลี้ยงกบ, เลี้ยงปลา, พืชสมุนไพร, สบู่, แชมพู ที่โรงเรียนร่วมกับชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ มาให้ความรู้ แต่พวกเรากลัวว่าจะไม่สามารถสร้างรายได้ที่แน่นอน เมื่อเรียนจบ หากมีงานและมีเงินเดือนที่ดี พวกผมก็ต้องไปทำงานครับ พวกเรายังผูกพันกับชุมชน บ้านของเรา คงเหมือนรุ่นพี่ ที่ทำงานที่อื่น แต่จะกลับมาเมื่อมีเวลา และรุ่นพี่ทั้งที่ยังเป็นนักศึกษา และทำงานแล้ว ก็มาช่วยพวกเราจัดกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาชุมชนของเรา พัฒนาน้อง ๆ ในโรงเรียน โดยนำความรู้ที่พี่ ๆ มี และความรู้ในท้องถิ่นมาใช้ร่วมกัน อย่างเช่น เรื่องของค่ายอาสาพัฒนาอาชีพในท้องถิ่น, การกำจัดขยะ, การจัดทำข้อมูลความรู้ท้องถิ่นให้โรงเรียน, อบต.บ้านเอื้อม” (นักเรียนโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์ วันที่ 10 กรกฎาคม 2554)

“ศิษย์เก่าโรงเรียนเมืองปานวิทยาที่จบไปแล้ว และไปเรียนที่มหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ ฯ หรือเชียงใหม่ เมื่อมีเวลาว่าง ก็ยังกลับมาให้กำลังใจน้อง ๆ ที่โรงเรียน แนะนำการเรียนรู้อย่าง - การปฏิบัติจริง สืบค้นเรื่องราวในท้องถิ่น หรือการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ครูก็ดีใจ ผู้ปกครอง ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนก็ดีใจที่ลูกหลานยังไม่ลืมบ้าน ลืมท้องถิ่น และยังกลับมาช่วยน้อง ๆ นักเรียน เด็กและเยาวชนในท้องถิ่น” (ดวงจันทร์ จันทะมาลา, ครูโรงเรียนเมืองปานวิทยา อำเภอ

เมืองปาน จังหวัดลำปาง, ครูผู้ร่วม “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายชุมชนและสังคม, สัมภาษณ์ วันที่ 13 กันยายน 2554)

ในส่วนของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การประกอบอาชีพในชุมชนท้องถิ่นนี้ มีข้อมูลและความคิดเห็นจากโรงเรียนแม่มอกวิทยา ดังนี้

“ครูออกแบบการเรียนรู้เองปี 38 เป็นโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยให้ศิษย์เก่ามีส่วนร่วม โรงเรียนจึงเล็งที่ทอผ้า จักสาน ปอสา ซึ่งตรงกับแหล่งของแม่มอก จึงเป็นการสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาเองด้วยการใช้ “ปอสา อนุรักษ์งานและอาชีพ” นักเรียนก็ได้ทำกระดาษสาและประดิษฐ์

ในปี 50 ได้ลงทุนตาวิเศษ (HONDA) ทำโรงเรียนสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมลงไปในทุกหมวดวิชา โดยมีพื้นฐานชุมชนเป็นแหล่งในการเรียนรู้ แล้วมีการปรับองค์ความรู้ออกมาเป็นหลักสูตรของโรงเรียน พอเข้าร่วมวิจัยกับโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ก็ทำให้เด็กได้เรียนรู้วิชา เด็กต้องสร้างความรู้เอง จึงจะคงทนในการเรียนรู้ นำเสนอข้อมูลในเวทีใหญ่ได้ และเป็นการสร้างความสามารถของเด็กได้ โดยเด็กของโรงเรียนชนะการทดลองในการแข่งขันวิทยาศาสตร์ แล้วเกิดความเข้มแข็งชุมชนขึ้นมา โดยเด็กชักชวนถ่ายทอดให้เด็กรุ่นน้อง

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานยังเป็นเรื่องที่จะต้องยึดหลักสูตรแกนกลางเพื่อให้เด็กมีความรู้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และเกิดทักษะชีวิตนะคะ การที่เราจะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นคงเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคนเพื่อจะให้รักท้องถิ่น ดิฉันคิดว่าจากประสบการณ์การจัดการศึกษาคงจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างความตระหนักให้กับคนในท้องถิ่นเพราะว่าบริบทแต่ละท้องถิ่นต่างกันส่วนหนึ่งเมื่อจบไปแล้วเพื่อความอยู่รอดของตัวเองและครอบครัวยกตัวอย่างคนบ้านแม่มอก อาชีพที่จะเป็นหลักจริง ๆ มันไม่มีเพียงแต่ว่าตรงนั้นเราจะให้เขาเกิดความตระหนักในท้องถิ่นคือว่าช่วยกันรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แม่มอกมีไม้สักเยอะและผลที่มันเกิดขึ้นคือ อำเภอลำปางเกิดน้ำท่วมซึ่งเป็นประวัติศาสตร์บางคนบอกว่าอยู่เป็นห้าหกสิบปีไม่เป็นแบบนี้ เพราะว่าคนรุ่นก่อนบ่คิดว่ามันจะเกิดขึ้นเพราะทรัพยากรธรรมชาติหรือป่าไม้ จากตรงนี้ดิฉันคิดว่าการที่เราจะทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เด็กกลุ่มหนึ่งได้อยู่ยั่งยืนในท้องถิ่นมันต้องประกอบกับหลายๆ ส่วนตั้งแต่อาชีพพื้นฐาน การศึกษา และเรื่องการสนับสนุนทุกองค์กรทุกภาคส่วนในชุมชน สำหรับครูหรือโรงเรียนพร้อมที่จะจัดการศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นแต่ตอนนี้เรายังขาดหลายๆ อย่างเช่นการส่งเสริมในเรื่องของวิชาการ สำหรับการจัดส่งเด็กระดับประถมขึ้นไปสู่มัธยมและไปสู่ระดับอุดมศึกษากับหลักสูตรวิชาชีพมาพัฒนาท้องถิ่น ดิฉันคิดว่าตรงนี้น่าจะอยู่ในแต่ละชุมชน” (บัวจันทร์ บุญสม, ครูโรงเรียนแม่มอกวิทยา อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง, ครูผู้ร่วม “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” และ “โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล” โดยการสนับสนุนของ สำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายชุมชนและสังคม และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ให้ข้อคิดในเวที
เสวนาวันที่ 11 ตุลาคม 2554)

3. ความรู้ที่ใช้ประกอบการทำหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น
ต้องสามารถใช้ได้จริง การสร้างความรู้ต้องสร้างในฐานของข้อเท็จจริง บนฐานความเป็นจริง
บนฐานความถูกต้อง ได้รับการตรวจสอบจากนักวิชาการที่มีความรู้ในเนื้อหานั้นๆ มีการพัฒนา
ความรู้บนฐานความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาความรู้และ -
กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น

“ก่อนทำหลักสูตรต้องมีการออกแบบหลักสูตรสำรวจจากพ่อแม่ คนทั่วไป แล้วสนทนา
ว่าโรงเรียนตอบสนองได้ไหม ดังนั้น เกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนเลยจัดหลักสูตร
เกษตรกรรม อาชีพของผู้ปกครอง อ่างเก็บน้ำ การเพาะเห็ด ฯลฯ กลุ่มข้าวเกรียบ กลุ่มข้าวพอง
เด็กก็มีความสุขกับการเรียนรู้ในท้องถิ่น กลุ่มจักสานจะมาบ่อยๆ / กลุ่มนวด / ชุมชนให้ความ
สนใจให้ความร่วมมือมาก” (ชูลิพร กอบคำ, ครูโรงเรียนบ้านปงสนุก, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่
11 ตุลาคม 2554)

“ผมในฐานะชุมชนนะครับ การที่เราได้มาทำงานวิจัยในวันนี้ ส่วนใหญ่ครูบาอาจารย์
เป็นผู้ที่สำคัญที่สุด ก็ต้องสานกับเด็กๆ เพราะผู้ใหญ่ก็ล้าหน้าไปหมดก็ต้องสานเด็กที่โรงเรียน
เป็นสิ่งสำคัญ เพราะฉะนั้นก็ไม่ควรลืมหืมือนที่อาจารย์ผู้หญิงท่านว่าการพัฒนาทุกอย่างมันต้อง
ทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนถ้าอยากให้ประสบผลสำเร็จ ใครก็ตามเป็นอาจารย์จบดอกเตอร์มาก็
ตามถ้าเก่งคนเดียวรู้คนเดียวไม่มีทางประสบผลสำเร็จ เพราะฉะนั้นทุกภาคส่วนไม่ว่าพระ
ก็ตามท่านก็มีความรู้ ทุกอย่างนี้ถือว่าเป็นจุดที่สำคัญเพราะการพัฒนาทุกวันนี้บ้านเมืองก็มี -
การเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ เราจะปฏิเสธไม่ได้ ผมเคยพูดชาวบ้านผมบอกว่า ภูมิความรู้หรือ
ปัญญาของชาวบ้านมีขีดจำกัดเราต้องอาศัยความรู้จากส่วนราชการต้องอาศัยความรู้จากฝ่าย
วิชาการหรือว่าความรู้จากผู้มีประสบการณ์ที่เก่งๆ องค์ความรู้เหล่านี้ต้องบวกกับสิ่งที่ได้สอน
เพราะฉะนั้นการพัฒนาทุกวันนี้ผมพูดได้เต็มปากเลยว่า คนเก่งก็คือเก่งเพราะสิ่งเหล่านี้เป็น
ประโยชน์กับชุมชนผมเห็นด้วยนะครับกับการที่วิจัย วิจัยถ้าเราวิจัยไม่จริงวิจัยไปมันก็ไม่เป็น
ผลสำเร็จ ต้องวิจัยให้รู้จริงๆ บางครั้งเอาคนลำปางไปวิจัยไม่รู้จริงแล้วก็ล้มเหลว ผมอยากให้คน
ที่มีความรู้ความสามารถให้มาช่วยกันคิด แต่ผมก็ขอพูดกับอาจารย์ถ้าผมมีเวลาเยอะผมอยากจะ
มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดโดยไม่มีการตอบแทนสักอย่าง ผมเป็นผู้ใหญ่บ้านที่ไม่มีอะไรสักอย่าง
ผมต้องไปเรียนรู้เพื่อเอาประสบการณ์เอง หลายท่านพูดไปเมื่อก็การเรียนรู้กับของจริง
การเรียนรู้กับการสัมผัสเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดไม่ใช่ว่าเรียนรู้ด้วยตำรา ตำรารู้หมด สุดท้ายตำรา
มันเอามาทำอะไรไม่ได้ จบมาต้องปฏิบัติบางครั้งมันก็ไม่ได้ อันนี้ก็อยากจะบอกให้รู้ การทำต้อง
ลงมือสัมผัสจริงๆ ประมาณนี้ะครับซึ่งบางครั้งนักวิชาการก็พูดอีกแบบผมพูดด้วยความจริง

บางครั้งมันอาจจะไม่ถูกต้องก็ประมาณนี้ ขอขอบคุณครับ” (คุณพ่ोजำนงค์ จันทรจ่อม, อดีตผู้ใหญ่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีประสบการณ์งานวิจัย “โครงการวิจัย รูปแบบการแก้ปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง” ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2544 – 2 มกราคม 2546 โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. ฝ่ายท้องถิ่น และ “โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ระยะที่ 2” ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม 2550 – 30 มิถุนายน 2551 โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. ฝ่ายท้องถิ่น, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น**ควรพัฒนาการสืบสานคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน ไปสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การมีอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันวิกฤตภัยธรรมชาติ และอยู่รอดได้อย่างมีจิตสาธารณะ รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง โดยภาคีเครือข่ายทุกภาค - ส่วนต้องดำเนินการอย่างเข้มแข็งและจริงจัง**

“ดิฉันในนามของครูระดับมัธยมและเป็นครูพี่เลี้ยงให้กับลูกศิษย์ที่อยู่โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์มาก่อนและภูมิใจที่ลูกศิษย์ได้ทำหนังสือสารคดีดีเด่นได้ก็คือ “ช่างซอเพลงบรรเลงแจ้ห่ม” อยากจะสานต่อ ในหัวข้อที่ท่านขอประเด็นความคิดเห็นดิฉันก็เห็นว่า วันนี้ท่านอาจารย์มาถูกทางแล้ว แนวทางที่ดีมากคือการขอความร่วมมือของทุก ๆ ฝ่ายแน่นอนเลยคะ วันนี้เรามีพระคุณเจ้ามาร่วมบรรพชาและบวชพระบวชเณร บ้างและโรงเรียน เพราะสิ่งแรกในหัวข้อนี้คือการสร้างความตระหนัก ดิฉันเชื่อความตระหนักจะครอบคลุมทุกหน่วยงานก่อนถึงจะประสบผลสำเร็จ อยากจะให้พวกเราได้ร่วมกันตั้งแต่นั้นกัน อบต. ผู้ใหญ่บ้าน อสม. ปราชญ์ชาวบ้าน คนเฒ่าคนแก่ ที่มีความรู้ความสามารถ วัดก็ตั้งแต่เจ้าอาวาส เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะจังหวัด กราบอาราธนาทั้งหมดเลยนะคะ ซึ่งบางท่านมีความรู้มากมาย ทามโรงเรียนก็เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด คือผู้นำ ทั้งหัวหน้ากลุ่มงานทำด้วยความเต็มใจ หัวหน้าน้อยใหญ่ให้การสนับสนุนในทุกเรื่อง ไปรอดแน่นอน ท่านผู้อำนวยการก็เป็นส่วนสำคัญที่สุดที่เป็นขวัญและกำลังใจให้คณะครูอาจารย์ของเรา” (ถวิล มิ่งสมร, ครูโรงเรียนแจ้ห่มวิทยา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง, ครูผู้ร่วม “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง” และ “โครงการยุววิจัยสังคมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล” โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายชุมชนและสังคม และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“คือเราต้องคัดเลือกอย่างจริงจังว่าเราต้องการให้เด็กเป็นอย่างไร หรือตั้งทักษะไว้เลย ของคนที่รักท้องถิ่น เพราะว่าบางที เราอย่าไปยึดติดกับเนื้อหาสาระ เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของแต่ละแห่งที่จะเอามาใช้ เช่น เราต้องการว่า คนที่รักท้องถิ่นต้องมีความเอื้อเฟื้อ ต้องเห็นคุณค่า คนในท้องถิ่น คือไม่ทำตัวเป็นใหญ่ จุดมุ่งหมายเหล่านี้ต้องชัดเจน แล้วก็กิจกรรมอะไรที่เหมาะสมเราก็ค่อยเอามาใช้ จะบอกว่าอันนั้นดีกว่าอันนี้ก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้นต้องชัด อย่างที่เคยทำมา ชาวบ้านเขาสุขมาก การทำงานไปวันๆ ก็ได้แค่อุจใจ ได้บุญ ได้ช่วยเหลือคนอื่น การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันน่าจะเป็นจุดหนึ่งที่ต้องสร้างให้เด็กมี เราต้องชัดตรงนี้ อาจจะต้องใช้กระบวนการต่างๆ ที่ให้เด็กเขาได้ฝึก กระบวนการสร้างความตระหนักเป็นอีกจุดหนึ่ง การบอกให้รู้เฉยๆ ก็คงไม่ช่วยให้รู้สึกอะไร ต้องอาศัยเรื่องการสร้างความตระหนักมาช่วย ก็ขอเน้นย้ำว่าเรื่องนี้ต้องชัดเจน” (รองศาสตราจารย์ชุตินา เวทการ, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554)

“ในเรื่องของเทคโนโลยี จะทำอย่างไรให้ดึงเรื่องราวของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเชื่อมโยงให้เป็นรูปธรรมกับเทคโนโลยี สร้างความสนใจให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ด้วยความสนใจมากขึ้น จะมีวิธีการดึงดูดให้เด็กและเยาวชนมาเรียนรู้ รัก และคิดจะพัฒนาเป็นอาชีพ เป็นเรื่องที่ดีสำหรับการที่อาจารย์เข้ามาในพื้นที่เพื่อเข้ามาค้นคว้าวัฒนธรรม ภูมิปัญญาในชุมชน มีการสืบทอดกันมา แต่ยังขาดแรงจูงใจที่คนสนใจ เนื่องจากเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามาก การสืบทอดภูมิปัญญานั้นยังไม่ทันการ ไม่ทันกิน แต่ก่อน “บ่าวไปแ้วสาว สาวทอผ้า” ปัจจุบันใช้โทรศัพท์มือถือ หลากๆ อย่าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมาก แต่ขาดความสนใจ มีนโยบายมากมาย แต่ขาดการปฏิบัติให้เป็นจริง คลังสมองทางวัฒนธรรมมีมากมาย แต่ขาดแรงจูงใจ ขาดงบประมาณ” (ชาญณรงค์ ชีระวุฒิ, ครูโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอมือง จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 14 กรกฎาคม 2554)

“ความเจริญทางเทคโนโลยีก้าวหน้าไปเรื่อยๆ ตามกาลเวลา ต้องมีแหล่งรวบรวมความรู้ต่างๆ ไว้ เนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่สามารถรอคอยได้ ปัจจุบันมีเทคโนโลยีสำหรับจัดหาสิ่งต่างๆ ให้คนรุ่นใหม่ได้อย่างทันการเหมือนกับคนทั่วโลก เช่น การปักผ้าด้วยเครื่องจักร ฯลฯ ทางโรงเรียนคงทำเป็นห้อง ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ มีหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน ให้นักเรียนได้เรียนรู้ และเรียนรู้จากชุมชนท้องถิ่น มีการผลิตสื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เด็กและเยาวชนรุ่นต่อไป เราก็พยายามคิดกันว่าจะทำอย่างไรให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงอยู่ มีศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อรวบรวมผลงานทางภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้อย่างต่อเนื่องต่อไป” (บุญทวี วิทยาคณ, ผู้อำนวยการโรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก อำเภอมือง จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 12 กันยายน 2554)

5. การพัฒนาหลักสูตร สารการเรียนรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น
การพัฒนาบนรากฐานและพลังของชุมชนท้องถิ่น

“ฉะนั้นก็ต้องร่วมมือกันต้องประสานความร่วมมือกันทุกฝ่าย สุดท้ายอยากให้ออกถึงตัวนักเรียน พอปฏิบัติปั๊บ เราก็เอาไปใช้ในวิถีชีวิตจริง ๆ ได้เลย โดยเฉพาะผมไม่เคยร่วมกับผักพื้นบ้านก็สามารถเรียนรู้และสร้างโดยเฉพาะการสร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นสิ่งที่สำคัญเดี๋ยวนี้ผมดีใจที่โรงเรียนของผมโรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว โรงเรียนในพื้นที่ 70 กว่าไร่ ทำไมไม่ให้ป่ามันเกิดขึ้นเอง นักเรียนเรียนรู้จากป่าที่มีจริงบริเวณพื้นที่ใกล้โรงเรียน ทุกวันนี้ผมภูมิใจชุมชนก็มาช่วยโดยมาสร้างรวบรวมผักไม้ ใช้ชื่อว่าผักไม้เพราะผักไม้เป็นพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เป็นศัพท์ของพ่อขุนรามคำแหงและถือโอกาสในปีมหามงคล คือ ทำสวนผักไม้เกิดให้ องค์ราชัน คนที่ขับเคลื่อนจริง ๆ ไม่ใช่ครูเป็นศิษย์เก่าเป็นประธานศิษย์เก่าของโรงเรียนคือทุกวันนี้เราคุยกันว่าทำยังไงจะทำให้มันยั่งยืน ปลุกไปขายไป แต่ทุกวันนี้ท่านมาทำให้เกิดเป็นสวนป่าซึ่งรวบรวมพันธุ์ไม้แต่ละชนิดที่จะสูญหายและหายาก นี่ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ทางโรงเรียนภูมิใจและชุมชนมีส่วนร่วมซึ่งยกตัวอย่างได้” (พิชัย สดเอี่ยม, ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว อำเภอ - ห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“ก็เพิ่งสังกัดท้องถิ่นเริ่มจากหัวข้อที่ให้แสดงความคิดเห็นในส่วนของโรงเรียนบ้านแม่สง เป็นโรงเรียนขนาดเล็กและก็จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติ ใช้ชื่อว่าห้องเรียนพันไร่คะ ซึ่งโรงเรียนติดกับอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เป็นพื้นที่ป่า แนวคิดนี้ก็ได้อมาจากคุณครูบุญเลิศ บอกว่าทำไมไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ จะไปสร้างใหม่ขึ้นมาทำไม ทางโรงเรียนก็ทำหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมา คือห้องเรียนพันไร่โดยใช้วิธีการเรียนรู้วิถีชีวิตนะคะ ความเป็นอยู่ของชุมชนคือการทำมาหากิน ในนี้ก็จะมีการย่อยในเรื่องของความเป็นอยู่ความเป็นอยู่ก็คือเราจะเน้นเรื่องของการทำมาหากินของคนในชุมชนโดยใช้ผืนป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ ก็กำลังดำเนินการในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้ความร่วมมือเครือข่ายมูลนิธิบ้านสบสันในเรื่องของการสร้างฝายชะลอน้ำ ซึ่งก็ได้ลงมือปฏิบัติจริง ก็จะทำฝายชะลอน้ำและก็เป็นส่วนของการทำมาหากินก็กำลังดำเนินการอยู่ในเรื่องของการจัดการดำเนินชีวิต การสังเกตเรื่องของเห็ด ว่าเห็ดไหนที่กินได้เห็ดไหนที่กินไม่ได้ไปเรียนรู้จากพื้นที่จริงในเรื่องของการหาแมลงต่าง ๆ ที่ชาวบ้านเขานำมารับประทานในชีวิตประจำวัน ช่วงนี้ก็เป็นเรื่องด้วงหน่อไม้ ช่วงก่อนนี้ก็มีในเรื่องของแมงมัน ในเรื่องของรด่วนช่วงนี้ก็เป็นรด่วนก็จะเอาวิถีชีวิตตอนนี้ว่าชาวบ้านหารด่วนกันยังงัยตอนนี้ก็ถือว่า 60-70% แล้วไม่สมบูรณ์เท่าที่ควรในการสร้างเครือข่ายตอนนี้ก็ยังพึ่งที่บ้านสบสันอยู่ว่า เราจะทำยังไงให้ตำบลร่องเคาะเป็นตำบลต้นแบบในเรื่องของการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นตำบลร่องเคาะ” (สุภาพร ทองใบ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่สง สังกัด อบต. ร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“การสร้างและการพัฒนาการสร้างความรู้ท้องถิ่นในลำปาง อย่างที่อาตมาได้ประสบมา การได้มาศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เท่าที่สังเกตก็คือทางโรงเรียนมอบหมาย หรือครู มอบหมายให้กับนักเรียนนักเรียนก็จะมาสืบค้น อย่างเช่นว่า ประวัติวัดสบลิน ประวัติเจ้าพ่อ - หอคำ ประวัติพระพุทธรบาท พระอาจารย์กับนักเรียนให้เอาเลยในคอมพิวเตอร์ก็มี ในเอกสาร ที่พระอาจารย์ทำก็มี นักเรียนก็ขอเอกสารไปเขียนบางครั้งก็ถ่ายเอกสารเสนอครู นี่ก็เป็นเท่าที่ ประสบมา อีกอย่างคือ การที่มอบหมายให้กับนักเรียนมานอกจากศึกษาสืบค้นหาจากที่วัด เอกสารที่มีอยู่ก็ยังมีมอบหมายให้นักเรียนไปสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่ไปดูสถานที่จริง เพราะฉะนั้น ลักษณะ 2 รูปแบบ อันที่ 1 ถอดความรู้ที่มีอยู่ก็เหมือนกับว่านิมนต์ตัวนำซึ่งเมื่อก็ อย่างที่ 2 ก็คือ ให้นักเรียนเรียนรู้พฤติกรรมของแมงมัน ว่าพฤติกรรมการกิน การอยู่ การบินเป็นอย่างไร เด็กจึง พบว่าลักษณะแมงมันเป็นแบบนี้ ซึ่งลักษณะประเด็นที่ 2 หรืออย่าง ที่ 2 ทำให้เด็กซาบซึ้ง - ความเป็นมาเป็นไปของประวัติศาสตร์ชุมชนดีกว่า และก็ได้อะไรไปพบปะกับผู้สูงอายุกลุ่มต่างๆ ซึ่ง จะทำให้ได้ความรู้มากกว่าที่อาตมาได้รวบรวมไว้ในเอกสาร เพราะว่าชาวบ้านพูด โยมคนที่ 1 พูดแบบนี้ คนที่ 2 พูดแบบนี้ คือต่างคนต่างพื้นที่ต่างเวลานั้น ความรู้ของผู้สูงอายุที่มอบให้เด็ก เยาวชนนักเรียนนั้นก็จะเป็นประเด็นๆ ไป ความรู้จะกว้างขวางกว่า เพราะฉะนั้นพระอาจารย์ เสนอว่าการเรียนรู้ท้องถิ่นต้องเข้าไปในชุมชนโดยเฉพาะสถานที่จริง เพราะทุกวันนี้พระอาจารย์ ก็ไปสืบค้นเรื่องเกี่ยวกับรอยแกะสลักหินลานตาที่บนรอยพระบาท พระอาจารย์ก็คิดว่าตรงนี้มี รอยแกะสลักเป็นวงกลมดี ที่อื่นก็น่าจะมีซึ่งพระอาจารย์ได้คิดมาก่อน ปรากฏว่าพอเอาจอบไป เจาะ ไปขุดดินออกปรากฏว่าระยะพื้นดินสัก 1 เมตร ใต้ดินมีแต่รอยแกะสลักเต็มไปหมดเลย พระอาจารย์ขุดด้วยตัวเอง ที่ไม่ใช่ชาวบ้าน ไม่ใช่เณรก็เพราะว่าบางครั้งอาจคนไม่มีความรู้ - ความเข้าใจเวลาขุดไปทำลายไปๆ ทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเสีย เพราะพระอาจารย์ขุดไปดูก็ เจอ เสียมหิน หินแกะสลัก บางจุดแกะแบบป้อนลงไปใต้หินแกะลงใต้ดิน หลายจุดหลายแห่ง อย่างที่พระอาจารย์พบใหม่ก็เรียกช่างศิลปากร ปรีक्षाทางคณะ ด้านโบราณคดีที่นั่น เค้าก็ บอกว่าเป็นของสบลิน ที่ไม่เคยเห็นแบบนี้ ก็น่าจะอายุต่ำกว่าพันกว่าปีขึ้นไป การสืบค้นที่ จริงจัง มันจะเห็นจิตวิญญาณ แม้แต่ฝนตกลงมาพระอาจารย์วิ่งขึ้นดอยไปดูว่า อ่างน้ำกับหลุม ทั้งหลายที่เค้าเจาะ เค้าคิดอะไรเวลาน้ำจากดอยที่ไหลซึมใต้ดินไหลไปตามที่ขุดเป็นอ่างเป็นแอ่ง ต่างๆ ก็ทำให้เกิดแนวคิดที่ว่าเค้าน่าจะรองรับน้ำ หรือวิธีสมัยแต่ก่อน จะทำให้เวลาเราศึกษาไปจะ เกิดจินตนาการ ย้อนยุคถัดจากปีที่แล้วมาเพราะฉะนั้นการสืบค้นด้วยตัวเองเป็นสนามฝึกสมอง ของเด็กๆ อย่างดี

ทางวัดสบลินมีกระบวนการสร้างความรู้และกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบนอกโรงเรียน แต่ท่านก็บอกว่าเชื่อมต่อกับโรงเรียนในรูปแบบไหน แต่สิ่งที่ขาดไปที่ท่านไม่ได้พูดถึงคือ - การเชื่อมกับ อบต. ถ้า อบต.เข้ามาร่วมด้วย เพราะ อบต.มีโรงเรียนอยู่หนึ่งโรงเรียนอยู่แล้ว” (พระครูสถาพรปริยัติ หรือเดิมคือพระมหาบุญมี, เจ้าอาวาสวัดสบลิน อำเภอวังเหนือ จังหวัด ลำปาง, มีประสบการณ์งานวิจัย “โครงการวิจัย ศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์และภูมิปัญญา

ท้องถิ่น อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง” ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม 2547 – 31 ธันวาคม 2547 โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. ฝ่ายท้องถิ่น, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“โรงเรียนขนาดเล็กทำได้หะครับและเอาพลังชุมชนขึ้นมาและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็ก” (เจริญ เชมมา, โรงเรียนชุมชนบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง, มีประสบการณ์งานวิจัย “โครงการวิจัย LLEN.LPRU โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายชุมชนและสังคม, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“ในส่วนของฝ่ายการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โจทย์วิจัยก็จะได้มาจากชาวบ้าน วิธีการแก้ปัญหา รวมถึงวิธีระหว่าง และผลที่ได้รับ คือผลประโยชน์ของชุมชนเอง อันนี้รู้สึกยินดีมากเลยทุกท่านที่ทำงานวิจัยให้กับพื้นที่ รวมถึงนักเรียนเอง เพราะว่าการศึกษาคือเป็นสิ่งสำคัญในระดับสังคมสมัยนี้ เพราะว่าการศึกษาคือสิ่งเริ่มต้นที่ดีในสังคมและครัวเรือน อันนี้เป็นข้อสังเกตว่าส่วนใหญ่ก็จะเป็นการวิจัยในเรื่องหลักสูตร แต่สิ่งที่เคยทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น บางโครงการไม่ได้เริ่มจากหลักสูตร บางโครงการเริ่มจากความคิดของชุมชนเอง พื้นที่ปงสนุก เป็นโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดปงสนุก ในเมือง บางทีคนลำปางเองยังไม่รู้ว่าวัดปงสนุกมีอะไรบ้าง หรือในฐานะของชุมชนเองเขามีอะไรบ้าง ในชุมชนเอง ตอนแรกจะมีในส่วนของ ททท. มาสนับสนุนในพื้นที่ แต่ในส่วนในพื้นที่เองก็เล็งเห็นว่าเขาไม่ต้องการที่จอดรถ หรือว่าไม่ต้องการในส่วนของห้องน้ำเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่ลงจากรถทัวร์หรือรถบัส หรือว่ารถต่างๆ ลงมาถ่ายรูปแล้วก็กลับบ้านไป คนในชุมชนต้องการให้องค์ความรู้ด้วย ว่าคนในชุมชนเองมีฐานความรู้อะไร และก็มีอัตลักษณ์ของตนเองอย่างไร รวมไปถึงพระเจ้าทันตนที่อยู่ข้างๆ พระธาตุ อันนี้เขาก็อยากให้รู้ว่ามีทำไม้ถึงเป็นพระเจ้าทันตน คือเขาอยากถ่ายทอดองค์ความรู้ ตอนแรกจะเป็นคนในชุมชนที่เห็นว่าผู้รู้ในชุมชนเองจะมีอยู่แค่ประมาณสิบกว่าคน รวมไปถึงพระในวัดด้วย จะทำอย่างไรให้คนรอบชุมชน หรือคนในลำปางมีองค์ความรู้ตรงนี้ด้วย มันก็เกิดการสืบค้นองค์ความรู้รอบๆ วัดก่อน และอยากจะให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ก็คือคิดออกแบบว่าจะทำอย่างไร ถ้าสมมุติเราอบรมภาคคุเทศก์ ปกติในห้องเรียน เอาจุฬามาให้ดูว่าอันนี้คืออะไร อธิบายไป แต่ตรงนี้เรามีวิธีคิดแบบเดิมคือให้ลองไปปั่นจักรยานดู ในพื้นที่เรามีอะไรรวมไปถึงการพาเดิน และก็เล่าให้ฟัง ให้ผู้รู้แต่ละจุดเป็นผู้เล่าให้ฟัง อย่างที่อาจารย์บอกมาแล้วว่าคุณครูในพื้นที่กลับกลายเป็นนักเรียนแทนที่จะไปสอนให้เด็กๆ ว่าตรงนี้เป็นวัด มีความเป็นมาอย่างไร คือให้ผู้รู้ในพื้นที่เป็นเจ้าของความรู้ และก็ถ่ายทอดองค์ความรู้ และคุณครูเองก็มีหน้าที่เป็นผู้เรียนร่วมไปกับเด็กนักเรียนพร้อมๆ กับบูรณาการองค์ความรู้ของอาจารย์เองจะปรับส่วนตรงนี้เข้ากับรายวิชาอะไร แล้วจะเอาอะไรไปตั้งคำถามเวลากลับไปสู่ในห้องเรียนแล้ว อันนี้ก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะเชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้พวกนี้สำคัญที่คุณครูมีกันอยู่ในตัวอยู่แล้ว มันอยู่ที่ว่ามันจะมีโอกาสได้ลงพื้นที่ หรือเห็นองค์ความรู้หรือไม่ ก็เลยไม่อยากให้มองว่า โครงการวิจัยนั้นขึ้นอยู่กับหลักสูตร

อย่างเดียว เพราะว่าบางโครงการมันไม่ได้ขึ้นอยู่กับหลักสูตร มันก็สามารถที่จะเชื่อมกับหลักสูตร เป็นครูในโรงเรียน อันนี้ก็เป็นอย่างหนึ่งโครงการ และก็อีกโครงการหนึ่ง อย่างพื้นที่โคมวังหม้อ จริงๆ ตัวคนที่อยากสืบค้นภูมิปัญญามันวังหม้อเป็นตัวอาจารย์มหาวิทยาลัยแต่อยู่ในพื้นที่ มีการสืบค้นองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ว่าทำไมบ้านวังหม้อในเมืองหรือในอำเภอเมือง ว่าทำไมโคมมีลายแตกต่างจากเชียงใหม่ อันนี้มีการสืบค้น พอหลังจากสืบค้นแล้ว ไม่ใช่แค่ตัวชาวบ้าน ไม่ใช่แค่ตัวเยาวชน หรือว่ากลุ่มแม่บ้าน จะมีพระด้วยที่เข้าร่วม แล้วก็พอหลังจากที่สืบค้นองค์ความรู้ได้เรียบร้อยแล้ว ก็มีการเอาองค์ความรู้นี้รวมไปถึงวิธีการถ่ายทอดการตัดโคมลายของบ้านวังหม้อ ลายของลำปาง เอามาถ่ายทอดให้กับเด็กโรงเรียนอนุบาลลำปางให้ได้เข้าไปเรียนในวันอาทิตย์ทุกอาทิตย์ในวิชาพระพุทธศาสนา คือในลวดลายนี้ก็มีเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาแฝงไปด้วย คุณครูก็จะเหมือนกับว่าบูรณาการองค์ความรู้ของตัวเองเห็นองค์ความรู้จากการลงพื้นที่แล้วก็นำมาประยุกต์ใช้มาบูรณาการร่วมกันได้” (อัญมณีแสงแก้ว, ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ลำปาง), ให้ข้อคิดในเวทีเสวนากลุ่มย่อย วันที่ 25 ธันวาคม 2554)

6. การพัฒนาหลักสูตร สารการเรียนรู้ท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นควรคำนึงถึงนักเรียน เด็กและเยาวชนที่มีความหลากหลายกลุ่ม

“ที่ผ่านมาเป็นเรื่องของกระบวนการเป็นส่วนใหญ่เอาชุมชนมามีส่วนร่วมยังไงแต่ยังไม่ได้พูดถึงเป้าหมายอย่างที่ว่าท่านอาจารย์ ดร.อมรวิรัช ว่าเป้าหมายชัดก็วัดได้ เป้าหมายไม่ชัดวัดไม่ได้ ตอนนี้เป้าหมายเท่าที่ได้กำหนดมาจับประเด็นได้ว่าโครงการต้องการจะช่วยเหลือคนให้ไม่ใช่ให้โรงเรียนเป็นผู้ส่งออก ซึ่งผมคิดแล้วมันเป็นโจทย์ที่ทำหายากมาก เพราะว่าตอนนี้เราต่อสู้กับสิ่งเหล่านี้เรายังต่อสู้กับค่านิยม ค่านิยมอะไรก็คือค่านิยมของการศึกษาไทยคือว่าต้องมีคนเก่งตอนนี้โรงเรียนก็พยายามจะเอาผลการเรียนรู้ของเด็กมาเป็นประเด็นคะแนนสอบโอเน็ต เอนท์ที่ออกมาต่ำสูงยังไงไม่ว่าจะระดับชาติก็พูดถึงความเก่งไม่ว่าจะระดับเวทีไหนก็ตาม จะบอกว่าเด็กไทยต่ำกว่ามาตรฐานสู่ประเทศเพื่อนบ้านไม่ได้แต่ในขณะเดียวกันโครงการนี้เป็นโครงการที่ดี แต่เรากำลังต่อสู้กับค่านิยมที่ว่าเราจะส่งเสริมเด็กเรียนเก่งเด็กหลังห้องจะถูกกลืน อาจารย์ลองมองย้อนกลับไปจะมีเด็กที่ยังทนกับคำนี้ โรงเรียนไหนที่เด็กไม่เรียนสุดก็มีแล้วจะถูกปล่อยปละละเลยถึงแม้จะถูกส่งไปเรียนต่อ เมื่อเขาไปไม่รอดกลับมาก็ไม่เรียนต่อเป็นปัญหาสังคม มันจะสอดคล้องกับที่ท่านอาจารย์ได้พูดไว้ สิ่งที่น่าเป็นห่วงก็คือที่ส่วนใหญ่เราจะนึกถึงเรื่อง ภูมิปัญญา ถิ่นฐานบ้านเกิด พูดเรื่องวัฒนธรรมประเพณีประวัติศาสตร์ แต่สิ่งที่เป็นหัวใจหลักของโครงการมีความเป็นท้องถิ่นมันอยู่สุดท้ายเพราะฉะนั้นเรามาสู้กับเรื่องค่านิยมซึ่งมันลำบากมากในขณะการศึกษาไทยบอกว่าต้องส่งเสริมคนเก่ง ซึ่งเด็กเก่งเขามีทางไป เป็นหมอ ด็อกเตอร์ ฯลฯ สุดท้ายเด็กที่ขาดคือเด็กอีกห้อง เป้าหมาย

ของโครงการเด็กควรอยู่กับชุมชน ทำอย่างไรให้เด็กอยู่กับชุมชนจริง ๆ ได้ร่วมกับสิ่งเรียนรู้ที่เกิดจากกลุ่มคนเหล่านั้น นี่คือการประเด็นที่ผมมองและเป็นเรื่องที่สำคัญมากที่เราจะต่อสู้เกี่ยวกับเรื่องการศึกษาไทยในปัจจุบันนี้ (วิสุทธิศักดิ์ เครือสาร, ครูโรงเรียนบ้านดอนแก้ว อำเภอดงหลวง จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“โรงเรียนเล็กๆอย่างชุมชนบ้านแม่ฮาวจะอยู่ไม่ได้เพราะว่าโรงเรียนใหญ่ๆ ก็จะดูไปก็เกิดค่านิยม แต่เด็กที่อยู่กับเราจะเป็นเด็กที่มีปัญหาไปไหนไม่ได้แล้ว แต่เราต้องสร้างเด็กพวกนี้ และสุดท้ายเด็กพวกนี้เขาจะมาพัฒนาท้องถิ่น และเราต้องสอดแทรกในเรื่องของท้องถิ่น เราต้องฝึกแนวแหล่งเรียนรู้ทำสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนให้เข้มแข็งเขาก็จะอยู่ในชุมชนแทนที่เขาจะเป็นปัญหาสังคมเขาจะกลายเป็นผู้เข้มแข็ง เด็กพวกนี้ก็จะมาทำประโยชน์ให้กับสังคมเหมือนกับที่ท่าน ดร.อมรวิชช์ ท่านมองเห็นพอผลวิจัยออกมาก็มีน้ำหนักที่เราจะทำให้โรงเรียนเล็กๆ นั้นอยู่ได้ และสร้างเด็กอีกกลุ่มที่มีปัญหาเป็นบวรที่อยู่คู่กับสังคมถึงจะเป็นโรงเรียนที่เล็กๆ แต่ก็เป็นโรงเรียนที่มีคุณค่า (พิชัย สดเอี่ยม, ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว อำเภอดงหลวง จังหวัดลำปาง ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

นอกจากกรณีของนักเรียน เด็กและเยาวชน ที่ไม่มีความสามารถเท่ากับนักเรียนกลุ่มที่สามารถศึกษาต่อไปในระดับที่สูงขึ้นได้แล้วนั้น ยังมีกรณีของเด็กและเยาวชนกลุ่มชนเผ่า, นักเรียนนอกชุมชน (เด็กต่างดาว) ซึ่งในปัจจุบันมีโรงเรียนในจังหวัดลำปางหลายโรงเรียนมีส่วนรับผิดชอบดูแลให้การศึกษาแก่นักเรียนกลุ่มเหล่านี้ ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือปัญหาการอยู่ร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันของนักเรียนกลุ่มเหล่านี้ด้วยกันเอง และปัญหาการอยู่ร่วมกันของนักเรียนกลุ่มนี้กับนักเรียนกลุ่มปกติ รวมไปถึงชุมชนท้องถิ่นของลำปาง อย่างไรก็ตามในจังหวัดลำปางมีกรณีศึกษาของโรงเรียนที่สามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้แก้ไขปัญหาได้ และนับได้ว่าเป็น - การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นอีกลักษณะหนึ่ง

“ดิฉันสุทธามาศ ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านไร่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 3 จะขอพูดต่อเนื่อง ในเรื่องของการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนในสถานศึกษาซึ่งเป็นบริบทของในกลุ่มเครือข่าย ในกลุ่มเครือข่ายของเมืองและในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา เราจะเน้นย้ำเรื่องของการสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับตัวเด็กในกลุ่มเครือข่ายของเรา พบว่าบริบทของโรงเรียนจะเป็นชนเผ่าจะกะเหรี่ยง จะเป็นเด็กมูเซอ ก็มีปกากะญอ, ลahu ซึ่งมันยากต่อการนำเอาให้เขามีความรู้สึกแตกต่างจากเผ่า คนนี้เป็นพื้นเมือง คนนี้เป็นมีปกากะญอ คนนี้เป็นคนอีสาน ซึ่งในกลุ่มแล้วส่วนใหญ่ก็จะเป็นลักษณะโรงเรียนนานาชาติมีหลายๆ ชนเผ่า ซึ่งการนำเอาหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งเราได้ช่วยกันทำในระดับของเขตพื้นที่มาใช้ในสถานศึกษาทั้ง 10 เรื่อง เราก็ใช้ตามเป็นปกติอยู่แล้วเพราะว่าที่โรงเรียนทั้งที่กลุ่มเขาก็มีปัญหาเรื่องของการกระทำอย่างไรให้เด็ก ๆ ซึ่งมีความแตกต่างระหว่างศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตให้มาอยู่ร่วมกันได้อย่างดีคะ ที่โรงเรียนก็ได้รับเอาแนวคิดนี้มาจาก สพฐ.

ซึ่งไปรับการอบรม เรื่องของการสร้างอาริยะในโรงเรียนประถม โรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการนำเอาวิถีชีวิตของศาสนาคริสต์ กับศาสนาพุทธมาอยู่ด้วยกัน ซึ่งเป็นโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งที่จริงแล้วมันเป็นเรื่องของการสร้างวิถีชีวิตของเขาให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข เรื่องของการพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและก็เรื่องของการสร้างแหล่งเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับเขานั้น เราจะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กจากที่เขาทะเลาะกันทุกวัน เขาจะทะเลาะกันทุกวันเขาจะทำร้ายกันทุกวันซึ่งเขาไม่สามารถจะอยู่ด้วยกันได้ เราก็เอาเรื่องของการสร้าง อาริยะ ซึ่งเป็นการฝึกจิตวิสัยของเขาให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มาสร้างให้เขาเป็นฐานในการเรียนรู้ ต่อยอดจากหลักสูตรท้องถิ่น คุณครูเขาก็สามารถที่จะตัดสินใจได้ดี ในโรงเรียนมีปัญหาเรื่องของการแตกต่างระหว่างชนเผ่า คุณครูของเขาจะมีจิตสำนึกที่ดี ก็จะต้องสร้างให้เด็กเข้าอยู่ร่วมกันอย่างไรให้มีความสุข ก่อนที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งคุณครูเขาก็สามารถทำได้เป็นอย่างดี ในการจัดกระบวนการเรียนรู้นี้ เราก็สามารถที่จะไปเป็นแบบอย่างให้กับโรงเรียนที่มีลักษณะบริบทเหมือนๆ กันกับเราได้ เรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นนั้นตอนนี้เราก็เอาเด็กมูเซอเด็กปกากะญอมาไหว้พระสวดมนต์แล้วก็เอาเด็กพื้นเมืองที่เป็นชาวพุทธไปเข้าโบสถ์คริสต์ วันอาทิตย์เข้าโบสถ์คริสต์ วันศุกร์ก็เรียนอาริยะที่โรงเรียน ซึ่งตอนนี้เราจะไม่มีปัญหาในเรื่องของการทะเลาะเบาะแว้งกันอีกแล้วซึ่งเราก็สามารถต่อยอดได้จากตรงนี้ได้ไปยังศูนย์เครือข่ายของเราในการสร้างให้เขาอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติวิธีก่อน ต่อจากนั้นก็เป็นการกระบวนการต่อเนื่องต่อไปก็เป็นการเชื่อมโยงต่อไปและก็เรื่องของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้สู่โรงเรียน ขั้นตอนนี้เราก็เริ่มทำซึ่งหลายๆ โรงเรียนก็มารับเอาแบบอย่างจากเราไปแล้วก็ไปปลูกฝังเรื่องของ - การสร้างอาริยะในโรงเรียนต่างๆ อันนี้ก็เป็นอย่างอื่นอย่างหนึ่งซึ่งประสบผลสำเร็จประมาณ 60 % เพราะว่าเพิ่งจะดำเนินการได้หนึ่งปีการศึกษา เครือข่ายตอนนี้มีโรงเรียนพัฒนาคุณธรรม 7 โรงเรียนอีก 5 โรงเรียนเป็นกลุ่มเครือข่ายรวมกันทั้งหมด 13 โรงเรียน (สุรามาต สักลล, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดลำปาง, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

7. ควรพัฒนาศูนย์ข้อมูลองค์ความรู้ท้องถิ่นและศูนย์ประสานงานการพัฒนา - กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น จังหวัดลำปาง และพัฒนาให้เกิดเครือข่ายที่เข้มแข็งสามารถพัฒนาพร้อมกันในจังหวัดลำปางอย่างเป็นระบบและมีกลไกสนับสนุนดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

“ประเด็นที่ 1 ในเรื่องของหลักสูตรถ้าเราตอนนี้เราพูดไปไกลเราพูดถึงเรื่องทำอะไรเยอะแยะมากมาย แต่เราลืมไปว่าหลักสูตรมันมีกรอบโครงสร้างกรอบไว้อย่างเหมาะสม ล็อกเวลาไว้อย่างชัดเจน 1000 ชั่วโมงต่อ 1 ปี ที่เขาให้เราสอนเขาได้กำหนดมาทั้งหมดแล้วครับ และเหลือเวลาให้เราเพียง 80 ชั่วโมง ใน 1 ปี ถ้าเป็นโรงเรียนมัธยมนี้อาจจะสะดุดขึ้นในการทำวิชาสาระเพิ่มเติม แต่ประมณี่ลำบากเพราะฉะนั้นถ้าโรงเรียนประถมลำบากมาก เราจะทำอย่างไร

ใน 8 กลุ่มสาระนี้เราสามารถที่จะสอดแทรกหลักสูตรท้องถิ่นเข้าไปหมด อยู่ที่ว่าโรงเรียนจะจัดหรือไม่จัดแต่ต้องจัดเพราะเป็นมาตรฐานบังคับเราจะส่งไป ในการที่จะนำไปเราจะใส่อะไร มันก็ต้องไปศึกษาพื้นเพบริบทของโรงเรียนว่าที่นี่มีอะไรเด่นมีอะไรที่ดีมีอะไรบ้างที่จะเป็น พื้นฐานของชุมชน เรานำใส่เข้าไปในหลักสูตรแล้วสอนให้จริงจึงทำได้ครับ ถ้ามว่าได้ทุกวิชาไหม ได้ทุกวิชาครับได้หมดเลยนะครับ วิชาหลักๆ ของสังคมในเรื่องของภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ เรื่องของวัฒนธรรมเรื่องของพื้นบ้าน อย่างเช่นวิชาสุขศึกษาก็เรื่องของอาหารพื้นบ้าน วิชาพลศึกษาก็เป็นเรื่องของกีฬาพื้นบ้าน เข้าได้ทุกสาระถ้าเข้าใจหลักสูตรแล้วนำหลักสูตร ท้องถิ่นลงไปแบบนี้ไม่ยากครับ ย่อมมันอยู่ที่ว่าเราจะทำรักษขนาดไหน ใส่ใจไปแค่ไหนนะครับ มีทุกสาระถ้าพูดเต็มมันจะไม่จบนะครับทุกคนเข้าใจใช่ไหมครับ ถ้าพูดถึงเรื่องของหลักสูตร ฉะนั้นดูที่หลักสูตรเป็นหลักครับ อย่างที่ 2 ให้ดูนโยบายของโรงเรียนด้วยนะครับ โรงเรียนตรงนี้ ถ้าโรงเรียนไม่มีความตระหนัก ต่อให้พูดกันอีกสัก 10 ครั้งก็ไร้ผล ฉะนั้นถ้าเราจะตระหนักถ้ามี แต่โรงเรียนเครือข่ายตรงนี้ยังไม่เพียงพอยังมีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่พวกเราได้พูดถึง แต่เราลืมพูดไปถึงสภาวัฒนธรรม สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง สภาวัฒนธรรมอำเภอต่างๆ มี อยู่ทุกอำเภอสภาเหล่านี้มีแหล่งข้อมูลที่ค่อนข้างมากนะครับ จะมีสารสนเทศค่อนข้างจะมาก สิ่งนี้ผมพูดประเด็นของหลักสูตรของการจัดที่จะลงไปสู่นักเรียนนะครับ แล้วจะพูดถึงประเด็นที่เป็นภาพใหญ่ของสถาบันของมหาวิทยาลัยราชภัฏนี้ คืออยากจะเสนออย่างนี้นะครับในเมื่อท่าน มีผู้สนับสนุนให้ทำงานตรงนี้ผมเสนอให้ลองทำ “กาดมั่ว ครั้วลำปาง” สักครั้งดู นำเรื่องทั้งหลาย เหล่านี้ที่มีอยู่ที่ลำปางนี้ไป ของเครือข่ายที่เราได้สืบค้นมา ที่บ้านไหนมีดีมีดีก็มาตีให้ดู บ้านไหน ที่สานกลองข้าวก็มาสานให้ดู บ้านไหนที่เล่นดนตรีเก่งก็นำมาเล่น เราลองวัดในลักษณะนี้ เสร็จแล้วเราก็จะเชิญเครือข่ายของเรา เราช่วยกันดู จากนั้นเราต้องสร้างทีม ต้องสร้างทีม ขึ้นมา อย่างเช่นการตีมดเราจะให้ทีมของใครเป็นคนทำ ไปศึกษาองค์ความรู้จะไม่บิดเบือน ข้อมูลนะครับ เพราะว่าบางที่ผมเห็นที่นำวัฒนธรรมประเพณีเดิมมาแสดงนี้แต่บิดเบือนไป สิ่งนี้ ทำให้เสียรูปประเพณี ก่อนที่เราจะสร้างทีมขึ้นมา หลากๆ ทีม ไม่ว่า จะ 10 ทีม 20 ทีม แล้ว รวบรวมองค์ความรู้ทั้งหมดจัดสร้างแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาไว้ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏนี้ ก็ได้ มีทุกอย่างมีสถานที่มากมายในราชภัฏนี้ มีที่ที่จะทำการแสดงเราทำให้เด่นๆ เราจะได้พานักเรียนลงมาตรงนี้ง่ายขึ้น เพราะว่าบางที่ถามว่าลำปางเราต้องเรียนรู้เหมือนกันไหม ทุกอย่าง ต้องเรียนรู้เหมือนกัน เช่น ถ้าจะเรียนเรื่องพ่อนันตยศนี้เราไม่ต้องไปหางัฒตร เรามาที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏได้เลย (สวาท เกษณา, ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง, มีประสบการณ์งานวิจัย “โครงการวิจัย LLEN.LPRU” โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายชุมชนและสังคม, ให้ข้อคิดในเวทีเสวนา วันที่ 11 ตุลาคม 2554)

“กิจกรรมเวทีเสวนาระดมความคิดเห็น”

“กิจกรรมเวทีเสวนาระดมความคิดเห็น”

ภาคผนวก ข
รายละเอียดผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรึกษาและผู้ร่วมดำเนินการวิจัย

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรึกษาโครงการวิจัย

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงจันทร์ เตียววิไล
ประธานสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
2. ดร.วิดา เหล่มตระกูล
ประธานสาขาวิชาวัดและประเมินผลการศึกษา
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์จำลอง คำบุญชู
สาขาวิชาภาษาไทยและการสื่อสารทางธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
หัวหน้าโครงการ Child Watch ภาคเหนือ

คณะผู้วิจัย

1. นางชุตีมา คำบุญชู
สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
2. นางสาวหัตถิษา ชลวิสูตร
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
3. นายปริตต์ สายสี
รองคณบดีคณะครุศาสตร์
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
4. นายพงศ์ฐิติ พัสอ่อง
ประธานสาขาวิชาภาษาไทย
สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
5. นางสาวดารุณี นิพัทธ์ศานต์
สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
6. นางสาวปุณรดา เชื้อมหวาน
สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง